Ο

ΓΑΜΟΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ.

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΚΡΗΤΩΝ

ΣΥΛΛΕΧΘΕΝΤΑ

ΥΠΟ

ΠΑΥΛΟΥ Γ. ΒΛΑΣΤΟΥ

ΚΡΗΤΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΛΕΣΒΟΣ" ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1887



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1893

Αναγνωστήριον Βενιαμίν ὁ Λέσβιος
Αριθμ. 126

Ο

ΓΑΜΟΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΚΡΗΤΩΝ

ΣΥΛΛΕΧΘΕΝΤΑ

ΥΠΟ

ΠΑΥΛΟΥ Γ. ΒΛΑΣΤΟΥ

ΚΡΗΤΟΣ



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1893

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν μου θεωρεῖται κλοπιμαῖον καὶ καταδιώκεται ποινικῶς κατὰ τὸν νόμον.

Ἀπαγορεύεται ἡ εἰς ἄλλην γλῶσσαν μετάφρασις ἄνευ προηγουμένης ἀδείας μου.



Ὁ γράψας

Παῦλος Βγαντος

ΕΠΙ ΤΗ ΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ ΑΠΟ ΤΟΥ
ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ

Τῇ βιβλιοθήκη Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος Πλωμαρίου

εὐλαβῶς ἀφιεροῦται εἰς ἀνάμνησιν.

Ρέθυμνον Δεκέμβριος 1950

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΒΛΑΣΤΟΣ

ΝΕΑΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •



ΠΑΥΛΟΣ Γ. ΒΛΑΣΤΟΣ
1836-1926

ΤΗΙ ΙΕΡΑΙ ΜΝΗΜΗΙ

ΤΟΥ ΑΟΙΔΙΜΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΛΑΣΤΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ

Πρὸς Σέ, ὦ ἱερὰ σκιὰ τοῦ μακαρίτου Πατρός μου, τό δε τὸ πόνημα «ὁ Γάμος ἐν Κρήτῃ» μέρος τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν Ἑλλήνων τῆς Μεγαλομάρτυρος βασιλίδος τῆς Μεσογείου ἀφιερῶ ἐκ καθήκοντος· διότι Σὺ πρῶτος μεταξὺ τῶν ἄλλων πατριωτικῶν διδαγμάτων Σου μοὶ ἐνέπνευσες τὴν ἰδέαν τῆς περισυλλογῆς τῶν τοιούτων πατρίων μαργαριτῶν, τοὺς ὁποίους ὁ ψευδοπολιτισμὸς μετ' ἐπιβουλῆς εἰσχωρῶν ἤρξατο νὰ ἐκτοπίζῃ τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον.

Ἐλάχιστον δὲ φόρον εὐγνωμονούσης υἱϊκῆς καρδίας τὴν νῦν ἐκπλήρωσιν τῆς φιλοπάτριδος ἐπιθυμίας Σου ἐκείνης ἡγούμενος, εὐελπιστῶ ὅτι ἡ ἀφιέρωσίς μου αὕτη μετ' ἀληθοῦς ἀγαλλιάσεως γενήσεται ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς πατριωτικωτάτης Σου ψυχῆς, μεγάλην ἀνακούφισιν αἰσθανομένης ὅτι ὁ υἱός Σου ἀκολουθεῖ τὰ ὑπὲρ πατρίδος βήματά Σου.


ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

Ο ΓΑΜΟΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗι

Διὰ τοῦ ἀνὰ χεῖρας οὕτως ἐπιγραφομένου πονήματος, ἀναγνῶστα, σκοποῦμεν τὴν διάσωσιν πολλῶν ἐθίμων τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης τὴν ἀρχὴν ἐχόντων ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων, καὶ τὴν ἀκριβεστέραν γνῶσιν αὐτῶν διὰ τοὺς ἑκάστοτε ἐπισκεπτομένους τὴν Νῆσον τοῦ Μίνωος εὐρωπαίους ἠθογράφους φιλολόγους, οἵτινες ἀγνοοῦντες παντελῶς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ καὶ παρ' ἄλλων ἐλάχιστα μετ' αὐτοῦ συγχρωτιζομένων τὰς πληροφορίας λαμβάνοντες διαστρέφουσιν ἐν ἀγνοίᾳ τὰ πατριαρχικὰ τῶν Κρητῶν ἔθιμα καὶ ἤθη.

Ὁ λαὸς τῆς ἐθνομάρτυρος πολυπαθοῦς Κρήτης καὶ δὴ τῶν ὀρεινοτέρων μερῶν, ἔνθα οἱ κατὰ καιροὺς δυνάσται δὲν κατίσχυσαν νὰ ἀλλοιώσωσι τὰ πάτρια, παραλαβὼν ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην διετήρησεν αὐτὰ ἀμετάβλητα, ὧν τὰ πλεῖστα μεγίστην ἔχουσι τὴν σημασίαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἱστορίαν. Μετὰ παρρησίας δὲ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τὸ μέγα μυστήριον τῆς διαιωνίσεως τοῦ ἀνθρώπου τελεῖται μετὰ μείζονος μεγαλοπρεπείας, ὡς ἁρμόζει, ὅσον ἐν τῇ μεγαλονήσῳ ταύτῃ. Πόσον ἀληθῶς συγκινητικὴ εἶνε ἡ στιγμὴ καθ' ἣν οἱ γεννήσαντες καὶ ἐκθρέψαντες ἀπὸ μικροῦ θυγατρίου τελείαν νύμφην τὴν συγκεντροῦσαν τὰς τρυφερωτέρας θωπείας καὶ τὰς μείζονας φιλοστόργους ἀδυναμίας κόρην ἐμπιστεύονται αὐτὴν διαρκῆ τοῦ καθ' ὅλου βίου σύντροφον εἰς τὸν ἄρτι ὅλως ξένον καὶ πολλάκις ἄγνωστον γαμβρόν, τοῦ ὁποίου ὁ οἶκος μακρὰν οὐχὶ σπανίως τῶν ἀπ' αὐτῆς χωριζομένων γεννητόρων καὶ προσφιλῶν οἰκείων περιστοιχεῖται ὑπὸ ἀγνώστων αὐτῇ συγγενῶν! καὶ πόσον ἐπομένως δικαιολογεῖται ἡ πομπωδῶς τελουμένη αὕτη πανήγυρις! Ὁ πολιτισμὸς τῆς

σήμερον τὴν τοιαύτην ὑπερφυσικὴν πρᾶξιν ἁπλῶς φυσικὴν ἀνάγκην θεωρῶν, ἐφ' ᾧ καὶ μόνον εἰς τοὺς νομικοὺς τύπους περιορίζει τὸ μυστήριον τοῦτο, δὲν κατώρθωσεν ἔτι ἐν Κρήτῃ νὰ περιστείλῃ τοὺς ἀλληγορικοὺς τύπους καὶ νὰ μειώσῃ τὴν ἐξωτερικὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἀγομένης ταύτης μεγάλης καὶ ὑψηλῆς ἑορτῆς, ἧς τὸ ἐπιβάλλον ἀναγκάζει ἠθικῶς τοὺς συζευγνυμένους νὰ συναισθάνωνται ἐπὶ μᾶλλον ἅπερ ἀναλαμβάνουσιν ὑψηλὰ καθήκοντα.

Ὁ Κρὴς ζωηροτάτην ἔχων τὴν φαντασίαν καὶ τὴν καρδίαν μεστὴν αἰσθημάτων ἐξέρχεται τοῦ περιωρισμένου κύκλου τοῦ ψυχροῦ πραγματιστοῦ Εὐρωπαίου καὶ εἰς αἰθέρια ὕψη μεταρσιούμενος διώκει νοερῶς πόθους ἱεροὺς καὶ εὐγενεῖς εὐχάς. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦ τελουμένου συναισθανόμενος πειρᾶται νὰ ἐξωτερικεύσῃ διὰ τύπων ὅ,τι τὴν καρδίαν του κατακλύζει. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ προμνήστωρ ἢ ἡ προμνήστρια ἐπιλαμβάνονται τῶν περὶ γάμου διαπραγματεύσεων μέχρις οὗ ὁ ἱερεὺς ἐπιτελέσῃ τὸ μυστήριον, παρελαύνει σειρὰ ὅλη ἀξιοσημειώτων περιστατικῶν κινούντων τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν περιέργειαν τοῦ ἐμβριθοῦς παρατηρητοῦ. Ἡ μνηστεία, ἡ μεταφορὰ τῆς προικὸς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ἡ παστὰς μετὰ τῶν συμβολικῶν σημείων, ἡ τελετὴ τοῦ γάμου, ἡ μετάβασις τῆς νύμφης εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ καὶ τόσα ἄλλα ἄξια προσοχῆς ἐπισόδεια προσήκει νὰ μελετηθῶσιν ὑπὸ τῶν κινδυνευόντων νὰ ἐρημωθῶσι τῶν πατρίων ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἐκ τῆς μανίας τοῦ ψευδοπολιτισμοῦ. Κατὰ τὰ διάφορα ταῦτα σημεῖα τῆς πανηγύρεως, ἐν ᾧ ἡ καρδία ὑφίσταται τὰς ἰσχυροτέρας καὶ γλυκυτέρας τῶν συγκινήσεων, ἡ δὲ φαντασία ἐφίπταται τῶν αἰθέρων, ἡ γλῶσσα διὰ στίχων πολυνοίας μεστῶν ἐν θαυμαστῇ βραχυλογίᾳ διερμηνεύει εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ τὰ εὐφρόσυνα ταῦτα ψυχικὰ παθήματα. Ὁ ποιητὴς τοῦ λαοῦ ἠγεῖται τότε εὔκαιρον νὰ ἐξυμνήσῃ τὰς ἀρετὰς τῶν ἱερῶς συνδεθέντων καὶ ὁ πολιὸς γέρων ἐν τῇ συναισθήσει της πείρας του νὰ ἀποτείνῃ τὰς σοφὰς ὑποθήκας, ἃς παρὰ τῶν

προγόνων του ἐδιδάχθη ἢ ἐκ τοῦ πολυετοῦς καὶ περιπετειώδους βίου του ὡς ἀξιώματα ἀλάθητα ἀπεκόμισε.

Διὰ τοῦ ἔργου τούτου πρώτου παρ' ἡμῖν τοῖς Κρησὶ δὲν σκοποῦμεν κυρίως νὰ ἐκθέσωμεν τὰ κατὰ τὸν γάμον ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ διὰ σχοινοτενῶν περιγραφῶν, ἀλλ' ἐν δυνατῇ περιεκτικότητι συνοπτικῶς νὰ παράσχωμεν ὡς ἐν σχεδιάσματι εἰκόνα τινὰ τῶν κατ' αὐτόν, προϊστῶντες ἐν πολλοῖς αὐτὸν τὸν λαὸν δρῶντα καὶ διαλεγόμενον. Αἱ σοφαὶ συμβουλαί του, αἱ βραχεῖαι γνῶμαί του, τὰ πλήρη ὑψηλῆς ἐννοίας ἄσματά του εἶναι τόσοι ἠθικοὶ μαργαρῖται, τόσοι διδακτικοὶ ἀδάμαντες, τόσαι ἀρχαϊκαὶ ἀποκαλύψεις καὶ πολύτιμα εὑρήματα, ὥστε δὲν πρεπει νὰ ἀπολεσθῶσι.

Τοιοῦτον ἐν ὀλίγοις τὸ προκείμενον ἔργον· παραδίδοντες δ' αὐτὸ κατὰ καθῆκον εἰς τὴν δημοσιότητα φρονοῦμεν ὅτι προσφέρομεν ὑπηρεσίαν τινὰ τῇ φίλῃ Πατρίδι. Ἐκ τῶν ἀπείρων ἀνεκμεταλλεύτων ἐθνικῶν μας θεμάτων καταβάλλοντες τὸν ὀβολόν μας εἰς τὴν εἰσέτι περιωρισμένην ἐθνικὴν νέαν φιλολογίαν, ἐλπίζομεν ὅτι θέλει χρησιμεύσῃ οὗτος ὡς ἀφετηρία διὰ τὴν ἀκαδημαϊκὴν νεότητα τῆς Πατρίδος μας, ἵνα τῆς ἀνιαρᾶς ἀργίας καὶ τῆς περὶ τὴν ὕλην μόνον ταπεινῆς μερίμνης, ἔνθα αἰχμάλωτος ἀπό τινος κρατεῖται, ἐξέλθῃ εἰς κόσμον ἠθικῶς ἡδύτερον καὶ ἐθνικῶς ἐφέλιμον.

Ἡ ἐπιεικὴς κρίσις τῶν ἀναγνωστῶν καὶ ἡ προσδοκωμένη εὐμενὴς ἀποδοχὴ τῆς ἀπαρχῆς ταύτης προϊόντων πνευματικῶν πολυετοῦς καὶ πολυμόχθου ἐργασίας θέλουσι μὲ ἐνθαρρύνῃ ὅπως προβῶ εἰς τὴν ἔκδοσιν καὶ ἄλλων ἔργων ὑποθέσεων Κρητικῶν οὔπω ὑπ' οὐδενὸς ἐκδοθέντων.

ΔΕΣΜΗ ΠΛΟΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

Ο ΓΑΜΟΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ.

"Γάμος ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια καὶ συγκλήρωσις τοῦ βίου παντὸς θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία,„ [Βασιλικὰ Β'. ΚΗ'. Τ. Δ'. ν. Α'.]

Ο ΓΑΜΟΣ ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως ὑπαγορευόμενος, βάσιν ἔχει τὴν καθ' ὅλον τὸν βίον συμβίωσιν ἄρρενός τε καὶ θήλεος πρὸς διαιώνισιν τοῦ εἴδους καὶ εὐδαιμονίαν ἀμφοτέρων τῶν συζευγνυμένων(1). Τὰ μάλιστα λοιπὸν τιμᾶται ἐν Κρήτῃ ὁ γάμος· ἡ δὲ ἀγαμία, ἑκούσιον δυστύχημα θεωρουμένη, καταφρονεῖται καὶ οἱ καθ' ἅπαντα τὸν βίον διαμένοντες ἄγαμοι λίαν χλευάζονται. Τούτου ἕνεκα εἰς τοὺς ἀγάμους ἢ ἐ λ ε υ θ έ ρ ο υ ς, ὡς λέγουσιν οἱ Κρῆτες, ἐν συμποσίοις ἢ ἄλλαις ὁμηγύρεσι λίαν συνήθη εὐχαριστήρια ὑπὸ τῶν ἐγγάμων ἢ γεραιτέρων εἶνε αἱ εὐχαί: «'Σ τ σῇ χ α ρ α ῖ ς σ ο υ». «'Σ τ σ' ἀ κ ρ ι β α ῖ ς σ ο υ χ α ρ α ῖ ς». «'Σ τ σῇ τ ί μ ι α ί ς σ ο υ χ α ρ α ῖ ς». Χαρὰν δὲ τὸν γάμον καλοῦντες, νοοῦσιν αὐτὸν ἄνευ πικριῶν, μακροχρόνιον, ἀμίαντον, εἰρηνικόν, καὶ ἐν γένει ἄνευ δυστυχημάτων καὶ λύπης· ἀνταπαντᾷ δὲ ὁ ἐ λ ε ύ θ ε ρ ο ς: —«Χαραῖς καὶ καμάρια νά 'χῃς».— ἢ «νὰ χαίρεσαι ὅπ' ἀγαπᾷς καὶ καμαρώνεις» κ.λ.π.

Πρὸς σύναψιν γάμου ἀναγκαία ἀνέκαθεν ἐνομίσθη ἡ μνηστεία, οἱονεὶ προπαρασκευαστικὴ τούτου. Ἀνάγκη λοιπὸν ἵνα περὶ μνηστείας πρῶτον τὸν λόγον ποιησώμεθα.

---

(1) Εἰς τὸ "οἰκογενειακὸν τῶν Ῥωμαίων Δίκαιον„, τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Α. Χ. Κρασσᾶ ἐκδοθέν, ὁρισμὸς τοῦ γάμου εἶναι ὁ ἑξῆς. "Ὁ γάμος δὲν εἶναι ἡ ἕνωσις πρὸς ἀμοιβαίαν ἀπόλαυσιν τῶν ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ γένους ἰδιοτήτων — ἀλλὰ σύνοδος ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἐπὶ πλήρει καὶ διὰ παντὸς κοινωνίᾳ φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου».—Τὴν πρὸς ἀμοιβαίαν συμπλήρωσιν πλήρη τοῦ βίου κοινωνίαν ἔργον θείας προνοίας χαρακτηρίζων ὁ Ἀριστοτέλης (Οἰκονομ. Ι. 3.) λέγει, "οὕτω προῳκονόμηται ὑπὸ τοῦ θείου ἑκατέρου ἡ φύσις, τοῦ τε ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, πρὸς τὴν κοινωνίαν„.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΜΝΗΣΤΕΙΑ

"Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός· οὐ καλόν, εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον". [Γενέσ. Α'. 27 — Β'. 18 — Ε'. 2].

ΜΝΗΣΤΕΙΑ ὑπὸ τῶν Κρητῶν *προξενειὰ* ἢ *προξενειὸ* καλουμένη, ὀνομάζεται ἡ σύναψις συμφωνίας νεανίου μετὰ νεάνιδος ἐπὶ σκοπῷ συμβιώσεως. Ἐν Κρήτῃ λοιπὸν ἡ προπαρασκευαστικὴ αὕτη διὰ τὸν γάμον συμφωνία, ὧδέ πως γίγνεται. Ὅταν ὁ ἀνὴρ πρὸ πάντων ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Κρήτης, φθάσῃ τὸ 16ον—20ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ καὶ σπανίως τὸ 25ον, οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἢ τούτων ἀποθανόντων, οἱ κηδεμόνες, ἢ ἐπιμεληταὶ καὶ ἐν γένει οἱ μᾶλλον τῷ γένει προσήκοντες, περὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ ἀποκαταστάσεως μεριμνῶντες, προτείνουσιν αὐτῷ συνεργάτην καὶ συναρωγὸν ἐν τῷ βίῳ, δηλαδὴ προτείνουσιν αὐτῷ νύμφην. Ὡς ἓν τῶν σπουδαιοτάτων νομίζεται παρὰ τοῖς συγγενεῦσιν αὐτοῦ πρῶτον μὲν τὸ γένος καὶ δεύτερον ἡ ἡλικία τῆς νύμφης, ἥτις διὰ τὸν εἰς πρῶτον γάμον ἐρχόμενον ἀνάγκη νὰ μὴ ᾖ μείζων τῶν 14—15 ἐτῶν (1). Παρατηρητέον

(1) Ὁ γάμος καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Σπαρτιάταις, οἵτινες, ὡς γνωστόν, παρελαβον ἐκ τῆς Κρήτης ἁπάσας τὰς πολιτικὰς αὐτῶν διατάξεις, εἶχε σκοπὸν νὰ παράσχῃ τῇ πόλει χρήσιμα καὶ γενναῖα σώματα· διὸ ὁ νομοθέτης «ἔταξεν ἐν ἀκμαῖς τῶν σωμάτων τοὺς γάμους ποιεῖσθαι». (Ξενοκρ. Πολιτ. Λακ. Α'. β'.), ἵνα τὰ γεννώμενα ἰσχυρὰ ᾖ, ἐκ τελείων γεννώμενα». [Πλούτ. Λακ. ἀποφθ. p. 224. Hutt. παράβαλ. Πλάτ. πολ. Ε'. σελ. 458]. «Τὰς γυναῖκας ἐκλέξας παραδώσεις καθ' ὅσον οἷόν τε ὁμοφυεῖς, μέτριος δὲ χρόνος ἐστὶ κατὰ Πλάτωνα [αὐτόθι σελ. 460 καὶ Νομ. δ'. σελ. 721], τὰ Κ' ἔτη γυναικί, ἀνδρὶ δὲ τὰ Λ'. μέχρι ΛΕ'. Κατὰ Ἀριστοτέλην δ' ἀνάγκη ἵνα ἡ μὲν γυνὴ ἄγῃ τὸ ΙΗ'. ὁ δὲ ἀνὴρ τὸ ΛΖ'. [Πολιτικ. Ζ'. ιδ'. 6. Ἀριστοτέλ. Πολιτικ. Ζ'. ζ'. 16. καὶ Ἡσίοδος ἔργα καὶ ἡμέραι β'. 313—316.] «Ὅστις παρὰ τὸν νόμον τοῦτον ἐλάμβανε γυναῖκα μικρὰν τὸ σῶμα ἢ τὴν ἡλικίαν, ἦτο ὑποκείμενος εἰς δίκην κακογαμίου· καὶ βασιλεὺς ἐὰν ἦτο. Οὕτως Ἀρχίδαμον τὸν βασιλέα αὐτῶν ἐζημίωσαν χρήμασιν ὅτι μικρὰν τὸ μέγεθος γυναῖκα, γάμῳ λαβεῖν ὑπέμεινε, ἐπειπόντες, ὡς οὐ βασιλέας, ἀλλὰ βασιλίσκους παρασχεῖν αὐτοῖς διανοοῖτο». [Πλουταρχ. περὶ παιδ. ἀγωγῆς 2]. «Καὶ παρ' ἀρχ. Γερμανοῖς ἐν ἡλικίᾳ ὀψιαιτέρᾳ, φησὶν ὁ Τάκιτος [Κεφ. Κ'], τοὺς ἄνδρας ταῖς γυναιξὶν εἰθίσθαι συνιέναι εἰς γάμον· διὸ καὶ ἐπὶ μακρὸν διαμένειν αὐτοῖς τὴν νεότητα, πόρρω τῆς ἡλικίας ἔτι δυναμένοις παιδοποιεῖσθαι» καὶ «οὐδ' αἱ παρθένοι σπεύδουσι

ἐνταῦθα ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν ὑψηλῶν μερῶν τῆς Κρήτης καὶ ἀπὸ αὐτῆς ἔτι τῆς παιδικῆς ἡλικίας μνηστεύουσι τὰ τέκνα των (1), ὅταν εὕρωσι νεάνιδα εὐγενῆ ἢ μεγάλην ἔχουσα τὴν οὐσίαν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οἱ γονεῖς ἢ κηδεμόνες καὶ ἐπιμεληταὶ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἀπὸ κοινοῦ συνεννοούμενοι, ἀποφασίζουσι περὶ τούτου προσφέροντες τῇ μνηστῇ ἐκ μέρους τοῦ μνηστῆρος τεκμήριόν τι τῆς μνηστείας, δακτύλιόν τινα, ἢ σταυρόν, ἢ ἀριθμόν τινα χρυσῶν φλωρίων, ἢ ἕτερόν τι χρυσοῦν κόσμημα οἱονδήποτε. Ἡ πρᾶξις δ' αὕτη καλεῖται ὑπὸ τῶν Κρητῶν *λογόστεμα**, οἱ δὲ μεμνηστευμένοι ὀνομάζονται *λογοστεμένοι*. Τὸ ἔθος ὅμως τοῦ ἀπὸ βρεφικῆς ἡλικίας μνηστεύεσθαι ὡς πολλὰ πολλάκις διὰ πολλοὺς λόγους γεννῆσαν ἀτοπήματα, κατέστη σήμερον σπάνιον. Καὶ ἀληθῶς ὁ δεσμὸς οὗτος εἰς ἡλικίαν καθ' ἣν οὐδέτερος τῶν μνηστευομένων εἶνε εἰς κατάστασιν νὰ κρίνῃ περὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ μέλλοντος βίου του ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις κατακριτέος τυγχάνει.

Χαρακτηριστικώταται εἰσιν αἱ παρὰ τοῖς Κρησὶ παροιμίαι, δι' ὧν προτρέπουσι τοὺς νέους εἰς ἔγκαιρον γάμον· διὸ ἀνάγκη νὰ παραθέσωμεν ταύτας ἐνταῦθα πρὸς ἀκριβεστέραν τοῦ πράγματος γνῶσιν. Θέλομεν δὲ προσπαθήσῃ καθ' ὅλον τὸ ἔργον νὰ παραθέτωμεν πάσας τὰς περὶ γάμου *γνώμας* καὶ συμβουλὰς καὶ ἐν γένει πάντα τὰ εἰς τὸν γάμον ἀφορῶντα, ἐν ἀσματίοις, ὅπως ἐξέρχωνται τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ, διότι νομίζομεν πάντα ταῦτα ἐκφραστικώτερα πολυτόμων ἐπεξηγήσεων καὶ διότι δὲν ἔχομεν τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον ἵνα ἀναπτύσσωμεν αὐτὰ διὰ μακρῶν.

Λέγουσι λοιπόν,

πρὸς γάμον». Ταχύτερον γὰρ ἐκείναις ἥ τε τοῦ γάμου ὥρα καὶ ἡ τῆς τεκνοποιίας ἀκμ ἄρχεται καὶ παρέρχεται, ὡς ἀποφαίνεται καὶ Εὐριπίδης ἐν τοῖς δε :

"Μακρὰ γὰρ ἰσχὺς μᾶλλον ἀρρένων μένει
"Θήλεια δ' ἥβη θᾶσσον ἐκλείπει δέμας „

[Εὐριπίδ. σημειώσεις εἰς Τάκιτον. Φιλίπ. Ἰωάννου. Φιλολογ. πάρεργα σελ 112.]

(1) Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι συνείθιζον νὰ μνηστεύωσι τὰ τέκνα των ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ. Καὶ οἱ Ἰνδοὶ ὡσαύτως ἀπ' αὐτῆς τῆς νηπιακῆς ἡλικίας των μνηστεύουσι τὰς θυγατέρας των.

* Αἱ λέξεις αἱ φέρουσαι ἀστερίσκον περιλαμβάνονται ἐν τῷ λεξιλογίῳ.

Ἢ μικρὸς μικρὸς 'παντρέψου,
ἢ μικρὸς καλογερέψου.

Ὁποιος γοργοφάγῃ
κι' ὅποιος γοργοπαντρευτῇ,
*δὲν τὸ μεταγνώθει.**

Ὁ φτωχὸς φτωχὴν ἐπῆρε,
κι' ὁ θεὸς τοὺς ἐκυβέρνα.

Ὄψιμος γυιὸς**
μὲ κύρη δὲν θερίζει.*

"γυνὴ νέα οὐ σύμφορον
ἀνδρὶ γέροντι„ [Θέογνις]

Ἡ λευθεριά, βασίλειο καὶ ἡ παντρειὰ καδένα,
καὶ διάλεξε, παιδάκι μου, ἀπὸ τὰ δυὸ τὸ ἕνα.

Φτωχὸς φτωχὴν ἐπήρενε καὶ φτωχικὰ περᾶσα,
τὸ καλοκαῖρι δροσερὰ καὶ τὸν χειμῶνα κάψα.*

'Εγώοι μας ! τῶν ἀπάντρευτω ζωὴ τήνε παιρνοῦμε!*
κρομμύδια καὶ πασταῖς ἐληαῖς, ψωμάκι ὄντε* τὸ βροῦμε!*

Τοῦ 'παντρεμένου δὸς φιλί, τ' ἀπάντρευτου μιὰ πέτρα,
τὴν κεφαλή του νὰ χτυπᾷ, ὥστε νὰ βρῇ γυναῖκα.

Ὁ παντρεμένος καθ' ἀργὰ θέτει μὲ τὴν κοκόνα*,*
κι' ἀπάντρευτος 'σὰν γάϊδαρος θέτει 'ς τὸν ἀχειῶνα.*

Οὐ μόνον δὲ σήμερον νεώτατοι νυμφεύονται, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχαιότητι μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 16ου ἔτους κατετάσσοντο εἰς τὰς ἀγέλας, τὸ μέγα τοῦτο σχολεῖον τῆς παρὰ Κρησὶ γυμναστικῆς. Ἀφοῦ δέ, ἐπὶ τριετίαν εἰς τὰς ἀγέλας διαμένοντες οἱ νέοι, ἐξήρχοντο ὅτε καὶ *ἀπογελᾶται* ἐκαλοῦντο, ἐπετρέπετο αὐτοῖς ἡ σύναψις γάμου καὶ καθ' ἣν περίπτωσιν ἔτι ἡ νύμφη δὲν ἤθελεν ἔχη τὴν νόμιμον ἡλικίαν, ἀλλ' ὅμως ὁ νέος δὲν ἔφερε ταύτην εἰς τὸν ἴδιον οἶκον, εἰμὴ ὅτε πλέον ἤθελε καταστῇ ἱκανὴ νὰ διοικῇ αὐτόν. [Ἔφορος παρὰ Στράβ. 10, σελ. 739].

Τὰ μάλιστα δὲ οἱ Κρῆτες λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψει τὸ γένος, ὅπερ καὶ ποικιλοτρόπως ὀνομάζουσι, π. χ. «*ψηλὴ γενειά, καλὴ γενειά, καλὸ σειρικό*, καλὴ σκλέτη*, καλὸ σόι*. κλπ.* Καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς πάλαι χρόνοις ἐλαμβάνετο ὑπὸ σπουδαίαν ὄψιν τὸ γένος. Ὡς δὲ ὁ

Ἀριστοτέλης, περὶ ἐκλογῆς τῶν κόσμων λόγον ποιούμενος, λέγει: «οὐκ ἐξ ἁπάντων αἱροῦνται τοὺς κόσμους, ἀλλ' ἔκ τινων γενεῶν» ἐκ τῶν γενεῶν δῆλον ὅτι τῶν ἀρίστων. Ἐν τοῖς δημοσίοις ὑπουργήμασι δὲ καὶ σήμερον ἔτι προτιμῶνται πάντοτε οἱ εἰς μέγα γένος καὶ ἡρωϊκὸν ἀνήκοντες καὶ ὧν οἱ πρόγονοι διὰ τῆς ἀνδρείας ἢ φρονήσεως ὠφέλησαν τὴν πατρίδα.

Παραθετέον ἐνταῦθα καὶ τὰς περὶ ἐκλογῆς νύμφης ἢ νυμφίου συμβουλὰς τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης.

Θώρι̯ε νούγι̯α* καὶ πᾶρε πανί,*
θώρι̯ε μάννα καὶ πᾶρε παιδί,
θώρι̯ε ἀδερφὸ καὶ πᾶρε ἀδερφή.

Ἴσα σου συμπέθερο**
*καὶ καλλι̯ά σου σύντεκνο**

Ἀπὸ γενει̯ὰ νὰ 'ν' ὁ γαμπρός,
καὶ νὰ 'ναι φημισμένος.

Ἡ μάννα γεννᾶ
κ' ἡ μοῖρα μοιράζει.

Ἡ μοῖρά μου τὸν ἄντρα μου
ὡς θέλει τόνε κάνει.

Παπούτσ' ἀπὸ τὸν τόπο σου,*
κι̯' ἂς ἦν καὶ 'μπαλωμένο (1).*

Τὸ Σκουντὶ ἀπὸ μητάτο*,*
κι̯' ἄνθρωπος ἀπὸ γενει̯ά.

Ἂν μαγαρίσω, νὰ 'ν' λαρδί*, κὶ' ἂν κλέψω νὰ 'ν' λογάρι*,*
κι̯' ἂν πάρω καὶ γυναῖκά μου νὰ 'νε παπαδοπούλα.

Ἄντρας 'σὰν εἶν' ἀπὸ σειρὰ καὶ νὰ 'ν' καὶ παλληκάρι,
οὖλο τὸ βι̯ό σου 'ξόδι̯αζε φίλο νὰ τὸν κάνῃς*

'Σὰν εἶν' ἀπὸ γένει̯' ἄνθρωπος κι̯' ἀπὸ μεγάλη σκλέτη,*
οὖλο τὸ βι̯ό σου 'ξόδι̯αζε καὶ κάνε του ῥαέτι.

---

(1) Ὅπερ ἴσα δύναται τῷ παλαιῷ.

" Τὴν δὲ μάλιστα γαμεῖν
ἥτις σέ θεν ἔγγυθι ναίει ".

Παινέσω δὲν παινέσωσε, ἐσὺ ᾽σαι παινεμένη,
γιατ᾽ εἶσ᾽ ἀπὸ ψηλὴ γενεὰ καὶ καλαναθρεμμένη.

Ὅμορφον εἶναι τὤμορφο πέντε φορᾶς καὶ δέκα,
μ᾽ ἀπ᾽ ὅλα ᾽ν᾽ ὠμορφήτερον ἡ γνωστικὴ γυναῖκα.

Ἔτι δὲ προὐκρίνοντο τοῦ κάλλους καὶ τῆς οὐσίας τὰ φυσικὰ δῶρα, οἷον ἡ ἱκανότης τοῦ ἀτόμου, ἡ φρόνησις, ἡ τιμή, τὸ φίλεργον καὶ ἡ καλὴ ἀγωγή· διὸ καὶ ἐνταῦθα παραθετέον τὰς περὶ τούτων συμβουλὰς αἵτινες ἔτι εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης διασώζονται.

Ἂν εἶνε γιὰ τὰ κάλλη
ἔχουντα κ᾽ οἱ ἀρκάλοι.*

"Νοῦς ὑγιὴς ἐν σώματι ὑγιεῖ„.
[Ἰουβενάλης, Θ'. Σάτυρα.]

Ἄσχημέ μου, πιάσ᾽ νὰ φᾶμε,
κὶ᾽ ὠμορφέ μου ἴντα θὰ φᾶμε;*

Ὅμορφέ μου καὶ καλέ μου,
δός μου τίποτα νὰ φάγω.

"Τὰ καλὰ καὶ ἀγαθά, οὐ διὰ τὰς ὡραιότητας τῶν ὄψεων, ἀλλὰ διὰ τὰς ἐν τῷ βίῳ ἀρετὰς τοῖς ἀνθρώποις ἐπαύξεται„. [Σωκράτης.]

*Ἂς ἔχουν μοῖρα τὰ προυκιά**
κι᾽ ἂς εἶν᾽ καὶ κορκιδένια.*

Δὲν ἔχουν μοῖρα τὰ προυκιά,*
καὶ ριζικὸ τὰ κάλλη.*

Ἡ καλὴ νοικοκερὰ
εἶνε δούλα καὶ κερά.*

"Γυνὴ χρηστή, πηδάλιον ἔστ᾽ οἰκίας„.

Ἡ καλὴ νοικοκερά,
μὲ τὸ κουτάλι κλώθει.*

Ἡ νύφ᾽ ἀπ᾽ ὄντε γεννηθῇ,
τῆς πεθερᾶς της μοιάζει.

Θὲς νὰ γνωρίσῃς τὴν κερά;*
τήρα τὴν συντροφιά της.*

Καλλιὰ νύφη προυκοκάμουσα*,*
παρὰ προυκοφέρουσα.

Μάθια ὄμορφα,
δυστυχισμένα χέρια.

Ὁ γονιὸς δίδει τὴν προῦκα*
κι' ὁ Θεὸς δίδει τὴ μοῖρα.

Ὅποιος ὥμορφη γυρέψη*,
πρέπει νὰ μὴ ταξειδέψῃ.

Ὁ τροξὸς* γάμος,
κάνει καὶ τροξὰ παιδιά.

Παρὰ κακὴ παντρειά,
καλλιὰ χηρειά.

Σ' ἐπῆρα γιὰ βασιλικό,
κ' ἐβγῆκες ἀτσικνίδα*.

Τὰ ἔξοδα τοῦ γάμου μας,
ἡ νύφη δὲν τ' ἀξίζει.

Τὰ κακὰ νοικοκερᾶτα,
τρώγει ὁ σκύλος, τρώγ' ἡ κάτα*.

Βουηθά τσ' ἡ νύχτα κ' ἡ αὐγή,
τσῆ ξένης καὶ τσῆ μοναχῆς.

Δίδει μ' ἡ μάννα δίδει μου,
μὰ 'σὰν τὰ δυό μου χέρια.

Καλλιὰ φτωχὴ νοικοκερὰ
παρ' ἀνοικοκέρευτη κερά.

Ἔ δέ!* καλὴ νοικοκερὰ εἰς τὸ γεμάτο* σπίτι*,
κ' ἔ δέ! κακὴ νοικοκερὰ εἰς τ' ὤφκερο* τὸ σπίτι!

"Νύμφη δ' ἄπροικος παρουσίαν οὐκ ἔχει".

Μυρίζ' ὁ μόσχος ἄδολος μέσα 'ς τὸ μοσχοκοῦτι*
ἢ φρονημάδες κ' ἢ τιμαῖς καλλιά 'νε παρὰ πλούτη.

Ἡ φρονημάδες κ' ἢ τιμαῖς τὴν ἔχουνε τὴ χάρι,
κι' ὄχι τ' ἀσημοχρύσαφο καὶ τὸ μαργαρητάρι,

"Γυναικὶ κόσμος ὁ τρόπος, κ' οὐ χρυσία".

Τσ' ὥμορφης, δός τση ριζικό*, μὰ ἢ γῆ' ἄσχημη βαστᾶ το.
'ς τὸ ἔμβα* της, 'ς τὸ ἔβγα* της, 'ς τὴ φτέρνα* τσ' ἀποκάτω,

"Μὴ κρῖν' ὁρῶν τὸ κάλλος, ἀλλὰ τὸν τρόπον".

Ποῦ πάρη χίλια πύρπυρα καὶ κακουδιὰ* γυναῖκα,*
τὰ χίλια πᾶν 'ς τ' ἀνάθεμα κ' ἡ κακουδιὰ 'πομένει.
"Λευκώλενον λῖνον κερδογαμεῖς„. [Diogeniac Cent. VI. 22].

"Αἰσχρὰν γυναῖκ' ἔγημας, ἀλλὰ πλουσίαν,
"Κάθελδ' ἀηδῶς ἡδέως μασώμενος„. [Φιλιππίδης].

Αἱ μετὰ τῶν γονέων τῆς νύμφης συμφωνίαι αἱ διὰ τοῦ προμνήστορος ἢ προμνηστρίας γινόμεναι, δὲν χρήζουσιν ἐγγράφων συμβολαιογραφικῶν ἢ ἄλλων ἐπισήμων πράξεων· αἱ μεταξὺ τῶν μερῶν ἰδιωτικαὶ συμφωνίαι, *ἱεραὶ* θεωρούμεναι, σπανίως παραβαίνονται· ἀρκεῖ ἡ καταφατικὴ ἀπάντησις τῶν γονέων τῆς νύμφης, καὶ ἡ νεάνις ἀνήκει εἰς τὸ ἑξῆς τῷ εὐτυχεῖ μνηστῆρι. «*Ἡ κλωστὴ κόβγεται*», ἢ «*ἡ κλωστὴ ἐκόπη*»(1), ὡς λέγουσιν ἐν Κρήτῃ, ὁ δὲ πενθερὸς ἀπαντᾷ τῇ προμνηστρίᾳ—«*ἀφοῦ μᾶς καταδέχονται* ἕνα τοὺς *καταδεχόμεθα δέκα*». ἢ—«*ἀφοῦ μᾶς ἀτσετάρουν** ἕνα, τοὺς *ἀτσετάρομεν δέκα*». κτλ. Ὁ δὲ ἀναλαμβάνων τὸ πρόσωπον τοῦ προμνήστορος καταλείπει τῇ νεάνιδι ὡς ἐγγύην δακτύλιόν τινα, ἢ φλωρίον ἓν ἢ πολλά, ὅπερ λέγεται *σημάδι* καὶ εἶτα ἀπέρχεται· ὁ νέος καὶ ἡ νεᾶνις εἰς τὸ ἑξῆς καλοῦνται, ὡς εἴπομεν *λογοστεμένοι* ἢ *σημαδεμένοι*.

Παρατηρητέον ἐνταῦθα ὅτι λίαν ἀπρεπὲς νομίζεται νὰ μνηστευθῇ πρῶτος μεταξὺ πολλῶν ἀδελφῶν ὁ νεώτερος. Ὁ πρωτότοκος ἀνάγκη καὶ πρῶτος νὰ νυμφευθῇ καὶ εἶτα ἕκαστος ἀναλόγως τῆς ἡλικίας του· πολλάκις μάλιστα ὅτε ὁ πρωτότοκος ἔχει πολλὰς ἀδελφάς, ἰδίως καθ' ἣν περίπτωσιν οἱ γονεῖς ἔχουσιν ἀποθάνῃ, τὴν θέσιν πατρὸς ἀναλαμβάνων, μένει ἄγαμος, μέχρις οὗ ὑπανδρεύσῃ πάσας τὰς ἀδελφάς του καὶ αὐτὰς τὰς νεωτάτας.

Εἴς τινας τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης ὁ νυμφίος δὲν λαμβάνει παρὰ τῶν γονέων τῆς νύμφης ἀκίνητον οὐσίαν, εἰμὴ ἅμα φθάσωσιν οὗτοι εἰς βαθὺ γῆρας ἢ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν. Μόνον κινητὴν προῖκα λαμβάνει ἡ νύμφη μετὰ τῆς εὐχῆς τῶν γονέων της ἀπερχομένη τῆς πατρῴας οἰκίας οἷον, ἐνδύματα, καλύμματα, κλινοστρω-

(1) Τὸ νῆμα τὸ συνδέον μέχρι τῆς ὥρας ταύτης τὴν κόρην μετὰ τῶν γονέων αὐτῆς, ἐκκόπτεται, διὰ νὰ συνδεθῇ καὶ συζευχθῇ διὰ τῶν ἐκ κλήματος στεφάνων, μετὰ τοῦ μέλλοντος αὐτῇ συζύγου ἀλληγορικῶς ὧδε: ὁ προμνήστωρ καὶ ὁ πατὴρ τῆς νύμφης ἐλάμβανον μετὰ τὴν συμφωνίαν νῆμα βαμβακερὸν ἐκ τῶν ἄκρων, τὸ ὁποῖον διὰ μαχαίρας ἔκοπτεν ὁ πατήρ.

μνάς, τάπητας, οἰκιακὰ σκεύη καὶ λοιπὰ ἔπιπλα, μίαν εἰκόνα ἁγίου καὶ λ. π. ἐκ τούτου καὶ ἡ παροιμία,

"Ὅ,τ' ἰδῇ ἡ νύφη 'ς τὸν παστό,
καὶ τὸ παιδὶ 'ς τὸ λουτρό„.

Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν οἰκείῳ χώρῳ θὰ εἴπωμεν (1).

Μικρὸν δὲ πρὸ τῆς μεταφορᾶς τῆς προικὸς εἰς τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ συντάττεται τὸ γαμήλιον ἔγγραφον *προικοσύμφωνον* καλούμενον ἁπλούστατον, ἄνευ νομικῶν ὅρων ἢ ἐπισήμων διατυπώσεων, ὅπερ καὶ σήμερον ἔτι καὶ μετὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος (1878) καὶ οὕτω συνταττόμενον θεωρεῖται ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον.

Πρὸ τῆς τοιᾶσδε ἢ τοιᾶσδε ἀποφάσεως τῶν γονέων τῆς νύμφης ἐπὶ τοῦ προτεινομένου γάμου καίτοι οὗτοι πάντοτε πράττουσι κατὰ βούλησιν μικρὸν λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὴν θέλησιν αὐτῆς οὐχ' ἧττον ἐρωτῶσι τὴν γνώμην αὐτῆς περὶ τοῦ πρακτέου καὶ ἡ ἀπάντησις σχεδὸν πάντοτε τυπικὴ εἶνε ἡ ἑξῆς:

"Σὰν ἀρέσῃ εἰς τοὺς γονεῖς μου, γιατὶ νὰ μὴ ἀρέσῃ καὶ εἰς ἐμέ„ (2).

Ὡς καὶ παρ' ἀρχαίοις.

"Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς
μέριμναν ἔξει· κοὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε„.

[Εὐριπίδ. Ἀνδρομάχ. 987],

καὶ

"Ἀμφαδὸν οὐ δυνάμεθα γάμοις ὁσίοισι πελάσσαι.
"οὐ γὰρ ἐμοῖς τοκέσσιν ἐπεύαδεν„.

[Μουσαῖος 179—180. gr. 247]

Λέγουσι προσέτι,

"Ὡς τὸ 'ποῦν οἱ παντρευμένοι,
στέργομαι κ' ἐγὼ ἡ καϋμένη!„*

---

(1) Ὁ πατὴρ ἔχει εἰς τὸν υἱὸν οἰκίαν ἑτοίμην, ἣν τῇ συνδρομῇ ἁπάσης τῆς οἰκογενείας ᾠκοδόμησε, διὰ νὰ μὴ ἀπομακρύνωνται τὰ τέκνα τῶν γονέων καὶ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς των. Ὁ υἱὸς ὁ παροικῶν εἰς τὸ χωρίον τῆς νύμφης, εἰς ἄλλην δηλ. ἐπαρχίαν, (ὅπερ θεωρεῖται προσβλητικὸν καὶ ἀντιβαῖνον εἰς τὰ συμφέροντα τῆς οἰκογενείας), λέγεται "'σώγαμβρος„.

(2) Ἴδε "Περὶ τοῦ Ἱεροῦ Μυστηρίου τοῦ Γάμου„ ὑπὸ Γ. Α. Μαυροκορδάτου (τύπ. Ἀθηνῶν 1857) σελ. 80—§ γ'. "περὶ ἐγγράφων πατροσεβείας„.

Εὐθὺς δ' ὡς νέος κατανεύσῃ εἰς τὰς περὶ γάμου προτάσεις τῶν γονέων του ἀποστέλλεται συγγενής τις ἢ γνωστὸς ἢ φίλος γέρων ἢ γραῖα, ὅστις καὶ *προξενητὴς* [προμνήστωρ] ἢ *προξενήτρα* [προμνήστρια] λέγεται, ἵνα ποιήσηται πρὸς τοὺς γονεῖς τῆς νύμφης τὰς περὶ γάμου προτάσεις(1). Ἀνάγκη δὲ ἵνα οἱ μεσολαβοῦντες ὦσι γέροντες τὴν ἡλικίαν, «*στάμενος*» «*καταστεμένος*» ὡς λέγουν, διὰ τὸ σοβαρὸν τῆς πράξεως. Τοῖς νεωτέροις δ' ἀπηγορεύετο τοῦτο, διὸ καὶ αἱ παροιμίαι,

"*Ἀπάντρευτος προξενητής,*
γιὰ λόγου του παραμιλεῖ.

Ἀνύπαντρος προξενητής,
γιὰ λόγου του γυρεύει.

Ἀνάλογοι τῇ τῶν παλαιῶν,

"*Ἄκαιρος πρόξενος*
εἰς ἑαυτὸν ἀφορᾷ„·

[Ζηνόδοτ. καὶ Διογεν.]

Πολλάκις ὅμως ἔρως ἁγνός, ἔρως ἅγιος, τὸ κάλλος τὸ φυσικὸν παρθένου ἀξιοζήλου, τὸ γένος, τὰ φυσικὰ προτερήματα καὶ σπανιώτερον ἡ οὐσία, δελεάζουσι νέον λάτριν τοῦ ὡραίου, ὅστις ἄνευ τῆς γνώμης τῶν γονέων της συνεννοούμενος μετὰ φίλων *ἀδελφοποιητῶν*(2) καὶ κρύφα παραφυλάττων ἁρπάζει τὴν νέαν καὶ ἀπάγει αὐτὴν εἰς τὰ ὄρη, ὅπου προσκαλῶν ἱερέα τελεῖ τὸν ὑμέναιον. Καὶ ἐν περιπτώσει μὲν ἀμοιβαίου ἔρωτος ἡ νεάνις οἰκείᾳ θελήσει ἀπέρχεται μετὰ τοῦ ἐραστοῦ. Ἔστιν ὅτε ὅμως ἀνθίσταται πάσῃ δυνάμει καὶ πολλάκις κατορθοῖ νὰ διαφύγῃ τῶν χειρῶν τῶν ἁρπάγων, παρθένος ἁγνή. Ὁ τοιοῦτος δι' ἁρπαγῆς γάμος ὀνομάζεται παρὰ Κρησὶ *κλέφτικος γάμος*. Τούτου ἕνεκα λίαν ἐπιτηρεῖται ἡ νέα πάντοτε ὑπὸ τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν της καὶ μετ' αὐτὴν τὴν μνηστείαν, ἔτι δὲ

---

(1) Ξενοφ. Ἀπομν. 2,6,36.—Πλάτ. Θεκίτ. 150.

(2) Ἀδελφοποιΐα λέγεται ἡ πρᾶξις δι' ἧς συνερχόμενοί τινες φίλοι στενοί, συνδέονται μεταξύ των δι' ὅρκου ὃν ὀμνύουσιν ἐνώπιον ἱερέως ἐπὶ τούτῳ προσκαλουμένου, ὅτι θέλουσι φυλάξῃ μέχρι τάφου ἄρρηκτον τὸν δεσμὸν δι' οὗ ἠνώθησαν προκινδυνεύοντες ὁ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου καὶ τῆς ὁμάδος καθόλου. Τοιαῦται ἀδελφοποιΐαι γίνονται πρὸς ἐκτέλεσιν ἰδιωτικῆς τινος πράξεως, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὰς παραμονὰς ἐπαναστάσεων, ὅτε ἡ πρᾶξις φέρει ἐπισημότερον χαρακτῆρα. Οἱ τὴν ὁμάδα ἀποτελοῦντες ἀλλήλους προσφωνοῦσιν "*ἀδερφοκτοί*„. "*ἀδερφοκτέ*„·

καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μνηστῆρος, ὅστις ἀναλαμβάνει καὶ οὗτος πλέον τὸ καθῆκον καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νά φροντίζῃ περὶ τῆς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως τόσον ἑαυτοῦ, ὅσον καὶ τῆς μελλούσης συντρόφου τοῦ βίου του.

Οἱ ἐν κρυπτῷ γάμοι, ἤτοι ἄνευ ἐπισημότητος καὶ ἐπιδεικτικῆς πομπῆς σπανιώτατα καὶ μόνον ἐν περιπτώσει φόβου ἁρπαγῆς, ἢ κινδύνου ἢ καὶ ἄκρας πενίας συμβαίνουσιν ἐν Κρήτῃ, ἀλλ' ὅμως οἱ τοιοῦτοι καταδικάζονται πάντοτε ὑπὸ τοῦ πλήθους, οἱ δὲ *σιλλογράφοι* (ῥιμαδόροι* = rima — rumor) εὑρίσκουσι τότε ὕλην ἄφθονον πρὸς σύνταξιν σίλλων (ῥίμας) σατυρίζοντες τοὺς κρύφα νυμφευθέντας π. χ.

Ὅποιος κρυφὰ παντρεύγεται,
φανερὰ πομπεύγεται.*

Χωστά, χωστὰ τὸν ἔκαμεν ὁ Μιχελῆς* τὸ γάμο,*
γιατ' ἦτο τὰ ψωμιὰ μικρὰ καὶ τὸ χωριὸ μεγάλο.

Καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Κρησὶ καὶ Σπαρτιάταις ὁ γάμος ἐγίνετο ἐνίοτε δι' ἁρπαγῆς, ἤτοι ὁ γαμβρὸς ἥρπαζε τὴν κόρην καὶ παρέδιδεν αὐτὴν εἰς τὴν οὐ μακρὰν ἀπέχουσαν νυμφεύτριαν· ὡς δὲ λέγει ὁ Πλούταρχος. «Τὴν ἁρπαχθεῖσαν, ἡ νυμφεύτρια παραλαβοῦσα τὴν μὲν κεφαλὴν ἐν χρῷ περιέκειρεν, ἱματίῳ δὲ ἀνδρείῳ καὶ ὑποδήμασιν ἐνσκευάσασα κατέκλινεν ἐπὶ στιβάδα μόνην ἄνευ φωτός· ὁ δὲ νυμφίος, νήφων περιελθών, ἔλυε τὴν ζώνην καὶ μετήνεγκεν ἀράμενος ἐπὶ τὴν κλίνην· συνδιατρίψας δὲ οὐ πολὺν χρόνον ἀπῄει κοσμίως οὕπερ εἰώθει τὸ πρότερον καθευδήσων μετὰ τῶν ἄλλων νέων». (Πλούταρχ. λυκ. ΙΕ'. Παρ. Ξεν. Πολιτ. Λακ. Α'. 5. ἑ. —Στράβ. Χ. 483). Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι δὲ κατόπιν ἔσχον τὴν συνήθειαν ταύτην (*Jeestus, Aduleyics Metam, IV. p* 88, *Gip tertulianus. Welik.* 69—70. σημ. 149.) . . Τὸ ἔθος τῆς ἁρπαγῆς κατὰ τοὺς ἐν Κρήτῃ γάμους ἐκράτει». *[Διόδορ, Σικελ. Ε'. 73]*

Παραθέτομεν ἐνταῦθα παροιμίας καὶ ᾀσμάτιά τινα τοῦ λαοῦ ἐκφραστικὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν δι' ἁρπαγῆς γάμον πρὸς μείζω τοῦ πράγματος γνῶσιν.

Σὰν θέλ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρός,
χαίρουντ' οἱ συμπεθέροι.*

Σὰν θέλ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρός,
τύφλαις νά 'χει ὁ πεθερός.

'Εννεὰ 'σαν ἡ παράδες* μου
μὰ* θὰ* τσῆ κάμω δέκα,
κὶ' ἀπῆς* τσῆ κάμω δώδεκα,
θὰ* κλέψω μιὰ γυναῖκα.
Νὰ δώσω πέντε τοῦ παπᾶ,
καὶ πέντε τοῦ δεσπότη,
κ' ἡ* δυὸ θὰ μ' ἀπομείνουνε,
νὰ τὴ χαρῶ τὴ νειότη.

'Αποπαδὰ* θὰ σηκωθῶ,
νὰ πᾶ* νὰ 'βρῶ τὸ γέρο,
θέλει δὲ θέλῃ ὁ κερατᾶς*
τὴν κοπελιά* του θέλω.
Πέντε παράδες τοῦ παπᾶ
καὶ δέκα τοῦ δεσπότη,
καὶ μιὰ ραβδὲ* τοῦ πεθεροῦ,
νὰ 'ιδῆς πῶς θὰ τὴ δώσῃ.

Μιὰ φεργάδα θ' ἁρματώσω*,
κ' εἰς τὸ κροῦσος* θενὰ δώσω*,
μὲ σαράντα παλληκάρια,
μὲ σπαθιὰ καὶ μὲ κοντάρια,
θά*ρθω, κόρη, νὰ σὲ πάρω,
μὲ παπᾶ καὶ μὲ κουμπάρο.

"Αν δὲ μοῦ τήνε δώσουνε τὴν Κουμάντ'* 'Ανεξήνα*,
μὲ τὸ μαχαῖρι θὰ τὸ 'ιδῶ καὶ μὲ τὴν καραμπίνα*.
Μὰ 'γὼ δὲν τῆν ἀγάπησα γιὰ τὰ πολλά τση διάλια*
μόνο πῶς εἶν' ἀπὸ σειρά*, πῶς ἔχει φρονιμάδα.
'Σ τσῆ μαντηλίδας* τὸν ἀνθὸ τὄβρα πῶς θὰ τὴν πάρω,
καὶ δὲ φοβοῦμαι μὰ τὸ ναὶ*, ἀνθρώπους μηδὲ χάρο.

"Αντρες! Σὰν θέλετ' ἅρματα καὶ ρουχα* νὰ φορῆτε,
γλυκὺ κρασὶ μὴ πίνετε, κ' ὕπνο μὴν ἀγαπᾶτε,
τριῶ ἡμερῶ πορπατηξὰ* μιὰ νύχτα νὰ τὴν πᾶμε,
νὰ πᾶμε νὰ πατήσωμε* τὸν 'Αρχοντογιαννάκη.

Κι' ἂν πάρωμ' ἅρματά 'ν' ἐσᾶς καὶ ροῦχα 'ν' ἐδικά σας,
μ' ἂν πάρωμε τὴν κόρη του θά 'νε μοναχική μου.

'Εμήνυσεν ὁ Σηφαλιὸς τοῦ Καπετάνι—Πῶλο*,*
"Αν ἔχῃ κόρην ὥμορφη νὰ τοῦ τήνε φυλάξῃ.
Κ' ἐκεῖνος τοῦ μεινᾷ 'κεινοῦ μὲ τὸν ἀμπασαδόρο,*
—Ἄμε. χαιρέτα μού τονε τὸν ψεύτη τὸ μαλιόλο'*,*
τὰ μάρωπα ποῦ μοῦ 'κλεψε, νὰ 'ἰδῇ, νὰ μοῦ πληρώσῃ,*
κι' ἂν ἔχω κόρην ὥμορφη ζητοῦσι μού την κι' ἄλλοι,
Λασκάλοι καὶ γραμματικοὶ καὶ πρῶτοι καπετάνιοι.

Φωνὴ καὶ κλᾶψιν ἄκουσα 'ς τσῆ Μεσαρᾶς* τὸν κάμπο*,—
Σὲ ποιὰ μεριὰ τσῆ Μεσαρᾶς, σὲ ποιὰ μεριὰ τοῦ κάμπου;
Εἰς τὸ Τυμπάκιν ἔκλαιγε μιὰ Σφακιανὴ κοπέλλα,
κ' ἔκλαιγε τὸν ὑγιούκα τση κ' ἔκλαιγε τὸν ὑγιό τση.*
"Γυιέ μου! ποῦ σ' ηὗρ' ὁ θάνατος, μὲ τὸ μακρὺ κοντάρι,
κι' ἀλύπητα τὸ σήκωσε κ' εἰς τὴν καρδιὰ σου 'βάρη.
"Αν σ' ηὗρε ς' τὸ ξευγάρι μας νὰ τὸ ξεξευγαρώσω,*
κι' ἂν σ' ηὗρε 'ς τὸ κουράδι μας νὰ τὸ ξετσαφαρώσω*,*
κι' ἂν σ' ηὗρεν εἰς τ' ἀμπέλι μας νὰ τὸ ξεκουρμουλώσω·*
κι' ἂν σ' ηὗρε ς' τὸ περβόλι μας πλειὸ νὰ μὴν τὸ ποτίσω,
κι' ἂν σ' ηὗρεν εἰς τὴν ἐκκλησὰ νὰ μὴ τὴν λειτουργήσω„—
Λειτούργα, μάνα, τσ' 'Εκκλησαῖς καὶ βούηθα τσῆ γειτόνους,
μὰ 'μέν' ὁ χάρος μ' εὗρηκε ς' τσ' ἀγάπης μου τὴν πόρτα.

Μετ' ἀνηπομονησίας δὲ ἐρωτᾶται ὑπὸ τῶν γνωριζόντων τὸ πρᾶγμα ὁ προμνήστωρ ἐπανερχόμενος, ἐὰν ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῶν γονέων τῆς νύμφης διὰ τῶν ἑξῆς ἐρωτήσεων.

Εἶπες τὰ εἶπα 'κειὰ 'ποῦ σοῦ εἶπα;*
κι' ἀπῆς τὰ εἶπες ἦντα σοῦ εἶπαν;
—Εἶπα τὰ εἶπες 'κειὰ 'ποῦ μοῦ εἶπες.
—Κ' ἦντα σοῦ εἶπαν 'κειὰ ποῦ τὰ εἶπες;

('Εν ἀποτυχίᾳ ἀπαντᾷ),

Ασπρη ρασέ, μαύρη ρασέ,*
δὲν εἶν' τὸ πάπλωμα γιὰ σέ.

Ἢ καὶ οὕτως.

Εἶπες τὰ εἶπα 'κεῖ̓ὰ ποῦ σοῦ εἶπα;
κῑ̓' ἀπῆς τὰ εἶπες ἦντα σοῦ εἶπαν;

(ἀρνητικὴ ἀπάντησις).

—Εἶπα τὰ εἶπες 'κεῖ̓ὰ ποῦ μοῦ εἶπες,
κῑ̓' ἀπῆς τὰ εἶπα, εἴπασί μου,
τὸ ξητᾶς δὲ σοῦ τὸ δίδου.

Ἢ καὶ ἄλλως,

'Εδώκασί σου τὰ παπούτσα ς' τὸ χέρι;
Ἢ—'Εδώκασί σου τὴν πατανία;*

Ὁ δὲ προμνήστωρ ἐὰν ἀποτύχῃ τοῦ σκοπουμένου ἀποκρίνεται, ἐν παραβολῇ,

«Ἄγκουρα δαμάσκηνα
καὶ πρικῑ̓αῖς ἐλῃαῖς,*
*τὰ κρυφολογήματα**
δὲν εἶν' καλαῖς δουλῃαῖς!

Τοῦ δὲ ἐπιδόξου γαμβροῦ καθάπτονται οἱ γνωρίζοντες τὸ πρᾶγμα, διὰ τῶν ἑπομένων φράσεων.

Ἔφαγες τσὴ χυλόφταις. ἦ,*
Ἔφαγες τὴ χυλόπητα.*

Ἐὰν ὅμως ὁ προμνήστωρ αἰσίως ἀγάγῃ εἰς πέρας τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ἐντολήν, ἀποκρίνεται διὰ τῆς ἑξῆς σχεδὸν σταθερᾶς φράσεως·

Δόξα σοι ὁ Θεός, ἐκόπηκ' ἡ κλωστή.

Ἐν περιπτώσει δὲ ἐπιτυχίας ὁρίζεται ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ ὁ χρόνος τῆς τελέσεως τῆς μνηστείας (τοῦ ἀρραβῶνος), περὶ ἧς κατωτέρω.

ΤΕΛΕΣΙΣ ΜΝΗΣΤΕΙΑΣ

Ἡ μνηστήριος τελετὴ [*ἀρραβὼν* ὡς ἐλέγετο καὶ παρὰ παλαιοῖς] τελεῖται ἤδη ὑπὸ τῶν Κρητῶν ὧδέ πως: Οἱ γονεῖς λαμβάνοντες μεθ' ἑαυτῶν τὸν μέλλοντα νὰ μνηστεύσωσιν υἱόν, τοὺς μᾶλλον τῷ γένει προσήκοντας, τὸν ἱερέα, τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐν τῷ χωρίῳ προϋ-

χοντας, μεταβαίνουσιν ἐν ἁπλῇ, ἀλλὰ συγκινητικῇ πομπῇ εἰς τὸν οἶκον τῶν γονέων τῆς μνηστευθησομένης νεάνιδος φέροντες τὰ μνῆστρα, ἃ παρὰ Κρησὶ *χαρίσματα* λέγονται. Συνίστανται δὲ ταῦτα ἀπὸ δακτύλιόν τινα χρυσοῦν κυκλικὸν ἢ σχηματίζοντα ὄφιν περιελισσόμενον· (τοῦτο *ἀρραβών*(1), *ἀρραβῶνας* καὶ *σημάδι* ὑπὸ τῶν Κρητῶν λέγεται καὶ ἡ μνηστὴ ἔκτοτε *σημαδεμένη* ἢ *δακτυλιδωμένη* ἢ *ἀρραβωνιασμένη* ἐπικαλεῖται), καὶ ποσόν τι φλωρίων δίδεται ἀπεριόριστον τὸν ἀριθμόν, ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς τοῦ μνηστῆρος θέσεως, ἄτινα διατετρυμμένα ὄντα καὶ ἐκ μηρίνθου μεταξίνης ἐξαρτώμενα, ἑνὸς Ἁγιο-Κωνσταντινάτου, ἢ Σταυροῦ χρυσοῦ ἐν μέσῳ αὐτῶν συνήθως, κρέμανται ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τῆς μνηστευομένης εἰς μίαν, δύο, ἢ τρεῖς σειρὰς «*σπούρδας**» ἢ «*κολαΐνας**» καλουμένας ἀναλόγως τοῦ πλήθους αὐτῶν, ἃ ἐπαναπαύονται ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτῆς. Προσέτι δὲ καὶ χρυσοῦν περιδέραιον ὅπερ «*Κολαΐνα*» καὶ «*Διπλοκολαΐνα*» ἢ *διπλῆ* καὶ *λαιμοδέτης* καλεῖται. Ὡραῖος ἀληθῶς ὁ κόσμος οὗτος τῶν φλωρίων κλπ. ἄτινα τοσαύτην χάριν προστιθέασιν εἰς τὴν φυσικὴν καλλονὴν τῆς εὐτυχοῦς μελλονύμφου· ὥστε φαίνεται αὕτη ἀληθὴς βασίλισσα· προσέτι δίδονται ἐνώτια, *μποτόνια**, *ἀμπρακάμοι** [περιδέραια χρυσᾶ καὶ ταῦτα], κλπ. Ἐνιαχοῦ δέ, εἰς Ἀνώγεια Μυλοποτάμου σὺν τοῖς λοιποῖς μνήστροις δίδεται τῇ μνηστῇ καὶ μάχαιρά τις μικρὰ τῶν συνήθων παρὰ Κρησὶ «*πασαλίδων**» Μπουνιαλάκι* ἢ Ἀργυρομπουνιαλάκι* καλουμένην, ἣν αὕτη φέρει ἐπὶ τῆς ζώνης εἰς τοὺς κατὰ τὰς ἑορτὰς γινομένους χοροὺς εἰς ἔνδειξιν ὅτι εἶνε μεμνηστευμένη, καὶ ὅτι πᾶς ἕτερος ὀφείλει ν' ἀπέχηται ταύτης, διότι θέλει τιμωρηθῇ.

Εἶτα ἀνισταμένων πάντων ἀσκεπῶν ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει μετὰ κατανύξεως τὰς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡρισμένας εὐχὰς εἰς ἐπίτευξιν τῆς ὁποίας οἱ παρόντες ἐκφωνοῦσιν τό, *Ἀμήν*. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας ἡ μνηστευθεῖσα κρατοῦσα ἐν χερσὶ δίσκον ἔχοντα, τὸν ἀπαραίτητον πανταχοῦ, κρητικὸν οἶνον, προσφέρει τοῖς παρεστῶσιν ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ἱερέως· «ἐμπρὸς 'ς τὰ γένεια πάει ἡ κούπα».

---

(1) Ἡ πρὸς τὴν νύμφην ἀποστολὴ δακτυλίου ἦτο ἐν χρήσει καὶ παρὰ Ῥωμαίοις· ὡς δὲ λέγει ὁ Ἰουβενάλιος, ὁ μνηστὴρ ἐφήρμοζε δακτυλίους εἰς τὰ δάκτυλα τῆς μνηστῆς του.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πανάκρου (Ἀμάρι), διανέμει ἔπειτα ἀνὰ ἓν μανδύλιον ὡς ἐνθύμιον τῶν ἀρραβώνων της, ἕκαστος δὲ τῶν προσκεκλημένων ῥίπτει ἐπὶ τοῦ δίσκου νόμισμά τι. Μετὰ δὲ ταῦτα παρατίθεται αὐτοῖς τράπεζα «*τάβλα**», λιτὴ μέν, ἀλλὰ πλήρης ζωῆς καὶ χαρᾶς, τοῦ οἴνου συνεχῶς προσφερομένου ὑπὸ τοῦ *κεραστοῦ** καὶ ἐπαυξάνοντος τὴν θυμηδίαν, ὅτε εὔχονται τοῖς μνηστευθεῖσι διὰ καταλλήλων εὐχῶν πᾶν ἀγαθὸν καὶ καταθύμιον.

Νὰ χαίρεσαι τὸν ἀρραβῶνά σου.
*Καλορρίζικοι**! —*Νὰ ζήσετε!*—
Νὰ χαίρεστε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον!—
*Νὰ χαρῇς ὅπ' ἀγαπᾷς καὶ καμαρώνεις**!—
Κ' εἰς τὰ στεφανώματά σας μὲ καλό!—

Μετὰ την μνηστήριον ταύτην τελετὴν καὶ τὸ παρεπόμενον συμπόσιον, ἀπέρχονται πάντες εὐχόμενοι τοῖς μνηστευθεῖσι «*Καλὰ ξέτελα**», ἢ «*καλὰ ξετελέματα*»· ἀλλήλοις δὲ οἱ ἔγγαμοι καὶ «*'ς τσῆ χαραῖς τῶν παιδιῶν σου*». Οἱ μνηστευθέντες σπανίως συναντῶνται ἢ συμβαδίζουσιν, εἰς τινα χωρία μάλιστα ἐὰν τυχὸν ἡ μνηστὴ ἴδῃ τὸν ἑαυτῆς μνηστῆρα μεθίσταται (παραμερίζει) καὶ προσπαθεῖ παντὶ τρόπῳ νὰ ἀποφύγῃ τὴν συνάντησιν, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους νέους σπανίως καὶ μετὰ προφυλάξεως φαίνεται, φοβουμένη τὴν συνήθη παρὰ τοῖς Κρησὶ κλοπήν, ἥτις πολλάκις γεννᾶται ἕνεκα ἀντιζηλίας κατὰ τοῦ μνηστευθέντος ἢ ὡς ἐκ τῶν προτερημάτων καὶ τῆς οὐσίας τῆς μνηστευθείσης νεάνιδος· καὶ εἰς αὐτὴν δὲ τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ πρὸ τοῦ γάμου σπανίως μεταβαίνει· ὅθεν καὶ αἱ παραινετικαὶ αὗται φράσεις καὶ τὰ δίστιχα.

Ἡ νύφη ς' τὰ πεθερικὰ
χωρὶς γαμπρό, τί θέλει;

'Αλάργα τὴ φωτιὰ ἀπὸ τὰ λινόξυλα,
κὶ' ὁ διάβολος ἔχει πολλὰ πόδια.

Κατὰ Σωκράτην «Τὸ πῦρ ὁ ἄνεμος, τὸν δὲ ἔρωτα ἡ συνήθεια ἀνάπτει».

Στάλα καὶ στάλα τὸ νερὸ τὸ μάρμαρο τρυπᾶτο,
κ' ἡ κόρη μὲ τ' ἀνάβλεμμα τὸ νειὸ κατηγορᾷ τον.

Πρίχου νὰ γίνῃ τὸ κακὸ καὶ τελειωθῇ τὸ πρᾶμμα,
πρέπει νὰ σέβεται κάνεὶς νὰ μὴ γενῇ τὸ σφάλμα.
Μὰ σὰν γενῇ τὸ σφάλσιμο, καλὸ ποτὲ δὲν κάνουν,
χίλια σαπούνια καὶ νερὰ τὸ στίμμα δὲν τὸ βγάνουν.*

Καὶ παρ' ἀρχαίοις,

« Ὃν ἡ τύχη μέλανα γράψαι τοῦτον πᾶς ὁ χρόνος οὐ δύναται λευκάναι». [. . .

Ἡ μνηστεία διαρκεῖ, ἐὰν μὲν ἡ νεᾶνις δὲν εἶνε ἐν ἡλικίᾳ γάμου μέχρις οὗ γείνῃ ὥριμος, ἐὰν δὲ εἶνε ἐνῆλιξ, μέχρις οὗ ἀμφοτέρωθεν γείνωσιν ἕτοιμα τά τοῦ γάμου, ἡ προῖξ δῆλον ὅτι τῆς νεάνιδος καὶ ἡ οἰκία κλπ. τοῦ νέου· πολλάκις ὅμως καὶ ὡρισμένος τις χρόνος 2—3 μηνῶν παρέχεται π. χ. ὡς τὰ *καθαρομούστια**, δηλ. κατὰ τὸν Ὀκτώβριον—Νοέμβριον ὅτε τὸ γλεῦκος καθίσταται πόσιμον, ὅθεν καὶ τὸ δίστιχον,

"Ἔχε, κερά μ' ὑπομονὴ ὡς τὰ καθαρομούστια,*
ποῦ τότε δὰ παντρεύουνται οὔλα φτωχὰ καὶ πλούσια„.

Ἡ μακροχρόνιος μνηστεία δὲν νομίζεται πάντοτε καλὸς οἰωνός, διὸ καὶ ὁ λαὸς συμβουλεύει τὴν ταχεῖαν στέψιν διὰ τῶν ἑξῆς φράσεων καθιστῶν προσεκτικοὺς τοὺς μνηστῆρας.

" Τ' ἀναμέλη τὴ γυναῖκα,
ὁ γληγόρης τὴν ἐπῆρε„. — ἤ,

" Ὁ Γληγόρης ἐγρηγόρει,
κι' ὁ Μελέτης ἐμελέτα,
κι' ὁ Γληγόρης τὴν ἐπῆρε,
τοῦ Μελέτη τὴ γυναῖκα„.

Ὅποιος καλέσῃ καὶ κερδέσῃ,
μὴ λυπᾶτ' ὅσα ξοδέψῃ.

Ἡ 'γι' ἀγάπη πύργους καταλεῖ καὶ κάστρα ρίχνει κάτω,
καὶ παλληκάρια τοῦ σπαθιοῦ ρίχνει τα τοῦ θανάτου.

Οἱ Κρῆτες ἐπ' αὐτῆς τῆς φύσεως φιλοσοφήσαντες, λαμβάνουσι ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου ἐκείνου μεθ' οὗ μέλλουσι νὰ συνέλθωσιν εἰς γάμου κοινωνίαν. Ἄξιαι δὲ πα-

ρατηρήσεώς εἰσιν αἱ περὶ πάντων τούτων χαρακτηριστικώταται τοῦ λαοῦ φράσεις, αἵτινες εἶνε ὁ δεκάλογος οἱονεὶ καὶ ὁ ὁδηγὸς τοῦ γάμου.

Τ' ἀδρὲ μαλλι̯ὰ 'ς τὴν κεφαλὴ
καὶ τ' ἁπαλὰ 'ς τὸν τοῖχο.

Σὰν δῇς τρίχα καππαρή,*
πῶς βολεῖ νά 'ν̄ε καλή;*

Κόκκινη τρίχα,
ὅλο θυμός.

Κόκκινη τρίχα
διαβόλου ῥίζα.

Κόκκινα γένει̯α καὶ μάθι̯α γαλανά,
καρδία τοῦ 'Ιούδα, ψυχὴ τοῦ Σατανᾶ.

Τρίχα ξανθή,
ὅλο χολή(1).

'Αρηὰ δόντι̯α,*
ὀλιγόχρονος(2).

Μακρὰ μαλλι̯ά,
'λίγη γνῶσι

Μεγάλο στόμα,
κακὴ γλῶσσα.

Μεγάλ' αὐτι̯ά
πολύχρονος.

'Αδόδι̯α ἀνάρηα,
'λίγα φεγγάρι̯α.

Ὅπου 'ι̯δῇς χοντραῖς μαγούλαις,
ὕπνος εἶνε καὶ βαργι̯ούλαις.*

Βλέπε με Θέ' μ' ἀπὸ σπανό,
καὶ μαλλι̯αρὴ γυναῖκα.*

---

(1) *"Οἱ γὰρ ξανθόκομοι ὀξύχολοι ὡς ὑπερωπτημένον ἔχοντες τὸ αἷμα καὶ τὴν χολήν, πρὸς ἧς ποιούμεναι αἵ τε κόμαι καὶ τὰ σώματα χρώζονται, ὡς καὶ ἐκ τῆς μελαίνης χολῆς ὁμοίως πρὸς τὸ μελάντερον κἀκεῖνοι δὲ ἄγριοί εἰσι καὶ βαρύθυμοι· καὶ ψυχικῶς μὲν οὕτω χαρακτηρίζει τούτους ὁ "Ομηρος, σωματικῶς δὲ ἐκ τοῦ λέγειν ὅτι ἁπλῶς ξανθὸς καὶ πυρρὸς„ [Σχολ. 'Ομ. 'Ιλ.—'Εμμ. Βέκκερ, σελ. 20 § 197]. 'Αλλ' ὅμως καὶ ὁ ἄριστος νομοθέτης ὁ δικαιότατος 'Ραδάμανθυς, ἀδελφὸς τοῦ Μίνω βασιλέως τῆς Κρήτης, ξανθὸς ἦτο· 'Ο "Ομηρος καλε αὐτὸν "Ξανθὸν καὶ ἀντίθεον 'Ραδάμανθυν„. [Ὀδύσσ. Δ. 564]· καὶ ἡ Κρῆσσα 'Αριάδνη, ἡ θυγάτηρ τοῦ Μίνω ξανθὴ ἦτο, κατὰ τὸν 'Ησίοδον,*

"Χρυσοκόμης Διόνυσος ξανθὴν 'Αριάδνην.
"κούρην Μίνωος θαλερὴν ποιήσατ' ἄκοιτιν„.

(2) *"Οσοι πλείους ἔχουσιν ὀδόντας μακροβιώτεροί εἰσιν· οἱ δ' ἐλάττους καὶ ἀραιόδοντες, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, βραχυβιώτεροι„. [Ἀριστοτέλ. Ζ'. Β'. 4.*

Ὁ κοντός, κόμπος καὶ γέρος,
πέρδικα ἡ κοντὴ γυναῖκα.

Ὁ μακρύς, ξεροκαλάμης,
κ' ἡ μακρὰ, ξυλοκαντάρα.*

Ἡ κοντὴ κοντοκωλιά,*
πάντα δείχνει κοπελιά.*

Τὸ κοντὸ κοντορνιθάκι,
πάντα δείχνει πουλαδάκι.

Ἡ μαύρη τοῦ καλοκαιριοῦ,
ἀσπρίζει τὸν χειμῶνα.

Ἀπ' ἀστραπή, φωτιά, σεισμό, πανώκλα, πεῖνα χιόνι,
κι' ἀπὸ καμπούρη καὶ σπανό, ὁ Θιὸς νὰ σὲ γλυτώνει.

Μέχρι τίνος δέ ὑπάρχουσι ἐλπίδες νὰ φυτρώσουν τρίχες ἐκφράζουν τὰ ἑξῆς·

*Σ' τσῆ δεκοχτῶ 's τσῆ δεκαννιὰ σὰν 'δῆς καὶ δὲν καννιάσης**
κάτεχε κακορρίζικο τῆς μάννας σου θὰ 'μοιάσης.

Σ' τσῆ δεκοχτῶ 's τσῆ δεκαννιὰ σὰν δὲν τὰ 'δῆς τὰ γένεια,
σὰν τὴ λαλά σου θὰ γενῆς καὶ νὰ μὴν ἔχης ἔγνοια.

Δὲν δίδουσι μεγάλην σημασίαν εἰς τὸν στολισμόν, διότι κατ' αὐτούς,

Τὰ ροῦχα δείχνουν ἄνθρωπο καὶ τὰ μαλλιὰ γυναῖκα,
κι' ἂν εἶνε κ' ἑκατὸ χρονῶ θαρρεῖς πῶς εἶνε δέκα„.

Προσέτι,

"Τὸ Μάη βοῦϊ μὴ ρεχτῆς, καὶ τὴ λαμπρὴ γυναῖκα,*
κι' ἂν εἶνε κ' ἑκατὸ χρονῶ δείχνει πῶς εἶνε δέκα„.

"Σελλᾶτο βοῦϊ ἀγόραξε καὶ γάϊδαρο καμπούρη*,*
γυναῖκα λιανοκάμωτη καὶ χοῖρο μακρομούρη*.*

"Μαῦρο σταμνὶ ἀγόραξε καὶ κόκκινο τσικάλι.*
γυναῖκα λῃνοκάμωτη νὰ τὰ 'φραθῇς τὰ κάλλη„ (1).

"Σὰν εἶν' λακκουδοπήγουνη μὴ τὴν ρωτᾷς γῃὰ κάλλη,*
μὰ 'κείνη ἐδῃαπέρασεν ἀπὸ τὸν 'Ιορδάνη.*

Παραθετέον ἐνταῦθα καὶ τὸ ἑξῆς ᾆσμα ἀφορῶν εἰς τὴν ἐκλογὴν ὡραίας γυναικός.

Σὰν θὲς τὸν κόσμο νὰ χαρῇς,
τὸν κόσμο νὰ γλεντίσῃς,*
Σίμωσε κοντὰ 'ς ἐμένα*
νὰ σοῦ 'πῶ ποῃὰ 'νε γιὰ σένα.
'Ψηλὴ γυναῖκα μὴν παρῇς,*
συκεῃὰ ξεκλωνισμένη.
Ἡ συκεῃὰ ξεκλωνισμένη
πάντα εἶνε μαραμένη.

Σὰν θὲς τὸν κόσμο νὰ χαρῇς κτλ.
Κοντὴ γυναῖκα μὴν παρῇς,
νῃαυὸ κοντορνιθάκι,*
Τὸ νῃαυὸ κοντορνιθάκι,*
κάνει καὶ μικρ' αὐγουλάκι.

Σὰν θὲς τὸν κόσμο νὰ χαρῇς κτλ.
Χοντρὴ γυναῖκα μὴν παρῇς,
βουτσὶ τοῦ ταβερνάρη*.*
Τὸ βουτσὶ τοῦ ταβερνάρη,*
μεθυσμένους κουμαντάρει.*

Σὰν θὲς τὸν κόσμο νὰ χαρῇς κτλ.
Ἄσπρη γυναῖκα μὴν παρῇς,
σακκὶ ἀλευρωμένο.
Τὸ σακκὶ τ' ἀλευρωμένο,
πάντα 'νε πασπαρωμένο.*

---

(1) *Καὶ ὁ 'Ρουφῖνος περὶ ἐκλογῆς ὡραίας συζύγου λέγει τὰ ἑξῆς.*
"Μήτ' ἰσχνὴν λίαν περιλάμβανε, μήτε παχεῖαν.
τούτων δ' ἀμφοτέρων τὴν μεσότητα θέλε.
Τῇ μὲν γὰρ λείπει σαρκῶν χύσις· ἡ δὲ περισσὴν
κέκτηται· λεῖπον μὴ θέλε, μηδὲ πλέον„.

Σὰν θὲς τὸν κόσμο νὰ χαρῇς κτλ.
Μαύρη γυναῖκα μὴν παρῇς,
τηγάνι μουζωμένο.
Τὸ τηγάνι μουζωμένο
πάντα εἶνε μαυρισμένο.

Σὰν θὲς τὸν κόσμο νὰ χαρῇς,
γυναῖκα γιὰ νὰ πάρῃς.
Σίμωσε κοντὰ 'ς ἐμένα,
νὰ σοῦ 'πῶ ποιὰ 'νε γιὰ σένα.
Πᾶρε Ψιλομελάχροινη,
καὶ μαῦρα μάτια νά 'χῃ,
Κἰ' ἂν γεράσῃ, κι' ἂν χαλάσῃ,
πάντα μαῦρα 'μμάτια θά 'χῃ.

Παραθετέον ἐνταῦθα καὶ ἕτερον ὁμοίας φύσεως ᾆσμα·

Μάνα παραπονοῦμαί σου γιὰ τι δὲν μὲ 'παντρεύγεις.
— Ὑγιέ μου! ποιὰν ἀμπόλιασες; κ' ἐγὼ νὰ σοῦ τὴν πάρω.*
— Πᾶρε μου, μάννα, τὴ ξανθή, μάννα τὴ μαυρομμάτα,
μάννα τὴ γαϊτανόφρυδι τὴ ψιλομαθημένη.
δποῦ 'ν' ἀπὸ 'ψηλὴ γενιὰ περίσσια ξηλεμένη.
Ὅποῦ 'δα 'ψὲς 'ς τὸν ποταμό, δποῦ 'δα 'ψὲς 'ς τὴ βρύσι,
κ' ἐφέγγα τὰ δαχτύλια τση ἀποῦ τὰ δαχτυλίδια.
Διάζεται, 'φαίνει μοναχὴ καὶ μοναχὴ ξυφαίνει,*
σεντόνια μεταξόφαντα καὶ χασιλαμαδένια.*
καὶ πατανίαις ξομπλιασταῖς* κιλίμια ζαβιδᾶτα,*
καὶ 'φαίνει περδικόπανα, ῥασὲ παχνιοχνουδάτη.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΠΡΟΙΞ

"Προὶξ πολλή, τέκνα βελτίονα οὐ ποιεῖ."
[Μοσχίωνος.]
"Νύμφη δ' ἄπροικος παρρησίαν οὐκ ἔχει."

ΠΡΟΙΞ λέγονται τὰ ἀπαραιτήτως πρὸς καταρτισμὸν οἴκου ἀναγκαῖα, ἅτινα δίδονται ὑπὸ τῶν γονέων τῆς μελλούσης νά νυμφευθῇ νεάνιδος, οἷον ἐνδύματα κλινοστρωμναί, οἰκιακὰ ἔπιπλα, σάκκοι, ὑφαντικὰ ἐργαλεῖα, μαγειρικὰ σκεύη κλπ. ὧν τὰ πλεῖστα μάλιστα τὰ ἴδια ἑαυτῆς ἐνδύματα ὕφαινεν μέχρι τοῦδε κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς χαρᾶς καὶ τῶν ὀνειροπολημάτων αὐτῆς ἡ ἐπαινετὴ κόρη. Ἀποστέλλεται δὲ ἡ προὶξ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ἀλλαχοῦ μὲν ὀκτὼ ἡμέρας πρὸ τοῦ γάμου, ἀλλαχοῦ δὲ τρεῖς ἢ δύο ἢ καὶ τὴν παραμονὴν αὐτοῦ. Τὴν ἡμέραν δέ, καθ' ἣν ὁ γαμβρὸς μετὰ τοῦ πενθεροῦ ἀπὸ κοινοῦ συμφωνήσωσι περὶ μεταφορᾶς τῆς προικὸς εἰς τὸν ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς νέον οἶκον τοῦ γαμβροῦ, ἀποστέλλονται παρ' αὐτοῦ νέοι ἐκ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων οἵτινες ἀναχωροῦντες τοῦ χωρίου των μετὰ ἡμιόνων, ἐὰν τὸ χωρίον τῆς νύμφης κεῖται μακράν, μεταβαίνουσιν εἰς αὐτὸ μετὰ τῆς εἰς πᾶσαν εὐθυμίαν ἀπαραιτήτου λύρας, ἣν προπορευόμενος τῆς ἀκολουθίας ὁ λυρῳδὸς (*λυράρης* καὶ *λυρατζῆς*), σοβαρὸς καὶ τὸ οἷον ἀξίωμά του συναισθανόμενος, κρούει γηθοσύνως συνοδεύων τοὺς τόνους αὐτῆς μετ' ᾀσμάτων σχετικῶν πρὸς τὴν περίστασιν καὶ ἐξυμνούντων τὰς ἀρετὰς τῆς νεάνιδος καὶ τοῦ γαμβροῦ.

Ὁ πενθερός, ἡ πενθερὰ ἢ τούτων ἀποθανόντων, οἱ κηδεμόνες τῆς νύμφης ὑποδέχονται καὶ δεξιοῦνται χαρμοσύνως τὴν ἀκολουθίαν, παραθέτουσιν αὐτῇ τράπεζαν εἰς ὑγείαν τῶν μελλονύμφων, ἐπευχόμενοι ἀλλήλοις τὸ ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς «*καλορρίζικα*». Οἱ πρὸς μεταφορὰν τῆς προικὸς ἀποστελλόμενοι καλοῦνται ὑπὸ τῶν Κρητῶν «*προυκολόγοι*», ἡ δὲ προὶξ «*προυκιὰ* ἢ *προύκα*». Ἡ προὶξ κεῖται ἐν τῷ οἴκῳ τῶν γονέων τῆς νύμφης ἀπὸ ὀκτὼ ἡμερῶν ἐκτεθειμένη εἰς τὴν θέαν πάντων· μάλιστα δὲ ἐν ὥρᾳ γάμου νεάνιδες τοῦ χωρίου μεταβαίνουσαι ἐπισταμένως παρατηροῦσι καὶ ἐξετάζουσιν αὐτήν, ἀποτείνουσι δὲ τῇ μελλονύμφῳ διάφορα ἐγκώμια, ἐπαινοῦσαι τὴν ἐπιτηδειότητα

καὶ καλλαισθησίαν αὐτῆς, αὕτη δὲ ὑπομειδιῶσα καὶ διὰ τὴν εὐτυχῆ της θέσιν οἱονεὶ ἀγέρωχος, εὔχεται αὐταῖς «*Κ' εἰς τὰ 'δικά σας (προυκιά), μ' εὔμορφον (κοπελλιάρην*) καὶ καλὸν γαμβρὸν καὶ ἄξιο παλληκάρι*». Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἀναμένονται οἱ *προυκολόγοι*, προσκαλεῖ ἡ νύμφη μετὰ τῆς μητρὸς ἀπὸ πρωΐας ἐν τῷ οἴκῳ τὸν ὅμιλον τῶν φίλων νεανίδων αὐτῆς, αἵτινες τακτοποιοῦσαι εἰς σάκκους καινουργεῖς τὰ ἀποτελοῦντα τὴν προῖκα ἐνδύματα ἔπιπλα κλπ. ῥίπτουσιν ἐπ' αὐτῶν διάφορα τραγήματα *καταχύσματα* μὲν ὑπὸ τῶν παλαιῶν καλούμενα(1), «*καλοψύκια*» δὲ καὶ «*γεμίδια*» ὑπὸ τῶν Κρητῶν, συνίστανται δὲ ταῦτα ἐκ τρωγαλίων, ἰσχάδων, ἀμυγδάλων, καρύων, σταφίδων κλπ. προσέτι ᾄδουσιν ὁ ὅμιλος οὗτος τῶν παρθένων ἀνὰ ἓν δίστιχον εἰς ἕκαστον τῶν διευθετουμένων πραγμάτων· καὶ ὡς προκαταρκτικὰ μὲν εἶνε τὰ ἑξῆς·

Ἔλα εὐχὴ τσῆ μάνας τση, ἔλα καὶ τοῦ κυροῦ τση,
ἔλα τοῦ πρώτου ἀδελφοῦ, ἔλα τοῦ δεύτερου τση.

Τὰ νεφαλάκια τ' οὐρανοῦ βαστοῦν νερὸ καὶ στούπα,*
ἂς εἶνε καλορίζικη τσῆ νύφης μας ἡ προῦκα.

Ἡ νύφη μας παράγγειλε 'ς τὴν Πόλι τὰ προυκιά τση,
'ς τὴ Βενεθιὰ τὰ ῥοῦχά τση καὶ τὰ 'παινέματά τση.

Διὰ τὰς σινδόνας δὲ τὰ ἑξῆς.

Τὸ νέφαλο ποῦ 'πέρασε βαστᾷ νερὰ καὶ χιόνια,
ἂς εἶνε καλορίζικα τσῆ νύφης τὰ σεντόνια.

(1 Τὰ Καταχύσματα τῶν ἀρχαίων συνέκειντο ἀπὸ φοινίκων, κολλύβων, τρωγαλίων ἰσχάδων, καὶ καρύων, ἅπερ ἥρπαζον οἱ σύνδουλοι· κυρίως δὲ ἐλέγοντο, ὅταν δούλους ἠγόραζον, ἔφερον γὰρ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ἑστίαν, καὶ καθίζοντες, κατὰ τῆς κεφαλῆς κατέχεον κόλλυβα, καὶ ἰσχάδας, καὶ φοίνικας, καὶ τρωγάλια ἄλλα, καὶ τραγήματα καὶ οἱ σύνδουλοι ταῦτα ἥρπαζον· ἐλέγοντο οὖν ταῦτα καταχύσματα [Βαρίν. Φαβωρ. λεξικ.] «Καταχύσματα τὰ κάρυα σῦκα κλπ. τὰ ὁποῖα ὅτε εἰσέφερον εἰς τὸν οἶκον νέον σκλάβον, ἢ νύμφην, ἔρριπτον καὶ διεσκόρπιζον ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν, ὡς σημεῖον δεξιώσεως, καὶ καλοῦ οἰωνοῦ τοῦ ἐλευσομένου πλούτου, καὶ εὐλογίας εἰς τὸν οἶκον [Φώτιος]. Ὑπὸ τῶν Κρητῶν ὀνομάζονται καὶ "*καλοχερίδια*„ καὶ "*ἁπλοχερίδια*„. καὶ "*ἀποχερίδια*„· καὶ τὰ μὲν καλοχερίδια, δίδονται κατὰ τὴν πρωτογρονιάν, ὅτε κάμνουν "*ταῖς καλαῖς χέραις*„, δίδοντες καταχύσματα καὶ λοιπὰ δῶρα· τὰ δὲ ἁπλοχερίδια, ἢ ἀποχερούδια δίδονται εἰς ἐπισκέψεις, ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις, ἀρραβῶνας, βαπτίσεις, γάμους κλπ. διὸ ἁπλοχερίδια καλοῦνται, (ἁπλῆ προσφορά, δεξίωσις)· τὰ δὲ ἀποχερίδια ὡς ἀποχαιρετήρια τοῖς ξενιζομένοις, ὅταν ἀπέρχονται.

Ἂς εἶνε καλορρίζικα τσῆ νύφης τὰ σεντόνια,
Ἀγγέλοι τὰ λευκάνανε κ' εἶν ἄσπρα 'σὰν τὰ χιόνια.

Διὰ τὸ στρῶμα·

Ἂς εἶνε καλορρίζικα τσῆ νύφης τὰ στρωμάτσα,*
Ἀγγέλοι τὰ λευκάνανε κ' ἧ κοπεληὲς τὰ ῥάψα.*

Διὰ δὲ τὴν ὅσον οὔπω ἀναχώρησιν τῆς νύμφης ᾄδουσιν ἔπειτα τὰ ἑξῆς συγκινητικά·

Συστῆτ' ἀόρια καὶ βουνὰ λαγγάδια μὲ τὰ δάση,
κ' ἡ μάννα τὸ παιδάκι τση κλαίει πῶς θὰ τὸ χάσῃ.

Μ' ἀπὸ χαρὰν ἐγρύνιασε, κι' ἀπὸ χαρά τση κλαίει,*
κάθε γονιοῦ ν' ἀξιώνει ὁ Θεὸς παιδιά του νὰ 'παντρεύγῃ.

Συστῆτ' ἀόρια καὶ βουνὰ λαγγάδια καὶ χαράκια,*
κι' αὔριο ξεχωρίζουνται τὰ δυὸ καλαδερφάκια.

Σημάδια τ' οὐρανοῦ θωρῶ, Θέ' μου καὶ ἦντα νά 'νε;*
λῶπως θὰ ξεχωρήσωμε κ' ἐκείνη δὰ ἡ φωθιά 'νε.*

Ὅντες θὰ ξεχωρήσωμε ποιὰ μάτια δὲ θὰ κλάψουν,
ποιαῖς σιδερένιαις καρδιαῖς καὶ δὲ θ' ἀναστενάξουν!

Κλαῖνε ἀπαρηγόρητα καὶ τὰ πουλιὰ 'ς τὰ δάση,
κλαίει σε κ' ἡ φτωχολογιὰ γιατὶ θὲ νὰ σὲ χάσῃ.

Μησέβγεις κι' οὔλα τὰ πουλιὰ κλαῖνε τὸ μισεμό σου,
κλαῖνε κ' ἡ φιλαινάδες σου τὸν ἀποχωρισμό σου.

Ὅντε θὰ φύγῃς νύφη μου γύρισε 'δὲ κι' ὀπίσω,
θυμήσου ποῦ μᾶς ἄφησες καὶ κλάψε καὶ λυπήσου.

Ἀπόφασί 'χω 'ς τὴν καρδιὰ νὰ μὴ σ' ἀλησμονήσω,
καὶ τὄνομά σου τὸ γλυκὺ θὰ 'πῶ ὅταν ξεψυχήσω.

Φεύγεις γειτονοπούλα μου σέβου μὴ μοῦ ξεχάσῃς,
πέμπε μου σκιὰς χαιρετισμὸ γιατὶ θὲ νὰ μὲ χάσῃς.*

Πῶς θὰ τὸ 'πῶ τὸ "ἔχε 'γειά„, νὰ σ' ἀποχαιρετίξω,
τὸ ἔρμο σου κατώφιλιο* πῶς θὰ ξαναπατήσω;*

Ἐὰν δὲ ἡ νύμφη εἶνε ὀρφανὴ μητρὸς ᾄδουσι·

Νὰ 'πρόβερνεν ἡ μάννα σου νὰ 'θώρηε τὴ χαρά σου,
χρυσᾶ σεντόνια νά 'στρωνε καὶ τὰ προσκέφαλά σου.

Ἐὰν ὀρφανὴ πατρός·

Βασιλικὸ 'ς τὴν κάμερα βιόλα 'ς τὸ παραθύρι,
ἀλάργο σ' ἐξωρίσανε γιατὶ δὲν εἶχες κύρη.

"Οπου κι' ἂν πάῃς, νύφη, μου μάννα καὶ κύρη θά 'χῃς,
κι' ὡς ἦσουν φρόνιμ' ὡς ἐπᾶ, νά 'σαι ὅπου κι' ἂν λάχῃς.*

Ἐὰν ὁ γαμβρὸς ἢ ὀρφανὸς πατρός·

Ἄμορφος εἶνε κι' ὁ γαμβρὸς ὡσὰν τὸ καρεμφύλλι,
μά 'χει καὶ παραπόνεσι γιατὶ δὲν ἔχει κύρη.

Μὰ ἔδωκέ του τὴν εὐχὴ 'σὰν ἤθελ' ἀποθάνῃ,
"νὰ τ' ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς νὰ βάλῃ καὶ στεφάνι„.

Εὐχὴ γονιοῦ ἀγόραζε κ' εἰς τὰ βουνὰ περπάτιε,
καὶ τοῦ κυροῦ σ' ὥστε νὰ ξῇς τὰ λόγια του τὰ κράτιε!

Ἐκ μέρους τῶν ἀδελφῶν τὰ ἑξῆς συγκινητικώτατα·

Γιατὶ θὰ φύγῃς ρόδο μου, κολόνα τοῦ σπιθιοῦ μας,
Τριαντάφυλλο καὶ κατηφέ, πρεπιὰ τοῦ περβολιοῦ μας:

Σήμερο ξεκλωνίζεται τῆς δάφνης τὸ κλωνάρι,
κι' ἀλλοῦ μεταφυτεύγεται 'ς ἀρχοντικὸ κηπάρι.

Αἱ δὲ φίλαι παρθένοι τῆς ἀπερχομένης νύμφης ᾄδουσι τὰ ἑξῆς δίστιχα λυπούμεναι διὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς φίλης τῆς νεότητος αὐτῶν·

'Εθολωθῆκαν τὰ νερὰ τὰ κατασταλαμμένα,
ἄχι! καὶ ξεχωρίζομε τὰ πολυαγαπημένα.

'Εθολωθῆκα τα νερὰ τοῦ ποταμοῦ τὰ κάλλη,
ἄχι! πῶς ξεχωρίζομε κόκκινο πορτακάλι.

Οὐ μόνον δὲ αἱ τῆς νεότητος ὀπαδοὶ ἀλλὰ καὶ αἱ λυπούμεναι τὴν ἀπερχομένην νύμφην ᾄδουσι,

Μαζὶ ἀναθραφήκαμε μὲ τὴν γειτόνισσά μας,
κ' ἐδὰ θὰ ξεχωρίσωμε ποῦ τὴ βασίλισσά μας.

Ἡ ἔκθεσις τῆς προικὸς δὲν γίνεται κατὰ τὴν τάξιν, τὴν ποιότητα, τὸ εἶδος τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν πραγμάτων, ὡς κακοῦ οἰωνοῦ τούτου νομιζομένου, ἀλλὰ φύρδην μίγδην. Εὐθὺς δ' ὡς λήξῃ τὸ ἔργον τοῦτο εἰσάγονται ἐντὸς σάκκων καινουργῶν, ἐν τάξει, ῥάπτονται καὶ ἑτοιμάζονται πρὸς μεταφοράν· πρὸς τούτοις ῥίπτονται ἐντὸς τῶν σάκκων τούτων καὶ διάφορα τραγήματα «*γεμίδια ἢ καλοψύκια*», ἐν ταῖς ἀνατολικωτέραις ἐπαρχίαις *καλοψυχίχια*, λεγόμενα οἷον κάρυα, σταφίδες, ἀμύγδαλα, μῆλα, ἄπια ἀναλόγως τῆς ὥρας τοῦ ἔτους, ἐντὸς ἰδίων σακκιδίων (ἅτινα παρὰ Κρησὶν ὀνομάζονται *βουργίδια** ἢ *βουργιάλια*), ἵνα μὴ κηλιδώσωσι τὰ ἐν τοῖς σάκκοις περιεχόμενα ἀντικείμενα τῆς προικός.

Κατὰ τὴν μεταφορὰν τῆς προικὸς ᾄδουσιν οἱ *προυκολόγοι** τὸ δὲ τὸ δίστιχον καὶ ἕτερα παρομοίας σημασίας, ὅτε πλησιάζουσι τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ,

Ἀμέτε πῆτε τοῦ γαμπροῦ νὰ στέκῃ νὰ ’ξανοίγῃ*,*
ῥοῦχα ποῦ τοῦ τὰ φέρνουνε νὰ μὴν ἀναγογγύζῃ.*

Τότε δὲ ἐξερχόμενος ὁ γαμβρὸς μετὰ τῶν γονέων, συγγενῶν καὶ φίλων του, ὑποδέχεται τοὺς *προυκολόγους*, δι' οἴνου ἢ ῥακίου καὶ διαφόρων τραγημάτων, προσφέρων ἑκάστῳ ἀνὰ ἓν μανδύλιον καὶ κολλύριον (κουλλοῦρι).

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀποκορώνου μάλιστα ᾄδουσιν,

“Εἴπαμε τὰ Παστικά,
φέρετε τὰ πατητά (1).
Εἴπαμε καὶ τὰ τραγούδια,
φέρετε καὶ τὰ κουλλούρια.
Ὁ κουνιάδος θὰ τὰ φέρῃ,*
μὲ τὸ κόσκινο τὰ γέρνει„.

Ἀνάγκη ἐνταῦθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὀκτὼ ἡμέρας πρὸ τῆς τελέσεως τοῦ γάμου ἀποστέλλει ὁ γαμβρὸς πρὸς τὴν νύμφην τὸ νυμφικὸν ἔνδυμα «*τὸ νυφίκιο*» λεγόμενον = *ἔδνιον χιτῶνα* παρὰ παλαιοῖς, καί τινα ἄλλα δῶρα *ἔδνα* ἢ *ἔεδνα* παρ' Ὁμήρῳ [ἐν Ὀδυσσ.](2) προσκα-

(1) Πατητὰ λέγονται τὰ κουλούρια ἅτινα μοιράζουν φιλοδωροῦντες τοὺς προυκολόγους καὶ τὰς παρευρεθείσας κόρας αἱ ὁποῖαι τραγῳδοῦσι.

(2) Ἔδνα κυρίως τὰ ἐκ τοῦ ἀνδρὸς διδόμενα τῇ γυναικί· ἢ ὡς οἱ ἀκριβέστεροι τῶν

λῶν προσέτι τότε διὰ τοῦ πατρὸς ἢ ἀδελφοῦ, ἢ ἑτέρου συγγενοῦς ὅστις τότε ὀνομάζεται «*καλεστής*», πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους του, καὶ μακρὰν ἔτι ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις διαμένοντας, τοὺς προὔχοντας τοῦ χωρίου, καὶ ἄλλα σεβαστὰ πρόσωπα· ἡ δὲ πρᾶξις αὕτη ὀνομάζεται «*κάλεσμα*». Οἱ προσκληθέντες, κατὰ παλαιὸν ἔθιμον ἀποστέλλουσι τῷ γαμβρῷ διάφορα τρόφιμα, οἷον ἀμνόν τινα ἢ μηρίον αὐτοῦ, ἀσκὸν οἴνου ἢ φιάλας, τυρὸν κλπ. διότι νομίζεται ἀπρεπὲς τὸ νὰ προσέλθῃ τις εἰς τὸν γάμον ἄνευ τοιούτου τινός, ὅτε λέγουσιν ὅτι «*ἦλθε κ' ἐκούνησε τὰ χέρια του*» δηλ. κεναῖς ταῖς χερσί. Ὁμοίως προσκαλοῦνται ὑπὸ τῶν γονέων ἢ κηδεμόνων τῆς νύμφης, ἅπαντες οἱ συγγενεῖς κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ γάμου εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆς καὶ παρίστανται κατὰ τὴν τέλεσιν αὐτοῦ· οὐδεὶς ὅμως αὐτῶν οὐδ' αὐτῶν τῶν γεννητόρων παρακολουθεῖ τὴν νύμφην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Δεκαπέντε ἡμέρας (καὶ εἴς τινας ἐπαρχίας σήμερον ὀκτὼ) κατόπιν μεταβαίνουσιν οἱ γονεῖς καὶ συγγενεῖς ἵνα χαιρετίσωσιν αὐτὴν ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ θέλομεν εἴπῃ.

Κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου προσέρχονται εἰς τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ ὡς καὶ εἰς τὸν τῆς νύμφης πάντες οἱ προσκληθέντες, ὅτε παρατίθεται αὐτοῖς τράπεζα πλήρης ζωῆς καὶ χαρᾶς ἡ παρὰ τῶν Κρητῶν «*τάβλα* ἢ «*σκαμνὶ*» καλουμένη, ὅπου ἐπὶ σκάμνων καθήμενοι ἄδουσι διάφορα ἀνάλογα τῇ περιστάσει ἄσματα, προπίνοντες «*εἰς ὑγείαν τῶν αἰτίων*» ὡς λέγουσι, δηλ. τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης. Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὰ περὶ γάμου ἰδία.

παλαιῶν, κυρίως λέγεσθαί φασι, τὰ ὑπὸ τῶν νυμφίων ἀλλήλοις διδόμενα. Τὰ δὲ ὑπὸ τῶν πατέρων, ἐπιμειλιά φασι· Φερνὴ δέ, ἡ τῆς νύμφης· τὰ δὲ ὑπὸ τῆς νύμφης, ἐπιφέρνια. Ἔδνετής, κηδεστής, πενθερός, ἀπὸ τοῦ διδόναι τὰ ἕδνα, ἤτοι ἐξώπροικα. Παράφερνα δέ, πᾶν ὅ,τι μεθ' ἑαυτῆς φέρει ἡ νύμφη εἰς τὸν ἄνδρα κατὰ προσθήκην ἐκτὸς τῆς προικός, τὰ ἐξώπροικα. [Σχολ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ο ΓΑΜΟΣ

"Μὴ μείνῃς ἄγαμος, μήπως 'νώνυμος ὄληαι·
δός τι φύσει κ' αὐτός. Τέκε δ' ἔμπαλιν ὡς ἐλοχεύθης„.
[Φωκυλίδου νουθετικὸν.]

Ἡ ἡμέρα τῆς τελέσεως τοῦ γάμου ὁρίζεται ἀπὸ κοινοῦ συνήθως τήν Κυριακὴν ἢ ἑτέραν ἑορτάσιμον ἡμέραν, πλὴν τῆς Τρίτης, νομιζομένης ἐν γένει ἀποφράδος, καὶ τῆς Τετάρτης, καθ' ἣν κατὰ πρόληψιν γάμοι δὲν γίνονται, ὅθεν καὶ ἡ φράσις,

Ὅλα μας ξανάστρουφα,
κι' ὁ γάμος τὴν Τετράδη.

Πάντων δὲ τῶν μηνῶν τοῦ ἔτους ἐξαιρεῖται ὁ Μάϊος, διότι ὡς νομίζεται ὁ κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον τελούμενος γάμος δὲν τελεσφορεῖ «*δέν στερεώνει*» ὡς λέγουσιν, ἀποθνήσκοντος τοῦ ἑτέρου τῶν νυμφίων(1), ὅθεν καὶ αἱ παροιμίαι ἐπὶ ἀκαίρου γάμου.

Ὅταν ἔπρεπε δὲν ἦτο
καὶ τὸ Μάην εὐλογᾶτο.

Ὁ γάμος ὁ Μαγιάτικος,
πολλὰ κακαποδίδει.

Ὅποιος παντρευτῇ τὸ Μάη,
κακομποδισμένα πάει.*

Παρὰ τὴν πρόληψιν ταύτην οἱ Βυζαντῖνοι βασιλεῖς ἐτέλουν τοὺς γάμους αὐτῶν κατὰ Μάϊον.

Καὶ παρὰ Ῥωμαίοις ὅμως μετὰ μεγίστης αὐστηρότητος ἀπηγορεύετο ὁ κατὰ Μάϊον γάμος· διότι ἐνομίζετο, ὅτι ὁ γάμος οὗτος παράγει τέκνα προπετῆ, ἀνόητα καὶ χαῦνα. Κατὰ τοὺς ἰατροὺς δὲ

(1) Καὶ ἄνθη δὲν σπείρουσιν οὔτε μεταφυτεύουσι φυτὰ τὸν Μάϊον ἐν Κρήτῃ, φρονοῦντες, ὅτι ὁ ταῦτα σπείρων ἢ μεταφυτεύων ἀποθνήσκει καὶ ὅτι θέτουσιν αὐτὰ ἐπὶ τοῦ φερέτρου του. καὶ πολλὰ ἄλλα κατὰ πρόληψιν τὸν Μάϊον δὲν πράττουσι. Ἐν Σιτείᾳ ἐὰν φυτεύσωσί τι καὶ μάλιστα βασιλικὸν τὸν τάσσουσιν (ἀφιεροῦσιν), εἰς ἅγιόν τινα προσεχῶς ἑορτάζοντα, ὅτε κόπτουσι τοὺς κλῶνάς του καὶ τὰς ἐξαρτῶσιν εἰς τὰς εἰκόνας.

ἐπιστημονικῶς τὸ πρᾶγμα ἐξετάσαντας ἡ μεγάλη τοῦ θέρους θερμότης καταστρέφει τὴν ἐν τῷ σώματί θερμότητα, ἀπονάρκει τὸ πνεῦμα καὶ ἀδυνατίζει καὶ ποιεῖ χαῦνα τὰ σώματα· ὥστε ἡ πρόληψις τοῦ νὰ μὴ τελῆται γάμος κατὰ Μάϊον καὶ ὑπὸ ὑγιεινὴν ἔποψιν ἐξεταζομένη εἶνε ὠφέλιμος.

Ἐπίσης κατὰ το τελευταῖον τῆς Σελήνης τέταρτον, ὅπερ ὑπὸ τῶν Κρητῶν λέγεται «*λίγωσις*» δὲν τελεῖται ὁ γάμος(1)· ἀνάγκη πρὸς τούτοις ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου νὰ ᾖ περιττή. Καὶ κατὰ τὸ Δίσεκτον ἔτος ἀπαγορεύονται ὑπὸ τῶν προληπτικῶν οἱ γάμοι,

"'Σὰν εἶν' ὁ χρόνος βίσεχτος γάμοι νὰ μὴ γενοῦνε,
κι' ἀμπέλια μὴ φυτεύγουνται γιατὶ ἀτσιποδιοῦνε„.

Τελεῖται δὲ συνήθως ὁ γάμος περὶ τὰ τέλη τοῦ φθινοπώρου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος, καὶ ὡς εἰπεῖν ἀπὸ Σεπτεμβρίου μέχρι Ἀπριλίου. ά) διότι, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, ὁ οἶνος γίνεται κατάλληλος πρὸς πόσιν τότε. β') διότι αἱ ἐργασίαι μάλιστα τῶν γεωργῶν ἄρχονται τὸν χειμῶνα καὶ ἔχουσι τότε οὗτοι πρὸ πάντων ἀνάγκην συναρωγοῦ καὶ βοηθοῦ καὶ γ') διότι εἰσὶν ἄφθονα τότε πάντα τὰ διὰ τὸν γάμον ἀναγκαιοῦντα.

Οἱ δὲ παλαιοὶ Ἀθηναῖοι ἴδιον μῆνα τοῦ γάμου εἶχον Γαμηλιῶνα καλούμενον [ἀπὸ 15 Ἰανουαρίου—15 Φεβρουαρίου], καθ' ὃν ἐτέλουν τοὺς γάμους, ὡς λέγει ὁ Βαρῖνος Φαβωρῖνος (ἐν λεξικῷ του

---

(1) Ὅταν ὁ καιρὸς μεταβάλλεται συχνὰ ἀπὸ βροχὴν εἰς εὐδίαν καὶ τἀνάπαλιν, προμηνύεται εὐτυχία κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο· ὥστε καὶ οἱ πένητες ἀκόμη ὑπανδρεύονται, ὡς ὁ λαὸς λέγει,

Ἥλιος καὶ βροχή,
παντρεύοντ' οἱ φτωχοί.

Θεωρεῖται ὡς κακὸς οἰωνὸς διὰ τὸν γάμον, ἐὰν ἐν τῷ οὐρανῷ φαίνονται οἱ δύο φωστῆρες, ἥλιος καὶ σελήνη, τὴν ἡμέραν τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου· διότι λέγουν,

Ἥλιος καὶ φεγγάρι
παντρεύγουντ' οἱ γαϊδάροι.

Κατὰ τὰς γνώμας τοῦ λαοῦ προσέτι ὅταν ἡ ἀτμόσφαιρα εἶνε τὴν νύκτα καθαρὰ (ξεστερνά) καὶ φαίνονται πολλοὶ ἀστέρες λαμπυρίζοντες καὶ ἀκτινοβολοῦντες λέγουν ὅτι "*πλούσιος παντρεύεται*„· ἡ δὲ ἑσπέρα ἐκείνη ἡ ἀπειρίαν ἀστέρων ἀποκαλύπτουσα ὀνομάζεται εἰς τὰς ἀνατολικωτέρας ἐπαρχίας *πλουσοραγιά*, καὶ ἰδίᾳ ἐν "*Σιτείᾳ*„ ἔνθα λέγουσιν, ὅτι "*βασιλιᾶς πανδρεύεται*„.

λεξ. «*Διφυής*») «Καὶ μὴν Ἀττικὸς ὁ Γαμηλιών, γάμοις ἀφωρισμένος, οἷς γαμηλία Ἥρα ἐπεστάτει· καὶ πέμμα δέ τι ἦν, καλούμενον καὶ αὐτὸ γαμήλιον· ὡς δῆλον ἐκ τοῦ πέττεται γαμήλιος».

Τὰ ὀλίγα ταῦτα περὶ τοῦ χρόνου τοῦ γάμου κατ' ἀνάγκην περιγράψαντες, ἤδη δέον νὰ ἀκολουθήσωμεν τὰς περὶ γάμου προπαρασκευάς, ὅθεν αὐτὰς κατελίπομεν.

Καὶ λοιπὸν καθ' ἣν ἡμέραν οἱ προσκληθέντες παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἔρχονται εἰς τὴν οἰκίαν ἑτοιμάζεται καὶ ἡ *παστὰς* (παρὰ Κρησὶν ὁ *παστὸς*) τὸ ἀναγκαῖον πρὸς ὑποδοχὴν τῆς νύμφης δωμάτιον ἢ ἐξέδρα, περὶ ἧς κατωτέρω.

ΠΑΣΤΑΣ

"Ὁ Θεός, ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ, ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ„.
[Ψαλμ. (ΙΗ' ΙΘ') 6.]

Παστὸς παρὰ παλαιοῖς παστάς, ὁ νυμφῶν ἐκαλεῖτο. «Παστὰς ἡ τοῦ γάμου, ἐκ τοῦ πάσσειν· αὐτὸ δὲ γίνεται παραγώγως ἐκ τοῦ πῶ τὸ κτῶμαι· ἐκ δὲ τοῦ τοιούτου πάσσειν, καὶ ὁ τοῖς ἄνθεσι κατάπαστος νικητής. Παστός, παρὰ τὸ πάσσειν τὸ ποικίλλειν, ἢ διὰ τὸ ἐν αὐτῷ ἡμᾶς σιτεῖσθαι· καί, Παστός, ἢ ἐκ παραπετασμάτων ποικίλων κατεσκευασμένη σκηνή, ἥτις ἐστὶ πεποικιλμένη, καὶ νυμφικὸς οἶκος, παρὰ τὸ πάσσειν, ἐξ οὗ καὶ τὸ — «Πολέας δ' ἐνέπασεν ἀέθλους, ἀντὶ τοῦ ἐνεποίκιλεν». [Βαρίνου Φαβωρίνου λεξικ.]

]. Ἐλέγετο λοιπὸν ὁ θάλαμος τῶν νεογάμων ἢ παστὸν τὸ πρὸ τοῦ θαλάμου πεποικιλμένον δωμάτιον ἢ, ἡ ἐκ παραπετασμάτων ποικίλων κατασκευαζομένη σκηνή. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πεποικιλμένον δωμάτιον τῶν νυμφίων διετήρησε μέχρι σήμερον ὁ λαὸς τῆς Κρήτης (1). Δύο παστάδες (παστοὶ) γίνονται

(1) Ὁ Σκαρλᾶτος Βυζάντιος ἐν τῷ λεξικῷ του τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλ. διαλέκτου λέγει οὕτω. "Παστὰς=ὁ κοιτὼν τῶν νεονύμφων· μεταχειριζόμεθα τὴν λέξιν μόνον εἰς τὴν παροιμίαν (ὅτι παρ' ἡ νύφη ς' τὸ παστό„. Παστὰς (ἡ), νυμφῶν, θάλαμος„ lit nuptial„—Ἐκ τούτων κατὰ τὴν μαρτυρίαν του καὶ ἐξ ὅσων ἡμεῖς γνωρίζομεν κα-

σήμερον παρὰ Κρησὶν ἐν τῷ γάμῳ, μία ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ γαμβροῦ, ἡ ἑτέρα δὲ ἐν τῷ τῆς νύμφης, ὡς ἑξῆς εὐτρεπιζόμεναι κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου.

Προσκαλούμεναι προσέρχονται ἅπασαι αἱ νεάνιδες τοῦ χωρίου *καλοφορεμέναι*, φέρουσαι ἄνθη τοῦ κήπου καὶ τοῦ ἀγροῦ, ἐνίοτε φυτά, εὐώδεις κλῶνας, καὶ βλαστοὺς καὶ βάτου ἓν ἢ δύο κλῶνας ὑποδηλοῦντας τὴν διὰ βίου ἀχώριστον συζυγίαν καὶ ἕνωσιν, προσέτι δὲ εὐτεκνίαν καὶ γονιμότητα τῶν νυμφευομένων· αἱ λαμβάνουσαι μέρος εἰς εὐτρεπισμὸν τῆς παστάδος ἀνάγκη νὰ ὦσιν ἂν οὐχὶ πολυτελῶς, τοὐλάχιστον καθαρῶς καὶ φιλοκάλως ἐνδεδυμέναι «*καλοφορεμέναι*». Εἰς δὲ τὴν τυχὸν μὴ τοιαύτην λέγουσι συνήθως,

„*Τρέχει ἡ λίγδα ς' τὸν παστόν*„.

Κατασκευάζεται δὲ ἡ *παστὰς* ὡς ἑξῆς. Ἐντὸς θαλάμου καθαρωτάτου καὶ ὡς οἷόν τε καταλλήλως ἠὐτρεπισμένου, ἀνεγείρουσιν οἱονεὶ βάθρον, ὅπερ κυκλοτερῶς περιβάλλουσι διὰ κλάδων δάφνης ἢ μυρσίνης ἢ ῥοιᾶς. Ἔν τισιν ἐπαρχίαις ἡ παστὰς κατασκευάζεται εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ ἀντιθαλάμου, ἐπὶ σκάμνου (*σοφὰ* = *στιβάδος* κατ' Ἀθήναιον) *πεζούλας** παρὰ Κρισί, ἢ ἀνακλίντρου· ἀναρτῶσι δὲ καὶ προσκολλῶσιν ἐπὶ τοῦ τοίχου μεγάλην λευκὴν σινδόναν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἐρράπτουσι κυκλοειδῶς κλῶνα βάτου αἱ δύο ἄκραι τῆς ὁποίας κατερχόμεναι βλέπουσι πρὸς τὰ κάτω· ἀλλαχοῦ δὲ ὡς ἐν χωρίῳ Γερακάρι (Πανάκρου ἐπαρχ.) κλπ. ἡ βάτος λαμβάνει τὸ σχῆμα σταυροῦ. Ἔπειτα προσκολλῶσι σποραδικῶς ἐφ' ὅλης τῆς σινδόνος φύλλα καὶ ἄνθη καὶ μικρὰς ἀνθοδέσμας. Κατὰ δὲ τὸ διάστημα τῆς προσκολλήσεως τῶν συμβολικῶν τούτων σημείων πλήρεις χαρᾶς αἱ παρθένοι διὰ τὸν γάμον τῆς συντρόφου τῶν παιδικῶν των χρόνων εὐχόμεναι διὰ τῆς φράσεως» καὶ ς' *τὰ δικά σου*» ἡ μία πρὸς τὴν ἄλλην, ἄδουσι τὰ ἑξῆς δίστιχα.

Ὅτε ἐρράπτουσι τὴν βάτον, [εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πανάκρου, Ἀμαρίου],

---

ταφαίνεται ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν διεσώθη ἐν τῇ Ἑλλάδι ἄγνωστον δ' ἡμῖν ἂν διεσώθη καὶ ἔν τινι τῶν ἄλλων νήσων τοῦ Ἑλλ. Ἀρχιπελάγους„. Ἐν Κρήτῃ ὅμως καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα ἔτι καὶ σήμερον διασώζεται γιγνόμενον περίπου ὡς καὶ παρὰ τοῖς πάλαι Ἕλλησιν.

'Εβάλαμε τὸ βάτο, τὸ ῥιζιμι̱ὸ δεντρό.*
'σὰν βάτος νὰ ῥιζώση (1) ἡ νύφη κι̱' ὁ γαμπρός.

Εἰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς Κρήτης,

Χίλι̱α καλῶς ἐκόπι̱ασεν ὁ ῥιζιμι̱ός μου βάτος,*
κ' ἦρθεν ὁ νοῦς μου μετὰ 'μὲ ὁποῦ τονε φευγᾶτος.

Ὁ βάτος εἶνε δροσερός· χλωρός, ξερός, μπερδένει,
βουηθᾶτε Μοῖρες, τοῦ γαμπροῦ πάντα του νὰ κερδαίνῃ.

Μετὰ τῆς βάτου ἐρράπτουσιν ἐπὶ τῆς σινδόνος σποράδην καὶ διαφόρων ἀνθέων εἴδη καὶ κλώνων εὐόσμων βλαστούς, ἄδουσαι δι' ἓν ἕκαστον τούτων κατάλληλον δίστιχον π. χ.

Διὰ τὸν *βασιλικόν*,

Βασιλικέ μου πράσινε, φέρε τὴ μυρωδι̱ά σου,
νὰ πάρ' ἡ νύφη κι̱' ὁ γαμπρὸς κι̱' ἔχε κ' ἡ 'γι̱άφεδι̱ά σου.*

Φέρετε τοὺς βασιλικοὺς κι̱' ὡμορφους καντιφέδες,
καὶ τὸν παστὸ στολίσετε ῥόδα καὶ μενεξέδες.*

Βασιλικὸ κι̱' ἀρισμαρή, νεραντζανθοὺς καὶ ῥόδα,*
φέρετε νὰ κρεμάσωμεν εἰς τοῦ παστοῦ τὴ ῥόδα.

Εἰς κισσόν·

'Σὰν τὸν κισσόν, ὁποῦ κολλᾷ ς' τὸ δέντρο καὶ ξαπλώνει,
νὰ σμίξ' ἡ νύφη τὸ γαμπρὸ καὶ νὰ ῥιζοσκελώνῃ.*

'Επίσης ἐπὶ τῆς σινδόνος ἀναρτῶσι καὶ διάφορα κολλύρια ἐκ σησάμης, ὁρμαθοὺς σταφίδων, ἀμυγδάλων κλπ. καὶ ἄδουσι :

Βάλετε σποῦρδες τοῦ παστοῦ ἀμύγδαλα, σταφίδες,*
καὶ τὰ κουλλούρι̱α τοῦ γαμπροῦ χρυσαῖς μου κορασίδες.

Σήμερο κάνουν τὸν παστὸ μὲ ῥοδαρι̱αῖς καὶ τέχνη,
καὶ τοῦ καιροῦ 'σὰν σήμερο νὰ ῥθοῦνε κ' οἱ συντέκνοι.*

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κατασκευάζεται καὶ ἡ παστὰς τοῦ

---

(1) *Ἤ κατ' ἄλλους. 'Σὰν βάτος νὰ 'ξαπλώση—ἤ, νὰ δασώση.— ἤ, ποῦ νὰ πολυχρονήση κτλ.— ἤ, ὁποῦ νὰ ῥιζιμι̱ώση. κλπ.*

γαμβροῦ ὑπὸ τῶν παρθένων τοῦ χωρίου του, εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ὁποίας ἄδουσιν ἐπίσης παρόμοια ἄσματα. Μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς παστάδος τῆς νύμφης λαμβάνει αὕτη τὴν ἐπ' αὐτῆς θέσιν της, δεξιὰ δὲ καὶ ἀριστερὰ παρθένοι φίλαι καὶ συγγενεῖς ὡς περ βασίλισσαν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην θεραπεύουσι παρακαθήμεναι. Ἐν τῇ θέσει ταύτη καθημένη ἡ νύμφη, κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀφίξεως τῆς ἀκολουθίας τοῦ γαμβροῦ, ἥτις ἀκολουθία καὶ «*γαμηλιῶται*», καὶ «*ψίκι*» (ὀψίκιον) καλοῦνται, ἀναμένει σιωπῶσα «*κάμνει τὸ νυφάτο της*».

Παρ' ἀρχαίοις:

«*Γύναι, γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.*»

καὶ

"Θυγάτηρ ἐπίγαμος, κἂν ὅλως μηδὲν λαλῇ,
διὰ τοῦ σιωπᾶν πλεῖστα περὶ αὐτῆς λέγει„.

[Μένανδρος]

Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ὅμως τῆς ἀκολουθίας τοῦ γαμβροῦ, ἑτοιμάζεται καὶ ἡ εἰς πάντα γάμον ἀπαραίτητος σημαία ἐκ καλάμης ἢ ἱστοῦ ἀποτελουμένης καὶ ἑνὸς μανδηλίου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἀναρτῶσιν ἀνθοδέσμην καὶ καρπὸν ῥοιᾶς καὶ κολλύριον (κουλλούρι σησαμωτόν).

Πολλάκις ἀντὶ μανδηλίου ἀναρτῶσιν ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ σημαίας, ἃς οἱ ὁπλαρχηγοὶ φέρουσιν ἐν πολέμῳ· ἕτεροι δὲ καὶ σημαίας τουρκικάς, λάφυρον νικηφόρου πολέμου, φέρουσιν ἐν τῷ γάμῳ, κειμήλιον πολύτιμον τοῦ ἀνδρείου λαφυραγωγοῦ· εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως ταύτην ἡ τουρκικὴ σημαία ἢ φέρεται μόνον ὑπὸ τοῦ εὐτυχοῦς καὶ γενναίου κατόχου πρὸς τιμήν, δόξαν καὶ ἐπίδειξιν αὐτοῦ ἢ παραχωρεῖται εἰς ἕτερον, ἀλλὰ μόνον διὰ γάμον τοῦ χωρίου αὐτοῦ. Ὁ σημαιοφόρος ἀνάγκη νὰ ᾖ πάντοτε ὠκύτατος πάντων ὡς καὶ ἐν πολέμῳ ἢ ἐπ' ἀνδρείᾳ ὀνομαστός· προπορεύεται δὲ πάντοτε τῆς ἀκολουθίας πεζός, φέρων τὸ ἱερὸν τοῦ γάμου σύμβολον, ὥς περ ἐν πολέμῳ φέρει τὴν παραδιδομένην αὐτῷ ἱερὰν παρακαταθήκην.

Ἐνταῦθα πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς ἀκολουθίας τοῦ γαμβροῦ, ἀνάγκη καί τινα περὶ τοῦ στολισμοῦ τῶν μελλογάμων νὰ εἴπωμεν σχετικὰ πρὸς τὸν προκείμενον σκοπὸν ὡς ἄξια σημειώσεως. Ὁ γαμβρὸς λοιπὸν λούεται, κείρεται, ξηρεῖται ὑπό τινος, ὅστις παρὰ

παλαιοῖς νυμφοστόλος καλεῖται. Καὶ οἱ παλαιοὶ δὲ ταὐτὰ περίπου ἔπραττον ὡς ὁ Φαβωρῖνος ἐν τῷ λεξικῷ του λέγει — «Τὸ λουτρὸν ἐκ ποταμοῦ τοῖς νυμφίοις ἐκομίζετο οἰωνιζομένοις τὸ γόνιμον . . . . . » [ἐν λεξ. Κουροτρόφοι», «λουτροφόρος», «Νυμφικὰ λουτρά» κτλ.]. «Καὶ στολὴν γάμβριον προσθεὶς» [Δειπνοσοφιστ. Βιβλ. Α΄. ἐδάφ. 54 ἔκδοσις στερεότ. τοῦ Meiuekc]· «τὰ γαμβρίκια» ὡς λέγουν οἱ Κρῆτες καὶ σήμερον.

Ὡσαύτως λούεται ἡ νύμφη τὸ νυμφικὸν λουτρὸν καλούμενον, ὅπερ ἔχει σχέσιν μὲ τὸ παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἀθηναίοις, ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι νυμφικὸν λουτρὸν καθ' ὃ ἐλάμβανον τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς Καλλιρρόης, εἶτα δὲ κοσμεῖται ὑπὸ παρθένων «*νυμφοκόμων*» ἢ «*νυμφευτριῶν*» παρὰ παλαιοῖς καλουμένων, περιβάλλεται νέα ὅλως ἐνδύματα ὡς καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ ἀποσταλέντα νυμφικὸν χιτῶνα. Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τῆς κοσμήσεως τῆς νύμφης ᾄδουσιν αἱ παρθένοι καὶ διάφορα ᾄσματα, ἅτινα πρέπει νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα ὡς πολλὴν ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἐνέχοντα σημασίαν.

Παινέματα τῆς μελλονύμφου ὅταν τὴν κτενίζουν·

Σ' τὴ μέση τσῆ χωρίστρας σου σκύλλα λαγὼ ξυγώνει,*
κ' εἰς τὰ γαϊτανοφρύδια σου ἐκεῖ τὸν ἀποσώνει.*

Τὰ κατσαρά σου νύφη μου γιαλίζουν σὰν μετάξι,
κ' ἡ κάθε τρίχα γίνεται μαχαίρι νὰ μὲ σφάξῃ.

Παινέματα ὅταν τὴν στολίζουν·

Ὄντα σ' ἐγέννα ἡ μάνα σου ὅλα τὰ δέντρ' ἀνθοῦσα,
καὶ τὰ πουλάκια ς' τσῆ φωληαῖς ἐγλυκοκηλαϊδοῦσα.

Ὄντα σ' ἐγέννα ἡ μάννα σου ὁ ἥλιος ἐκατέβη,*
καὶ σοῦ δωσε τὴν ὠμορφιὰ καὶ πάλι μετανέβη.

Βασίλισσά 'σαι νύφη μου κ' ἔχεις καὶ τὴν Κορώνα,*
κ' ἔχεις καὶ μόσκον ἄδολο ς' τὰ χείλια κ' εἰς τὸ στόμα.

Τῆς Πόλις τὰ ῥαυτόπουλα σοῦ ῥάψα τὰ κολέτα.*
κ' οἱ γιάρχοντες τσῆ Βενεθιᾶς σοῦ πέψα τὴν καρπέτα.*

Ἡ ξώνη σου 'ν' ὁλόχρυση καὶ τὰ κομπία ἀσημένια,
τὰ πασουμάκια κεντητὰ χρυσομαργελωμένα*.*

Αἴ! δέ πρεπίδι* καὶ στολὴ καὶ τίνος δὲν ἀρέση;*
ποῦ 'χει κορμὶ ἀγγελικὸ καὶ δακτυλίδι μέση.

Ἕτερα 'παινέματα τῆς μελλονύμφου ὅταν τὴν στολίζουν·

Νά 'τον δ οὐρανὸς χαρτί κ' ἡ θάλασσα μελάνη,
νὰ γράψω τὰ σουσούμια σου καὶ πάλι δὲ μὲ φτάνει.*

Ἀποῦ τὰ πόδια βάν' ἀρχὴ βγαίνω ς' τὴν κεφαλή σου,
νὰ γράψω τὰ 'παινέματα ὁποῦ 'χει τὸ κορμί σου.

Ἂν 'πῶ ὁ γιὰ τὴν κεφαλὴ τὴ γάστρα τὴ γυαλένια,*
ὁποῦ φορεῖ τὰ γιασεμιὰ κ' εἶνε ξεφουντωμένα.

Ἂν 'πῶ γιὰ τὰ μαλλάκια σου 'ποῦ 'νιε 'σὰν τὸ μετάξι,
καὶ ποιὰ τεχνίτρα τά πλεξε μ' ἔτοι' ἀρχοντιὰ καὶ τάξι!*

Ἂν 'πῶ καὶ γιὰ τὰ φρύδια σου τσὴ στρογγιλὲς καμάρες,
ὅντε γυρίσω καὶ σὲ 'δῶ μὲ πιάνουν λιγομάρες.

Ἂν πῶ καὶ γιὰ τὰ μάθια σου τὰ σκιξαμυγδαλάτα,*
ποῦ σὰν ἀχτῖνες λάμπουνε μαγνίτ' εἶνε γεμάτα.

Ἂν πῶ καὶ γιὰ τὰ μάγουλα τὰ τριανταφυλλένια,
ἀστράφτουν κι' ἀχτινοβολοῦν σὰν νά 'νε διαμαντένια.

Ἂν πῶ καὶ γιὰ τὴ μύτη σου τὴ μακροκοντυλάτη,
τὸ κούτελο 'χει δ ἔρωτας καθέδρα καὶ παλάτι.*

Ἂν 'πῶ καὶ γιὰ τ' ἀχείλια σου τὰ μερτζανοβαμμένα,*
θέ μου καὶ νὰ τὰ φίλουνε νὰ βάφανε κι' ἐμένα.*

Ἂν 'πῶ καὶ γιὰ τὸ στόμα σου ποῦ δὲ χωρεῖ μπουρνέλα,
μὲ γνῶσι κἰ' ἀρχοντιὰ μιλεῖ, ἔλα ν' ἀκούσῃς, ἔλα.

Ἂν 'πῶ καὶ γιὰ τὰ δόδια σου τὰ πυκνοφυτεμένα,
Ἄγγελος ἀποῦ τσ' οὐρανοὺς τὰ φύτευγ' ἕνα ἕνα.

Ἂν πῶ καὶ γιὰ τὴ γλῶσσά σου τὴν ἀηδονολαλοῦσα,
ἀποῦ τὴν 'πῆραν τὰ πουλιὰ σκοπὸ κ' ἐκηλαϊδοῦσα.

Ἂν 'πῶ γιὰ τὸ πηγούνι σου τὸ φαλφουρὶ φλιτζάνι,*
'ς τὴν Πόλι κ' εἰς τὴ Βενεθιὰ μάστορας δὲν τὸ κάνει.

Κόρη, λακκουδοπήγουνη καὶ ροδομαγουλάτη,*
γιὰ σένα χτίζει δ βασιληὰς 'ς τὴν Πόλι τὸ παλάτι.

Ἂν 'πῶ καὶ γιὰ τὸν ὄμορφο καὶ κάτασπρο λαιμό σου,
τάξε πῶς εἶν' ἀπὸ γυαλὶ 'σὰν καὶ τὸ πρόσωπό σου.*

Ἂν 'πῶ καὶ γιὰ τ' ἀστήθια σου τ' ἄσπρα, τὰ μαρμαρένια,
σαράντα σποῦρδες κρέμουνται φλουριὰ μαλαμματένια.

Ἂν 'πῶ γιὰ τὰ βυζάκια σου τὰ στρογγυλὰ λεμόνια,
ποῦ τὰ σκεπάζουν νέφαλα καὶ τὰ πλακώνουν χιόνια.

Ἂν 'πῶ καὶ γιὰ τὴ μέση σου 'ποῦ 'νε σὰν δαχτυλίδι,
κι' ὅντε τσακίζῃς 'ς τὸ χωρὸ πρεπιά* 'νε καὶ στολίδι.*

Ἂν 'πῶ γιὰ τὸ κορμάκι σου πελεκητὴ κολόνα,
ὅποιος σὲ πάρῃ δὲν γερᾷ ποτέ του 'ς τὸν αἰῶνα (1).

Μετὰ τὴν κόμμωσιν τοῦ γαμβροῦ λαμβάνει τὴν ἀκολουθίαν του «ἤτις *συνεπαρσιὰ* καὶ *γαμηλιῶται*, λέγεται, καὶ μετ' ἀσμάτων καὶ τοῦ ἀπαραιτήτου εἰς πᾶσαν εὐωχίαν καὶ διασκέδασιν ἐγχωρίου ὀργάνου, τῆς ἀπὸ τῶν παλαιτάτων χρόνων τὴν ἀρχὴν ἐχούσης τριχόρδου λύρας, τῆς, ὡς εἴρηται, σημαίας κλπ. μετὰ πυροβολισμῶν βαδίζουσι τὴν πρὸς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης ἄγουσαν. Καὶ ἐὰν μὲν ἡ νύμφη διαμένῃ ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ τότε πάντες οἱ ποοσκεκλημένοι βαδίζουσι πεζῇ πλὴν τῶν Σφακιωτῶν οἵτινες καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην μεταβαίνουσιν ἔφιπποι. Οἱ ἔγγαμοι τῶν ἀκολουθούντων λαμβάνουσι

---

(1) Καὶ ὁ Ῥουφῖνος ὁμοίως περιγράφει τὴν ὡραίαν του ὡς ἑξῆς,

"Ομματα μὲν χρύσεα καὶ ὑαλόεσσα παρειή,
καὶ στόμα πορφυρέης τερπνότερον κάλυκος,
Δειρὴ λυγδινέη, καὶ στήθεα μαρμαίροντα,
καὶ πόδες ἀργυρέης λευκότεροι θέτιδος.
Εἰ δέ τι καὶ πλοκαμοῖσι διαστίλβουσιν ἄκανθαι,
τῆς λευκῆς παλάμης οὐδὲν ἐπιστρέφομαι „.

Ὁ δὲ Φιλόδημος ἐν ἐπιγράμματι θαυμάζων τὴν θεάν του ἐπιφωνεῖ·

Ὦ ποδός, ὦ κνήμης, ὦ τῶν ἀπόλωλα δικαίως
μηρῶν, ὦ γλουτῶν, ὦ κτενός, ὦ λαγόνων.
Ὦ ὤμοιν, ὦ μαστῶν, ὦ τοῦ ῥαδινοίου τραχήλου,
ὦ χειρῶν, ὦ τῶν μαίνομαι ὀμματίων.
Ὦ κατατεχνοτάτου κινήματος, ὦ περὶ ἄλλων
γλωττισμῶν, ὦ τῶν θύεμε φωναρίων!.... „

μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰς γυναῖκας καὶ κόρας αὐτῶν, αἵτινες ἀνάγκη νὰ ὦσι περιτταὶ τὸν ἀριθμὸν ἵνα μετὰ τῆς Νύμφης ἀποτελέσωσιν ἀριθμὸν ἄρτιον. Νομίζεται δὲ δυσοίωνον τὸ νὰ ἐπιστρέψωσι διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ὅθεν ἀνεχώρησαν· διὸ πάντοτε ἐπιστρέφουσι δι' ἑτέρας δεξιᾶς.

Εὐθὺς ὡς γείνῃ γνωστὸν εἰς τὸ χωρίον τῆς νύμφης δι' ἀγγέλου ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ πεμπομένου, ὅστις ὀνομάζεται «*μαντατοφόρος*», ὅτι, οὗτος μετὰ τῶν ἀκολούθων του εἶνε πλησίον, γίνεται δὲ ἄλλως γνωστὸν καὶ ὡς ἐκ τοῦ ἀπαύστου πυροβολισμοῦ, ὁ χορός, κατὰ τὴν φράσιν τῶν Κρητῶν «*ξεστελιώνεται*» ἢ «*χαλᾷ*» ἢ *σκολᾷ* καὶ ἡ θύρα τοῦ οἴκου τῆς νύμφης κλείεται πρὸς στιγμήν, ἵνα αἱ παρθένοι ψάλωσι τά δε τὰ ἄσματα τοῦ ἀσπασμοῦ, τρυφερὰ καὶ συγκινητικὰ ἅμα.

Σηκώσου νύφη μ' ἀπὸ 'τοῦ κῆ' ὁ νιὸς ὄξ' ἀνημένει,*
ἡ Μοῖρα σου τὸν ἔπεψε καὶ βιάζεται νὰ 'πηένῃ.*

Σήκω κῆ' ἀποχαιρέτιξε τὸ σπίτι τοῦ Κυροῦ σου,
κῆ' ἄλλο καλλίτερο θὰ βρῇς 'ς τὴ συντροφιὰ τ' ἀντροῦς σου.

Σηκώσου πετροπέρδικα χτύπησε τὰ φτερά σου,
δὸς τὰ κλειδιὰ τσῆ μάννας σου κῆ' ἄμε νὰ βρῇς δικά σου.

Σηκώσου νύφη μ' ἀπὸ 'τοῦ μὴ κάνῃς πῶς δὲν θέλης,
τὰ ροῦχα τοῦ γαμπροῦ 'βαλες καὶ νὰ μισέψῃς θέλεις.*

Ἡ νύμφη κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους στίχους συγκεκινημένη καὶ μετὰ δακρύων χαρᾶς καὶ λύπης μικτῶν, ἐγείρεται ἐκ τῆς παστάδος, αἱ δὲ παρθένοι ἐξακολουθοῦσιν ᾄδουσαι.

Σήκω κῆ' ἀποχαιρέτιξε τὸ σπίτι τοῦ κυροῦ σου,
καὶ φίλησε τὴ χέρα του νὰ πᾷς 'ς τοῦ πεθεροῦ σου.

Σήκω κῆ' ἀποχαιρέτιξε τὴ μάννα ποῦ σ' ἐγέννα,
καὶ ζήτηξέ τση τὴν εὐχὴ γιὰ τί θὰ πᾶς 'ς τὰ ξένα.

Σήκω κῆ' ἀποχαιρέτιξε τ' ἀγαπημέν' ἀδέρφια,
φίλησε τσ' ἀδερφίδες σου κῆ' οὔλα σου τὰ ξαδέρφια.

Σήκω κῆ' ἀποχαιρέτιξε τὴ συγγενολογιά σου,
καὶ νά 'ρχεσαι νὰ τὴ θωρῇς πάντα μὲ τὴν ὑγειά σου.

Εἰς τοὺς Λάκκους (διαμέρισμα τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας), ὅτε οἱ

γαμηλιῶται πλησιάσαντες ἀπέχουσι ἥμισυ μίλλιον τοῦ χωρίου τῆς νύμφης, τότε γέρων τις ἐπὶ φρονήσει, γένει καὶ δόξῃ ὑπερέχων προπορεύεται τῆς λοιπῆς ἀκολουθίας, (ἥτις σταματᾷ). Ἕτερος δὲ ἐκ τοῦ χωρίου τῆς νύμφης γέρων ὡσαύτως ἐκ τῶν πρωτευόντων ἔρχεται εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ ὡς ἀπεσταλμένος. Οἱ δὲ δύο οὗτοι γέροντες συναντώμενοι, οὔτε χαιρετῶνται, οὔτε φράσιν ἀνταλλάσσουσιν, ἀλλ' εὐθὺς ἀρχίζουσι χορεύοντες ζωηρῶς, ὥσπερ νεανίσκοι ἐπὶ τέταρτον περίπου τῆς ὥρας, μετὰ δὲ τὸν χορὸν καθ' ὃν πάντοτε κατωρθοῦσι νὰ φαίνωνται ἴσοι, ἀσπάζονται ἀλλήλους ἀδελφικώτατα, ὡς περ παλαισταὶ ἰσόπαλοι, μεθ' ὃ ἐξακολουθοῦσι τὴν πρὸς τὸ χωρίον ἄγουσαν, ἡ δὲ εἴσοδος τότε μόνον εἶνε ἐλευθέρα πάσῃ τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ γαμβροῦ.

Εὐθὺς δ' ὡς φθάσῃ ἡ ἀκολουθία τοῦ γαμβροῦ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης ἥτις ὡσαύτως γίνεται δεκτὴ διὰ πυροβολισμῶν, ἄρχεται δι' ᾀσμάτων ἐπαινοῦσα τὴν ἀνδρείαν, τὸ κάλλος, τὸν πλοῦτον τοῦ γαμβροῦ καὶ παρακαλοῦσιν, ὅπως ἀνοιχθῇ ἡ θύρα. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν μάλιστα τοῦ Πανάκρου, γυνή τις τῆς ἀκολουθίας συγγενὴς τοῦ γαμβροῦ πλησιάζει πρὸς τὴν κεκλεισμένην θύραν τῆς παστάδος τῆς νύμφης ᾄδουσα,

Ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ·

Ἀνοίξετε τὴν πόρτα σας τὴ σιδεροδεμένη (1),
νὰ ἰδούμενε τὴ νύφη σας τὴν πολυπαινεμένη.

Νὰ ἰδούμενε τὴ νύφη σας, νὰ ἰδῆτε τὸ γαμπρό μας,
κι' ἂν ἔχετε παράπονο νὰ μᾶς τὸ 'πῆτ' ὁμπρός μας.

Αἱ δὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀπαντῶσι :

Δὲν ἔχωμε παράπονον ὁ Θιὸς 'ποῦ τὸ κατέχει,*
κ' ἡ πολυπαινεμένη μας οὔλαις τσῆ χάρες ἔχει.

Ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ·

Ἀνοίξετε τὰ πόρτεγα τ' ἀπάνω καὶ τὰ κάτω,*
ν' ἀποδεχθῆτε τὸ γαμπρὸ τὸν πολυπραγματᾶτο.*

---

(1) ἢ κατ' ἄλλους, *τὴ σιδεροζωσμένη*,

Ἐκ μέρους τῆς νύμφης·

Μ' ἂν ἔχει πρᾶμμα ὁ γαμπρὸς ἔχει κ' ἡ νύφη χάραις,*
νοικοκερὰ καὶ γνωστικὴ μὲ φρόνησαις μεγάλαις.

Ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ,

Ἀνοίξετε τὰ πόρτεγα ἀνατολὴ καὶ δύσι,*
ν' ἀποδεχθῆτε τὸ γαμπρὸ τ' ὥμορφο κηπαρίσσι.

Ἐκμέρους τῆς νύμφης,

Μάλαμμα πέρνετ' ἄδολο δὲν εἶνε δολωμένο,
λαγάρισμα τῆς ἀρχοντιᾶς κορμὶ χαριτωμένο.*

Ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ·

Ἀνοίξετε τ' ἀρχοντικὸ τ' ἀρχοντομαθημένο,*
μὲ ῥόδα, δάφνες καὶ μερτιὲς τὄχουνε στολισμένο.

Ἐκ μέρους τῶν τῆς νύμφης πρὸς τὴν ἰδίαν,

Σηκώσου νύφη μ' ἀπὸ 'τοῦ καὶ πλήσου μὲ τὸ μόσκο,
κι' ὁ νιὸς 'πού θὰ συζήσετε σὲ περιμένει ἀπ' ὄξω.

Ἐκ τῆς ἀδελφῆς τοῦ γαμβροῦ,

Σηκώσου, κουνιαδάκι μου, κ' ἔλα νὰ μᾶς ἀνοίξης,*
κ' ἦρθεν ἡ γιώρα τοῦ θεοῦ ποῦ θὰ μᾶς ἀκλουθήξης.

Σηκώσου, κουνιαδάκι μου κόκκινο πορτακάλι,
κ' ἦρθεν ἡ γιώρα τοῦ θεοῦ νὰ βάλης τὸ στεφάνι.

Σηκώσου, πέτρ' ἀτίμητη, ἀνθόνερο νὰ βαίνης,
τὰ ῥοῦχα τοῦ γαμπροῦ φορεῖς κι' ἀκόμ' ἦντ' ἀνημένης;*

Σήκω, κερὰ καὶ ῥήγησσα κι' ἀρχόντισσα μεγάλη,*
ν' ἀποδεχτῆς τὴ συντροφιὰ ὁποῦ ῥθενε νὰ 'σὲ πάρῃ.

Σηκώσου, κερὰ νύφη μου, καὶ κάμε τὸ σταυρό σου,
κ' ἦρθεν ἡ γιώρα τοῦ Θεοῦ νὰ πᾶς ς' τ' ἀρχοντικό σου.*

Καὶ ἐξ ἄλλων,

Σηκώσου, νύφη, τοῦ γαμπροῦ σιγά σιγὰ ν' ἀνοίξης,
μά 'ρθεν ἡ γιώρα τοῦ Θεοῦ, ποῦ θὰ μᾶς ἀκλουθήξης.

Ἐκ μέρους τῆς νύμφης,

Θωρεῖτε πῶς τὴ δίδομαι μὲ τόσους ρὶτζαντζίδες;*
μὴ μᾶς τήνε μαλώνετε, γιατ' ἔχει νταβατζίδες.*

Ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ,

Δὲ σᾶς τήνε μαλώνωμε, δὲ σᾶς τήνε χωλιοῦμε,*
σὰν τὸ σγουρὸ βασιλικὸ θὰ τὴν παρακρατοῦμε.

Ἐκ μέρους τῆς νύμφης,

Μὴ τὴν μαλώνῃς, πεθερὰ κ' ἐσὺ κερὰ κουνιάδα,*
γιατ' εἶνε παραπονιαρὲ κι' ἀλλάργ' ἀπὸ τὴ μάννα.*

Ἐκ μέρους τῆς πενθερᾶς κλπ.

Δὲ τὴ μαλών' ἡ πεθερὰ μηδ' ἡ κερακουνιάδα,
κ' ἡ βαγιοκλαδισμένη σας ἂς 'βγῆ ς' τὴν εὐγοράδα*.*

Ἐκ μέρους τῶν γονέων τῆς νύμφης,

Μὰ 'δὰ θὰ σᾶς τὴ δώσωμε τὴ βιόλα τὴν καρνάδα,*
ποῦ βγάνει ἀποῦ τὸ στόμα τση μέλι καὶ νοστιμάδα.

Ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ,

Ἐδὰ θὰ σᾶς τὴν πάρωμε τὴν πλειὸ καλλίτερή σας (1)
ποῦ πρόβερνε ς' τὴν πόρτα σας κ' ἐπρέπιζ' ἡ αὐλή σας.

Ἐὰν ἡ νύμφη ἢ ὀρφανὴ γονέων λέγουσιν αὐτῇ,

Σηκώσου ξένη καὶ' ὀρφανὴ τὴν πόρτα σας ν' ἀνοίξῃς,
μά 'ρθεν ἡ γιώρα τοῦ Θεοῦ 'ποῦ θὰ μᾶς ἀκλουθήξῃς.

Καὶ ἐκ μέρους τῆς νύμφης, ὅτε ἀνοίγεται καὶ ἡ θύρα,

Ἄνοιξε πόρτα τ' οὐρανοῦ (2), *πόρτα τοῦ παραδείσου,*
νὰ κατεβοῦν οἱ γιἄγγελοι τὴ νύφη νὰ βλοήσουν.*

Μετὰ ταῦτα ἡ θύρα ἀνοίγεται καὶ εἰσέρχονται πρῶτον μὲν

---

(1) *Εἰς τὰ χωρία Βυζάρι Φουρφουρᾶ καὶ Πλατάνια Κουρούτες κλπ. ἔπαρχ. Πανάκρου λέγουν — τὴ 'λιοκαλλιτερή σας„.*

(2) *Καὶ παρ' Ὁμήρῳ ('Ιλ. Θ, 393) "Πύλαι μύκον οὐρανοῦ„· "ὅτι πύλαις οὐρανοῦ τὰ νέφη ὑποτίθενται„. [Σχόλ.*

οἱ γονεῖς τοῦ γαμβροῦ, ὁ γαμβρὸς καὶ πάντες οἱ συγγενεῖς, εἶτα δὲ οἱ προσκεκλημένοι. Οἱ γονεῖς πλησιάζουσι πρὸς τὴν παστάδα καὶ ἀσπάζονται τὴν ἐν συγκινήσει ὀρθίαν ἤδη καὶ μετὰ σεβασμοῦ ἱσταμένην νύμφην, ἥτις ἀνταπάζεται τὴν χεῖρα αὐτῶν καὶ τοῦ γαμβροῦ· κατόπιν πάντες καὶ πᾶσαι ἀσπάζονται ἀλλήλους, ὁ χορὸς *στελιώνεται**, νέοι καὶ νεάνιδες λαμβάνουσι μέρος εἰς αὐτόν, οἱ συγγενεῖς τῆς νύμφης ὑποχωροῦσι καταλείποντες τὰς θέσεις εἰς τὰς μετὰ τοῦ γαμβροῦ ἀφικομένας γυναῖκας, αἵτινες πλησιάζουσαι πρὸς τὴν παστάδα ἀσπάζονται τὴν νύμφην εὐχόμεναι,

"Καλορρίξικα, νὰ ξήσουν, νὰ σογεράσουν„.

Ἡ μήτηρ καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ λαμβάνουσι θέσιν πλησίον τῆς νύμφης· εἶτα δὲ προσφέρονται τοῖς κεκλημένοις οἶνος καὶ διάφορα τραγήματα· ἡ σημαία κυματίζει ἐπὶ τὴν σκέπην τῆς οἰκίας ἢ εἰς ἐπιφανές τι μέρος αὐτῆς.

Ἐν τῷ γάμῳ οὐδεὶς δύναται νὰ προσέλθῃ ἄκλητος, διὸ καὶ ἐν εἰδει ἀξιώματος αἱ φράσεις,

"Τὸν ἀκάλεστο ς τὸ γάμο,
κάτω, κάτω τὸν καθίζουν.

ἢ

—Τὸν ἀκάλεστο 'ς τὸ γάμο,
σὰν τὸ γάϊδαρο τὸν ἔχουν.

Ὁ γαμβρὸς ἅμα ὡς ἀσπασθῇ πάντας τοὺς συγγενεῖς τῆς νύμφης ἀποσύρεται ἐκ συστολῆς εἰς ἑτέραν αἴθουσαν, ἔνθα παρατίθεται τράπεζα (τάβλα) ἰδία διὰ τοὺς ἄνδρας, ὡς καὶ ἰδία εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς παστάδος διὰ τὰς γυναῖκας. Μετὰ τῶν παρακαθημένων γυναικῶν ἐν τῇ τραπέζῃ κάθηται καὶ ἡ νύμφη, ἥτις ὅμως δὲν ἔχει τὴν ὄρεξιν καὶ εὐθυμίαν τῶν λοιπῶν, διότι ὡς λέγουσιν ἐν Κρήτῃ «κάμνει τὸ νυφᾶτο της», ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, φαίνεται κατηφὴς καὶ σύννους ὑπ' ὄψει ἔχουσα τὴν ἐκ τῆς πατρῴας οἰκίας ἀναχώρησιν, τὴν μεταβολὴν τοῦ ἐλευθέρου νεανικοῦ βίου της εἰς συζυγικὸν δεσμὸν καὶ τὰς μετὰ γάμου ποικίλας οἰκειακὰς μερίμνας.

Μετὰ τὴν τράπεζαν οἱ προσκεκλημένοι *γαμηλιῶται* ἐπισκέπτονται τὸ χωρίον γινόμενοι δεκτοὶ ὑπὸ πάντων φιλοδωρούμενοι «*καλοψύκια**». Οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες προκριτώτερον νομίζουσι τὸν χορόν,

διὸ ἐξακολουθοῦσι χορεύοντες καὶ ᾄδοντες διάφορα ἄσματα περὶ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς νύμφης π. χ.

Τρεῖς μοίραις πόθον ἔβαλαν, ὥστε νὰ σὲ 'παντρέψουν,
σήμερ' ἀποῦ τσῆ χάραις των στεφάνια θὰ σοῦ πλέξουν.

Ὦ! οὐρανὲ καὶ ἥλιε μου, ἄστρα κ' ἐσὺ φεγγάρι,
χαρίσετε τσῆ νύφη μας 'ποῦ τὴ δική σας χάρι.

Ἤρθενε, μάννα, κι' ὁ γαμπρὸς μὲ κόκκινο μουλάρι,
γιὰ νὰ τοῦ δώσῃς τὴν εὐχὴ τὴν κόρη σου νὰ πάρῃ.

Νύφη μου, κερὰ νύφη μου, πολλὴ νά 'ν' ἡ ξωή σου,
κι' ὥστε νὰ στέκῃ ὁ Βρύσινας νὰ στέκῃ τὸ κορμί σου.*

Ὥστε νὰ στέκῃ ὁ Βρύσινας μὲ τὸν Ὀψηλορείτῃ,*
ἔτσι νὰ στέκῃ κι' ὁ γαμπρὸς δμάδη μὲ τὴ νύφη,

Νύφη μου, καλορρίζικη, ἀηδόνα καὶ παγῶνα,
καὶ πῶς θὰ βγάλ' ἡ μάννα σου ὀφέτος τὸ χειμῶνα.

Ὥστε νὰ στέκῃ ὁ Βρύσινας μὲ τὸ Κεφαλοχώρι,
ἔτσι νὰ στέκῃ κι' ὁ γαμπρὸς δμάδη μὲ τὴν κόρη.

Ὥστε νὰ στέκουν τὰ βουνά, ἡ γῆς κ' ἡ γοικουμένη,
νὰ ξῇ ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρὸς καὶ καλοκαρδισμένοι.*

Νύφη μου, πλούσια νὰ γενῇς ὡσὰν τὴν Κονσολῖνα,*
καὶ νὰ φορῇς καθημερνῶς τρεῖς σπούρδαις τὰ τσικίνια*.*

Νύφη μου, πλούσια νὰ γενῇς καὶ πλούσια νὰ γεράσῃς,
κι' ἀποῦ τὰ πλούτη τὰ πολλά, φτωχοὺς νὰ ξεπεινάσῃς.

Νύφη μου, πλούσια νὰ γενῇς καὶ πλούσια νὰ γεράσῃς,
κ' εἰς τὰ νοικοκεράτα σου σκλάβους καὶ σκλάβαις νά 'χῃς.*

Νύφη μ', ἐκεῖ ποῦ θὲ νὰ πᾷς σὰν παλληκάρι στάσου,
νὰ μὴ κατέχῃ κάθεγεῖς ἤντά 'χεις 'ς τὴν καρδιά σου.*

Νύφη μ', ἐκεῖ ποῦ θὲ νὰ πᾷς εἶνε ξερὰ τὰ ξύλα,
καὶ μὲ τσῆ φρονημάδες σου νὰ βγάλουνε τὰ φύλλα.

Νύφη μου, κερὰ νύφη μου, τὸ πρῶτο ζυμωτό σου,
ξάχαρι νά 'ν' ἡ ζύμη σου καὶ κάδιο τὸ νερό σου.

Πρώτη σου γέννα νύφη μου, ὁ Θεὸς νὰ μᾶς τ' ἀξώσῃ,
μέσα σ' τὴν Κόκκινη μηλιὰ τσὴ τούρκους νὰ ξυγώξῃ*(1).*

Σηκώσ' ἀηδόνι τοῦ σπιτιοῦ στολὴ τσ' ἐρέτητάς σου,*
ἄμε νὰ βρῇς καλλίτερα νὰ 'νε μοναχικά σου.*

Νύφη μου, κερὰ νύφη μου, μεταξωτή μου σκέπη,*
τὸν ἄντρα ποῦ σοῦ 'πήραμε τί ὄμορφα σοῦ πρέπει.

'Οχτὼ παππάδες ψάλλουνε κι' ἐννιὰ καλαναρχοῦνε,
κ' ἐσένα μαυρομμάτα μου ἤρθανε νὰ 'βλογοῦνε.

Σηκώσου πετροπέρδικα τίναξε τὰ φτερά σου,
τσῆ μάννας σ' ἄφης τὰ κλειδιὰ κι' ἄμε νὰ βρῇς 'δικάσου.

Ἡ μήτηρ,

Μησεύβγεις, πᾶν τὰ μάθια μου πά' ἡ παρηγοριά μου,
πᾶν' τὰ κλειδιὰ τοῦ κόρφου μου κι' ὁ στῆλος τσῆ καρδιᾶς μου.

Ἦρθ' ὁ καιρὸς ποῦ θὰ διαβῇ ἡ κόρη μου σ' τὰ ξένα,
μὲ τοῦ κυροῦ σου τὴν εὐκή, τσῆ μάννας ποῦ σ' ἐγέννα.

Ἐκ μέρους τῶν ἀδελφῶν.

Κλαῖγέ τη, μάννα, κλαῖγέ τη τὴ λεμονιὰ τσ' αὐλῆς σου,
κ' ἐδὰ θὰ σοῦ τὴν πάρουνε δὲν εἶνε πλιὸ δικήσου.

Ἀπάντησις τῆς μητρός.

Ἂς τση κι' ἂς τήνε πέρνουνε, ἂς τση κι' ἂς τὴ χαροῦνε,
κι' ἀποῦ τὰ χέρια τση τὰ δυὸ πολὺ καλὸ νὰ 'ναι δοῦνε.

---

(1) *Ὁ λαὸς ἐν τῇ ἀναμνήσει τῶν θηριωδῶν πράξεών των ποθεῖ τὴν πανολεθρίαν των, ἣν φαντάζεται ὅτι μόνον εἰς τὴν κόκκινην μηλιὰν δύναται νὰ ὑποστῶσιν. Ἀλλ' ἡμεῖς εὐχόμεθα ὅπως οἱ ὁμαίμονές μας Ἕλληνες Τοῦρκοι γνωρίσωσι τὴν ἱστορίαν των καὶ ἐπανέλθουν εἰς τοὺς κόλπους τῆς οἰκογενείας ἐξ ἧς τῇ βίᾳ ὑπείκοντες ἐξῆλθον· ἡμεῖς δὲ ὡς τέκνα τῶν αὐτῶν προγόνων ἀνέκαθεν κατὰ τοὺς πολυμόχθους ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνάς μας οὐδέποτε ἐξηρέσαμεν τοὺς ἐγχωρίους Τούρκους, οἵτινες δυσαναλόγως εἰς μείζονα βαθμὸν ὠφελήθησαν, ἐνῷ ἀσυνειδήτως ἀντενήργουν εἰς τὰς κατὰ τοῦ βαρβαρισμοῦ προσπαθείας μας.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΤΕΛΕΣΙΣ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΕΝ ΤΩΙ ΝΑΩΙ

"Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν„.
[Ἐπιστολ. Παύλου τοῦ Ἀποστόλ. πρὸς Ἐφεσ. Ε'., 22—33.

Κατὰ τὴν ὁριζομένην ὑπὸ τῶν ἱερέων ὥραν τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, οἱ κώδωνες τοῦ ναοῦ κρουόμενοι προσκαλοῦσι τοὺς πιστούς· οἱ ἱερεῖς μεταβαίνουσιν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, ὁ χορὸς τὰ ᾄσματα καὶ ὁ θόρυβος παύονται· τῶν ἱερέων περιβεβλημένων τὴν ἱερατικὴν στολήν, λαμβάνει ὁ πρεσβύτερος ἐκ τῆς χειρὸς τὴν νύμφην ἥτις φαίνεται οἱονεὶ ἀρνουμένη καὶ κλαίουσα, ὅθεν καὶ ἡ παροιμία

"Σέρνε με κι' ἂς κλαίω,
κι' ἂν κλαίω πολὺ πειράζω;
ἢ
—*"Σέρνε με κι' ἂς κλαίω κι' ὅλας* !* „

«Ἐπί τινος γαμβροῦ ὅστις βλέπων τὴν νύμφην κλαίουσαν εἶπε, —ἄφισέ την ἀφοῦ κλαίει ἂς μείνῃ μὲ τοὺς γονεῖς της». Ἐγείρεται λοιπὸν ἡ νύμφη τῆς παστάδος, οἱ γονεῖς αὐτῆς πλησιάζοντες ἀσπάζονται αὐτήν, εἰς ἣν ταπεινῶς κύπτουσαν καὶ ἀσπάζομένην τὴν δεξιὰν αὐτῶν, *εὔχονται* πᾶσαν εὐτυχίαν καὶ βίον εὐδαίμονα (1). Μετὰ τοὺς γονεῖς ἔρχονται αἱ ἀδελφαὶ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ λοιποὶ συγγενεῖς, οἵτινες ὡσαύτως ἀσπάζονται αὐτὴν εὐχόμενοι πᾶν ἀγαθόν, ἡ

---

(1) Διότι, "Εὐχαὶ γονέων θεμέλια οἴκων στηρίζουσι„.
Οἱ δὲ Κρῆτες λέγουσι,

"Εὐχὴ γονιοῦ ἀγόραζε κ' εἰς τὰ βουνὰ περπάτιε,
καὶ τὰ βουνὰ ἀνὲ χαλοῦν, ἐσὺ νὰ μὴ φοβᾶσαι„.

Ἔχε τὴν εὐχὴ τσ' εὐχῆς μου
καὶ τσ' εὐχῆς μου τὴν εὐχή,
Καὶ πάλι ξανα-εὐχούμεσου,
κ' εὐχοῦ κ' ἐσὺ τοῦ κόσμου.

Εὐχοῦ τοῦ ξένου κήπου,
ν' ἀνθῇ ὁ 'δικός σου κλπ.

δὲ νύμφη ἀντασπάζεται καὶ τούτους. Ἡ στιγμὴ αὕτη ἔχει τί τὸ ὑψηλόν, τὸ ἐπιβλητικόν, τὸ θεῖον! πάντων τῶν παρισταμένων οἱ ὀφθαλμοὶ ὑποδακρύουσι δάκρυα χαρᾶς καὶ λύπης μεστά. Χαρᾶς μὲν διὰ τὸν γάμον καὶ τὴν ἀποκατάστασιν, λύπην δὲ διά τὴν ἀπομάκρυνσιν καὶ στέρησιν. Ὅθεν καὶ αἱ παροιμίαι.

"Μηδὲ γάμος χωρὶς κλάϋμα
μηδὲ μνῆμα χωρὶς γέλῳα„.

Ἢ κατ' ἄλλους,

Μηδὲ πίκρ' ἀγέλαστη,
μηδὲ γάμος ἄκλαυτος„.

Καὶ παρ' ἀρχαίοις,

"Ἐπεσθαι τοῖς τερπνοῖς
εἴωθε τὰ λυπηρὰ„.

Αἱ λύπαι παρὰ ταῖς ἡδοναῖς παραπεπήγασιν.
Ἰσοκρ.

Καὶ ἐὰν μὲν ὁ γάμος ἀποβῇ εὐτυχὴς τὸ μέλλον τῶν νυμφευομένων εἶνε ὄλβιον καὶ εὔδαιμον, ἐὰν ὅμως «δὲν *τερῳάσουν*», «*δὲν ἔσμιξαν τ' ἄστρα των*», καὶ συζευχθῇ «*ἀτέρῳαστον ἀνδρόγυνον*», τότε ὁ γάμος εἶνε βάσανος, εἶνε δεσμὸς βαρὺς καὶ δυσβάστακτος, εἶνε κόλασις ἐπὶ γῆς!

Εἰς τὰς σπανίας ταύτας διὰ τὴν Κρήτην περιστάσεις καὶ λέγομεν σπανίας, διότι ἐνταῦθα οὔτε χρημάτων πλῆθος, οὔτε κληρονομίας ἐλπίς, οὔτε τίτλος τις ἢ γένους ὑψηλοῦ δεσμὸς δεσμεύει καὶ ὑποχρεοῖ τὸν νέον νὰ λάβῃ γυναῖκα, μεθ' ἧς ἡ συμβίωσις ἔσται ὀχληρὰ καὶ ἀνυπόφορος, ἀλλ' ἀμοιβαῖος ἔρως, ἱερός, ἁγνὸς καὶ ἀληθὴς ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, εἰς τὰς περιστάσεις λέγω ταύτας λέγονται ὑπὸ τῶν Κρητῶν αἱ ἐκφραστικαὶ αὗται παροιμίαι.

Ἂν δὲν ἐμοῳάζανε·
δὲν ἐσυμπεθεροῳάζανε.

Ἄντρα μου, ἢ ἐσὺ ν' ἀποθάνῃς,
ἢ ἐγὼ νὰ χηρέψω.

Ἂν φταίω 'γὼ νὰ καῇ ἡ ῥόκα μου,
κι' ἂν φταίῃ ἄντρας μου,
νὰ καῇ τὸ κεφάλι του.

Γειτώνισσα, ἄντρας μου 'πῆγε ς' τὸν μύλο.
νὰ παντρευτῶ, γῆ νὰ τὸν καρτερῶ ;

'Εγὼ καλὰ παντρεύτηκα,
κι' ἂς κλαίει ποῦ μ' ἐπῆρε.

'Εσὲ τὰ λέγω πεθερά,
γιὰ νὰ τ' ἀκούῃ ἡ νύφη.

Ἡ γυναῖκα εἶνε κόλλα,
καὶ χρειάζεται ἀπ' ὅλα

Ἡ γυναῖκα θέλει χάδια,
θέλει καὶ ψωμιὰ καθάρια.

Ἡ κακὴ 'παντρειὰ χηρειά 'νε,
καὶ τὸ κιαουλιὰς* καλλιά 'νε.

Ἡ πουτάνα σὰν γεράσῃ,
πέντε τέχναις θὲ νὰ πιάσῃ.
Πλήστρα, Μαυλίστρα*,
'Αντρογυνο-ξεχωρίστρα,
(ἢ ἀντροὔνοχωρίστρα)
Μαμή, γῆ χειροχτενίστρα*.

Κακὴ μοῖρα ἔχεις, ἄντρα μου!
οὔλοι πνηγήκανε κ' ἐσὺ 'γλύτωσες!

Κακομοῖρα μάννα,
κακορρίζικα παιδιά.

Κατὰ μάννα, κατὰ κύρη,
εἶν' ὁ γυιὸς κ' ἡ θυγατέρα.

Κατὰ τὸ Μαστρο-Γιάννη,
καὶ τὰ κοπέλλια του.

Κερὰ κ' ἐσύ, κερὰ κ' ἐγώ,
καὶ ποιὰ θὰ 'πάῃ ς' τὸ νερό.

Κλαῖν' ἡ χήραις,
νὰ κλαῖν' κ' ἡ παντρεμέναις!

Κοιλιᾶς καὶ γυναίκας
κιάνεῖς μὴ πιστέψῃ.

Κυριακὴ χαροκοπίστρα*,
τὴ δευτέρα μουρμουρίστρα*.

Νοικοκερὰ ς' τὰ πίτερα,
κι' ἀφέντρα* ς' τ' ἀποχόντρια*,

Ὁ γυιὸς γαμπρὸς δὲ γίνεται,
κ' ἡ νύφη θυγατέρα.

Ὁ Θιὸς παιδιὰ δὲ μοῦ 'δωκε,
μὰ 'γκόνια 'χόρτασέ με.

Ὅλα τοῦ γάμου δύσκολα,
κ' ἡ νύφη γαστρωμένη

Ὅλα τὰ στραβὰ [καμώματα],
ἡ νύφη μας τὰ κάνει,

Ὅλη μου ἡ πίκρα,
τ' ἀντροῦς μ' ὁ θάνατος.

Ὅπου ἰδῇς κακὴ γυναῖκα,
τρεῖς φοραῖς τήνε χαιρέτα.
μὴ σοῦ 'πῇ τὰ 'χει ἡ ποδιά της,
καὶ τὰ κάν' ἡ γιάφεδιά της

Πλειά 'ν' τὰ ἔξοδα τοῦ γάμου,
παρὰ τὰ προυκιὰ τῆς νύφης.

Τὰ ἔξοδα τοῦ γάμου μας,
ἡ νύφη δὲν τ' ἀξίζει.

Σὰν θέλ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρός,
χαίροντ' οἱ συμπεθέροι.

Σὰν θέλ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρός,
τύφλαις νὰ 'χει ὁ πεθερός.

Συμπεθέροι καὶ συντέκνοι,
κι' ὅτι φᾶν' τὸν πρῶτο χρόνο.

Ὑπαντρειά, σπίτι κι' ἀμπέλι,
μὲ βιὰ δὲν γίνουνται, κοπέλλι*.

Ὑπαντρεύθη ν' ἀνασάνῃ*,
κ' εὕρηκε μαλλιὰ νὰ ξάνῃ*.

Ὥστε νὰ στολισθῇ ἡ νύφη,
ἐβγήκανε τὰ μάτια τοῦ γαμπροῦ.

Καὶ δίστιχα ὁμοίας φύσεως.

Ἀπάντρευτος σὰν παντρευτῇ δὲν πρέπει νὰ χορεύγῃ,
μόνο σακκὶ ς' τὸν ὦμον του κριθάρι νὰ γυρεύγῃ.

—Ἔχω το γὼ καὶ τὸ σακκί, ἔχω καὶ τὸ κριθάρι,
πολύ 'ν' ἀπὸ τὸ πρατικὸ* ἀποῦ 'νε ς' τὸ πιθάρι.

Ἐπάντρεψέ μ' ἡ μάννα μου κ' ἐπῆρέ μ' ἕνα φράγγο,
κ' ἐγέμησε τὸ σπίτι μας ὅλο-„μπερντίο, σάντο„.

Καλλιὰ 'ν' ὁ μόσκος ἄδολος παρὰ τὸ δολωμένο,
καλλιὰ 'ν' ὁ γιὸς ὁ 'λεύθερος, παρὰ τὸν παντρεμένο.

Ξυπόλητη σ' ἐκάτεχα κ' ἐπάθιες τὰ χαλίκια,
κ' ἐδὰ ποῦ καλυκόθηκες* ζητᾷς καὶ σκουλαρίκια.

Ὅμορφον εἶνε τὄμορφο πέντε φοραῖς καὶ δέκα,
ἄσχημον εἶνε ν' ἀγαπᾷς παλληκαριοῦ γυναῖκα.

Ὅποιος ἐκεῖνος ἀγαπᾶ γυναῖκα παντρεμένη,
ἂς τάξῃ πῶς ἀγάπησε μιὰ σκρόφα* γαστρωμένη.

Σὰν θὲς νὰ κάμῃς πεθερὰ νὰ σκοτωθῇ γιὰ σένα,
ἀνάσκελα κλωθάριξε* κι' ὀρθὴ μαλλὶ τῆς ξένε*.

Χίλια κακὰ πονέματα* νὰ βγάλ' ἡ γι' Ἀνεξῆνα*,
ἀποῦ 'φαε τὰ ριάλια* μου κ' ἐγὼ ψοφῶ* ς' τὴν πεῖνα.

Ἄκουσα πῶς παντρεύγεσαι, Κουτσαύτη ἀποῦ τὸ Μοῦντρος,
καὶ παίρνεις τὴν ἀπαλλαγὴ* ἀποῦ 'χεν ὁ Μαυρούλιος,
—'Απωλπισμένος ἤμουνε πῶς δὲ γνωρίζω μοῖρα*,
μὰ 'δά, δοξάζω τὸ Θεό, τσιμπραγαρὲ* τὴν 'πῆρα.

Τὸ παιδί σου πάντρεψες,
γείτωνα τὸ ἔκαμες,
κι' ὄχι κοντογείτωνα,
μόν' ἀλαργογείτωνα·

Χαίρου, μάνα, τὸν υγιό σου,
κι' ἀδερφή, τὸν ἀδερφό σου,

πρίχου νά 'ρθ' ἡ μουρμουρίστρα*,
τοῦ στρωμάτου ἡ τσουτσουρίστρα*.

Εἰς ἀκαμάτραν.

'Επρόκοψεν ἡ νύφη μας,
τ' Ἁγιοῦ Λαζάρου τὸ 'σπερνό!
πότ' ἐπρόκοψ' ἡ καϋμένη!
τὸ Σαββάτο 'ποῦ σημαίνει(1).

Κάθε σάββατο βραδύ,
ἡ νύφη μας καματερή*.

Μὲ τὸ νοῦ πλουταίν' ἡ κόρη,
μὲ τὸν ὕπνο ἡ γιακαμάτρα.

Πέντε μῆνες ἓξ ἀρδάκτια*.

Ἁγιὰ δευτέρα, βούηθά μου,
Τρίτη μου καὶ Τετράδι,
καὶ Πέφτη μου καὶ Παρασκή,
δουλιὰ νὰ μὴ δὲ κάμω.

Τὴ Δευτέραν εἶχε σκόλη,
καὶ τὴν Τρίτη παρασκόλη·
τὴν Τετράδη καὶ τὴν Πέφτη,
ξάνοιγεν εἰς τὸν καθρέφτη·
καὶ τὴν Παρασκὴ λουγῶνταν,
τὸ Σαββάτο 'κτενιζῶνταν.
καὶ τὴν Κυριακὴν ἐρώτα,
"Ἔχετε κεράδες ῥόκα;„

(1) Ὁ κώδων τῆς ἐκκλησίας καλῶν τοὺς πιστοὺς εἰς ἑσπερινὴν προσευχήν, ὅπε πάντες ὑποχρεοῦνται νὰ προσέλθωσιν ἀφήνοντες πᾶσαν ἐργασίαν.

Τὴ Δευτέρα κοσκινίζει,
καὶ τὴν Τρίτη ἀναπίζει,
τὴν Τετράδη τὸ ζυμώνει,
Πέφτ' ἀνέβηκε, φουσκώνει.
καὶ τὴν Παρασκὴ φουρνίζει,
τὸ Σαββάτο ξεφουρνίζει.
Καὶ τὴν Κυριακὴν ἐρώτα·
"Πιάνετε. κεράδες ῥόκα;„
—Ὦ! κακὴ καματερή,
σήμερό 'νε Κυριακή.

Ἔφα' ἡ ῥόκα τὰ πλευρά μου
κ' ἡ κλωνιὰ τὰ δάχτυλά μου.
κ' ἔπεσε καὶ τὸ σφεντήλι,
κ' ἔσπασέ μου τὸ δαχτύλι.
Ἔλα σὺ φλασκὶ κοντά μου,*
θάρρος καὶ παρηγοριά μου.

Καλλιὰ νὰ 'ηδῷ τὸν ἄντρα μου στραβό μ' ἕναν ἀμμάτι,
παρὰ νὰ 'ηδῶ τὴ ῥόκα μου νά 'χη μαλλιὰ κι' ἀρδάχτι.

Ἡ κακὴ πενθερά.

Ἄντρα ἔχεις, κόντρα ἔχεις.* *Ἀνάθεμα τὴν πεθερά,*
πεθερά, καμπάναν ἔχεις. *ἂν εἶν καὶ ζαχαράτη.*
καὶ κουνιάδα διαλαλήτρα, *Μηδὲ καλὴ μηδὲ κακή,*
τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα. *μηδέ ξυλένια πεθερά.*

Ὅσαις πράσιναις φοράδες,
τόσαις καλοπεθεράδες.
κι' ὅσαις κουρούναις γαλαναῖς,
τόσαις μητρυιαῖς καλαῖς.

Σ' τοῦ πεθεροῦ σου τὴν αὐλή,
σπαλάθοι κι' ἀτσικνῖδες,*
μὰ ς' τοῦ κυροῦ σου τὴν αὐλή,
μηλιαῖς καὶ κυπαρίσσα.

Σ' τὸν 'Ιορδάνη, τό 'μαθα, τὸ θαλασσοπεράτη,
"ἀνάθεμα τὴν πεθερὰ ἂν εἶν' καὶ ζαχαράτη„.

Ἡ ἄσπλαγχνος πενθερά.

Θωρεῖς την 'κείνη τὴν κορφὴ τὴν πράσινη μαδάρα;
ἐκεῖ ἀπὸ 'πίσω κάνουνε μιᾶς ὀρφανούλας γάμο.
χίλοι τσῆ 'πῆγαν τὰ προυκιὰ χίλοι τ' ἀπανωπρούκια,
καὶ τοῦ γαμπροῦ τὸ κάλεσμα ἦσαν ἐννιὰ χιλιάδες,
τσῆ νύφης δεκατέσσερης σαφῆς μεγαλαρχόντοι·*
ς' τὴ μέση τσῆ συνεπαρσᾶς ἡ νύφη στολισμένη,
χίλιοι κρατοῦν τὴ σκέπη τση τρακόσοι τὴν ποδιά τση,
καὶ κάθεται ς' τὸ μαῦρο τση ὡσὰν βασιληοπούλα,
ἡ σέλα τοὺ τονε χρυσῆ τὰ χαλινάρι' ἀσῆμι,
ς' τὰ χέρια τση ἐκράθιενε ἕνα χρυσὸ πουλάκι·
δὲν ἐκηλάιδιε τὸ πουλὶ ὡς κηλαιδοῦνε τ' ἄλλα,
μόνο κηλάιδιε κ' ἔλεγε τσῆ νύφης μοιρολόγια.
—Κόρη μ', ἐκεῖ ποῦ πᾷς ἐδὰ, καλλιά 'νε νὰ γυρίσῃς,*
κ' ἔχεις κακὰ πεθερικὰ καὶ θὰ σὲ καταλύσουν„.—
Κ' ἡ πρώτη ποῦ τσῆ 'ζήλεψεν ἦτον ἡ πεθερά τση,
κ' ἐπρόβαλεν εἰς τὄβγορο θωρεῖ τση καὶ προβέρνουν.
διακόσ' εἶν' οἱ μαγέροι τση κ' ἑξῆντα οἱ σερβιτῶροι.
—Μαγέροι, μαγερεύγετε λαγούδια καὶ περδίκια.
καὶ ψήσετε τσῆ νύφης μου τρικέφαλο τὸν ὄφι.
κι' ὁ ὄφις νά 'ν' ἀπὸ βουνὸ νά 'νε φαρμακωμένος.—
Πρώτη μπουκιὰ ὁποῦ 'φαε ἦτο φιδιοῦ κεφάλι.
κ' ἡ παραδευτερώτερη ἦτόνε τ' ὀραδάκι,
κ' ἡ τρίτ' ἡ πλειὰ φαρμακερὴ ἦτον ἀποῦ τὴ μέση.
Ἡ πρώτη ἄφτει τὴν καρδιὰ κ' ἡ δεύτερη τὸ σκότι,
κ' ἡ τρίτ' ἡ πλειὰ φαρμακερὴ τήνε καταμαραίνει.
Παίρνει την τὸ παράπονο ς' τσῆ πεθερᾶς τση πάει.
—Δῶσέ μου, κερὰ πεθερά, νερὸ δός μου τσῆ ξένης.
νερὸ μοῦ δῶσε τσ' ὀρφανῆς καὶ τσῆ φαρμακωμένης.—
—Δὲν ἔχωμ' ἐδεπᾶ νερὸ κι' ἄμε ς' τῶν κουνιαδῶ σου,—
Δένει τὰ χέρια τση σταυρὸ πάει ς' τῶν κουνιαδῶ τση,
—Κουνιάδες κι' ἀδερφάδες μου, δός τε νερὸ τσῆ ξένης.
δός τε νερὸ τσῆ ὀρφανῆς καὶ τσῆ φαρμακωμένης.
Δὲν ἔχομ' ἐδεπᾶ νερὸ κι' ἄμε ς' τοῦ κὺρ-Γιαννάκη,

Δένει τὰ χέρια τση σταυρὸ πάει ς' τοῦ κύρ-Γιαννάκη.
---Ἄντρα, ποῦ μ' εὐλοήθηκες, δός μου νερὸ τσῆ ξένης.
δός μου νερὸ τσῆ ὀρφανῆς καὶ τσῆ φαρμακωμένης.
Πέμπει τρακόσους ς' τσῆ γιατροὺς καὶ χίλιους ς' τὸ πηγάδι.
κι' ὥστε νὰ φτάξουν οἱ γιατροὶ ἦτον ἀποθαμένη!

Ὁ φιλάργυρος σύζυγος.

Ποτὲ μὴν κλαῖτε τὰ 'ρφανὰ μηδὲ καὶ τσῆ χηράδες.
τύχη 'χουν τά 'ρφανὰ καὶ ζοῦν κ' ἡ χῆρες πέρνουν ἄντρες,
μὰ κλαίγετε τσῆ κοπελῃαῖς τσῆ κακοπαντρεμμέναις,
'ποῦ πέρνουν τσ' ἄντρες τσῆ κακοὺς καὶ τσῆ λογαριαστάδες.
'ποῦ λογαριάζουν τὸν καρπὸ τὸ πρατικὸ τὸ στάρι,*
πῶς κάνει δώδεκα ψωμιὰ καὶ μιὰν ἀποτριβῖδα.*
κι' ἂν δώσῃ καὶ μαγέρεμμα νὰ τοῦ τὸ μαγερέψῃ,*
καυκί, καυκὶ τσῆ τὸ μετρά, φτωχοῦ κλαδὶ* μὴ δώσῃ,*
κι' ἂν τοῦ φανῇ 'λιγώτερο ς' τὴν τάβλ' ἀπῆς τὸ φέρει,
εὐθὺς ξυλοφορτώνει την καὶ τὴ σκυλοζυγώνει !—*

Ὅτε ἐξέρχονται πάντες μετὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμοης, τῆς μὲν συνοδευομένης ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ νεανίδων, τοῦ δὲ ὑπὸ συγγενῶν νέων[1] βαδίζουσι πρὸς τὸς ναόν, γραῦς πλησιάζουσα τῇ νύμφῃ λέγει αὐτῇ εἰς τὸ οὖς μετὰ φωνῆς μόλις αἰσθητὴς «νὰ σέρνῃ τὰ πόδια της καὶ νὰ περιπατῇ ἀργά». Ἡ πρόληψις αὕτη τῆς γραὸς ἐξηγεῖται, ὅτι οὕτω ἡ νύμφη θέλει γείνῃ αἴτιος τοῦ νὰ ὑπανδρευθῶσι πᾶσαι αἱ παριστάμεναι νεάνιδες αἱ ὁποῖαι *καψορέγονται* (ἐφίενταί πως) τούτου.

Κατὰ πρόληψιν ὁμοίως εἴς τινας τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης ῥίπτουσιν εἴς τινα θηλάκιον τῆς νύμφης ὀλίγον φύραμα (προζύμι) καὶ σπόρον μετάξης ἵνα μετ' αὐτῆς εὐλογηθῶσιν ἐν τῷ ναῷ, νομίζουσι δὲ τοῦτο εὐτυχίας προγονικῆς καὶ ἀφθονίας σύμβολον.

Ἡ νύμφη ἀκολουθουμένη οὕτω μεταβαίνει εἰς τὸν ναόν, οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ ψάλται ᾄδουσι βαδίζοντες τὸ δοξαστικὸν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ «Τὴν παγκόσμιον δόξαν τὴν ἐξ ἀνθρώπων σπαρεῖσαν καὶ

(1) Ἐν Σιτείᾳ οἱ συνοδεύοντες τὸν Γαμβρὸν νέοι ὡς καὶ τὴν νύμφην νεάνιδες πρέπει νὰ ἔχωσι ζῶντας ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς, «μαννοκυρουδᾶτοι».

τὸν Δεσπότην τεκοῦσαν» κτλ. εἰσερχομένη δὲ εἰς αὐτὸν ἵσταται εἰς τὸ μέσον μετὰ τοῦ γαμβροῦ ὅστις ἔχει αὐτὴν ἀριστερά, τῶν παρανύμφων ὄπισθεν, τῶν δὲ συγγενῶν ἑκατέρωθεν.

Ὁ παράνυμφος εἶνε ἀνὴρ ἢ γυνή, προκρίνεται δὲ πάντοτε αὐτὸς ὁ ἀνάδοχος τοῦ γαμβροῦ, ἐάν δ' ἀπέθανεν, ὁ τῆς νύμφης, κατὰ τὴν εὐχὴν τῆς βαπτίσεως, (ἐν Σιτείᾳ τοὐναντίον προτιμᾶται ὁ τῆς νύμφης ἀνάδοχος)

" Ὅπου 'βαλε τὸ λάδι,
νὰ βάλῃ καὶ τὸ κλῆμα (1).

Ἄλλως φίλος τις ἢ συγγενὴς τοῦ γαμβροῦ μεθ' οὗ οὗτος προηγουμένως εἶχε συμφωνήσῃ νὰ γείνῃ παράνυμφος ὁ ἕτερος εἰς τὸν πρῶτον νυμφευθησόμενον, ὅπως εὐφυέστατα εἰκονίζει τὸ ἑξῆς Κρητικὸν ᾄσμα· ἀντικαθιστᾷ τὸν ἀνάδοχον ἢ μετ' αὐτοῦ γίνονται παράνυμφοι.

Ὁ Γιάννης μὲ τὸ Σταυριανὸ εἶχαν ἀδερφοσύνη,
ἀδερφοσύνη καὶ φιλιὰ καθάρια 'μπιστοσύνη.
Κ' ἐβάλανε καὶ στοίχημα ὁ γεῖς ἀποῦ τὸν ἄλλο,
πῶς, ὅποιος πρωτοπαντρευτῇ νὰ 'μπῇ τ' ἀλλοῦ κουμπάρος
Ἦρθεν ὁ χρόνος κι' ὁ καιρὸς νὰ παντρευτῇ ὁ Γιάννης,
καθίζει κάνει μιὰ γραφὴ τοῦ Σταυριανοῦ τὴ πέμπει,
" 'Αδερφοχτέ μου, Σταυριανὲ νά 'ρθῇς εἰς τσῆ χαραῖς μου,
'πάνω ς' τσ' ὀχτὼ σὲ 'γδέχομαι γιὰ νὰ μὲ στεφανώσῃς.*
τὸ στοίχημα ποῦ βάλαμε νά 'ρθῇς νὰ τὸ πληρώσῃς„.
Πιάνει διαβάζει ὁ Σταυριανὸς τὸ κάλεσμα τοῦ Γιάννη,
Καὶ λέει το τσῆ μάννας του νὰ κάμῃ τὸ κανίσκι.*
—Μάννα! ς' τὸ γάμο μὲ καλοῦν καὶ 'πέ μ' ἦντα νὰ πάρω;
—Ἔπαρε, γυιέ μου, πήγαινε μὰ σὺ τὸν τρόπο (2) *σοῦ 'χεις.*
Ἔπαρε, γυιέ μου, πέρδικες, ἔπαρε γυιέ μ' ἀγρίμια,*
ἔπαρε κ' ἑκατὸ λαγούς, τρακόσια περιστέρια,
πενῆντα στειρομάτζετα κ' ἑξῆντα μερωμένα,*
Καὶ βάλε κ' εἰς τὴ τζέπη σου ἕνα ψωμὶ χρυσάφι,
καὶ βάλε κ' εἰς τὸ νῶμό σου μιὰν ἀσημένια πέτσα.*
Λῶσε τσῆ νύφης τὸ ψωμὶ καὶ τοῦ γαμπροῦ τὴν πέτσα.

---

(1) Τὸ ἔλαιον τῆς βαπτίσεως φέρει ὁ ἀνάδοχος, τὸ δὲ κλῆμα σημαίνει τοὺς στεφάνους ἐκ τοῦ ὁποίου κατεσκευάζοντο.

(2) ἢ τὸ 'δικό σου, σημαίνει ὅτι εἶνε εὐκατάστατος.

Ὁ παράνυμφος φροντίζει περὶ τῶν στεφάνων, τῶν λαμπάδων, τῶν ἱερέων κλπ. Οὗτος πληρώνει τοὺς ἱερεῖς καὶ τὰς λοιπὰς δαπάνας τῆς γαμηλίου τελετῆς ἐν τῷ ναῷ. Πολλάκις δὲ δύο καὶ τρεῖς καὶ πλείονες παράνυμφοι παρίστανται ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ γάμῳ (1).

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου ὄντος περὶ παρανύμφου χάριν τῆς ἀληθείας ἀνάγκη ν' ἀναιρέσωμεν τὴν κατὰ τῶν Κρητῶν ψευδῶς ἐπιρριπτομένην μομφὴν ὅτι δηλ. καὶ τούρκους ἐνίοτε λαμβάνουσιν ὡς παρανύμφους. Οὐδὲν τούτου ψευδέστερον· διότι ἀληθῶς οἱ Κρῆτες ἀείποτε διετήρησαν ἀλώβητον τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς θρησκείας αὐτῶν ὡς καὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἐθνισμοῦ των. Τὸ πρᾶγμα ἔχει ὡς ἑξῆς. Πολλάκις ὡς καὶ ἀπανταχοῦ τῆς Τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος συνέβαινε, νέος τις ἐποφθαλμιῶν ἢ ἐρώμενος νεάνιδός τινος ὡραίας καὶ πλουσίας ἀλλὰ διαφόρου κοινωνικῆς θέσεως καὶ μὴ δυνάμενος νὰ νυμφευθῇ ταύτην, παρεκάλει ἰσχυρόν τινα Τοῦρκον ὅστις ἐμεσίτευε παρὰ τοῖς γονεῦσι τῆς νύμφης περὶ ἐπιτυχίας τοῦ γάμου καὶ ἐπλήρωνε προσέτι τὰς δαπάνας τοῦ παρανύμφου· ἀείποτε ὅμως ἐπὶ τῆς περιστάσεως ταύτης χριστιανὸς ἦτο ὁ παράνυμφος.

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ὁ ἱερεὺς ἐρωτᾷ τοὺς μελλονύμφους, ἐὰν οἰκείᾳ θελήσει ἐπιθυμοῦσι νὰ ἔλθωσιν εἰς γάμου κοινωνίαν· εἰς τυχὸν δ' ἀποφατικὴν ἀπάντησιν, ὅπερ σπανιώτατον, ὁ γάμος δὲν τελεῖται. Ἀφοῦ δὲ καταφατικῶς ἀπαντήσωσιν ὁ ἱερεὺς ἀπαγγέλλει τοῖς παρισταμένοις προτρεπτικούς τινας λόγους ἐξορκίζων καὶ καταρώμενος ἐκεῖνον ὅστις ἤθελε τολμήσῃ νὰ δέσῃ τοὺς μελλονύμφους «νὰ κληρονομήσῃ, λέγει, τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν *ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα*».

---

(1) Στεφανώνω κυρίως εἰς τὴν τελετὴν τοῦ γάμου τὸν γαμβρὸν καὶ τὴν νύμφην, κατ' ἀρχαιότατον ἔθιμον. Ὁ Εὐριπίδης λέγει, "Σοὶ καταστέψας' ἐγώ νιν, ἦγον ὡς γαμουμένην„.

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑΙ ΠΛΑΝΑΙ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

ΤΟ ΔΕΣΙΜΟΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΤΗΝ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

"Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν,
ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω".
[Γένεσ. Β'. 24. Εὐαγγελ. Ματθ. ΙΘ'. 4—6.
Ἐφεσ. Ε'. 31.—Α'. Κορινθ. ΣΤ'. 16.—

Ἐν τοῖς σκοτεινοῖς τοῦ μέσου καλουμένου αἰῶνος χρόνοις ὅτε ἀμάθεια καὶ σκότος πολὺ ἐπεκάθετο εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ὄχλου, «*πίστευε καὶ μὴ ἐρεύνα*» ἦτο τὸ μόνον βασιλεῦον θρησκευτικὸν ρητόν, ὡς περ κεραυνὸς ἐκσφενδονιζόμενον κατὰ παντὸς Θωμᾶ τολμῶντος νὰ ἀμφιβάλλῃ ἔστιν ὅτε ἐπί τινων ἄτινα ὁ νοῦς δὲν ἠδύνατο ἀβασανίστως νὰ δεχθῇ. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς τοῦ μέσου τούτου αἰῶνος χρόνους, ἀλλὰ μεχρι τῆς χθὲς ἔν τε τοῖς λοιποῖς τῆς Ἑλλάδος μέρεσι καὶ ἐν Κρήτῃ προλήψεις ἀπειροπληθεῖς καὶ δεισιδαιμονίαι ἐνεφώλευον ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀπαιδεύτου λαοῦ γεννηθεῖσαι καὶ ἀνδρωθεῖσαι ὑπὸ τὸ βάρος ἐννέα καὶ δέκα ὅλων αἰώνων τυραννίας καὶ βαρβαρισμοῦ ! ! ! Σήμερον ὅμως ὅτε κατὰ τὸν μέγαν τῆς Ἀγγλίας ποιητὴν Σαικσπῆρον,

"Καὶ εἰς δένδρ' εὑρίσκεις γλῶσσας καὶ εἰς ῥύακας βιβλία,
καὶ εἰς λίθους δμιλίας κ' ἐν παντὶ τὸ ἀγαθόν".

σήμερον λέγω τὸ ρητὸν τοῦτο ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ πρόοδος ἀνέτρεψε διὰ τῆς ἐπιστήμης εἰπὼν «*ἐρεύνα καὶ πίστευε*». Τὸν ὁρισμὸν τοῦτον ἐπιδιώκουσι πᾶσαι αἱ μεγάλαι ψυχαὶ ἐν τῷ κόσμῳ, διότι οὗτος ὁ ὁρισμὸς «*ἐρεύνα καὶ πίστευε*», ἐξευγενίζει τὸ πνεῦμα οὐδόλως αὐτὸ ἀμαυρῶν, ὁρίζει τὸ δίκαιον, πλουτίζει τὴν μνήμην, προάγει τὰς ἐπιστήμας καὶ καθίστησιν ἀληθῶς τὸν ἄνθρωπον ὅμοιον τῷ Θεῷ.

Οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐπιστήμη ἐν τῷ κόσμῳ ζητηθεῖσα μετὰ μείζονος ἐπιμελείας ἀλλὰ καὶ μετὰ ἐλαχίστης ὑποδοχῆς ὅσον ἡ τῆς μαγείας. Ὅσα δὲ περὶ αὐτῆς διεσώθησαν ἡμῖν εἴτε ἐν γραπτοῖς μνημείοις, εἴτε διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου τοσοῦτον ἀπέχουσι τοῦ ὀρθοῦ καὶ τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης, ὥστε οὐδεὶς σήμερον νοῦν ἔχων

καὶ ἀναπτύξεώς τινος εὐμοιρήσας, πιστεύει εἰς τὴν δύναμιν καὶ τέχνην μάγων καὶ γοήτων. Δυστυχῶς ὅμως κατὰ τὴν Κρητικὴν παροιμίαν,

"Οποιος κοπελλομάθῃ,*
δὲν γεροντοξεχνᾷ.

Δύσκολον καθίσταται καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως τυχόντα νὰ λησμονήση ὅσα ἐν τῇ τρυφερᾷ ἡλικίᾳ του ἐδιδάχθη ὑπὸ ἀνθρώπων ἀμαθῶν, ἢ γραιῶν, πολλῷ δὲ μᾶλλον εἰς τὸν μὴ εὐτυχήσαντα νὰ ἀναπτυχθῇ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας, ὅτε ἡ γοητεία καὶ μαγεία δύναται πράγματι νὰ τὸν βλάψῃ· ἐὰν εἰπῇ τις, ὅτι θέλει δέσῃ τὸν κόμβον(1), κατὰ τὸν γάμον του, τὸν καταστρέφει. Ἀρκεῖ τοῦτο. Ὁ φόβος καὶ ἡ ἐδραιωθεῖσα πλάνη εἶνε ἱκανὴ νὰ μαράνη ἄνευ αἰτίας μετὰ τὸν γάμον τὸν συζυγικὸν ἔρωτα, νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὸ νέον ζεῦγος τὴν θλῖψιν καὶ τὴν ἀπελπισίαν καὶ νὰ καταστήσῃ ἀβίωτον τὸν γαμικὸν βίον. Εὐτύχημα τοὐλάχιστον, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν εἶνε εἰς τὸν ἀμαθῆ καὶ δεισιδαίμονα ἐκεῖνον ἄνθρωπον, διότι ὅπως πιστεύει εἰς τὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ γόητος, οὕτω πιστεύει ὅτι ἐξιλαστήριος καὶ ἱκετευτικὴ προσευχὴ δύναται αὖθις νὰ λύσῃ τὸ δεθὲν ἀνδρόγυνον καὶ οὕτω ἐπανέρχεται αὖθις ἡ χαρὰ καὶ ὁ συζυγικὸς ἔρως ἐν τῷ οἴκῳ.

Ἀνάγκη λοιπὸν ὀλίγα καὶ περὶ τῆς πλάνης ταύτης (τοῦ δεσίματος) νὰ εἴπωμεν. Φρονοῦμεν μάλιστα ὅτι εἶνε καταλληλότερον ἵνα καταχωρίσωμεν αὐταῖς λέξεσί τινα ληφθέντα ἔκ τινος μεσαιωνικοῦ χειρογράφου ἀφορῶντα εἰς τὸν μαγικὸν τρόπον καθ' ὃν *δένουν* τοὺς νυμφευομένους, ἔχει δὲ οὕτω.

«Πῶς δένουν καὶ πῶς λύουν τὰ ἀνδρόγυνα.

«Κυριακὴ βράδυ, δύοντος τοῦ Ἡλίου, εἰς τὸ πρῶτον ἄστρον, ἔπαρε κόρδα ἑτοίμην, βλέπων πρὸς τὸν ἀστέρα, λέγεις.

«Ὡς δένει ὁ ἥλιος, ὡς δένεις καὶ σύ, ἀστέρα, οὕτω δένω καὶ ἐγὼ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ [δεῖνα], μὲ τὴν δούλην τοῦ Δεοῦ [δεῖνα]. Δένω τοὺς 365 ἁρμούς, δένω τοὺς σφενδήλους τῆς ῥάχεως, δένω

(1) Δέσιμο, Δέματα, Δεματικά, καὶ Κομποδέματα, λέγουν ἐν Κρήτῃ, τὴν τοιαύτην γοητείαν.

τοὺς σφενδήλους τῆς ῥάχεως, δένω καὶ τὴν βασιλικὴν φλέβα τὴν κοιμηθῆσαν εἰς ἁμαρτίαν».

«Λέγοντας ταῦτα δένεις συγχρόνως ἑπτὰ κόμβους εἰς τὴν κόρδα. Ὅταν δὲ πάλιν θέλῃς νὰ τοὺς λύσῃς ἐκείνην τὴν νύκτα ἢ καὶ ἄλλην, εἰς τὸ πρῶτον ἄστρον, λέγεις τὰ ἄνωθεν ἀντιστρόφως ὅτι, »λύεις τοὺς 365 ἁρμοὺς κτλ. καὶ συγχρόνως λύεις τοὺς ἑπτὰ κόμβους τῆς κόρδας, καὶ λύονται».

Οἵα πλάνη! οἵα ἀπάτη! διὰ τοὺς πιστεύοντας.

Ἕτερον.

« Ἔπαρε μίαν κλωστὴν ἀπὸ κανάβι, μίαν κλωστὴν λινὴν καὶ μίαν μεταξωτήν. Ὅταν δὲ ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει εἰς τὴν στεφάνωσιν τὸ «*Στέφεται* ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (δεῖνας), τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ (δεῖνα)». λέγε σύ. «Δένεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (δεῖνας) τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ (δεῖνα)»· καὶ σμίγεις ταῖς κλωσταῖς, δένων συγχρόνως καὶ δι' αὐτῶν ἕνα κόμβον, καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνοντος τοῦ ἱερέως ἐκ δευτέρου καὶ ἐκ τρίτου τὰ αὐτά· καὶ δένονται».

Καὶ οἱ ἀρχαῖοι εἶχον τοιαύτας προλήψεις «Καταδεδέσθαι, ἀντὶ τοῦ πεφαρμακεῦσθαι καὶ δεδέσθαι φαρμάκοις». [Ἁρποκράτ.] «Δεσμεύειν γάρ φασιν αἱ φαρμακίδες, ὅταν πρὸς κατοχήν τινα παρ' αὐταῖς καταμαγεύωσι». [Σχολ. Θεοκρ.]· καί, «Ἀναλύω—Ἀναλῦσαι, τὸ βεβλαμμένον τινὰ δι' ἐπῳδῆς ἀπαλλάξαι» [Ἡσύχιος].

Τοὺς δύο τούτους τρόπους ἀναφέρομεν ἐνταῦθα μόνον ἵνα ὑποδείξωμεν τὸ πρᾶγμα. Γνωρίζει ὁμως ὁ λαὸς καὶ τρόπους πολλοὺς δι' ὧν κατορθοῖ νὰ ματαιώσῃ, ὡς νομίζει, τὴν δύναμιν τῆς μαγείας ταύτης π. χ. κατὰ τὸ διάστημα τῆς τελετῆς κρατῶν τις τὰ ἐνδύματα τῶν νυμφευομένων, δύναται νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν δύναμιν αὐτῆς. Ὁμοίως ἐὰν σπαρῶσιν ἐν τῷ δωματίῳ κύαμοι κεκομμένοι εἰς τὸ μέσον, ἡ μαγεία οὐδὲν κατορθοῖ· καὶ ὄρχεις ἀλέκτορος ἐὰν ἀναρτήσῃ τις ἄνω τῆς νυμφικῆς κλίνης ἀπομακρύνει τὴν μαγείαν, προσέτι καὶ ἐὰν ἀλείψῃ τὴν θύραν τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου διὰ λύπους κυνὸς κτλ.!

Τοιαῦται αἱ προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι τοῦ λαοῦ ἐν ὀλίγοις. Τὸ εὐχάριστον ὅμως εἶνε ὅτι μικρὸν κατὰ μικρὸν ἤρχισαν νὰ μειῶνται αὗται καὶ ἐλπὶς ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἴσως ἐξαλειφθῶσιν παντελῶς.

Καὶ ἤδη ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον.

Μετὰ ταῦτα λοιπὸν ἄρχεται ἡ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας κεκανονισμένη τελετή· ὅτε δὲ ψάλλεται τὸ «Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι» κλπ. ὁ ἱερεὺς προσφέρει τῷ γαμβρῷ καὶ τῇ νύμφῃ ποτήριον οἴνου ἀκράτου, περιέχοντος καὶ μερίδας ἄρτου δύο, ὧν ἑκάτερος λαμβάνει μίαν ῥοφῶν τρὶς καὶ ἐκ τοῦ ἐν τῷ ποτηρίῳ οἴνου· τὸ δὲ ὑπόλοιπον αὐτοῦ ὁ παράνυμφος (κουμπάρος) ἢ οἱ παράνυμφοι λαμβάνοντες πίνουσι καί τινες δὲ τῶν παρεστώτων ἀγάμων ἀγωνίζονται νὰ λάβωσι καὶ πίωσι σταγῶνάς τινας ἐκ τοῦ οἴνου τούτου, συντελεστικοῦ νομιζομένου πρὸς ταχεῖαν στέψιν. Τὸ δὲ ποτήριον καὶ κοχλιάριον γίνονται ἀνάρπαστα εἴς τινας τῶν ἐπαρχιῶν. Ὁ ἱκανώτερος ἁρπάζει τοῦτο.

Ὅτε δὲ ψάλλονται τὰ τροπάρια « Ἡσαΐα, χόρευε » κλπ. οἱ ἱερεῖς λαμβάνουσι τῆς χειρὸς τὸν γαμβρόν, οὗτος δὲ τὴν νύμφην, ὄπισθεν τῶν ὁποίων συμβαδίζει ὁ παράνυμφος κρατῶν τοὺς ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν νυμφίων στεφάνους καὶ περιέρχονται τρὶς τὴν τράπεζαν ἐν ᾗ κεῖται τὸ Εὐαγγέλιον. Καὶ ἐν μὲν ταῖς πόλεσι ῥίπτουσι κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ γαμβροῦ, τῆς νύμφης, τῶν παρανύμφων καὶ πάντων τῶν παρευρεθέντων *κουφέτα*, ἐν δὲ τοῖς χωρίοις κατ' ἀρχαῖον ἔθιμον κόκκους βάμβακος, εὐτυχίαν καὶ ἀφθονίαν σημαίνοντος καὶ ἄνθη λεμοναιῶν ἢ πορτοκαλαιῶν, ἂν δὲ ἡ ἐποχὴ δὲν ἐπιτρέπει τὸν ἀνθισμόν, τρυφερὰ φύλλα αὐτῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ παλαιοὶ ἔρριπτον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν νυμφευομένων διάφορα τραγήματα ὡς λέγει ὁ Σουίδας ἐν λέξει «*Καταχύσματα*» καὶ Βαρῖνος ἐν λέξει «*αἴνιγμα*» ἐκτιθέμενος ὅτι «ἐπὶ τῶν νυμφευομένων καὶ σήσαμον ἢ κριθὰς ῥίπτουσιν, οἰωνιζόμενοι, ἐπεὶ πολύγονα ἐστί». Καὶ ὁ Φώτιος ὁμοίως(1). Εἰς τὸ τέλος τῆς τελετὴς ψάλλεται τὸ δοξαστικὸν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. «Ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ» κλπ. Ὅτε ὁ ἱερεὺς λαμβάνων ἐν χερσὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἵσταται δεξιᾷ τῶν νυμφευθέντων, τότε ὁ πατὴρ τοῦ γαμβροῦ πρῶτος πλησιάζει τὸν ἱερέα, ἀσπάζεται τὸ Εὐαγγέλιον, ἔπειτα πλησιάζων τὸν ἑστεμμένον υἱόν του, ἀσπάζεται τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανον καὶ τὰς παρειὰς ἐπευχόμενος αὐτῷ «νὰ ζήσῃ μετὰ τῆς νύμφης ἐν εὐτυχίᾳ καὶ χαρᾷ, νὰ ἴδῃ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ τὰ καλά, νὰ ἔχῃ τὴν εὐχήν του καὶ νὰ

(1) Ἴδε ἐν σελ. 31 τὴν σημ. Ὅρα καὶ Ἀριστοφ. Εἰρ. 869—Πλούτ. 530—Πολυδ. 4, 80.— "Κυπριακὰ„ Ἀθανασ. Α. Σακελλαρίου. Τόμ. Α'. σελ. 718—734.

εἶνε *καλορρίζικος*». Ὁ δὲ υἱὸς ἀνταςπάζεται τὴν δεξιὰν τοῦ πατρὸς συγκεκινημένος καὶ ὑποδακρύων.

Εὐτυχεῖς οἱ γονεῖς οἱ ἀξιωθέντες ν' ἀποκαταστήσωσι τὰ τέκνα των παρευρισκόμενοι εἰς τὴν χαρὰν ταύτην . . .

Εἴς τινας τῶν Ἐπαρχιῶν ὁ πατὴρ τῇ στιγμῇ ταύτῃ τοῦ ἀσπασμοῦ δωρεῖ τῷ υἱῷ του ἐνώπιον πάντων ἀγροὺς ἀρωσίμους ἢ ἐλαιόδενδρα ἢ ἀριθμόν τινα προβάτων ἢ ἕτερόν τι τῆς οἰκίας του, ἡ ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ οὕτω γενομένη δωρεὰ ὀνομάζεται *ἐμβατίκιον*. Μετὰ τὸν ἀσπασμὸν τοῦ γαμβροῦ ὁ πατὴρ πλησιάζει καὶ τὴν νύμφην καὶ ἀσπάζεται τὸν ἐπὶ κεφαλῆς στέφανον καὶ τὰς παρειὰς εὐχόμενος ὡσαύτως «ὁμόνοιαν, ἀγάπην, εὐτεκνίαν, χαρὰν καὶ ἀπόλαυσιν πάντων τῶν ἀγαθῶν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ· παιδιὰ τῶν παιδιῶν σας ν' ἀξιωθῆτε» κτλ. ἀναρτᾷ τότε ἐπὶ τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς της χρυσοῦν φλωρίον, ἢ χρυσοῦν σταυρὸν ἢ δακτύλιον περᾷ ἐπὶ τοῦ μικροῦ δακτύλου τῆς χειρός· τοῦτο πράττει καὶ ἡ μήτηρ τοῦ γαμβροῦ προσφέρουσα ἐπίσης, μετὰ τοῦ ἀσπασμοῦ τοῦ υἱοῦ της δῶρόν τι, ὡς φυλακτήριον ἀργυροῦν μὲ ἀλύσεις, ἢ μανδήλιον μεταξωτὸν κλπ. καὶ τῆς νύμφης δακτύλιον, ἢ φλωρίον ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ κεφαλοδέματος ἢ ἐπ' ὤμου.

" Ὁ καθ' ἕνας μὲ βελόνα,
εἰς τῆς νύφης τὴν κορῶνα„.

Μετὰ τούτους οἱ γονεῖς τῆς νύμφης, οἱ παράνυμφοι καὶ πάντες οἱ προσκεκλημένοι ἀλληλοδιαδόχως ἀσπάζονται τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν στέφανον καὶ τὰς παρειὰς τοῦ γαμβροῦ οἱ ἄνδρες, αἱ δὲ γυναῖκες τὸν στέφανον τοῦ γαμβροῦ, καὶ τὸν στέφανον καὶ τὰς παρειὰς τῆς νύμφης προσφέροντες διάφορα δῶρα (*χαρίσματα* ἢ κολλήματα* λεγόμενα), οἷον φλωρία καὶ ἄλλα νομίσματα ἀργυρᾶ, χειρόμακτρα κλπ. ἅτινα ἀναρτῶσιν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν (1)· εὔχονται δὲ αὐτοῖς διαφόρους εὐχάς, πρὸ πάντων δὲ τάδε.

" Νὰ ζῆτε, καὶ νὰ σογεράσετε.
Παιδιὰ τῶν παιδιῶν σας νὰ 'ϊδῆτε.
Μὲ πέντε γυιοὺς καὶ τρεῖς θυγατέραις κλπ.„

(1) Πάντα τὰ χαρίσματα ταῦτα ἀνήκουσιν ἀποκλειστικῶς τῇ νύμφῃ. Πολλάκις διὰ τῶν φλωρίων τῆς νύμφης καὶ λοιπῶν νομισμάτων, ὁ σύζυγος πολλαπλασιάζει ταῦτα ἀγοράζων ἐὰν π. χ. εἶνε ποιμήν, πρόβατα καὶ μετὰ παρέλευσιν καιροῦ τινος δίδει τῇ συζύγῳ αὐτοῦ διπλάσια τὰ φλωρία. Ἐὰν γεωργός, ἀγοράζει ἰδιοκτησίαν τινὰ ἐπ' ὀνόματί της.

Ἄλλος δέ τις ἀστεῖος καὶ φίλος τοῦ οἴνου λέγει,

"Ὡς ἀγαπῶ τὸ καλὸ κρασὶ ν' ἀγαπᾶσθε„.

Μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου ἐξέρχονται πάντες τοῦ ναοῦ καὶ ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτοῦ ἄρχεται τότε ὁ χορὸς τοῦ *ἀποχαιρετισμοῦ* τῶν νυμφίων καὶ νυμφαγωγῶν, ὁμοίως ὡς καὶ παρὰ παλαιοῖς ἐγίνετο, διότι καὶ οὗτοι ἦδον τὸ «*ἀποστεπτικὸν*» λεγόμενον «ᾄσμα, ὅτι μετὰ τὸ ἀποστεφθῆναι τοὺς στεφάνους ἤδετο ἐν τοῖς παιᾶσι, μέλλουσιν ἀποπλεῖν». [Βαρίν. Φαβωρίνου, Λεξικ.].

Ἐνταῦθα παραθετέα τὰ πρὸς ἔπαινον τῆς νύμφης καὶ τοῦ γαμβροῦ ᾀδόμενα τότε ᾄσματα ὡραιότατα καὶ χαρακτηριστικώτατα ὄντα.

Καὶ διὰ μὲν τὴν νύμφην ᾄδουσιν,

"Ας 'παινέσωμε μι̯ὰ κι̯' ἄλλη
οὔλαις ποῦ 'χουνε τὰ κάλλη.
Ἂς 'παινέσωμε τὴ νύφη,
ποῦ 'ν' τοῦ κόσμου τὸ συνῆθι.*
*Ἔχει 'ς τὰ μαλλι̯ὰ κορῶνα**
καὶ κορμὶ σὰν τὴν κολῶνα.
Ἔχει κούτελο μικράκι*
στρογγυλὸ σὰν νεραντζάκι.
Ἔχει φρύδι̯α σὰν γαϊτάνι,
ποῦ ζγουράφος δὲν τὰ κάνει.
Ἔχει 'μμάθι̯α ζαφειρένι̯α,
ὤμορφα καὶ ζαχαρένι̯α.
Ἔχει πρόσωπον ὡραῖο,
'ποῦ τρελλαίνει κάθε νέο.
Ἔχει μύτη σὰν κοντύλι,
στόμα σὰν τὸ δακτυλίδι.
Ἔχει χείλη κοραλένι̯α,
δόδι̯α μαργαριταρένι̯α.
Καὶ πηγοῦνι λακκουδᾶτο,
μόσκους καὶ ἀνθοὺς γεμᾶτο.
Καὶ λαιμὸ σὰν τὸ κρουστάλλι,
δ γι̯ὰ τὸ μαργαριτάρι.*
Ἔχει στῆθος μαρμαρένι̯ο,
καὶ κορμὶ κυπαρισσένι̯ο.

Ἔχει δυὸ βυζιὰ λεμόνια,
κ' εἶνε ἄσπρα σὰν τὰ χιόνια.
Ἔχει 'μπράτσα* σὰν λαμπάδες
ποῦ δὲν τά 'χουν ἀφεντάδες*.
Δαχτυλάκια σὰν κοντύλια,
μὲ διαμάντια δαχτυλίδια.
Ὦ! χαρά 'ς τονε τὸν κύρη,
ποῦ 'σπερνε τέθοιο ξαφεῖρι.
Ὦ! χαρὰ 'ς την καὶ τὴ μάννα,
ποῦ 'καν' ἔθοια μαντζοράνα*.
Ὦ! χαρὰ καὶ 'ς τὴν ἀγκάλη,
ποῦ θὰ βάλῃ τέθοια κάλλη (1)

Τὸ ἀντρόγυνο νὰ ζήσῃ,
νὰ μᾶς πολυχρονίσῃ.
Νὰ μᾶς ζήσῃ χίλια χρόνια,
μὲ παιδιὰ καὶ δισεγγόνια.

Δι' ἀμφοτέρους.

Ἐλᾶστε* πόδε* κοπελιαῖς*
ἢ γι' ἀνθισμέναις λεμονιαῖς.
Ἐλᾶστε* σεῖς ἢ παντρεμέναις,
ροδαριαῖς ξεφουντωμέναις.
νὰ 'παινέσωμε τὴ νύφη,
καθὼς εἶνε τὸ συνῆθι*.
Νύφ' ἦντά 'χεις καὶ γρουνιάξεις*,
ποῦ 'χεις ἄντρα καὶ τεριάξεις*.
Ποῦ 'χεις ἄντρα παλληκάρι,
κ' εἶχες μοῖρα νὰ σὲ πάρῃ.
Ἔχει κορμοστάσι* βίτσα*,
σὰν τὴ γλυκολεμονίτσα.

(1) Καὶ ὁ Ῥουφῖνος ἐπιφωνεῖ εἰς τὴν φίλην του Μελίτην περιγράφων τὴν ὡραιότητα αὐτῆς ὡς ἑξῆς.

"Ομματα ἔχεις Ἥρας, τὰς χεῖρας Ἀθήνης,
τοὺς μαζοὺς Παφίης, τὰ σφυρὰ Θέτιδος.
Εὐδαίμων ὁ βλέπων σε· τρισόλβιος ὅστις ἀκούει·
ἡμίθεος δ' ὁ φιλῶν· ἀθάνατος δ' ὁ γαμήσας.

Νὰ τόνε θωρῇ τὸ φῶς σου,
νὰ γελᾷ τὸ πρόσωπό σου.
Σὰν τὸν Ἄγγελο θὰ 'μπαίνῃ,
καὶ σὰν τὸν ἀητὸ θὰ βγαίνῃ.
Δὲν ἔχω ἄλλο νὰ σοῦ 'πῶ,
κ' ἤντα σοῦ παραγγείλω,
τὸν ἄντρα σου νὰ σέβεσαι,
σὰν ἐδικὸ καὶ φίλο.

Εἴπαμέν τα τοῦ γαμπροῦ μας,
τὰ στολίδια τοῦ δεντροῦ μας.
Ἂς τὰ 'ποῦμε καὶ τσῆ νύφης,
τσ' ὄμορφή μας Ἀφροδίτης.
Ἔχει κούτελο* μικράκι,
σὰν τὸ γλυκολεμονάκι.
Ἔχει στῆθος σὰν παγῶνι,
καὶ χαρᾶς του ποῦ θ' ἁπλώνῃ.
Ἔχει πόδια μαρμαρένια,
χέρια μαργαριταρένια.
Τὸ φουστάνι τση συρίζει,
κοπελιά 'νε καὶ μυρίζει.
Ὅντε περπατῇ 'ς τὴ στράτα,
Οὐρανὸς εἶνε μὲ τ' ἄστρα.
Κι' ὅντε πιαίνῃ εἰς τὴ βρύσι,
ἄγγελος θὰ τσ' ἀκλουθήξῃ
Ἥλιος εἶνε καὶ φεγγάρι,
κι' ὁ γαμπρὸς τὸ παλληκάρι.

Ἡ νύφ' εἶνε παράδεισος,
κι' ὁ γαμπρὸς κυπάρισσος.
Κι' ἔσκυφτεν ὁ κυπάρισσος,
κι' ἐφίλιε τὸν παράδεισο.

Δὲν ἔχω ἄλλο νὰ σοῦ πῶ, καὶ καλομοῖρα νά 'σαι,
ς' τὰ ῥόδα ς' τὰ τριαντάφυλλα νὰ πέφτῃς νὰ κοιμᾶσαι.

Ἕτερον.

Ποιὸ νὰ 'παινέσωμεν ὀμπρός,
τὴν νύφη μας, γῆ τὸ γαμπρό;

Ἂς 'παινέσωμε τὴ νύφη,
ποῦ 'ν' τοῦ κόσμου τὸ συνῆθι.
'Σ ὅσους γάμους κι' ἂν ἐπῆγα,
τέθοια νύφη δὲν τὴν εἶδα.
Νά 'χῃ τὰ μαλλιὰ πλεμμένα,
τὰ σγουρὰ κατεβασμένα.
Νά 'χῃ κούτελο φεγγάρι,
'ς τὸ λαιμὸ μαργαριτάρι.
Νά 'χῃ φρύδια 'σὰν γαϊτάνι,
ποῦ ξγουράφος δεν τὰ κάνει.
Νά 'χῃ μμάθια ποῦ τραβοῦνε,
κι' οὔλαις τσῆ καρδιαῖς κεντοῦνε.
Νά 'χῃ μύτη σὰν κοντύλι,
στόμα σὰν τὸ δαχτυλίδι.
Ἔχει μάγουλα καρνάδα*,
στρογγυλὰ σὰν πορτακάλια.
Ἔχει χέρια μαρμαρένια,
δόδια μαργαριταρένια (1),
Ἔχει μέση μὲ στολίδι,
καὶ λιανὴ* σὰν δαχτυλίδι.
Ἔχει πόδια μαρμαρένια,
κεφαλὴ τζεβαϊρένια*.
Ἔχει πόδια γιὰ καρτσόνια,
παχιὰ κι' ἄσπρα σὰν τὰ χιόνια.
Καὶ κορμὶ κυπαρισσένιο
κάτασπρο καὶ φιλδισένιο*.

Ἕτερον.

'Ελᾶτε* πόδε*, κοπελιαῖς
ξεφουντωμέναις λεμονιαῖς,
κι' ἀπὸ 'πίσω ἡ παντρεμέναις,
νεραντζοῦλαις ἀνθισμέναις.
Νὰ 'παινέσωμε τὴ νύφη,
ὅπως εἶνε τὸ συνῆθι.

(1) 'Ιδοὺ πῶς περιγράφει ὁ θελκτικώτατος Λουκιανὸς τοὺς ὀδόντας εἰς τὰς εἰκόνας του. "'Οδόντας, πῶς ἂν εἴποιμί σοι, ὅπως μὲν λευκούς, ὅπως δὲ συμμέτρους καὶ πρὸς ἀλλήλους συνηρμοσμένους, καὶ κατὰ τοὺς στιλπνοτάτους μαργαρίτας ἐπὶ στίχου πεφυκότας„· αὐτὸ δὴ τὸ τοῦ Ὁμήρου· "ἐλέφαντι τῷ πριστῷ ὁμοίους„·

Νὰ 'παινέσωμε μι̯ὰ κ' ἄλλη
κ' οὔλαις τἄχετε τὰ κάλλη.
Νὰ παινέσωμε τὴν νύφη,
'ποῦ 'βρεν ἐδικόν της σπίτι.
Καὶ θὰ 'πᾶ' 'ς τ' ἀρχοντικό της,
'ποῦ 'τον 'πεθυμητικό* της.
Σ' ὅσους γάμους κι̯' ἂν ἐπῆγα,
τέτοια νύφη δὲν τὴν εἶδα.
Νά 'χι̯ τὰ μαλλιὰ πλεμμένα,
τὰ σγουρὰ κατεβασμένα.
Νά 'χι̯ κούτελο μικράκι,
στρογγυλὸ σὰ φεγγαράκι.
Νά 'χι̯ μύτη κονδυλένι̯α,
καὶ χυτὴ καὶ φιλτισένι̯α*.
Νά 'χι̯ στόμα δακτυλίδι
κ' ἡ 'μιλι̯ά τση 'νε πρεπίδι.
Νά 'χι̯ γλῶσσα μειρημένη,
καὶ μὲ γνῶσι στολισμένη.
Νά 'χι̯ φρύδι̯α σὰν γαϊτάνι,
σὰν δλόμαυρο μελάνι.
Ὡς καὶ τὰ 'μματόκλαδά της,
ἡ πρεπι̯ά 'ν' κ' ἡ γι̯' ὠμορφι̯ά της.
Νά 'χι̯ 'μμάτι̯α ἀμυγδαλένι̯α,
μαργαριτοδι̯αμαντένι̯α.
Μάγουλα τριανταφυλλένι̯α,
ροὐντζινα* καὶ κοραλένι̯α
Νά 'χι̯ χείλη σὰν κοράλι,
δόδι̯α σὰν μαργαριτάρι.
Καὶ τὸ στόμα τση μικράκι,
ἐπιτήδι̯ο γι̯ὰ φιλάκι.
Καὶ λακκουδοπηγουνάτη*,
κι̯' ὅλο ξάχαρι γεμάτη.
Καὶ λαιμὸ σὰν τὸ κρουστάλι,
'Αφροδίτ' εἶνε 'ς' τὰ κάλλη.
Κ' εἰς τὸ στῆθος κολαΐνα*,
μὲ σταυρὸ καὶ μὲ τσικίνι̯α.
Μ' ἀμπρακάμους* μὲ μπωτόνι̯α*,
καὶ μ' ὁλόχρυσα κορδόνι̯α*.

Νὰ 'χῃ τὰ φλουρι̯ὰ περίσσι̯α,
δέκα σπούρδες ἴσι̯α, ἴσι̯α.*
Καὶ βυζι̯ὰ σὰν τὰ λεμόνι̯α
ποῦ 'νε κατάσπρα σὰν χι̯όνι̯α.
Νὰ 'χῃ στῆθι̯α σὰν περβόλι,
καὶ χαρᾶς του ποῦ θ' ἁπλώνῃ.
*Κ' εἶν' ἀνοιχτοκουταλάτη**
καὶ μὲ μυρωδι̯αῖς γεμάτη.
Κ' ἔχει μέση δαχτυλίδι,
ποῦ 'ν' καμάρι καὶ στολίδι.*
Ἔχει χέρι̯α φιλτισένι̯α.*
κ' ἄσπρα πόδι̯α μαρμαρένι̯α.
Καὶ κορμὶ κυπαρισσένι̯ο,
καὶ περίσσι̯α ξηλεμένο.
Μπόλι̯αν ἔχει ἀπὸ σκέπη*,*
κι̯' ὁ Θεὸς νὰ μᾶς τὴ βλέπῃ.
Κι̯' ἔχει κ' εἰς τὰ καλυκάκι̯α,*
δι̯αμαντένι̯α πετραδάκι̯α.
Νύφη, νύφη, μὴ γρυνι̯άζῃς,*
μὰ καλὸ νι̯ὸ θ' ἀγκαλι̯άζῃς.
Ὡσὰν ἄγγελος θὰ 'μπαίνῃ,
καὶ σὰν τὸν ἀητὸ θὰ βγαίνῃ.
Νὰ τόνε θωρῇ τὸ φῶς σου,
νὰ γελᾷ τὸ πρόσωπό σου.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ χοροῦ, ὅστις ἐπὶ ὥραν ὅλην διαρκεῖ, ἐὰν μὲν νύμφη καὶ γαμβρὸς ἔχωσι τὴν κατοικίαν ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ, τότε πάντες πεζῇ ἐκ τοῦ ναοῦ πορεύονται πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ. Ἐὰν ὅμως πρόκειται νὰ μεταβῶσιν εἰς ἕτερον χωρίον, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ χοροῦ, ἱππεύουσιν ἐπὶ ἡμιόνων πάντες, εἰ δυνατόν, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν παρανύμφων μετὰ τῆς νύμφης, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς ὁποίας δύο νέοι παριστάμενοι κρατοῦσι τὸ ἐφίππιον τοῦ ἡμιόνου *(τὴν παρακρατοῦσιν)*, ἕτερος δὲ τὸν χαλινόν, καὶ πάντες συγχρόνως ἔχοντες τὴν προσοχὴν ἐστραμμένην πρὸς τὴν πολύτιμον ἔφιππον κατέχουσαν τὸ κέντρον τῆς συνοδείας χωροῦσιν· ἐπιστρέφουσι δὲ τότε, ὡς εἴπομεν οὐχὶ «*ἀπὸ τὰ ἴδια ζάλα**» (διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ὅθεν ἦλθον) δυσοιώνου τῆς τοιαύτης πο-

ρείας νομιζομένης, ἀλλὰ δι' ἑτέρας κεντρικωτέρας καὶ πάντοτε δεξιὰ πρὸς τὸ χωρίον ἀγούσης. Εἴς τινα τῶν χωρίων, ὅτε ἡ νύμφη ἐγκαταλείπει τὴν οἰκίαν τοῦ πατρός, προσφέρουσιν αὐτῇ οἱ γονεῖς ἄρτον ἕνα ἢ δύο, ἵνα δώσῃ τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν πρῶτον συναντήσαντα αὐτὴν καθ' ὁδόν, ὡς σημεῖον ὅτι ἡ νύμφη μετὰ τὸν γάμον πρῶτον καθῆκον ἔχει τὴν ἐλεημοσύνην. Δίδουσιν αὐτῇ προσέτι καὶ καρπὸν ῥοιᾶς οὗτινος χαράττουσι κάποτε τὸν φλοιὸν καὶ ὅστις θέλει ἀποβῇ χρήσιμος εἰς αὐτὴν ὡς καὶ ὁ εἷς τῶν ἄρτων, ὅτε θέλει φθάσῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ, ὡς κατιόντες θὰ ἴδωμεν. Ἔχει δὲ ἡ νύμφη ὡς καὶ παρὰ παλαιοῖς πέπλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὡραῖον δηλ. ἐκ μετάξης λεπτὸν ὕφασμα ἥτις «*νυμφικὴ μπόλια*» καλεῖται, λευκοῦ, ἢ κυανοῦ, ἢ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἄδουσι προσέτι οἱ νυμφαγωγοὶ ἕως οὗ ἱππεύσουν οἱονεὶ ἐκ μέρους τῆς μητρὸς τῆς νύμφης τὰ ἑξῆς συγκινητικὰ δίστιχα.

Σήμερο μαῦρος οὐρανὸς σήμερο μαύρ' ἡμέρα,
σήμερ' ἀποχωρίζεται μάννα τὴ θυγατέρα.
Ἀνοῖξαν οἱ ἑφτὰ οὐρανοὶ τὰ δώδεκα βαγγέλια,
κ' ἐπῆραν τὸ παιδάκι μου ἀπὸ τὰ δυό μου χέρια.
Μισεύγεις, θυγατέρα μου, καὶ πλιὸ δὲ θὰ γελάσω,
σαββάτο πλιὸ δὲ θὰ λουστῶ οὐδ' ἑορτὴ θ' ἀλλάξω.
Φεύγεις, κι' ὁ οὐρανὸς βροντᾷ κ' ἡ γῆς οὔλη ταράσσει,
κι' ὁ τόπος ὅπου κάθουσουν κλαίει κι' ἀναστενάζει.
Ἐμίσεψε τὸ γιασεμί, πάει τὸ κυπαρίσσι,
πάει νὰ πιῇ νὰ δροσιστῇ νερὸ ἀποῦ τὴ βρύσι.
Ἄχι! καὶ νὰ 'βγαινα ψηλά, ὡς βγαίνει τὸ φεγγάρι,
νὰ 'θώρουν τὸ παιδάκι μου ὅπου μεριὰ κι' ἂν πάρῃ.

Προσέτι ἄδουσι σειρὰν ὅλην ἀσμάτων κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των μετὰ τὸν ἀποχαιρετισμὸν οἱ νυμφαγωγοί, ἅτινα «*τραγούδια τῆς συνεπαρσᾶς**, ἢ *τῆς κουλούρας**, ἢ *τῆς νύμφης*» λέγονται ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ παρὰ παλαιοῖς· καὶ ὁ Ὅμηρος δὲ ἐν τῇ ἀσπίδι τοῦ Ἀχιλλέως γαμήλιον πομπὴν ἀναφέρων λέγει· ὅτι καθ' ὁδὸν «πολὺς ὑμέναιος ὀρώρει»(1).

(1) Ὑμέναιος, ὁ ὕμνος, τὸ γαμικὸν ᾆσμα, γαμήλιος ὕμνος. Τραγῳδιον, τὸ ὁποῖον ἐτραγῴδουν οἱ συνοδεύοντες τὴν νύμφην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ Ὁμ. Ἰλ.] παρὰ δὲ τοῖς μεταγενεστέροις, θεὸς τοῦ γάμου συνήθως Ὑμὴν ὅστις ὑπεφωνεῖτο εἰς

Ὑμέναιος.

Ἐπήραμε τὴν πέρδικα τὴν πενταπλουμισμένη,
κι' ἀφήκαμε τὴ γειτονιὰ σὰν χώρα κρουσεμένη*.
σὰν ἐκκλησι' ἀλειτούργητη σὰν νερανζὰ κομμένη.

Ἐπήραμε τὴ ῥοδαριὰ κι' ἀφήκαμε τὰ ῥόδα,
κι' ἀφήκαμε τὴ γειτονιὰ σὰν κουρσεμένη χώρα.

Ἐπήραμε τὴν ὥμορφη τὴν ὡρηοπλουμισμένη*,
κι' ἀφήκαμε τὴ γειτονιὰ σὰν παραπονεμένη.

Ἔχετε 'γειά, βασιλικοὶ καὶ βιόλαις μυρισμέναις,
καὶ κοπελλιαῖς ἀνύπαντρες κ' ἐσεῖς ἡ παντρεμμέναις.

Ἔχετε γειά, γειτόνισσαις, κ' ἐσεῖς γειτονοπούλαις,
μικραῖς μεγάλαις χωριαναῖς, φτωχαῖς κι' ἀρχοντοπούλαις,
κ' ἐγὼ 'πάω σιὸ σπίτι μου κ' εἰς τὰ πεθερικά μου.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΗΣ «ΣΥΝΕΠΑΡΣΑΣ»

Α'.

Ἡ Εἰρήνη.

Ποῦ 'σουν, Εἰρήνη, τὸ ταχύ, ποῦ 'σουν τὸ μεσημέρι,
ποῦ 'σουν ὅντε σοῦ φώναξα καὶ δὲ μ' ἀπηλοήθης*;
—Μάννα! νερὸ δὲν εἶχαμε κ' ἐπῆγα γιὰ νὰ πάρω,
Μὰ 'πῆραν τ' ἄστρη τὸ νερό, τὰ νέφη τὸ πηγάδι,
κ' ἔκατσα κι' ἔκλαψα πικρὰ κι' ἐφώναξα μεγάλα,
κ' ἐφέραν τ' ἄστρη τὸ νερό, τὰ νέφη τὸ πηγάδι,
κ' ἔκατσα σιγογέμησα κ' ἐσιγανάσυρά το.
Ὥμορφος νιὸς ἐπέρασεν ἀπὸ λαγοῦ κυνῆγι,
κι' ἀποκοτᾷ* καὶ λέει μου γιατ' ἦτο διψασμένος.
"'Ανάσυρε συγλὶ* νερό, κόρη, 'ς τὸ διψασμένο!„

τὰ γαμήλια τραγῳδία, «Ὑμῖν, ὦ Ὑμέναιε». [Ἀριστοφ.] Ἦτο δὲ ὁ Ὑμήν, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Μούσης Καλλιόπης, ὅστις νυμφευθεὶς κόρην τινὰ τῶν Ἐλευσινίων ἔζησε μετ' αὐτῆς τοσοῦτον εὐτυγῶς καθ' ὅλον τὸν βίον, ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν του ἔψελλον ὕμνους πρὸς ἀνάμνησιν καθ' ὅλας τὰς τελετὰς τῶν Γάμων. Ὅθεν καὶ ἐν καιρῷ γάμων ψαλλόμενοι ὕμνοι ἐκαλοῦντο ὑμέναιοι [Ὑγῖν. Ἀπολοδ. γ'. 10, 3. καὶ Hymen.—Δωριστὶ Ὑμάν].

'Σ τὸ ταπεινό του ξήτημα, ποῦ 'γὼ δὲν εἶχα κοῦπα,
ἐσύγκλινα* τὸ νῶμό μου νὰ πῇ ἀποῦ τὸ σταμνί μου.
Τὸ στόμα του 'χε 'ς τὸ νερὸ τὰ 'μμάθια του 'ς ἐμένα.
"Πίνε το, ξένε, τὸ νερό, πίνε το μὲ τὸ νοῦ σου,
γιατὶ τὰ 'μμάθια, 'ποῦ θωρεῖς πολλοὺς δραγάταις* ἔχουν.
Ὁ κύρης μου 'ν' ἀμπελουργὸς κ' ἡ μάννα μου δραγάτης*,
τ' ἀδέρφια μ' εἶν' τὰ κλήματα κ' ἐγὼ γλυκὺ σταφύλι.
—Σκοτώνω τὸν ἀμπελουργό, καὶ τὸ δραγάτη δέρνω,
γλωκοπατῶ* τὰ κλήματα καὶ κόβγω τὸ σταφύλι.

Β'.

Ἡ 'μπιστικὴ σύζυγος.

Μιὰ κόρη συναπόβγανε τὸν ἄντρα τση ς' τὰ ξένα,
κρατεῖ κερὶ καὶ φέγγει του ποτῆρι καὶ κερνᾷ τον,
κι' ὅσα ποτήρια τὸν κερνᾷ τόσα λόγια τοῦ λέει.
—Μισεύγεις, Κωσταντῖνε μου, κ' ἤντα μου παραγγέρνεις;
—Ἂν λείπω μῆνα, μὴ λουστῇς καὶ χρόνο μὴν ἀλλάξῃς,
κι' ἂν λείπω τὸ τριαντάχρονο, τόμ πόρο μὴν πορίσῃς*.—
Περνᾷ δ μῆνας νὰ λουστῇ κι' ὁ χρόνος δὲν ἀλλάσσει,
περνᾷ καὶ τὸ τριαντάχρονο 'ς τήμ πόρτα δὲν προβέρνει.
Μ' ἀπάνω 'ς τὸ τριαντάχρονο ἡ κόρ' ἐλιγοψύχα*,
καὶ πέρνει τὸ χρυσὸ σταμνὶ καὶ τ' ἀργυρ' ἁλυσίδι,
'ς τὴ στράτα τσῆ συναπαντᾷ ὥμορφος καβαλάρης.
—Πᾶρε 'ς τὴμ πάντα, λιγερή*, μὴ σὲ πατήσ' ὁ μαῦρος*.
—Μὰ 'μένα μαῦρος δὲν πατεῖ, σὰν θέλῃ ὁ καβαλάρης.
—'Ανάσυρε, κόρη, νερὸ νὰ πιοῦν τὰ διψασμένα,
να πιῶ ἐγὼ κι' ὁ μαῦρός μου καὶ τὰ λαγωνικά *μου.—
Σαρανταδυὸ σταμιὰ 'συρε, καὶ δὲν ἀναντρανίζει*,
κι' ἀπάνω 'ς τὰ σαρανταδυὸ τὰ 'μμάθια τση σφουγγίζει.
—Κόρη, κι' ἂν κλαῖς γιὰ τὸ νερὸ κι' ἂν κλαῖς γιὰ τὸ πηγάδι,
κι' ἂν κλαίῃς γιὰ τὸν κόπο σου νὰ σοῦ τόνε πληρώσω.
—Δὲν κλαίω 'γὼ γιὰ τὸ νερὸ μηδὲ γιὰ τὸ πηγάδι,
μηδὲ καὶ γιὰ τὸν κόπο μου νὰ μοῦ τόνε πληρώσῃς.
Μὰ κλαίω γιὰ τὸν ἄντρα μου τὸν πολυταξειδιάρη.
τριαντάχρονό 'νε σήμερο, ξένε! 'ποῦ δὲν τὸν εἶδα.
—Γιὰ 'πέ μου τὰ σουσούμια* του μὴ τύχῃ καὶ τὸν εἶδα;
—Λιγνό* 'τον τὸ κορμάκιν του ὡσὰν καὶ τὸ δικό σου,

'ψηλὴ λιγνὴ ἡ μέση του σὰν καὶ τὴν ἐδική σου.*
Κοκκινομηλοπρόσωπος σὰν καὶ τὴν ἀφεδιά σου,*
Μαῦρος ἦτον ὁ μαῦρός του ὡσὰν τὸν ἐδικό σου,*
—Κόρη μ', ὀψὲς τὸν εὗρηκα 'ς τὸν κάμπο* 'ξαπλωμένο,*
Μαῦρα πουλιὰ τὸν τρώγανε κι' ἄσπρα τὸν τριγυρίζα,
κ' ἕνα πουλί, καλὸ πουλί, δὲν ἤθελε νά φάῃ.
—Φάε κ' ἐσύ, καλὸ πουλί, ἀπ' ἀντρειωμένου πλάταις,
νὰ κάμῃς πῆχυ τὸ φτερὸ καὶ πιθαμή τ' ἀνύχι.
—Ἄστε, πουλιά, τὴ γλῶσσά μου καὶ τὴ δεξιά μου χέρα,
γιατὶ θὰ κάμω μιὰ γραφὴ τσῆ μάννας μου νὰ πέψω,
νὰ τὴ διαβάζ' ἡ μάννα μου νὰ κλαίῃ ἡ ξανθή μου,
νὰ τὴ διαβάζῃ ἡ ξανθὴ νὰ κλαῖν' οἱ γιέδικοί μου.*
—Κόρη μ', ἐγὼ τὸν ἔθαψα κάτω 'ς τσ' ἀνύδρους κάμπους,
καὶ μ' ἄφησε παραγγελιά, γυναῖκα νὰ σὲ πάρω.
Βαστῶ σ' ἀσήμια νὰ φορῇς, χρυσάφια νὰ τὰ βάνῃς,
μαργαριτάρι' ἀτίμητα νὰ βάνῃς 'ς τὸ λαιμό σου.
κ' ἔχω καί σπίθια καὶ κελιὰ νὰ μπαίνῃς καὶ νὰ βγαίνῃς.
—Φωθιὰ νὰ μπῇ 'ς τὰ σπίθια σου καὶ λαύρα 'ς τὰ κελιά σου,
κ' ἐμένα τὸ κορμάκι μου δὲν πέρνει ἄλλον ἄντρα.—
Καὶ τρέχουν τὰ ματάκια τση σὰν κρουσταλένια βρύσι.
Γεμίζει τὸ χρυσὸ σταμνὶ 'ς τὸ σπίτι νὰ γυρίσῃ,
κ' ἐσφούγγιξε τὰ μάθια τση γιὰ ν' ἀποχαιρετίξῃ,
κι, ἀναντρανίζει ταπεινά 'ς τὸ μαυροκαβαλάρη,
κ' ἐκείνη τὸν ἐγνώρισε, ... (1)

Γ'.

Τὸ κάλεσμα τῆς ἀγάπης.

Ἄγγουρος 'ς τὴν 'Ανατολὴ κόρ' ἀγαπᾷ 'ς τὴ Δύσι,*
κι' ἀγάπα την, κι' ἀγάπα του κἀνεὶς δὲν τὸ κατέχει,*
παρὰ ὁ Θιὸς κ' ἐκεῖν' οἱ δυὸ ποῦ στέκουν κι' ἀπαντέχουν.
Μὰ 'θέλ' ὁ Θιός, κ' ἡ μάννα του τὸ γυιό τση νὰ 'παντρέψῃ,
κι' οὖλο τὸν κόσμο τὸν καλεῖ, κι' οὖλο τὸν πρεμαζόνει.*

(1) "*Καὶ ἡ πιστὴ σύζυγος τοῦ 'Οδυσσέως Πηνελόπη, ἣν ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ ἀνδρός της ἐζήτησαν πολλοὶ μνηστῆρες, τοὺς ὁποίους ὅμως αὕτη κατώρθωσε νὰ ἀπατήσῃ ὅλους μέχρι τῆς ἐπανόδου του, καὶ ἥτις δὲν ἐπαρουσιάζετο εἰς αὐτοὺς εἰμὴ κεκαλυμμένη καὶ ἔχουσα μεθ' ἑαυτῆς δύο ἀμφιπόλους*„. *δύναται νὰ τεθῇ παραλλήλως τῇ εἰκονιζομένῃ.*

—Μάννα! τὸν κόσμο τὸν καλεῖς, κι' οὔλο τὸν πρεμαζόνεις,
τὴν ἀγαπῶ δὲ τὴν καλεῖς, τὴν ἀγαπῶ δὲ θέλεις;
—Γυιέ μου! κ' ἐπά 'ν' ὁ καλεστής*, 'πέ του νὰ τὴν καλέσῃ.
—Μάννα μ', ἐγώ 'μ' ὁ καλεστὴς* 'ς τὴν ἀγαπητική μου*.
Μάννα μου, δός μου τὴν εὐκὴ νὰ 'πᾶ' νὰ τὴν καλέσω.
χρυσῆ φεργάδα 'στόλισε καὶ μέσα τόνε βάνει,
κι' ὥστε νὰ 'πῇ "Ἔχετε γειά„, πάει σαράντα μίλια,
κι' ὥστε νὰ 'ποῦνε "'ς τὸ καλό„, πάει ἄλλα πενῆντα.

Δ'.

Τὸ χελιδόνι.

Χελιδονάκι μου γοργό, γοργό μου χελιδόνι,
ἐκεῖ σὲ πέμπω κι' ἄγωμε* ἀποὺ' 'χω μιὰν ἀγάπη,
Ἂν εἶνε νύχτα, σπούδαξε* κι' ἂν εἶν' αὐγή, πορπάθιε*,
κι' ἂν εἶν' ἀποξημέρωμα καὶ 'βρῇς την εἰς τὸ στρῶμα,
σκύψε καὶ φίλισέ μού την 'ς τὰ χείλη κ' εἰς τὸ στόμα,
καὶ πέ τση πῶς, τὴ χαιρετᾷ τὸ 'μπιστικό τση ταῖρι.
Πέ τση, ἐκεῖ ποῦ μείναμε 'ς τὸ δέντρον ἀπὸ κάτω,
εἰς τὴ σταλίστρα* τῶν ἀρνιῶ, 'ς τὴν μάντρα τῶν προβάτω,
ἐκεῖ ἄφηκα τὴν πέτσα* μου τὴν τριανταμασουράτη*,
ἀποῦ μοῦ τὴ φουδιάσανε* ἡ τρεῖς παππαδοπούλαις.
Ἡ μιὰ 'βαλε τόμ πόθο* τση, κ' ἡ γιἄλλη τὸ μετάξι,
κ' ἡ τρίτη ἡ 'λιοκαλλίτερη* τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρη.

Ε'.

Ἡ πρόφασις τῆς κόρης.

Τὸ μῆλον ὅσον κρέμεται εἰς τὴ γλυκομηλίτσα,
ψήγεται* γῆ μαραίνεται γῆ τὰ πουλιὰ τὸ τρῶσι,
γῆ πέφτει 'ς ἀμπελότραφο* κι' ὁ κυνηγὸς τὸ βρίσκει.
Ἔτσ' εἶνε δὰ κ' ἡ κοπελληὰ σὰν ἔρθῃ τοῦ καιροῦ τση,
βρίσκει ἀφορμαῖς τσῆ μάννας τση, κι' αἰτίαις τοῦ κυροῦ τση.
—Μάννα! 'ς τὴν ἄκρα δὲ χωρῶ 'ς τὴ μέση τρῶν' οἱ ψύλλοι,
κι' ἂν πέσω 'ς τὰ 'μπροσπόδια σας, γλυστρῶ καὶ πέφτω κάτω.
Μὰ στρώσετέ μου 'ς τὴν αὐλή, ὄξω 'ς φεγγαράκι,
γιὰ νὰ γροικῶ βοσκοῦ σφυρέ, βοσκοῦ πατηματάκι.
κι' ὅντε τὰ ξᾶ* του σολαγᾶ* κι' ὅτε τ' ἀποτσακίξῃ.

—Μωρή, βοσκὸν ἀγάπησες, μωρή, βοσκὸ θὰ πάρῃς,
ἀποῦ 'χουν τὰ στιβάνια του πέντε λογιῶ πεδούλια*,
καὶ σκύλινο καὶ κάτινο* καὶ γιτσικὸ* καὶ πρόβιο,
κι' ἂν 'πῇς κι' ἀποὺ τὸ χοιρινὸ δὲ λείπει κομματάκι;

ΣΤ'.

Ἡ ἀναγνώρισις.

Πίνω το, μάννα, τὸ κρασί, πίνω το νὰ μεθύσω,
νὰ μ' εὕρ' ἡ νύχτα κ' ἡ γι' αὐγὴ 'ς τσ' ἀγάπης μου τὴμ πόρτα.
Ἤπια κι' ὀψὲς* κ' εὑρέθηκα 'ς τὴμ πόρτα τσῆ καλῆς μου,
'βρίσκω τὴμ πόρτα σφαλιχτὴ καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα,
καὶ τὰ πορτοπαράθυρα σφιχτὰ μανταλωμένα*!
σκύφτω φιλῶ τὴν κλειδονιὰ ἀντίπυτος* τσῆ κόρης.
—Ἄνοιξε, πόρτα, τσῆ ξανθῆς, πόρτα, τσῆ μαυρομμάτας,
πόρτα, τσῆ γαϊτονόφρουδης τσ' ἁλυσιδοπλεμμένης*.
—Ποιὸς εἶσ' ἐσύ, καὶ πῶς σὲ λέν', καὶ θὲς νἀνοίξω νά 'μπῃς;
—Ἐγὼ μ' ὁ τίς, κι' ὁ τάδε τις, κ' ἐκεῖνος ἀποῦ ξεύρεις.
Ἐγὼ 'μ' ἀποῦ σοῦ τά 'στειλα τὰ ῥόδα 'ς τὸ μαντῆλι,
τὰ ῥόδα τὰ δαμάσκηνα καὶ τὸ γλυκὺ σταφύλι.
—Τοῦτα τὰ λόγια ξεύρεις τα, γῆ γειτονιὰ σοῦ τά 'πε;
τσ' αὐλῆς σημάδια νὰ μοῦ 'πῇς νὰ γείρω νὰ σ' ἀνοίξω.
—Ἔχεις μηλιὰ 'ς τὴμ πόρτα σου καὶ κλῆμα 'ς τὴν αὐλή σου,
κάνει σταφύλι ῥαξακί, κάνει κρασὶ μοσκᾶτο,
κι' ὅποιος τὸ πιῇ μαραίνεται καὶ πάλι ἀναζητᾶτο.—
Ψώματα λές, μαριόλου* 'γιὲ κ' ἡ γειτονιὰ σοῦ τά 'πε,
'Πέ μου σημάδια τοῦ σπιθιοῦ ν' ἀνοίξω νά 'μπῃς μέσα.
—Χρυσῆ καντήλα κρέμεται 'ς τὴ μέση τοῦ σπιθιοῦ σου,
καὶ φέγγει σου νὰ γδύνεσαι νὰ στρώνῃς νὰ κοιμᾶσαι.
—Ψώματα λές, μαριόλου γυιὲ κ' ἡ γειτονειὰ σοῦ τά 'πε.
'πέ μου σημάδια τοῦ κορμιοῦ ν' ἀνοίξω νά 'μπῃς μέσα.
—Ἔχεις ἐληὰ 'ς τὸ μάγουλο κι' ἐληὰ 'ς τὴν ἀμπασκάλη*,
κι' ἀνάμεσα 'ς τὰ δύο βυζιὰ τ' ἄστρη καὶ τὸ φεγγάρι.
—Βάγιαις*, ἀμέτ' ἀνοίξετε τοῦ ξένου νά 'μπῃ μέσα,
κ' ἐσεῖς βαγίτσαις* στρώσετε τοῦ νιοῦ γαμπροῦ τὴν κλίνη.—
Τρία κρεββάτια ῥάϊσαν ὡς νὰ χαράξ' ἡμέρα,
καὶ τρία ἄλλα ῥάϊσαν ὥστε νὰ βγῇ ὁ ἥλιος.

—Χριστὲ μὴν κράξῃ ὁ πετεινὸς καὶ μὴ χαράξ' ἡμέρα,
γιατί 'χω 'ς τὴν ἀγκάλη μου τὴν ἄσπρη περιστέρα.

Ζ'.

Ὁ σκλάβος.

Τρεῖς ἀντρειωμένοι γεύγουνται 'ς τὴν πρύμη τοῦ κατέργου*,
κ' ἔχουν καὶ σκλάβον ὥμορφο 'ς τὰ σίδερα δεμένο.
μά 'σαν τὰ σίδερα βαρειά, βαρειὰ καὶ σκουριασμένα,
κι' ὁ σκλάβος ἀναστέναξε κ' ἐστάθη τὸ καράβι.
—Ποιὸς εἶν' ἀπ' ἀναστέναξε κ' ἐστάθη τὸ καράβι,
Ἂν εἶν' ἀποῦ τσὴ ναύταις μου νὰ τόνε ξεναυτώσω.
κι' ἂν εἶν' ἀποῦ τσὴ σκλάβους μου νὰ τὸν ἐλευθερώσω.
—Δὲν εἶν' ἀποῦ τσῆ ναύταις σου νὰ τόνε ξεναυτώσῃς,
Ἐγώ 'μαι π' ἀναστέναξα κ' ἐστάθη τὸ καράβι.
ἀποῦ 'μουν τριμερώγαμπρος* κι' ὀχθροὶ μᾶς ἐπλακῶσα*,
τρεῖς χρόνους πολεμούσαμε, μά 'τον πολλὰ περίσσοι,
καὶ σκλάβον ἀλευθέρωτο 'μ ἐπῆρα τὸν καϋμένο.
καὶ μ' ἔχουν εἰς τὰ σίδερα δώδεκα χρόνους σκλάβο!
Σήμερο τὴν ἀγάπη μου ἄλλος θὰ τὴ βλογᾶται,
κι' ἂν εἶχα μαῦρο γλήγορο τσ' ἔφτανα νὰ βλογοῦνται,
νὰ 'πᾷ νὰ 'μπῶ κουμπάρος σκιὰς ν' ἀλλάξω τὰ στεφάνια.

Η'.

Ὁ νιόπανδρος σκλάβος.

Πέντε φεργάδες ἤμαστε καὶ δεκοχτὼ γαλιώταις*,
κ' εἴχαμε σκλάβους ὥμορφους 'ς τὴν ἄλυσο δεμένους.
Γεῖς σκλάβος ἀναστέναξε κ' ἐστάθηκ' ἡ φεργάδα,
κι' ὁ Μπέης ἀποῦ τσ' ὅριζε πολλὰ τοῦ βαροφάνει.
—Ποιὸς εἶν' ἀπ' ἀναστέναξε κ' ἐστάθηκ' ἡ φεργάδα;
Σκλάβος τ' ἀπηλοήθηκε* 'πὸ μέσ' ἀποῦ τ' ἀμπάρι.
—Ἐγώ 'μαι π' ἀναστέναξα κ' ἐστάθηκ' ἡ φεργάδα.
—Σκλάβε, πεινᾷς; σκλάβε, διψᾷς, μὴ τὸ ψωμὶ σοῦ λείπει;
—Μήτε πεινῶ, μήτε διψῶ, μήτε ψωμὶ μοῦ λείπει,
Τοῦ τόπου μου θυμήθηκα καὶ τσῆ γλυκειᾶς μ' ἀγάπης.
Ἀποῦ 'μουν τριμερώγαμπρος* κ' ἐδά 'μαι δόλιος* σκλάβος.
Δώδεκα χρόνους σήμερο 'ς τὴν ἄλυσο δεμένος.

Κι' ὀψὲς πουλοῦν τὰ ροῦχά μου τὴν ἄλλη τ' ἅρματά μου,*
Σήμερο τὴ γυναῖκά μου ἄλλος τὴν εὐλογᾶται.
—Τραγούδηξέ μου, σκλάβε μου, κ' ἐγὼ σ' ἐλευθερώνω.
—Μὰ 'γὼ ξανατραγούδηξα καὶ λευθεριὰ δὲν εἶδα,
Μὰ πάλι γιὰ τὴ λευθεριὰ ἂς 'πῶ ἂν τραγουδάκι,
Γιὰ δόστε μου τὴ λύρα μου, τὸ δόλιο μου δοξάρι,*
νὰ θυμηθῶ τσ' ἀγάπης μου, σήμερο τήνε χάνω.—
Καὶ δίδουν του τὴ λύρα του, τὸ δόλιο του δοξάρι,
τσ' ἀγάπης του 'θυμήθηκε τὰ 'μμάθια του δακρύσα,
Κι' ὁ Μπέης ἐλυπήθηκε καὶ τόνε ξεσκλαβώνει.
κ' εἰς τὴ στεριὰ τὸν ἔβγαλε 'ς τὸν τόπο του νὰ πάῃ.
Καβαλικᾷ τὸ μαῦρό του, πάει σαράντα μίλια,
'ς τὴ στράτα του συναπαντᾷ γεῖς γέρος 'ς ἀμπελάκι.
—Νὰ ζήσῃς, γέρο ἀμπελικέ, τίνος εἶν' τ' ἀμπελάκι;
—Τσῆ ἐρημιᾶς, τσῆ σκοτεινιᾶς, τοῦ γιοῦ μου τοῦ Γιαννάκη
'πού 'τον τριμερώγαμπρος κ' ἐδά 'νε δόλιος σκλάβος.
δώδεκα χρόνους σήμερο ς' τὰ κάτεργα δουλεύγει,*
κι' ὀψὲς πουλοῦν τὰ ροῦχά του, τὴν ἄλλη τ' ἅρματάν του,*
σήμερο τὴ γυναῖκά του ἄλλος τὴν εὐλογᾶται.
—'Πέ μου, νὰ ζήσῃς, γέροντα, ἂν φτάξω 'ς τὰ στεφάνια;
—Ἂν εἶν' ὁ μαῦρος γλήγορος, φτάνεις εἰς τὰ στεφάνια,
πάλι κιὰν εἶν' ἀμπασωπὸς θὰ φτάξῃς εἰς τὸ γάμο.—*
Λίδει βιτσὰ τοῦ μαύρου του, 'ς τὴν ἐκκλησι' ἀποσώνει,
κι' ὁ μαῦρός του χιλιμιντρᾷ, κ' ἡ κόρη ἐγνώρισέν τον,
—Ἂς τὰ διαβάσματα, παππᾶ, δασκάλοι τὰ ψαλτήρια,
κι' ἄκουσα τὸ Γιαννάκη μου ποῦ τραγουδεῖ καὶ φτάνει.
—Σ' τὴ μπάντα, μπάντα, Λέσποτα, νὰ ἰδῶ κ' ἐγὼ τὴ νύφη,*
Κι' ἀποῦ τὴ χέρα τὴν ἁρπᾷ ς' τὸ μαῦρο τὴν καθίζει,
ς' τὸ σπίτι του τὴν ἔφερε . . . . . .

Ι'.

Ἀλέξανδρος ὁ Βασιληᾶς καὶ ἡ Ἑλένη.

Ἀλέξανδρος ὁ Βασιληὰς ποῦ ὥριζε Φιλάνδρες(1),
'ποῦ 'χε φουσάτ' ἀρίθμητα καὶ διαλεμένους ἄντρες,*

1) ἢ κατ' ἄλλους — ἀπ' ὥριζε τσῆ Φλάνδρες.
" " " — ποῦ ἦτο 'ς τὴ Φιλάντρα.
Ὁ δὲ κ. Ἀντ. Γιανναράκης εἰς τὴν συλλογ. Κρητικῶν ἀσμάτων ἀριθ. 178

ἠθέλησε κ' ἐξήτηξε μικρὴ βασιλοπούλα,
μὰ δὲν τοῦ τὴν ἐδώκασι τέτοια κορασοπούλα.
Πιάνει μαγεύγει τὰ νερά κι' ἀποφυροῦν* ἡ βρύσαις,
κ' ἐπέφταν κι' ἀποθαίνασι ἀνθρῶπ' ἀποῦ τσῆ δίψαις.
—Ἄφης μ', Ἀφέντη*, νὰ διαβῶ 'ς τ' Ἀλέξαντρου νὰ πάω,
'ς τὸ τάσι* του νὰ πιῶ νερὸ 'ς τὴν τάβλα* του νὰ φάω.
Καὶ μετ' αὐτὸ νὰ κοιμηθῶ, καὶ μετ' αὐτὸ νὰ μείνω,
καὶ πάλι τὸ κορμάκι μου σωστὸ νὰ τὸ γιαγύρω*.
καὶ μνόγω* ς' τὴν κορῶνά* σου μὲ τὴν τιμή μου θά 'ρθω,
νὰ φέρω τὸ κεφάλι του καὶ πρᾶμμα νὰ μὴν πάθω.
—Ἀνὲ* καὶ πᾶς, Ἑλένη μου, κ' ἔρθης μὲ τὴν τιμή σου,
τοῦτ' ἡ κορῶνα, ποῦ φορῶ θά 'νε μοναχική σου.—
Στένεται καὶ στολίζεται 'ποῦ τὸ ταχὺ ὡς τὸ βράδυ,
'ποῦ τὸ ταχὺ ὡς τὸ βραδύ, ὡς τ' ἄλλο μεσημέρι,
βάνει τὸν οὐρανὸ μαγδὶ* τὴ θάλασσα μαγδάλι*,
τὴν ἄμμο τὴν ἀμέτρητη βάνει μαργαριτάρι,
καὶ τὰ χοχλάδια* τοῦ γιαλοῦ μπωτόνια* 'ς τὸ λαιμό τση,
τὴν ὄχεντρα* τὴν πλουμιστὴ κορδέλλα τὸ μαλλιῶ τση.
τὸν ἥλιο τὸν ἀσκόνιστο βάνει 'ς τὸ πρόσωπό τση,
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ 'ς τὸ καμαρόφρυδό τση.
Τὴ σκάλαν ἐκατέβηκε μόνο μὲ μιὰ βαγίτσα*,
κ' ἐβάστα κ' εἰς τὸ χέρι τση μιὰν ἀσημένια βίτσα*.
βουνὰ λαγκάδια περπατεῖ κ' ἐδιάβηκε 'ς τὰ ὄρη,
καὶ ρίχνει την ἡ μοῖρά τση ς' τοῦ Ῥῆγα τὸ περβόλι.
Κι' Ἀλέξαντρος ὁ βασιληὰς στέκει καὶ τὴ ξανοίγει*,
κ' ἦτον ἡ πόρταις σφαλιχταῖς καὶ πέμπει καὶ τσ' ἀνοίγει.
—Ἑλένη μου, πῶς ἤτονε; ψηχή μου, καὶ πῶς ἦρθες;
κ' εἰς τὄνειρό μου 'θώρουσε τσῆ περασμέναις νύχταις!
—Ἦρθα νὰ σιάξουν* οἱ καιροὶ νὰ πάψουν κ' οἱ γιανέμοι,
γιὰ ν' ἀπολάρης* τὰ νερὰ νὰ πιοῦν οἱ διψασμένοι.
—Μετὰ χαρᾶς, Ἑλένη μου, κι' ὅτι μοὔ 'πῆς νὰ κάμω.
κι' ὀμπρός σου βρύσι νὰ γενῶ κρυγιὸ νερὸ νὰ βγάνω.
Καλῶς ἦρθες, Ἑλένη μου, καλῶς ἦρθες, κερά μου,
σόντας* ἦρθες καὶ μ' εὕρηκες μέσα ς' τὴν ἀγκαλιά μου.
—Παρακαλῶ σε, βασιληά, μῆλο νὰ μοῦ χαρίσης,
κι' ἀπόψε τὸ κορμάκι μου νὰ μὴν τὸ τυραννήσης.

ἀρ. 240, γράφει — "ἀπὸ τὴν Ἀλεξάντρα„, παραλάσσει δὲ τὸ ἱστορικὸν εἰς τοὺς τελευταίους στίχους.

—Μετὰ χαρᾶς, Ἐλένη μου, σόντας* θωρῶ τὸ φῶς σου,
τὴ νύχτα τούτη κι' ἄλλη μιὰ νά 'μαι 'ς τὸν ὁρισμό* σου.
—Τὴ νύχτα τούτη κι' ἄλλη μιά, ἂν θέλῃς, χάρισέ μου,
ὀλίγο νὰ ξεκουραστῶ, χρυσὲ βασιλικέ μου.
—Μετὰ χαρᾶς, Ἐλένη μου, σόντας θωρῶ τὸ φῶς σου,
τὴ νύχτα τούτη κι' ἄλλη μιὰ καὶ τρεῖς 'ς τὸν ὁρισμό σου.
Στρώσετε, βάγιαις, στρώσετε στρώματα βελουδένια,
κι' ἂς ἀμολάρουν* τὰ νερὰ νὰ πιοῦν τὰ διψασμένα.—
Καὶ θέτουν κ' ἐκοιμούντανε σὰν τὰ γλυκαδερφάκια,
καὶ τ' ἀποξημερώματα σὰν τ' ἄγρια γεράκια.
Καὶ 'βγάνει ἀποῦ τὴν τζέπη τση ὁλόχρυσο ξυράφι,
καὶ τὸ λαιμό του ἔκοψε σὰν μιὰ κλονιὰ μετάξι·
Τοῦ βασιληᾶ τὴν ἔπεψε κανίσκι* νὰ τὴν πάρῃ,
κι' ὁ γεῖς τσῆ 'χάρισε ρουμπὶ* κι' ἄλλος μαργαριτάρι.
Κι' ὁ κύρης τση τσ' ἐχάρισε τὴν ἀκριβὴ κορῶνα,
—Ὅρισε*, θυγατέρα μου, μὰ 'σένα πρέπει κιόλα*.

Ι΄.

Οἱ βασιλικοὶ γάμοι καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ μικροῦ καλογήρου.

Ὁ Ῥήγας 'ς τὴν Ἀνατολὴ κι' ὁ βασιληὰς 'ς τὴ Δύσι,
Συμπεθεριὸν ἐκάμανε, 'βλογοῦνε τὰ παιδιά των.
ἔχουν καὶ μέγα κάλεσμα 'ς Ἀνατολὴ καὶ Δύσι,
χώρια καλιοῦσι τσ' ἄρχοντες κι' οὖλο τ' ἀρχοντολόγι,
χώρια καλιοῦσι τσὴ φτωχοὺς κι' οὖλο τὸ φτωχολόγι.
Τσὴ καλογέρους δὲν καλιοῦν γιατ' εἶνε ῥασσοφόροι.
Μά 'νας μικρὸς καλόγερος ἐπήρενε κ' ἐπῆγε.
Ἄρχονται* καὶ χαρίζουνε 'ποῦ τὸ ταχὺ ὡς τὸ βράδυ.
κι' ἀποῦ τὸ βράδ' ὡς τὸ ταχὺ κι' ὡς τ' ἄλλο μεσημέρι.
Χώρια χαρίζουν οἱ γιἄρχοντες μ' οὖλο τ' ἀρχοντολόγι,
χώρια χαρίζουν οἱ φτωχοὶ μ' οὖλο τὸ φτωχολόγι.
—Ὁ γεῖς χαρίζει μάλαμμα κι' ἄλλος χαρίζ' ἀσῆμι.
Κ' ἐσύ, μωρὲ καλόγερε, ἦντα θὲ νὰ χαρίσῃς;
—Λίδω κ' ἐγὼ τσῆ νύφη μας ἐνιὰ πύργους λογάρι*,
χαρίζω καὶ τοῦ νιοῦ γαμπροῦ ζευγάρια* δεκαπέντε.
μὲ πρωτομέρια* ζευτικὰ* κι' ἀλέτρια, ἀσημένια,
ζυγοὶ καὶ ὄχεραις*, γυνιά*, οὖλα μαλαμματένια.

ΙΑ'.

Ἡ χήρα.

Δώδεκα χρόνους ἔκανα* τσῆ χήρας τὸ ξευγάρι*,
λαλῶ* το κι' ἄλλους δώδεκα κι' ἀκόμη δὲν τὴν εἶδα.
'πάνω 'ς τσ' εἰκοσιτέσσεροις θωρῶ την καὶ προβαίρνει.
Δός μου, κερά, τὴ ῥῶγά* μου νὰ πάω 'ς τὴ δουλιά μου.
—'Αμέτε*, βάγιαις*, δόστε του γῆ ἀσῆμι γῆ χρυσάφι.
—Τοιγάρης πῶς ἐδούλευγα γι' ἀσῆμι γῆ χρυσάφι;
—'Αμέτε, βάγιαις στρώσετε τὴν κλίνη τὴ δική μου,
Παγέργια μόσκους βάλετε εἰς τὸ προσκέφαλό του.—
'Αποῦ τὸ μόσκο τὸν πολὺ ὁ γιὸς ἀποκοιμήθη,
καὶ τὸ ταχὺ σηκώνεται μὲ μαραμμέν' ἀχεῖλι.
—Δός μου, κερά, τὴ ῥῶγά* μου νὰ πάω 'ς τὴ δουλειά μου.
—'Εγὼ χωράφι σοῦ 'δωκα νὰ σπείρῃς νὰ θερίσῃς,
μά 'τον ἡ γι' ἔχερη* κακὴ καὶ τ' ἄλετρα* σπασμένα,
κ' ἦτο καὶ τὰ γυννόλουρα* κακὰ κι' ἀσβολωμένα*.

ΙΒ'.

Ἡ μπιστικιὰ γυναῖκα.

'Ο Κωσταντάκης ὁ μικρός, ὁ Μικροκωσταντῖνος,
Μάη ἀρραβωνιάζεται καὶ Μάη 'βλόγα κάνει,
καὶ Μάη τοῦ 'ρχεται γραφὴ 'ς τὸν πόλεμο νὰ πάῃ.
Μπαινόβγαινεν ὁ Κωσταντῆς μὲ μαραμμέν' ἀχεῖλι,
κ' ἡ μάννα του τὸν ἐρωτᾷ κ' ἡ μάννα του τοῦ λέει.
—'Ηντά 'χεις, Κωσταντῖνό μου, καὶ κάθεσαι καὶ κλαίεις;
—Μάννα, γραφὴ μοῦ πέψανε 'ς τὸν πόλεμο νὰ πάω,
κι' ἀφίνω σου παραγγελιά, δ* γιὰ τὴμ ποθητήμου.
Μηδ' ἕνα μίλι 'πῆγ' ὁ γιὸς μεδὲ τὰ δυὸ ἀποχύθη*,
κ' ἡ λιγερὴ ἀποβγάνει του καὶ μαῦρα δάκρυα χύνει.
—Μισεύγεις, Κωσταντῖνό μου, κ' ἦντα μοῦ παραγγέρνεις;
δὲ θέλω κόσμο νὰ θωρῶ κ' εἰς τσ' ἐρημιαῖς θὰ ζήσω!—
Τὸ μαῦρό του ἐπέζεψε ν' ἀκριβοπαραγγείλῃ,
ς' τὰ γόνατα τὴν ἔκατσε κι' ἀντρίκια τήνε 'ντύνει.
ἀρνὶ καὶ ῥίφι τσ' ἄφισε κ' ἕνα μικρὸ σκυλάκι.
—'Σ τὸ κάμπο νὰ μὴ κατεβῇς 'ς τὸ σπίτι μὴ γυρίσῃς,
ἂ* δὲ χιλιάσουν τὰ ὠζά*, μυριάσουνε* κ' ἡ γιαῖγες.—
Μά'θελ' ὁ Θιὸς κ' ἡ μοῖρά τση, καλοχρονιὰ γυρίζει,

καὶ τσῆ χιλιάξουν τὰ ὠξά, μυριάξουνε κ' ἡ γιαῖγες,
κ' ἐγέννησε καὶ τὸ σκυλὶ κ' ἔκαμ' ἐννὰ σκυλάκια,
κ' ἐγέννησε κ' ἡ γιῶμορφη κ' ἔκαμε δυὸ στραθιώταις.
καὶ τὰ μπωτόνια* τσ' ἔκαμε λεράκια* τῶν ἀρνιῶ τση,
καὶ τὰ μανέλια* τσ' ἔκαμε μανιάκια* τῶ σκυλιῶ τση,
καὶ τὴ καρπέτα* τσ' ἔκαμε ροῦχα τῶν κοπελιῶ τση.
'Σ τὸ κάμπο τὰ κατέβασε νὰ τὰ περιβοσκίσῃ,
κ' ἐκεῖ ξεβαρκαρίζετον ὁ Μικρο—Κωσταντῖνος.
—Τίνος, βοσκέ, νά 'ν' τὰ ὠξά, τὰ χρυσοκουδουνᾶτα;
—Τοῦ Κωσταντῆ 'νε τὰ ὠξά, τὰ χρυσοκουδουνᾶτα.
—Καὶ τίνος εἶνε τὰ σκυλιὰ τ' ἀργυρομανιασμένα;
—Τοῦ Κωσταντῆ 'νε τὰ σκυλιὰ τ' ἀργυρομανιασμένα.
—Καὶ τίνος εἶνε οἱ δυὸ νιοὶ οἱ τσοχινοντυμένοι;
—Τοῦ Κωσταντῆ εἶνε κ' οἱ δυὸ νιοὶ οἱ τσοχινοντυμένοι.
—Καὶ τίνος εἶν' ἡ λιγερὴ ἡ γηλιομαυρισμένη;
—Τοῦ Κωσταντ' εἶν' ἡ λιγερὴ ἡ γηλιομαυρισμένη.
—Κόρη, καὶ ποῦ 'ν' τὰ κάλη σου καὶ ποῦν ἡ γι' ὠμορφιά σου;
—Δώδεκα χρόνους ἔκαμα βοσκὸς εἰς τὴ μαδάρα,
παίρνει ὁ ταρὸς* τὰ ροῦχά μου κι' ἀέρας τὰ μαλλιά μου,
κι' ὁ ἥλιος ὁ παντοτεινὸς παίρνει τὴν ὠμορφιά μου.—
Μὰ μέσα 'ς τὰ παράπονα ὁποῦ 'λεγε ς' τὸ ξένο,
ἐγνώρισε τὸ Κωσταντῆ, κρεμνᾶται ς' τὸ λαιμό του.
—Βάσανα, πάθη καὶ καϋμούς, 'ποῦ 'σερνα τόσους χρόνους.
σήμερο μοῦ πλερώνουνται ποῦ σ' εἶδα, Κωσταντῆ μου!

ΙΓ'.

Τὸ γύρισμα τῶν στεφάνων πρὸς τὴν κουμπάραν.

Κάθε Σαββατοκύριακο 'ποῦ 'ν' ὥμορφο τὸ φόρος*,
σκολάζουν οἱ γραμματικοί, σκολάζουν κ' οἱ Νοδάροι*,
Σκολάζει κι' ὁ πολυαγαπῶ 'ποῦ τὸ χρυσὸ κοντύλι,
κι' ἀποῦ τὴν πόρτα μας περνᾶ γιὰ νὰ τ' ἀναντρανίσω*,
κ' ἐγὼ δὲν τ' ἀναντράνισα γιὰ νὰ τὸν τυραννήσω.
Κι' ἀπῆς* ἐπέρα* διάβηκε, κι' ἀπῆς ἐπέρα* 'πῆγε,
κινᾷ ὁ νιὸς πεισματικὰ τσῆ κόρης καὶ τσῆ λέει.
—Κάμε κλειδὶ κι' ἀντίκλειδο κλείδωσε τὴν καρδιά σου,
μὰ 'γὼ θὰ 'πᾶ* νὰ παντρευτῶ κ' ἐσὲ θ' ἀπαντονιάρω*,
κι' ἂν θέλῃς κι' ἀτσετάρεσε*, κουμπάρισσα σὲ βάνω.—

Καὶ παίρνουν την τὰ κλάϋματα 'ς τσῆ μάννας τση καὶ πάει.
—Μάννα! τὸ γαμπρὸ ποῦ 'καμες μὴν εἶχε τόνε κάμῃς.
γῃατὶ θὰ 'πᾶ 'νὰ παντρευτῇ κ' ἐμὲ Θ' ἀπαντονγιάρῃ.*
κι' ἂν θέλω κι' ἀτσετάρωμαι κουμπάρισσα μὲ βάνει.*
—Ἔχεις καὶ πόδια νὰ σταθῇς καὶ κεφαλὴ νὰ κλίνῃς,
καὶ χέρια γοργογύριστα ν' ἀλλάξῃς τὰ στεφάνια;
—Ἔχω καὶ πόδια νὰ σταθῶ καὶ κεφαλὴ νὰ κλίνω,
καὶ χέρια γοργογύριστα ν' ἀλλάξω τὰ στεφάνια.
—Πήγενε, θυγατέρα μου, 'ς τὴν κάμερά σου μέσα,
νὰ βάλῃς τὰ στολίδια σου καὶ τὰ διαμαντικά σου.—
Καὶ μπαίνει κ' ἐστολίζετο 'ποῦ τὸ ταχὺ ὡς τὸ βράδι.
Τὸν ἥλιο τὸν ἀσκόνιστο 'ς τὸ πρόσωπό της βάνει,
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ βάνει καμαροφρύδι.
τὴν ἄμμο τὴν ἀμέτρητη βάνει μαργαριτάρι·
τὰ χοχλαδάκια τοῦ γιαλοῦ βάνει δαχτυλιδάκια.
'Σ τὸ δρόμον ὅπου 'πήγενε τὰ μονοπάθι' ἀνθοῦσαν.
Παππᾶς τὴν εἶδε κ' ἔσφαλε διάκος κ' ἐπαραπῆρε·*
καὶ τὰ μικρὰ δασκαλικὰ τὸ "Κύριε ἐλέησο„, 'σφάλα.*
τοῦ κακυμοίρη τοῦ γαμπροῦ τοῦ 'δωκε λιγομάρα.
—Παππᾶ, κι' ἂν εἶσαι χριστιανὸς κι' ἂν εἶσαι βαφτισμένος,
γύρισε τὰ στεφάνια μας 'πᾶ 'ς τὴν κουμπάρισσά μας.*
'Σ τὸ δρόμον ὅπου πήγαινε τὰ μονοπάθι' ἀνθοῦσα,
κ' ἡ μάννα τση τὴν ἔβλεπεν ἀπὸ μακρυὰ κι' ἀλλάργο.
—Καλῶς τὴ θυγατέρα μου τὴν πᾶσα καλομοῖρα,
κουμπάρισσα τὴν ἔστειλα καὶ νύφη μοῦ τὴ φέρα.
Τὴν ἄλλη τὴν γυρίζουνε 'ς τσῆ μάννας τση καὶ πιαίνει,
κι' ἀπὸ μακρυὰ τὴν ἐθωρεῖ κι' ἀπὸ κοντὰ τσῆ λέει.
—Καλῶς τὴν θυγατέρα μου τὴν πᾶσα κακομοῖρα,
γιὰ νύφη τῶν τὴν ἔστειλα, κουμπάρα μοῦ τὴ φέρα.

ΙΔ'.

Τὸ στοίχημα τοῦ Βασιλιᾶ καὶ τοῦ Μαυριανοῦ.

Ὁ βασιληὰς κι' ὁ Μαυρινὸς σὲ περιβόλι τρῶσι,
ἀθιβολαῖς δὲν εἶχανε κι' ἀθιβολαῖς ἐφέρα.*
γιὰ τσ' ὄμορφαις, γιὰ τσ' ἄσκημαις ἐκείνη τὴν ἡμέρα.
—Ὡσὰν τὸ ῥόδο τ' ἄνοιχτο, τὸ λουλουδάκι τ' ἄσπρο,
ἔχω κ' ἐγὼ μιὰν ἀδερφή, μ' ἀλήθεια δὲν πλανᾶται.

—Ἂν τὴν πλανέσω, Μαυριανέ, ἤντα 'ν' τὸ στοίχημά σου;
—Ἂν τὴν πλανέσῃς, Βασιλῆά, πᾶρε τὴν κεφαλή μου.
μὰ πάλι κῆ' ἂν δὲν πλανεθῇ, ἤντά 'νε τὸ δικό σου;
—Πᾶρε τὸ βασιλίκι μου καὶ τὴ χρυσῆ κορῶνα*.—
Παίρνει τὸ βιτσαλάκιν* του 'ς τὸ φόρος* κατεβαίνει,
βρίσκει μαυλίστραις* δεκοχτώ, μαγεύτραις δεκαπέντε,
καὶ 'πᾶσι καὶ τὴ βρίσκουσι 'ς ὁλόχρυσαις καθέκλαις.
—Καλῶς σ' εὑρίκαμε, ῥοδῆά, βῆόλα ξεφουντωμένη,
Νερανζοπούλα φουντωτή, καὶ μ' ἄνθη στολισμένη.
—Δὲ θέλω 'γὼ 'παινέματα κῆ' ὁ Μαυριανὸς μανίζει,
κῆ' ἀνηβουλῆς* του Μαυριανοῦ ποτὲ πρᾶμμα μὴ γείνῃ.
—Χιλιάδες χαιρετίσματα ἀποῦ τὸ βασιλέα,
κῆ' ἂν εἶνε μὲ τὸ θέλημα νὰ μείνῃ μετὰ σένα.
—Τὰ παραθύρῆα ξεύρει τα, τσῆ πόρταις μας κατέχει*,
οὔλα θὰ τά 'χωμ' ἀνοιχτὰ κῆ' ὅντεν δρίζ', ἂς ἔρθῃ.—
—'Απῆς* τσῆ συναπόβγαλε 'ς τὸ μαγερῆό τση 'μπαίνει,
καταχτυπᾷ τὰ κούρταλα* τσῆ βάγῆαις τση μαζώνει,
—Βάγῆαις, ἀποῦ τσῆ βάγῆαις μου ποῆὰ θὰ μὲ ξεμιστέψῃ*,
νὰ βάλω 'γὼ τα ῥοῦχά τση κ' ἐκείνη τὰ δικά μου;—
'Ποῦ τσῆ σαράντα βάγῆαις τση κῆάμῆὰ δὲν ἀπωκρίθη,
μόνο ἡ 'λῆομικρότερη*, Μαρία τὴν ἐλέγαν.
—'Εγώ μ' ἀποῦ τσῆ βάγῆαις σου ποῦ θα σὲ ξεμιστέψω*,
νὰ βάλω 'γὼ τὰ ῥοῦχά σου νὰ βάλῃς τὰ δικά μου.—
Μπαίνει καὶ τὴν ἐστόλιζε 'ποῦ τὸ ταχὺ ὡς τὸ βράδι,
τέσσερεις τὴν ἐστόλιζε κῆ' ὀχτὼ τσῆ παραγγέρνει.
—Βλεπήσου, σὺ Μαρία μου, νὰ μὴ μὲ μαντατέψῃς*,
κῆ' ἂν σὲ τζιμπίσῃ, τζίμπα τον, κῆ' ἂν σὲ φιλήσῃ, φίλῆε.
κῆ' ἂν κόψῃ καὶ κομμάτι σου, 'μιλῆὰ νὰ μὴν τοῦ βγάλῃς.
Μ' ἀπῆς* τὴν ἀποχτένιζεν ὁ Βασιλῆὰς προβέρνει,
μὲ σεῖσμα καὶ μὲ λίγισμα* 'ς τὴ σκάλαν ἀνεβαίνει.
ἀποῦ τὴ χέρα τὴν ἁρπᾷ 'ς τὴν κάμερα τὴν βάνει,
κῆ' ἀποῦ τὸ βράδι' ὡς τὸ ταχὺ τὴ τζίμπα καὶ τὴ φίλῆε,
τὴ νύχτα τὰ μεσάνυχτα τσ' ἔκοψε τὸ δαχτύλι,
τσ' ἔκοψε τὸ δαχτύλιν τση μὲ κοφτερὸ ξυράφι·
καὶ τ' ἀποξημερώματα τσ' ἔκοψε τὴν πλεξοῦδα·
ἀποῦ 'τον ὠμορφόδετη μ' ὁλόχρυση κορδέλλα·
καὶ τὸ ταχὺ ὁ βασιλῆὰς κατέβαινε γελῶντας,
κ' ἐβάστανε τοῦ Μαυρῆανοῦ δαχτύλῆα καὶ πλεξοῦδες.

—Ἔλα νὰ ἰδῇς Ἐ! Μαυριανέ, σημάδια τσ' ἀδερφῆς σου.
—Δὲν εἶνε τοῦτο τσῆ ξανθῆς δὲν εἶνε τσῆ σγουρῆς μου,
ὄξω καὶ νὰ μ' ἐγέλασεν ἡ σκύλα ἡ γι' ἀδερφή μου.
Σ' οὖλο τὸν κόσμ' ἀμέτε* με, σ' οὖλο γυρίσετέ με.—
Κ' ἡ γι' ἀδερφήν τ' ὡς τ' ἄκουσε πολλὰ τσῆ βαροφάνη,
κ' ἐμπῆκε κ' ἐστολίστηκε μὲ τὴ μεγάλη βιάση·
βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρ' ἀστῆθι,
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ βάνει καμαροφρύδι.
μ' ἀπῆς ἀποστολίστηκε κ' ἐγείνηκε σὰν βιόλα,
ξεκίνησεν ἡ λιγερὴ 'ς τοῦ βασιληᾶ 'ποσώνει.
τὴ σκάλα του ἀνέβηκε μὲ μιὰ βαγίτσα μόνο,
κ' ἐκράτιεν εἰς τὸ χέρι τση μαλαμματένια βίτσα*.
—Σ τὴν μπάντα*, σεῖς οἱ γι' ἄρχοντες, 'ς τὴ μπάντα*, κ' οἱ στρατιῶταις·
νὰ πᾷ νὰ ἰδῶ τὸ Μαυριανό, γιατὶ θὰ τόνε πνίξου;
—Τὴν ἀδερφή του 'πλάνεσα καὶ θὲ νὰ τόνε πνίξω.
—Μὰ σὺ κι' ἂν τὴν ἐπλάνεσες δεῖξέ μου τὰ σημάδια;
—Τὴ νύχτα τὰ μεσάνυχτα τσ' ἔκοψα τὸ δαχτύλι,
καὶ τ' ἀποξημερώματα τσ' ἔκοψα τὴν πλεξοῦδα,
ἀποῦ 'τον ὠμορφόδετη μ' ὀλόχρυση κορδέλλα.—
—Γιὰ ἰδέτε σεῖς οἱ γι' ἄρχοντες, λείπει μ' ἐμὲ δαχτύλι;
Ῥίχνει καὶ τὰ σγουρὰ μαλλιά, γεμίζ' ἡ γῆς λουλούδια.
—Γιὰ ἰδέτε σεῖς οἱ γι' ἄρχοντες, λείπει μ' ἐμὲ πλεξοῦδα;
γῆ λείπ' ἀποῦ τὰ μάγουλα ἡ ῥοδοκοκκινάδα;
καὶ τότε νὰ τὸν πνίξετε τὸ Μαυριανὸ 'ς τὴ φοῦρκα*,
κ' ἐμὲ τριδιπλη βάλετε εἰς τὸ λαιμὸ καδένα*.
Μὰ 'σένα δὲ σοῦ πρέπει μικρὸ νὰ ἔχῃς βασιλίκι,
σὰν χοῖρος. σὰν χοιροβοσκὸς νὰ πάῃς μὲ τσῆ χοίρους,
σὰν νά 'σουνε φαμέγιος* μας, σὰν νά σουν δουλευτής* μας.
σ' ἐσμίξαμεν ὡς σοῦ 'πρεπε μὲ τὴν ἀναθρεφτή* μας.
καὶ πᾶρε τὸ μουλάρι μας νὰ πάῃς εἰς τὰ ξύλα,
νὰ ψήσωμε τὸ φαητό, νὰ πάρῃς τὴ Μαρία.—

Τὸ κόσκινον.

Καθ' ἣν στιγμὴν οἱ νυμφευθέντες ἀπερχόμενοι τῆς Ἐκκλησιας μεταβαίνουσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ μετὰ τῶν νυμφαγωγῶν, αἱ νεάνιδες τοῦ χωρίου συλλέγουσαι διάφορα ἄνθη τοῦτε ἀγροῦ καὶ

τοῦ κήπου καὶ φύλλα λεμονεῶν καὶ πορτοκαλεῶν ἢ καὶ ἀνθοδέσμας σχηματίζουσαι, ἵστανται εἰς τὰς τριόδους ὅθεν μέλλουσι νὰ διέλθωσιν ἔχουσαι ταῦτα ἐντὸς κοσκίνου ἢ κανίστρου καὶ ῥαίνωσιν τόν τε γαμβρὸν καὶ τὴν νύμφην εὐχόμεναι *καλορρίζικα*, ὡς καὶ πάντας τοὺς προσκεκλημένους, ὅθεν καὶ *κόσκινον* ἢ *πανέρια* ἡ πρᾶξις καλεῖται(1). Ἕτεροι δὲ φιάλας οἴνου κρατοῦντες προσφέρουσιν εἰς τοὺς ἀπερχομένους, πλείστων κατά τε τὴν ἄφιξιν καὶ ἀναχώρησιν πυροβολούντων Ὁ χαιρετισμὸς οὗτος τοῦ *κοσκίνου* καὶ τὸ *κέρασμα* τοῦ οἴνου γίνεται εἰς πᾶν χωρίον, ὅθεν διέρχεται ἡ νυμφικὴ ἀκολουθία, οἱ δὲ νομφαγωγοὶ ἀντιχαιρετοῦντες ῥίπτουσι πυροβολισμοὺς ἀπαύστως κατὰ τὴν διάβασίν των.

Εὐθὺς ὡς πλησιάσουν εἰς μιλίου ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ χωρίου τοῦ γαμβροῦ, ἀποστέλλεται νέος τις ἱππεὺς (*μαντατοφόρος* ἢ *ἀποχρισιάρης*) πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ πενθεροῦ ἀναγγέλλων τὴν ἄφιξιν τῆς συνοδείας. Οὗτος λαμβάνει ὑπὸ τῶν περιμενόντων εἰς τήν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ὡς δῶρον χειρόμακτρον τὸ ὁποῖον προσδέσας εἰς τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου ἐπιστρέφει πρὸς τὴν νυμφικὴν ἀκολουθίαν.

Ἐπειδὴ οἱ γάμοι γίνονται συνήθως τὸν χειμῶνα, συμβαίνει πολλάκις νὰ καταληφθῇ καθ' ὁδὸν ἡ γαμήλιος πομπὴ ὑπὸ βροχῆς, ἡ τοιαύτη δὲ περίπτωσις νομίζεται κάλλιστος οἰωνὸς καὶ ἡ νύμφη τότε θεωρεῖται εὐτυχὴς ἢ κατὰ τὴν πρόληψιν τῶν Κρητῶν,

„*Νύφη βρεμμένη, καλορριζικιασμένη*".

Ἅμα ὡς φθάσωσι πάντες εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ γίνονται δεκτοὶ καὶ ἐκεῖ διὰ *κοσκίνου*, (ἀνθέων καὶ ῥόδων ἢ ἀνθοδεσμῶν) ῥαντιζόμενοι ἢ φιλοδωρούμενοι ὑπὸ παρθένων. Οἱ πυροβολισμοὶ καὶ ἀντιπυροβολισμοὶ ὑπὸ τῶν ἀφικνουμένων καὶ ὑποδεχομένων ζωηρότατα ἐπαναλαμβάνονται καὶ ἐν γένει πάντες οἱ κάτοικοι ὑποδέχονται πάντας μετὰ πάσης περιποιήσεως καὶ χαρᾶς. Ὅταν δὲ ἡ νύμφη φθάσῃ παρὰ τὴν ἔξω θύραν τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ ᾄδουσι·

"Πρόβαλε, μάννα, τοῦ γαμπροῦ καὶ πεθερά, τσῆ νύφης,
ν' ἀποδεχτῇς τὸ νιὸ γαμπρὸ καὶ τὴν καιναύρια νύφη.

Ἔβγα μαννούλα, τοῦ γαμπροῦ καὶ πεθερὰ τσῆ νύφης,
νὰ ἰδῇς τὸν ἀκριβό σου γυιὸ μιὰ πέρδικα ποῦ φέρνει.

(1) Ἔν τισι χωρίοις τῆς ἐπαρχίας Σιτείας ὀνομάζονται *λαντουρίδια*· εἶνε ἀκριβὴς μεταφορὰ τῆς λέξεως *καταχύσματα* τῶν ἀρχαίων. Διότι *λαντουρῶ* (ῥαντίζω) σημαίνει περιχέω, περιῤῥαίνω.

πρόβαλε, μάννα τοῦ γαμβροῦ καὶ πεθερὰ τσῆ νύφης,
καὶ βάστα καὶ ροδόσταμνο νὰ τσῆ ροδοσταμνίσῃς.

Εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Πανάκρου (Ἀμαρίου) λέγουσι καὶ τάδε·

Πρόβαλε, μάννα τοῦ γαμβροῦ,
νὰ ἰδῇς τὴ νύφη ποῦ λαλοῦν,*
Μὰ καλή 'νε, μὰ κακή 'νε.
γιαγιερμός τση μπλιὸ* δὲν εἶνε.*

Πρόβαλε, μάννα τοῦ γαμπροῦ,
καὶ πεθερὰ τσῆ νύφης,
νὰ ἰδῇς τὸν ἀργυρό σου γυιό,
καὶ τὴ χρυσή σου νύφη.
Μ' ἂν σ' ἀρέσῃ δὲ σ' ἀρέσῃ,
ἀντιγιαγιερμὸ δὲν ἔχει.*

Τότε ἡ πενθερὰ ἐκ τῆς θύρας ἀνταπαντᾷ,

Ἄρεσέ μου κ' ἤθελά την,
κ' ἔπεμπα κ' ἐγύρευγά την.

Οἱ δὲ γονεῖς καὶ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ ἀπαντῶσιν εἰς τὴν νύμφην τὰ ἑξῆς κατάλληλα εἰς τὴν περίστασιν ᾄσματα·

Χίλια καλῶς ἐκόπιασε τὸ ξένο 'ς τὸ χωριό μας,*
κ' ἐμεῖς τὸ καμαρώνομε σὰν νά 'τον ἐδικό μας.*
Καλῶς ἦρθεν ἡ γιάνοιξι τῶμορφο καλοκαῖρι,
καλῶς ἦρθε κι' ὁ νιόγαμπρος μὲ τὸ χρυσό του ταῖρι.
Νύφη μου, ξάστερο νερὸ καὶ ξέλαμπρο φεγγάρι,*
τὸ ταῖρί σου 'νε ζηλευτὸ κι' ὄμορφο παλληκάρι.
'Σ τὸ σπίτι τὸ πεθερικὸ 'ς τὴ γειτονιὰ ὁποῦ ῥθες,
σὰν κυπαρίσσι νὰ σταθῇς σὰν πρίνος νὰ ριζώσῃς,
καὶ σὰν μηλιά, γλυκομηλιὰ ν' ἀνθίσῃς νὰ καρπίσῃς,
ὑγιοὺς ἐννιὰ ν' ἀξιωθῇς καὶ μιὰ γλυκομηλίτσα.
Ἂν θέλῃς, νύφη, νὰ χαρῇς εἰς τοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι,
ρίξε φλουριὰ 'ς τὴν πόρτα σου κι' ἀσήμια 'ς τὴν αὐλή σου,
κ' εἰς τὰ πορτοπαράθυρα ρίξε μαργαριτάρια.

Τότε οἱ παράνυμφοι καὶ νυμφαγωγοὶ κατέρχονται τῶν ἵππων,

ἡ νύμφη ὑποβοηθουμένη ἀφιππεύει καὶ ἵσταται πρὸ τῆς θύρας ἥτις εἶνε ἀνεωγμένη καὶ ἐστολισμένη διὰ μυρσινῶν ἢ δάφνης(1). Ἡ πενθερὰ πλησιάζουσα ὑποδέχεται κατασπαζομένη αὐτήν, αἱ ἀδελφαὶ τοῦ γαμβροῦ, ἐὰν ἔχῃ τοιαύτας, ὅτε μία τούτων (πάντοτε ἡ πενθερὰ ἢ ἐν ἐλλείψει ταύτης ἡ ἀδελφὴ ἢ ἡ θεία), παρὰ τὴν θύραν ἱσταμένη φέρει ἐν χερσὶ ἀγγεῖον πλῆρες μέλιτος, σησάμης καὶ καρύων (*μελοκάρυδον*), ὅπερ προτείνει τῇ νύμφῃ ἥτις ἐμβάπτουσα τὸ ἄκρον τοῦ μικροῦ δακτύλου τῆς δεξιᾶς σχηματίζει ἐπὶ τοῦ ἄνω φλοιοῦ τῆς θύρας καὶ τῶν πλευρῶν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ(2). Ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐπέγραφον ἐπὶ τῆς θύρας τῆς οἰκίας τῶν νεογάμων τὸ ῥητόν, «*Μηδὲν κακὸν εἰσίτω*», ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐρώτησιν ἐκείνην τοῦ Διογένους «καὶ πόθεν εἴσισιν ὁ τῆς οἰκίας κύριος;» Μετὰ τοῦτο προσφέρεται τῇ νύμφῃ ὑπὸ τῆς πενθερᾶς τὸ *μελοκάριον* δι' ἀργυροῦ κοχλιαρίου, ἀφ' οὗ δ' ἅπαξ γευθῇ τούτου, προσφέρει καὶ αὕτη πρὸς τὴν πενθεράν· ἡ ἀμοιβαία αὕτη προσφορὰ τοῦ μελοκαρύου εἶνε σύμβολον τοῦ ἐν τῷ μέλλοντι ἁρμονικοῦ βίου καὶ ἀγάπης μεταξὺ ἀμφοτέρων.

Τοῦ λοιποῦ μελοκαρύου μεταλαμβάνουσι πάντες οἱ προσκεκλημένοι εἰσερχόμενοι τὴν θύραν τοῦ γαμβροῦ. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις καὶ οἱ παλαιοὶ μετεχειρίζοντο τὸ μέλι καὶ τὸ σήσαμον, ὡς ἀναφέρει ὁ Φώτιος ἐν τῷ λεξικῷ του. «Σήσαμον μετὰ μέλιτος κεκομμένον πρῶτον μὲν παρὰ τῷ νυμφίῳ τὸ παλαιὸν

---

(1) Καὶ οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἀνήρτων ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ γαμβροῦ στεφάνους ἰσομεγέθεις αὐτῇ ἵνα σημάνωσι τὸν γάμον. [Wekker, 4.]

(2) Καὶ ἐν τῇ Θείᾳ Γραφῇ ἐν Ἐξόδῳ ἀπαντῶμεν· «Εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν καὶ Ἀαρὼν ἐν γῇ Αἰγύπτῳ. Λάλησον πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν υἱῶν Ἰσραήλ· τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τούτου λαβέτωσαν ἑαυτοῖς ἕκαστος πρόβατον κατ' οἴκους πατριῶν, ἕκαστος πρόβατον κατ' οἰκίαν.... καὶ σφάξουσιν αὐτό... καὶ λήψονται ἀπὸ τοῦ αἵματος, καὶ θήσουσιν ἐπὶ τῶν δύο στοθμῶν καὶ ἐπὶ τὴν φλιὰν ἐν τοῖς οἴκοις, ἐν οἷς ἂν φάγωσιν αὐτὸ ἐν αὐτοῖς.... καὶ ἔσται τὸ αἷμα ὑμῖν ἐν σημείῳ ἐπὶ τῶν οἰκιῶν ἐν αἷς ἡμεῖς κατοικεῖτε ἐκεῖ, καὶ ὄψομαι τὸ αἷμα, καὶ σκεπάσω Ὑμᾶς, καὶ οὐκ ἔσται ἐν ὑμῖν πληγὴ τοῦ ἐκτριβῆναι, ὅταν παίω ἐν γῇ Αἰγύπτῳ. Ἐκάλεσε δὲ Μωϋσῆς πᾶσαν γερουσίαν Ἰσραὴλ καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· ἀπελθόντες λάβετε ὑμῖν αὐτοῖς πρόβατον κατὰ συγγενείας ὑμῶν, καὶ θύσατε τὸ πάσχα. Λήψεσθε δὲ δέσμην ὑσσώπου, καὶ βάψαντες ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ παρὰ τὴν θύραν, καθίξετε ἐπὶ τῆς φλιᾶς καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν σταθμῶν ἀπὸ τοῦ αἵματος ὃ ἐστι παρὰ τὴν θύραν». [Ἔξοδος ΙΒ'. 1—7 καὶ 21—22·] Καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις εἰδωλολατρικοῖς ναοῖς ὁ νεωκόρος περιερχόμενος ἐν αὐτοῖς ἀνεφώνει, «Ἐκὰς ἴθε ἁλιτήριε», ὅπερ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ χριστιανικόν, «οἱ κατηχούμενοι προέλθετε».

ἐδίδοσαν τοῖς ἀπαντῶσι περιϊόντες τῶν ἐντίμων ἢ φίλων, ἐπιλέγοντες, ὡς παρὰ τοῦ γαμοῦντός ἐστιν ἢ τῆς γαμουμένης, νῦν δὲ δεῖπνα ποιοῦντες κατ' οἰκίαν, διανέμουσι τοῖς κεκλημένοις. Ἔστι δὲ ὅτε τὴν σησάμην θέλοντες περιφέρειν δῶρα πολυτελῆ, ἐν δὲ τοῖς γάμοις ἐδίδοσαν σησάμην, ἐπὶ πολυγονώτατον», Καὶ «Σησαμῆ· παρὰ τὸ ἐν τοῖς γάμος ἔθος· ἐδόκουν γὰρ ἐν τοῖς γάμοις σήσαμον διδόναι, ὅς ἐστι πλακοῦς γαμικός, ἀπὸ τοῦ σησάμου πεποιημένος διὰ τὸ πολύγονον, ὥς φασι Μένανδρος κτλ.» [Βαρίν. Φαβωρίνου λεξικ. ἐν λ. «Σησαμῆ»].

Καθ' ἣν στιγμὴν ἡ νύμφη πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν θύραν τοῦ γαμβροῦ τίθεται ὑπὸ τῆς πενθερᾶς ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας εἴς τινας μὲν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης τὸ ὑννίον, ἐφ' οὗ ὀφείλει νὰ πατήσῃ τὸν δεξιὸν αὐτῆς πόδα, ὅπερ σημαίνει ὅτι οὕτω θέλει λάβῃ δύναμιν πρὸς τὰ οἰκειακὰ βάρη, εἰς ἄλλας, δέρμα ἀμνοῦ, ὅπερ σημαίνει ὅτι οὕτω οἱ νυμφευθέντες θέλουσι διαγάγῃ βίον ἥρεμον καὶ ἄκακον ὡς ὁ ἀμνὸς καὶ εἰρηνικόν.

Ὅτε δὲ ἵσταται ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἡ νύμφη ῥίπτει ἐν τῇ οἰκίᾳ τὸν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς καρπὸν τῆς ροιᾶς, ὃν ἀνωτέρω εἴπομεν ὅτι εἶχον δώσει εἰς αὐτὴν ἀναχωροῦσαν οἱ γονεῖς, τοῦ ὁποίου οἱ κόκκοι διασκορπίζονται ἐντὸς τῆς οἰκίας, εἰς σημεῖον ὅτι εἰσάγει τὴν εὐδαιμονίαν ἐν τῷ νέῳ οἴκῳ. Ὡς δὲ καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὁ καρπὸς τῆς ροιᾶς ἐνομίζετο σύμβολον εὐδαιμονίας καὶ εὐτεκνίας, οὕτω καὶ σήμερον νομίζεται, διὸ βλέπομεν αὐτὸν κατὰ τὸν γάμον ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν τῇ παστάδι καὶ ἐν τῇ σημαίᾳ καὶ κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς νύμφης ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γαμβροῦ καὶ ὡς δῶρον ὑπὸ τῶν νυμφευθέντων τοῖς προσκεκλημένοις καὶ μάλιστα δῶρον ἀπολαῦον τῶν πρωτείων (1) ἐν Σιτείᾳ τίθεται οὗτος πρὸ τοῦ δεξιοῦ ποδός, δι' οὗ τὸν

(1) «Ἡ ἄπτερος ἢ νίκη Ἀθηνᾶ, ἀπεικονίζετο ὡς ἄπτερος νέα κόρη μὲ καρπὸν ροιᾶς, σύμβολον τῆς ἀφθονίας εἰς τὴν δεξιάν, καὶ μὲ κράνος σύμβολον πολεμικῆς ἀνδρείας εἰς τὴν ἀριστεράν· «Νίκη Ἀθηνᾶ». Λυκοῦργος ἐν τῷ περὶ τῆς Ἱερείας. Ὅτι δὲ Νίκης Ἀθηνᾶς ξόανον ἄπτερον ἔχον ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ ροιάν, ἐν δὲ τῇ εὐωνύμῳ κράνος, ἐτιμᾶτο παρ' Ἀθηναίοις, δεδήλωκεν Ἡλιόδωρος ὁ περιηγητὴς ἐν πρώτῳ περὶ Ἀκροπόλεως.» [Σχολ.]

«Τῷ Ἑρμῇ καθιεροῦσι τῆς ροιᾶς τὸν καρπόν.» [Κλημ.]

«Καὶ εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Πομπηίας ἀνεκαλύφθη ἐσχάτως ναὸς τῆς Ἴσιδος (Αἰγυπτίας)... Εἰς τὸ βάθος *παστοῦ* ὁ Ἁρποκράτης υἱὸς τῆς Ἴσιδος, ἐπέθετε σιωπήν, δακτυλοδεικτῶν τὴν μητέρα εἰς τὸ ἱερόν... πρὸ τούτου ἦν πρόδομος ἐξ ἔχων στῆλας κο-

συντρίβει οὕτως ὥστε οἱ ἐν αὐτῷ καρποὶ νὰ σκορπισθῶσιν ἐντὸς τῆς οἰκίας· ἐπικρατεῖ δὲ τὸ λεγόμενον ἐπὶ τῶν ἐπὶ πολὺν χρόνον μὴ ἐπισκεφθέντων φίλων των· «φέρετέ του τὸ ῥόϊδι νὰ τὸ πατήσῃ».

Μετὰ ταῦτα πολλοὶ τῶν ἀκολούθων χαράττουσιν διὰ μαχαιρῶν ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου τῆς θύρας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἵνα ἐκδιώξωσιν οὕτω πᾶσαν δυστυχίαν. Καί, μετὰ τὰ πάγκοινα ταῦτα συστήματα ἡ νύμφη *διασκελίζουσα* τὸ κατώφλιον εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ(1), διευθύνεται πρὸς τὴν ἀναμένουσαν αὐτὴν ἑτοίμην νυμφικὴν *παστάδα* μετὰ τῶν συγγενῶν νεανίδων τοῦ γαμβροῦ. Ἡ σημαία προσηλοῦται εἰς ὑψηλόν τι μέρος τῆς οἰκίας τῶν νεονύμφων μέχρις ἑσπέρας, ὅτε ὁ σημαιοφόρος καταβιβάζῃ αὐτὴν καὶ λαμβάνῃ ὡς ἀμοιβὴν τὰ ἀνηρτημένα μανδύλια, κολλύρια, ἄνθη κλπ.

Εὐθὺς ὡς ἡ νύμφη καθήσῃ ἐπὶ τῆς παστάδος ὁ τοῦ χωρίου *Νέστωρ* πλησιάζει τὴν νύμφην καὶ δίδωσιν αὐτῇ τὰ ἑπόμενα οἱονεὶ χρυσᾶ ἔπη·

*"Νύφ' ἐμένα ν' ἀφουκρᾶσαι**
κι' ὅτι 'πῶ νὰ τὸ θυμᾶσαι.
Ν' ἀγαπᾷς σὰν τσῆ γονιούς σου,
τὴν κυλῶνα τοῦ σπιθιοῦ σου.
Ν' ἀγαπᾷς τὸν πεθερό σου,
ὡσὰν κύρην ἐδικό σου.*
Ν' ἀγαπᾷς τὴ πεθερά σου,
νὰ σοῦ πιάνῃ τὰ παιδιά σου.
Ν' ἀγαπᾷς καὶ τσ' ἐδικούς σου,
νὰ τιμοῦσι τσ' ἀδερφούς σου.

ρινθιακοῦ ῥυθμοῦ, εἰς ὃν ἀνέβαινον δι' ἑπτὰ βαθμίδων ἐκ μαρμάρου Παρίου. Ἀνδριάντές τινες ἦσαν τεθειμένοι ἐν τοῖς σηκοῖς ἠνεωγμένοις κατὰ τοὺς τοίχους, καὶ οἱ τοῖχοι ἦσαν *ἐπικεκοσμημένοι* διὰ τῆς τῇ Ἴσιδι ἱερᾶς ῥοιᾶς.» [Χρυσαλλὶς Τόμ. Δ'. φυλλ. ΠΒ'. σελ. 226].

(1) Περὶ τῆς ὑπερβάσεως τοῦ κατωφλίου ἀπαντῶμεν εἰς τὴν Π. Γραφὴν ὅτι, «ὅτε οἱ Ἑβραῖοι ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς Φιλισταίους [=Φελεθὶ=Κερεθὶ ἢ Κερεθὶμ ἅπερ οἱ Ο'. διὰ τῶν Κρήτη καὶ Κρῆτες μετέφρασαν.] κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Ἱερέως Ἠλεῖ καὶ ἔλαβον τὴν Κιβωτὸν τοῦ Θεοῦ εἰς Ἄζωτον φυλλάξαντες αὐτὴν ἐντὸς τοῦ εἰδολολατρικοῦ ναοῦ πλησίον τοῦ ἀγάλματος Δαγών, τὸν ὁποῖον εὗρον δὶς καταπεσόντα ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν δὲ κεφαλὴν τοῦ ἀγάλματος καὶ αἱ δύο παλάμαι τῶν χειρῶν του ἀποκεκομμέναι ἔκειντο τὴν πρωΐαν ἐπάνω εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ ναοῦ καὶ μόνον ὁ κορμὸς ἵστατο, «Διὰ τοῦτο, ἀναφέρει ὁ Σαμουήλ, οὐκ ἐπιβαίνουσιν οἱ ἱερεῖς Δαγὼν καὶ πᾶς ὁ εἰσπορευόμενος εἰς οἶκον Δαγὼν ἐπὶ βαθμὸν οἶκον Δαγὼν ἐν Ἀζώτῳ ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ὅτι ὑπερβαίνοντες ὑπερβαίνουσι.» [Α' Βασιλειῶν Ε', 5].

Ν' ἀγαπᾷς τὴ γειτονιά σου,
μὴ σουρέψῃ τὰ παιδιά σου.*

Ἡ κατ' ἄλλους τὰ ἑξῆς·

'Ακούσετ' ἦντα 'χάρισεν
ἡ πεθερὰ τοῦ νιοῦ γαμπροῦ.
'Εχάρισέν του μιὰ μηλιά,
μιὰ τιμημένη κοπελιά.
'Ακούσετ' ἦντα 'χάρισεν
ἡ πεθερὰ τσῆ νύφης.
'Εχάρισέν τσ' ἕναν ἀητό,
ἕνα σγουρὸ βασιλικό.
Νύφ' ἐμένα ν' ἀφουκρᾶσαι,*
κι' ὅτι 'πῶ νὰ τὸ θυμᾶσαι.
Ν' ἀγαπᾷς τὸν πεθερό σου,
νά 'νε γιὰ καλλίτερό σου.
Ν' ἀγαπᾷς τὴ πεθερά σου,
νά 'νε γιὰ καλήτερά σου.
Νὰ ψηφᾷς τὴ γειτονιά σου,*
καὶ τὰ κουνιαδόπουλά σου.*
Ν' ἀγαπᾷς νὰ σ' ἀγαποῦνε
νὰ τιμᾷς νὰ σὲ τιμοῦνε.
Καὶ τ' ἀντρούς σου ν' ἀφουκρᾶσαι,*
γιὰ νὰ μὴ ξυλοκοπᾶσαι.
"Οντε 'μπῇ 'ποῦ τὸ χοράφι,
πέρα νὰ πετᾷς τ' ἀρδάχτι.
Πόρισε νὰ ξεφορτώσῃς,*
τὰ ὠξὰ νὰ διορθώσῃς.*
Καὶ θὰ 'μπῇ νὰ χαμηλώσῃ,*
'ς τὴν πεζοῦλα νὰ 'ξαπλώσῃ.*
Κι' ὄντες εἶν' ἀκουμπισμένος,
ξεῦρε κ' εἶν' κουρασμένος.
Νά 'χῃς τὸ σκαμνὶ στρωμένο,*
τὸ φαΐ μαγερεμμένο.
Νὰ τοῦ θέσῃς τὴν καθέκλα,
—Σήκ', ἄντρα μου, κάτσε ντρέτα*.—*
Τότ' ἐκεῖνος θὰ καθήσῃ,
τὴν κοιλιά του νὰ γεμήσῃ.

Ὁποιος τρώει κι' ὁποιος πίνει,
'κεῖνος ἀφορμὴ δὲν βρήχνει.*
Κι' ὅτι νὰ φάῃ καὶ νὰ πιῇ νὰ σοῦ καλοκαρδίσῃ,
τότε γλυκᾶ τοῦ 'μίλησε νὰ σοῦ γλυκομιλήσῃ.
—Ποῦ 'σουνε, κανακάρη μου, καὶ ποῦ 'σουν τσελεπή* μου,*
ποῦ ὅσον ἄργιες νὰ μ' εὑρῇς, ἔκοβγες τὴ ζωή μου!

Μετὰ δὲ ταῦταπροσέρχονται πάντες οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ γαμβροῦ οἱ δι' εὔλογον αἰτίαν μὴ δυνηθέντες νὰ πορευθῶσιν ἵνα συμπαραλάβωσι τὴν νύμφην καὶ ἀφοῦ χαιρετίσωσιν αὐτὴν τῇ προσφέρουσι τὰ δῶρα αὐτῶν (χαρίσματα), εὐχόμενοι καλορρίζικα, μακροβιότητα, εὐτεκνίαν καὶ τὰ τοιαῦτα. Καὶ μετὰ ταῦτα τὸ ἱστορικὸν ἐγχώριον ὄργανον, ἡ λύρα, προσκαλεῖ εἰς χορὸν τοὺς νέους καὶ τὰς νεάνιδας, οὐ μόνον δ' ἀλλὰ καὶ τοὺς γέροντας, διότι ἐν Κρήτῃ μάλιστα ἐν εὐθυμίαις καὶ πανηγύρεσι παρατηρεῖ τις πολλάκις γέροντας τὸ ὀγδοηκοστὸν ὑπερβάντας, οὐ μόνον χορεύοντας, ἀλλὰ καὶ ἀμιλλομένους μετὰ τῶν νέων καὶ μετὰ πόνου ἀναμιμνησκομένους τὰ πλήρη ζωῆς τῆς νεότητος αὐτῶν ἔτη. Τὰ ἄσματα τῶν χορευτῶν στρέφονται συνήθως πρὸς ἔπαινον τῶν νυμφευθέντων. Καλὸν δ' ἐνταῦθα καὶ τὰ συνηθέστερα εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἄσματα (δίστιχα) νὰ παραθέσωμεν, διότι κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν σαφέστερον καὶ ῥητορικώτερον ἀναπτύσουσι ταῦτα τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ζήτημα ἐκτενῶν ἀφηγήσεων.

Ἄσπρο σταφύλι ῥαξακὶ καὶ κόκκινο κεράσι,
τ' ἀντρόγυνο 'ποῦ γείνηκε νὰ ζήσῃ νὰ γεράσῃ.

Ἕνα τραγοῦδι θὲ νὰ πῶ ἀπάνω 'ς τὸ κεράσι,
τ' ἀντρόγυνο ποῦ γείνηκε νὰ ζήσῃ νὰ γεράσῃ.

Ἕνα τραγοῦδι θὲ νὰ 'πῶ ἀπάνω 'ς τὸ λεμόνι,
νὰ ζήσ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρὸς κ' ἡ συντροφιά μας ὅλη.

Ἕνα τραγοῦδι θὲ νὰ 'πῶ κ' ἐγὼ νὰ σᾶς ἀϊδάρω,*
νὰ ζήσ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρὸς μαζὺ μὲ τὸν κουμπάρο.

Τ' ἀντρόγυνο 'ποῦ γείνηκε πολλοὺς χρόνους νὰ ζήσῃ,
παιδιὰ πολλὰ ν' ἀξιωθῇ καὶ κόραις ν' ἀποχτήσῃ.

Σήμερο λάμπ' ὁ οὐρανὸς σήμερο λάμπ' ἡ 'μέρα,
σήμερο στεφανώθηκεν ἀητὸς τὴν περιστέρα.

Χίλια καλῶς ὡρίσετε, νύφη, 'ς τ' ἀρχοντικό σου,*
καὶ τοῦ καιροῦ σὰν σήμερο νά 'ρθουμε 'ς τὸν ὑγιό σου.

Μαργαριτάρ' εἶν' ὁ γαμπρὸς καὶ μάλαμμά 'ν' ἡ νύφη,
κι' αὐτὸς ποῦ τσ' ἐστεφάνωσε χρόνους πολλοὺς νὰ ζήσῃ.

Ἡ Παναγία κι' ὁ Χριστὸς νὰ βλέπῃ τσῆ χτιστάδες.*
ποῦ χτίζουνε τσῆ κάμεραις καὶ μπαίνουν ἡ νυφάδες.*

Ὦ! Παναγία Δέσποινα μὲ τὸ μονογενῆ σου,
τ' ἀντρόγυνο ποὺ γείνηκε δῶσέ του τὴν εὐχή σου.

Τῆς νύφης τ' ἀναντράνισμα καὶ τοῦ γαμπροῦ τὰ κάλλη,*
ἀγγέλοι τὰ ξυγίσανε μὲ τὸ μαργαριτάρι.

Ὅμορφος εἶνε κι' ὁ γαμπρὸς μὰ πλεὶ' ὄμορφ' εἶν' ἡ νύφη,
γιατὶ φορεῖ 'ς τὴν κεφαλὴ βελοῦδο μὲ σειρίτι.

Σὲ τοῦτο δά τ' ἀρχοντικὸ ὁ ἥλιος μπαινοβγαίνει,
τὴ νύφη περιχαίρεται κι' ἀχτῖνες τήνε ῥαίνει.

Πέτραις καὶ ξύλα τοῦ σπιθιοῦ ποῦ σέρνεται τὸ βάρος,
τ' ἀντρόγυνο νὰ βλέπετε νὰ μὴν τὸ πάρ' ὁ χάρος.

Τὰ νεφαλάκια τ' οὐρανοῦ γίνουνται κομματάκια,
καὶ πάλι ξανασμίγουνε καὶ γίνουνται ταιράκια.

Χίλια καλῶς ἐσμίξαμεν οἱ γι ἐδικοὶ κ' οἱ φίλοι,*
κι' ἀποὺ δὲ μᾶσε ῥέγεται νὰ τόνε φάν' οἱ σκύλοι.*

'Εφέραμε τὴ νύφη μας εἰς τὸ νοικοκυριό τση,
καὶ τοῦ καιροῦ σὰν σήμερο νά ῥθωμε κ' εἰς τὸ γυιότση.

Σὲ τοῦτο δά τ' ἀρχοντικὸ εἰρήνη καὶ γαλήνη (1),
ἂς εἶνε καλορρίζικο τ' ἀντρόγυνο ποῦ 'γείνη.

---

(1) *Περὶ εἰρήνης καὶ γαλήνης καὶ οἵαν δύναμιν ἔχει καὶ πῶς ηὔχοντο καὶ περὶ ταύτης οἱ ἀρχαῖοι παράβαλε τὴν πρὸς Ναυσικάαν εὐχὴν τοῦ 'Οδυσσέως ἐν 'Οδύσσια Ζ.* 180—185.

> *" Σοὶ δὲ θεοὶ τόσα δοῖεν, ὅσα φρεσὶ σῇσι μενοινᾷς*
> *ἄνδρα τε καὶ οἶκον· καὶ ὁμοφροσύνην ὀπάσειαν*
> *ἐσθλήν· οὐ μὲν γὰρ τοῦ γε κρεῖσσον καὶ ἄρειον*
> *ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχητον*
> *ἀνὴρ ἠδὲ γυνή· παλλ' ἄλγεα δυσμενέεσσιν*
> *χάρματα δ' εὐμενέτῃσι μάλιστα δὲ τ' ἔκλυον αὐτοί.„*

Μάννα, κι' ὅντε τὴ στόλιξες τὴν κόρη οου γιὰ νύφη,
ἐλόγιασές το μιὰ στιγμὴ πῶς σήμερου θὰ λείπῃ.

Ὅσω λογιῶ καρπὸ γεννᾷ ἡ γῆς κ' ἡ γοικουμένη,
τόσω λογιῶ 'ν' τὰ κάλλη σου κἀνεὶς δὲν τὰ στιμέρνει.*

Ὡς κατεβαίν' ἡ γι' ὀμπρουλὲ καὶ πιάνει τὰ λαγγάδια,*
ἐτσὰ κρατ' ἡ γι' ἀγάπη μου μέσα ς' τὰ φιλοκάρδια.

Τέσσερα μῆλα 'χ' ἡ μηλιὰ 'ς τὸ πλειὸ 'ψηλὸ κλονάρι,
πολλὰ παιδιὰ 'χ' ἡ μάννα σου μὰ σύ 'σαι τὸ καμάρι.*

Ὡμορφη ποῦ 'σαι, νύφη μου, σὰν τὸ χρυσὸ παγώνι,
κ' ἐχάρισέ σου τὴ λαλιὰ τοῦ δάσους τὸ ἀηδόνι.

Τὰ φρύδια σου 'νιε σὰν σπαθιὰ τὰ 'μμάθια σου φωστῆρες,
ἐδιάλεξές τηνε, γαμπρέ, τὴ νύφην καὶ τὴν 'πῆρες.

Δὲν ἔχω ἄλλο νὰ σοῦ 'πῶ, νὰ ξήσῃς νὰ γεράσῃς,
'ς τ' ἀρχοντικό σου, νύφη μου, δούλαις καὶ δούλους νά 'χῃς.

Δὲν ἔχω ἄλλο νὰ σοῦ 'πῶ, καὶ καλομοῖρα νά 'σαι,
σὲ χρυσοπράσινο δεντρὸ νὰ στρώνῃς νὰ κοιμᾶσαι.

Ἀλληγορικόν.

Ἐβουλήθηκα νὰ κλέψω,
δέντρο νὰ μεταφυτέψω,
Καὶ τὴν Κυριακὴ τὸ κλέφτω,
τὴν Δευτέρα τὸ φυτεύγω.
Καὶ τὴν Τρίτ' εὔγαλε φύλλα,
τὴν Τετράδ' ἀνθοὺς καὶ μῆλα.
Καὶ τὴν Πέφτη ἐπερνοῦσα
κορασίδες κ' ἐρωτοῦσα.
—Ἔ δε περιβόλι τοῦτο
γοργοφύτευτον ὁποῦ 'το.

Μικροῦ δεῖν διέφευγεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν οἱ στέφανοι τῶν νυμφευθέντων. Οὗτοι λοιπὸν μετὰ τὸν γάμον ἀναρτῶνται ἐντὸς μεταξίνου πέπλου ἢ μανδυλίου, καὶ μετὰ τῶν λαμπάδων αὐτῶν, ἄνω

τῆς κλίνης ὅπου εἶνε τὸ εἰκονοστάσιον καὶ τὸ κανδύλιον, διαμένουσι δ' ἐκεῖ μέχρις οὗ ὁ θάνατος ἀναρπάσῃ τὸν ἕνα τῶν δύο ἐντὸς τοῦ τάφου ἐπὶ τοῦ νεκροῦ. Ἡ εὐχὴ τοῦ Κρητός, πρὸς ἔγγαμον «νὰ χαρῇς *τὸ στεφάνι σου*, ἢ τ' *ἀκριβό σου στεφάνι*, ἢ νὰ χαρῇς τὸ *τίμιό σου στεφάνι*», εἶνε μία τῶν μεγίστων εὐχῶν αὐτοῦ· καί, «νὰ χαρῶ τὸ *στεφάνι μου*», εἶνε ὅρκος βαρύς παρὰ Κρησί.

Περὶ τὴν ἑσπέραν παρατίθεται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ τράπεζα, ὅπου τὰ φαγητὰ καὶ ὁ οἶνος τῆς Κρήτης ἀφθονοῦσι(1). Συνηθέστατα τῶν παρατεθιμένων εἶνε τὸ κρέας ἑφθὸν ἢ ὀπτόν, βραστὸν κλπ. τρεῖς ἢ τέσσαρες συντρώγουν ἐξ ἑνὸς πινακίου, καθ' εἷς ὅμως ἔχει τὸ μαχαιροπερόνιόν του εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν. Ὁ οἰνοχόος (*κεραστὴς*) ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου *κερνᾷ* τοὺς παρακαθημένους δι' ἑνὸς ἢ δύο ποτηρίων κατὰ σειράν,

"Μὲ τὴν ἀράδα σου θὰ πᾷς, ἂν εἶσαι καὶ παππᾶς„*

Κάθονται δὲ οἱ μὲν ἱερεῖς καὶ γέροντες εἰς τὸ μέσον, τιμῆς καὶ σεβασμοῦ θέσιν, οἱ δὲ νέοι ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς τραπέζης, διὰ δὲ τὴν νύμφην καὶ τὰς λοιπὰς γυναῖκας, ἐὰν ᾖ μικρὰ ἡ αἴθουσα, παρατίθεται ἑτέρα τράπεζα εἰς ἴδιον δωμάτιον. Ὁ γαμβρός, ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ, περιέρχονται τὴν τράπεζαν ἰδίαις χερσὶ περιποιούμενοι τοὺς προσκεκλημένους μετὰ χαρᾶς καὶ ἀστειοτήτων.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἑστιάσεως ᾄδουσιν ἐν τῇ τραπέζῃ διάφορα ᾄσματα ἡρώων καὶ διαφόρων πολέμων, διηγούμενοι συγχρόνως καὶ ἱστορικὰ τῶν ἀγώνων· ὡς δηλ- καὶ τὸ πάλαι κατὰ τὸν Εὐστάθιον [εἰς τὸ περὶ Ὀδυσσείας] ἔπραττον οἱ Κρῆτες μετὰ τὴν ἑστίασιν. «Οἱ Κρῆτες, λέγει, ἀπὸ τοῦ δείπνου πρῶτον μὲν εἰώθασι βουλεύεσθαι περὶ τῶν κοινῶν. Εἶτα μετὰ ταῦτα μέμνηνται τῶν κατὰ πόλεμον πράξεων, καὶ τοὺς γενομένους ἄνδρας ἀγαθοὺς ἐπαινοῦσι, προτρεπόμενοι τοὺς νέους εἰς ἀνδραγαθίαν». [Δωσιάδης Βιβλ. 4'. — Εὐστάθιος εἰς Ὀδυσσ. Τ. — Μεούρσιος σελ. 171.] καὶ κατὰ τὸν Παπαρρηγόπουλον [Ἱστορ. Ἑλλ, ἔθνους Τόμ. Α'. σελ. 102]. «Αἱ

(1) Εἰς τὴν πρώτην ταύτην ἑστίασιν τοῦ γαμβροῦ, ἡ νύμφη ἐξάγει τὸν ἄρτον ὃν προσέφερον οἱ γονεῖς της ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω κατὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῆς ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ χωρίου της καὶ διανέμει ἑκάστῳ τῶν περὶ τὴν τράπεζαν, ἀνὰ ἓν τεμάχιον, ἐπευχομένῳ αὐτῇ «πάντα πλῆθιερὸ νά 'χῃ τὸ ψωμὶ 'ς τὰ χέρια της».

ἑστιάσεις (τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων) ἦσαν ἀφελεῖς, κύριον δ' αὐτῶν ἀγλάϊσμα, ὁ χορὸς καὶ ἡ μουσική, τὰ ὁποῖα ὁ Ὅμηρος ὀνομάζει «ἀναθήματα δαιτὸς» ὅ ἐστι κοσμήματα τοῦ συμποσίου».

Προκαταρκτικὰ τραγῳδία τῆς τάβλας.

Ἀφήσετε τσ' ἀθιβολαῖς καὶ τὰ ῥοζοναμέντα*,*
πέτε τραγοῦδι τοῦ σκαμνιοῦ τσῆ τάβλας νὰ πρεπίσῃ*,*
γιατὶ κ' ἡ τάβλα θέλει το κ' οἱ γιάντρες πεθυμοῦντο,
κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιθιοῦ κρυφὸ καμάρι τόχει.*
Χίλια καλῶς τὴν ηὔραμε τὴν τάβλα τὴ στρωμένη,
κ' ἐκεῖνοι ποῦ τὴν ἔστρωναν ἄξιοι καὶ τιμημένοι.

Ἡ Τάβλα.

Μὰ 'γὼ θωρῶ τὴν τάβλα μας κ' εἶνε καλὰ στρωμένη,*
μὲ μόσκους καὶ μὲ ξάχαραις καὶ μὲ τὰ κυπαρίσσια.
Μὲ 'γειαῖς του 'ποῦ τὴν ἔστρωνε κι' ἀποῦ 'βανε μαντύλι,
κι' ἀποῦ την ἐμαργιέλωνε τριγύρου μὲ τὰ πιάτα,*
Καὶ τοῦ καιροῦ χαρούμενος καὶ καλοκαρδισμένος,
νὰ τρῶμε καὶ νὰ πίνωμε νὰ γλυκοτραγουδοῦμε,

Προτρεπτικόν.

Ἀκοῦτ' ἤντα παράγγερνε μιὰ φρόνημη τοῦ γυιοῦ τση.
Σ' τὴν Κάνωβο(1) τόνε καλοῦν νὰ πάῃ γαμηλιώτης.
"—Ἔπαρε, γυιέ μου ἀπ' ὅσα θές, πᾶρε καὶ μὴ λυπᾶσαι,
καί σφάξε δώδεκα κριγιοὺς καὶ τρεῖς στειρωματζέταις,*
καὶ βά 'ε 'ς τὸ βουριάλι σου ἕνα ψωμὶ χρυσάφι.*
Ὑγιέ μ', ἂν πᾷς 'ς τὴν Κάνωβο ἀποῦ 'ν' οἱ χαροκόποι,*
τῆρα, διατῆρα τὸ σκαμνὶ τὸν τόπο νὰ καθίζῃς,*
μὲ τὸν καλλιά σου κάθιζε καὶ νυστικὸς σηκώνου,*
ἀκέραιο νά 'νε τὸ ψωμὶ τὸ πιάτο νά 'ν' ἀγγίνιο„.*

---

(1) Ἆρά γε ἡ Κάνωβας πόλις τῆς Αἰγύπτου ἦτο, ἔνθα κατέβαινον οἱ Αἰγύπτιοι ὅπως ἀπολαύσωσι τῶν ἑορτῶν, ὅπου ἐτελοῦντο τὰ σκανδαλωδέστερα ὄργια; ἢ ἦτο Κάνωβος ἐν Κρήτῃ (Κουνάβοι); καὶ ἄλλα χωρία ἀπαντῶσι φέροντα τὸ ὄνομα Κάνωβας π. χ. Κάνεβος, θέσις παρὰ τὸ χωρίον Βολιῶνες ἐπαρχίας Λάμπης, Κάνεβα παρὰ τὸ χωρίον Ἁγίου Ἰωάννου Καϋμένον, Κάνεβα παρὰ τὸ χωρίον Πρινὲ Ῥεθύμνης. Καναβὰς χωρίον ἐπαρχ. Κισσάμου. Κάναβος (καὶ ὁ ποταμὸς Ταυρωνίτης) Κισσάμου, κ. λ.

* *Κακοῖσι δὲ μὴ πρσσομίλει,*
Ἀνδράσιν, ἀλλ' ἀεὶ τῶν ἀγαθῶν ἔχεο,
Καὶ μετὰ τοῖσιν πῖνε, καὶ ἔσθιε,
καὶ μετὰ τοῖσιν ἵζε.

[Θέογνις γνωμ. στίχ. 31].

Οἱ μονομασμένοι ἀδελφοί.

Καμάριν εἶνε τὰ ὠξά*, καμάριν εἶν' κ' ἡ γῆ αἶγες,*
καμάριν εἶν' οἱ δυὸ ἀδερφοὶ κ' οἱ τρεῖς καμάριν εἶνε,
περίττου νά 'νῃε τέσσερεις καὶ νὰ συμπερπατοῦνε,
τὰ γονικὰ τ' ἀμοίραστα μαζί νὰ μαμουρεύγουν,*
μαζὶ νὰ τὰ 'σοδιάξουννε μαζὶ νά 'χουν τὰ κέρδη,*
ἐτούτους δ Θεὸς 'βλογᾷ καὶ τοὺς καλοτυχίζει,
κ' ἡ στράταις καμαρώνουν τση κῆ' δ κόσμος χαίρεταί τση.

Ὅμοιον.

Ποτέ μου δὲν ἐξήλεψα 'ς ἀμπέλια σὲ περβόλια,
μηδὲ σὲ μελισσόκηπους μηδὲ κ' εἰσὲ κοπάδια,*
ὡσὰν ζηλεύγω 'ς ἐδικοὺς ὄντε συμπορπατοῦνε,
περίττου νά 'νε κῆ' ἀδερφοὶ περίσσια ν' ἀγαπιοῦνται.*
Κῆ' ἂν λάχῃ θλίψις θλίβγουνται, χαρὰ συγχαίρουνταί το,*
κῆ' ἂν λάχουν κ' εἰσὲ πόλεμο βγαίνουνε κερδεμμένοι,
σὰν 'μπιστεμμένοι ἀδερφοὶ σὰν φίλοι ἀντρειωμένοι.

Ὁ φρόνημος.

Μυρίζουν οἱ βασιλικοὶ μυρίζουν κ' οἱ βαρσάμοι,
μὰ ὡσὰν μυρίζ' ὁ φρόνημος, βαρσάμοι δὲν μυρίζουν,
μυρίζ' ἐκειὰ ποῦ κάθεται, μυρίζ' ἐκειὰ ποῦ στέκει,
μυρίζ' ἐκειὰ ποῦ περπατεῖ, μυρίζει κῆ' ἂν κοιμᾶται.

Οἱ προπερασμένοι.

'Ακεύσετ' ἦντα κάνανε οἱ προαπερασμένοι,*
μιστὰ ἐκάναν κ' 'Εκκλησιαῖς κ' ἦσαν μακαρισμένοι.*
Μὰ 'μεῖς, παιδιά, οἱ γι' ὄψιμοι πολλὰ κακὰ θὰ πᾶμε,*

φόβο Θεοῦ δὲν ἔχομε 'ς τὴν 'Εκκλησιὰ δὲν πᾶμε,
ν' ἀκούσωμ' Εὐαγγέλιο, μηδὲ καὶ λειτουργία,
δὲν πᾶμε σὲ πνευματικὸ δὲ θέμε ξαγοράρη,
δὲ θέμε μηδὲ κοινωνιά, ἀντίδερο νὰ φᾶμε.
μηδὲ φτωχοῦ δὲ δίδομε λίγη ἐλεημοσύνη,
τσῆ χήραις καὶ τὰ ὀρφανὰ ἀλύπητ' ἀδικοῦμε.
Κι' ὁ Θιὸς ἐβαροκάρδισε τοῦ χάρου παραγγέρνει,
νὰ σφάξ' ἀνελεήμονα· πολέμους καὶ πανῶκλα,
σεισμοὺς καὶ πεῖνα καὶ πνιμμοὺς φωθιαῖς κι' ἀστροπελέκια.
Θέ μου μεγαλοδύναμε! καὶ κάμ' ἐλεημοσύνη!

Ἡ λευθεριά.

Ποιὸ 'νε τ' ἄστρο 'ποῦ πρόβαλε ποῦ τὴν 'Ανατολίτσα;
ὅσοι τὸ ἰδοῦν ἄστρο τὸ λὲν κι' ἄστρο τὸ μαρτυροῦνε.
Κ' ἐκεῖνο ἦτον ἄγγελος μὲ τὴ χρυσῆ μπαδιέρα,
κ' ἐβγήκενε καὶ διαλαλεῖ 'ς οὔλη τὴν οἰκουμένη.
"Ὅποῦ 'χει ροῦχ' ἂς τὰ φορεῖ, προυκι' ἂς τὰ καταλύσῃ,
κι' ὁποῦ 'χει κόρην ὥμορφη ἂς τήνε ξεφαντώνῃ.*
κι' ὅποιος γυρεύγει λευθεριά, λεβέντης νὰ γυρίζῃ,
ἂς πιάσῃ δίπλα τὰ βουνὰ κι' ἂς μὴ καμπογυρίζῃ.*

Τὸ πεθυμητό.

Πότε νὰ κάμῃ ξεστεριά, πότε νὰ Φλεβαρίσῃ,*
νὰ πάρω τὸ τουφέκι μου τὸ περδικόπανό μου,*
καὶ ν' ἀνεβῶ 'ς τὸν 'Ομαλὸ 'ς τὴ στράτα τῶ Μουσούρω,*
νὰ στέσω τὸ καλύβι μου 'ς τὸν καθαρὸν ἀέρα,
καὶ πότε λίγο χαμηλὰ νὰ κάνω μιὰ σπεράδα*,*
νὰ βρῶ 'δικοὺς κι' ἀδερφοχτοὺς* ψωμί, κρασὶ νὰ φέρουν,*
κι' ἃ λάχι' ὀχθρὸς νὰ παίζωμε, σημάδι μὲ σημάδι·
νὰ κάμω μάναις δίχως γυιούς, γυναῖκες δίχως ἄντρες,
κι' ἂς κάμω καὶ τὴν ἀγαπῶ τὰ μαῦρα νὰ φορέσῃ.

Σύναξις ἀνδρείων εἰς Φραγκοκαστέλλον.

Σὰν θὲς νὰ ἰδῇς ἄντρες καλοὺς κι' ὠμορφαρματωμένους,
ἄμε 'ς τὸ Φραγκοκάστελλο νά 'νε τ' Ἁγιοῦ Νικήτα*.*

Νὰ κατεβοῦν τὰ δυὸ χωριὰ τὸ Νίμπρος καὶ τ' Ἀσκήφου,
καὶ τ' ἄλλα τὰ γυρόχωρα μαζὶ μὲ τσὴ Ῥιζίταις.*
Νὰ ἰδῇς σγουρούς, νὰ ἰδῇς ξανθοὺς κι' ὥμορφους κοπελλιάρους,
νὰ ἰδῇς τὸ Σίφη πῶς πηδᾷ τὸν Κώστα πῶς χορεύγει,*
Νὰ ἰδῇς καὶ τσὴ Κομηθιανοὺς πῶς παίζουνε τὸ βόλι,*
νὰ ἰδῇς τσῆ Καλλικραθιανούς, ἤντα καλὰ ξαμώνουν.
Νὰ ἰδῇς τσὴ νιοὺς γιὰ τ' ἅρματα τσὴ νιαῖς γιὰ τὸ γαϊτάνι,
νὰ ἰδῇς καὶ τσ' ἀκρογέροντες πῶς παίζουν 'ς τὸ σημάδι.*

Ὁ κυνηγὸς τῆς λευθεριᾶς.

Τρῶτε καὶ πίνετ' ἄρχοντες κ' ἐγὼ σᾶσε δηγοῦμαι,
γιὰ ἕνα νιὸ τὸν εἶδα 'ψὲς 'ς τὸ κάμπο κ' ἐκυνήγα,*
χωρὶς δοξάρι κυνηγᾷ, χωρὶς σκουδιὰ* γυρίζει,*
σὰν ἀστραπ' εἶν' τὸ ξάλο του κ' ἡ χέρα του βελτῶνι*,*
'ς τὸν πῆδο πιάνει τὸ λαγὸ 'ς τὸ πέτασμα τ' ἀγρίμι,*
'παινοῦν τον χώραις καὶ χωριὰ καὶ περιχαίρουνταί τον.
Δὲν ἐκυνήγ' αὐτὸς λαγούς, δὲν ἐκυνήγ' ἀγρίμια,*
τσῆ Λευθεριᾶς τσῆ Ῥήγησσας ἐγύρευγε τὸ Πύργο·
ἐκεῖ λουγοχτενίζεται 'ς τὰ σκοτεινὰ μὲ τ' ἄστρα,
κ' εἰς τὸ φεγγάρι τὸ λαμπρὸ στολίζει τὸ κορμί τση.
Χαρὰ 'ς τον ποῦ θὰ τήνε 'βρῇ καὶ θὰ 'φραθῇ τὰ κάλλη.*

Ὁ ἐλεύθερος.

Γιὰ ἰδέτ' ἤντα παράγγερνε μιὰ φρόνημη τοῦ γυιοῦ τση,
—"Ὑγιέ μου, πέρνα φρόνημα, γλυκὺ κρασὶ μὴν πίνῃς,
τσῆ νύχταις νὰ μὴν περπατῇς κ' ἐγὼ θὰ σὲ παντρέψω„.—
—Μάννα! δὲ θέλω 'γὼ παντρειά, δὲ θέλω 'γὼ γυναῖκα,
γιατ' ἔμαθα τὴ λευθεριά, λεβέντης νὰ γυρίζω.*
κ' ἐγ' ἀγαπῶ τὴ λευθεριὰ καὶ τὸ μακρὺ τουφέκι,
καὶ τὸ σπαθὶ τὸ Δαμασκὶ καὶ τὸ σαρμᾶ* μπιστόλες*.*
Μὰ καρτερῶ τὴν ἄνοιξι νά 'ρθῃ τὸ καλοκαῖρι,
νὰ καινουργοκαλυκωθῶ μὲ τὰ διπλᾶ στιβάνια.
νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνὰ κι' ἀνάτριχα τὰ ὄρη,*
ν' ἀκούσω γερακιοῦ φωνὴ καὶ φάλκωνα λαλίτσα,*
ν' ἀκούσω καὶ τὴν πέρδικα νὰ συχνοκακαρίσῃ,
ν' ἀκούσω πετροκοτσιφὸ ν' ἀκούσω καὶ τ' ἀηδόνι.

ὅπου κηλάδι᾽ κ᾽ ἔψεγε τὸν ἔρωτα τὸ ψεύτη.
"Ἔρωτα ψεύτη, φοβερέ, ἀδικητή' καὶ πλάνε'
ὅπου πλανᾷς τὸν κάθε νιὸ καὶ τρέχ᾽ εἰς τὰ νερά σου!„

Ὁ ἀνδρειωμένος.

Τὸν ἀντρειωμένον μὴ τὸν κλαῖς ὅσον κι᾽ ἂν ἀστοχήσῃ,*
μ᾽ ἂν ἀστοχήσῃ μιὰ καὶ δυὸ πάλ᾽ ἀντρειωμένος εἶναι,
πάντα ᾽ν᾽ ἡ πόρτα τ᾽ ἀνοιχτὴ κ᾽ ἡ τάβλα του στρωμένη,
πάντα ᾽ν᾽ οἱ χαροκόποι του ᾽ς τὴν τάβλα καθισμένοι,*
καὶ τ᾽ ἀργυρό του τὸ σκαμνὶ ὠμορφοστολισμένο,
χαροκοποῦν οἱ φίλοι του κάθουνται τρῶν καὶ πίνουν,*
καὶ τραγουδοῦν ἀντρίστικα κ᾽ ἕνας τ᾽ ἀλλοῦ δηγᾶται,
σὰν πόσους ἔσφαξεν ὁ γεῖς, πόσους ἐσκότωσ᾽ ἄλλος.

Τὸ παράπονο τοῦ Ἁρματολοῦ.

Ἤλιε, παραπονοῦμαί σου γιατὶ δὲ βασιλεύγεις,
νὰ κατεβῶ σ᾽ ὅπου χωριὸ νὰ βρῷ ψωμὶ νὰ φάω,
νὰ βρῶ ψωμί, νὰ βρῶ κρασὶ καὶ ῥοῦχα νὰ πλαγιάσω,
κ᾽ ἡ λέρα ἔφαν* τὰ ῥοῦχά μου κ᾽ ἡ σκούρα τ᾽ ἅρματά μου,*
κ᾽ ἔφαν κ᾽ ἡ καραμπῖνα μου τὰ μπολμπερόφλασκά* μου.*
γιατὶ κοιμοῦμαι ᾽ς τὰ κλαδιὰ ᾽ς τὰ χιονισμένα δάση,
κ᾽ ἔχω τὰ δένδρη σκέπασμα πέτρα προσκεφαλάδι,
καὶ κατοικιά μου τὸ βουνὸ γιὰ τὴ σκλαβιὰ τὴ μαύρη.

Τὰ ὅπλα τοῦ Κρητικοῦ.

("Καὶ τῶν δώρων τιμιώτατα αὐτοῖς (τοῖς Κρησὶ) εἶνε τὰ ὅπλα„) Στράβ.

Ὁ πλοῦτός μου εἶνε τὸ σπαθὶ κ᾽ ἡ δόξα τὸ τουφέκι,
ποῦ ῥίχνει ᾽ς τοὺς τυράννους μου, φωτιὰ κι᾽ ἀστροπελέκι.
Γιὰ γοῦνα ἔχω τὸ ῥάσσο μου κοντὸ χωρὶς τσοχάδες,*
ὁποῦ σκεπάζει τὸ κορμί, ποῦ δὲ ψηφᾷ τσ᾽ ἀγάδες.*
Μ᾽ αὐτὰ τρυγῶ, μ᾽ αὐτὰ πατῶ μ᾽ αὐτ᾽ ἁλωνοθερίζω,
μ᾽ αὐτὰ καὶ τσ᾽ ἀξαρμάτωτους σὰν βασιληὰς ὁρίζω.

Κι' ὅσοι 'ς τὴ μέση τ' ἅρματα σὰν ἄντρες δὲ φοροῦσι,
σὰν σκύλοι 'ς τὰ ποδάρια μου πέφτουν καὶ προσκυνοῦσι(1).

Τ' ἅρματα τῶν ἀντρειωμένων.

Τῶν ἀντρειωμένω τ' ἅρματα δὲν πρέπει νὰ πουληοῦνται,
μὰ πρέπει νὰ γυαλίζουνε καὶ τσ' ἄντρες νὰ τιμοῦνε.
Νὰ τὰ θωροῦν οἱ γιάλλοι νηοὶ νὰ τσ' ἀποκαμαρώνουν,
κι' αὐτοὶ νὰ κάμουν ἅρματα, νὰ παίζουν 'ς τὸ σημάδι,
'ς τὰ καθιστά, 'ς τὰ πεταχτά, 'ς τὰ ἴσια, κ' εἰς τὸ γλάκι,*
λαγούς, τριγώνια, πέρδικες νὰ μὴ ξεξευγαρώνουν,
μόνο 'ς τὰ κρέτα τῶν ἐχθρῶ ὅντε τσ' ἀποζυγώνουν.

Ὁ Γέρο ἁρματωλὸς ζητῶν τὴν 'λευθεριά.

Πουλάκια, κηλαϊδήσετε σὰν εἶσθε μαθημένα
γιατὶ πουλ' ἤμουνε κ' ἐγὼ κι' ἀποῦ τ' ἀηδόνι' ἀηδόνι.
κι' ἀποῦ φαλκωνογέρακα ἤμουν κ' ἐγὼ γεράκι.
'ς τὸ πέταμα ἤμουν ἀητός, 'ς τὸ γλάκι ἤμουν ἀγρίμι*,*
κ' εἰς τὸ νυχτοπαρπάτημα ἤμουνε νυχτοποῦλι.
Δὲν ἐκυνήγουν πέρδικες, μήτε καὶ χελιδόνες,
μόνο κυνήγουν μιὰ ξανθὴ μιὰ λεύθερη Πανώρηα,
ποῦ 'χε τοῦ ἥλιου πρόσωπο τσ' ἀχτῖνες καὶ τὴ λάμψη.

---

(1) *Τὸ ἄσμα τοῦτο συνέταξε ὁ μακαρίτης Ἐμμ. Βυβιλάκης κατὰ μετάφρασιν εἰς τὴν καθομιλουμένην Κρητικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον τοῦ Κρητὸς Ὑβρίου, ὅστις συνέγραψε σκόλια (ᾄσματα ψαλλόμενα ἐπὶ τραπέζης ἐν εὐθυμίαις) ἐξ ὧν διεσώθη μέχρις ἡμῶν τὸ ἀκόλουθον.*

"Ἔστι μοι πλοῦτος μέγα δόρυ
καὶ ξίφος, καὶ τὸ καλὸν λαισήϊον, πρόβλημα χρωτός.
Τούτῳ γὰρ ἀρῶ, τούτῳ θερίζω,
τούτω πατέω τὸν ἁδὺν οἶνον
ἀπ' ἀμπέλῳ, τούτῳ δεσπότας μνοΐας κέκλημαι.
Τοὶ δὲ μὴ τολμῶντες ἔχειν
δόρυ καὶ ξίφος, καὶ τὸ καλὸν λαισήϊον, πρόβλημα χρωτός,
πάντες οἷς γόνυ πεπτηότες ἐμοί, κυνέοντι
δεσπόταν, καὶ βασιλῆα μέγαν φωνέοντι „.

Τὸ ᾆσμα τοῦτο παραφρασθὲν ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν "Ῥαδάμανθυν „ (ἐφημερίδα) ἐν Κρήτῃ κατὰ τὸ 1841 ὑπὸ Ἐμ. Βυβιλάκη, εἰς χωρίον Βαφέ, ἐπὶ δύο μόλις μῆνας τοῦ τυπογραφίου ἐργασθέντος. — "Λαισήϊα ἐκαλοῦντο παρ' ἀρχαίοις αἱ ἐλαφρότλται ἀσπίδες „.

Κοντὸ καὶ νὰ τὴν εἴδετε, γῆ ποῦ τὴν ἀφορᾶστε*;*
σὲ ποιὰ παλάθια 'βρήσκεται καὶ ποῦ νὰ λειτουργᾶται;
'Ελᾶτ ἐπᾶ* ποῦ λάχαμε* νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε,*
ἀδερφοχτοὶ νὰ γείνωμεν ὥστε νὰ τὴν εὑροῦμε.*
μὴ μὲ θεωρῆτε γέροντα, βαστοῦσί με τὰ κότσια.*

Βασιλοπούλα καὶ Ῥηγόπουλο.

[Ναυμαχία].

Βασιλιοπούλ' ἁρμάτωσε φεργάδα γιὰ τὸ κροῦσσος,*
Ῥηγόπουλο τὴν κυνηγᾷ μὲ δυό, μὲ τρεῖς φεργάδες.
—Βασιλιοπούλα, δὸς φιλὶ καὶ πᾶρε μιὰ φεργάδα.
θέλεις τὴν πράσιν' ἔπαρε θέλεις τὴν Μπαρμπαρέσα,*
θέλεις τὴν κατακόκκινη ποῦ 'μ' ἀπατὸς μου μέσα.*
—ὥμορφος εἶσαι, Ῥήγα γυιέ, μ' ἄσχημα ροζωνάρεις.*
Μ' ἄντε νὰ πολεμήσωμε κι' ὁποῦ νικήσ' ἂς πάρῃ.—
Σαββάτο πολεμούσανε ποῦ τὸ ταχ' ὡς τὸ βράδι.
Μὰ θελ' ὁ Θεὸς κ' ἡ μοῖρά του, καὶ σκλάβο τόνε πιάνει.
τὸ μεγαλήτερο κουπὶ τοῦ δίδει γιὰ νὰ λάμνῃ.
—Λάμνε καλά, τοῦ Ῥήγα γυιέ. νὰ πᾶμεν εἰς τὴν Κρήτη,
νὰ 'βγοῦν οἱ ναύταις γιὰ νερὸ κ' οἱ μοῦτσοι γιὰ τὰ ξύλα,
κ' ἐσὺ 'ποῦ 'σαι τοῦ Ῥήγα γυιὸς νὰ πᾷς νὰ κόβγῃς πέτραις,
νὰ μάθῃς καὶ νὰ πολεμᾷς, κι' ὄχι φιλὶ νὰ θέλῃς.
κι' ὄχι νὰ θὲς καὶ πόλεμο μὲ τσῆ βασιλιοπούλαις.

Τὸ κρητικὸ καράβι καὶ ὁ πασσᾶς.

[ναυμαχία]

Ἕναν καράβι Κρητικὸ 'ς τσῆ Τσάνταις ἁρμενίζει,*
'ς τσῆ Τσάνταις 'ς τὴν Κεφαλλωνιὰ 'ς οὖλα τὰ Μοσκονήσια.*
Μηδὲ πολλὰ μικρό τονε, μηδὲ πολλὰ μεγάλο,
σὰν ἑκατὸ πηχῶ 'τονε κ' εἶχε καὶ χίλιους ναύταις,
Κ' ἕνας Πασσᾶς ὡς τὸ εἶδενε ἀπὸ μακρυὰ κ' ἐπέρνα,
χρυσῆ Γαλιῶτ' ἁρμάτωσε* κι' ἀπάνω του τὴ πέμπει.*
—Μάϊνα, καράβι τὰ πανιὰ καὶ δῶσε τ' ἅρματά σου,*
νὰ μὴ σοῦ παίξω λουμπαρδιὰ νὰ κάψω τὴν καρδιά σου,*
— Μὰ 'γώ, δὲν εἶμαι λιγερὴ νὰ ρίξω τὰ μαλλιά μου,*
νὰ κάμῃς σκάλαις ν' ἀνεβῇς νὰ πάρῃς τ' ἅρματά μου,

Εἶμαι καράβι Κρητικό, καράβι 'παινεμένο,
καὶ μέσα 'ς οὖλαις τσῆ Φραγγιαῖς μ' ἔχουν ζγουραφισμένο.
Ν' ἀνοίξω τὰ λουμπάρια* μου νὰ δείξω τὴ φωτιά μου,
κι' ἂν σὲ βαστοῦνε τὰ νερὰ πᾶρέ τα τ' ἅρματά μου.
'Ανοίγει τὰ πορτέλλ* του καὶ σέρνει τὰ λουμπάρια*,
κι' ἀρχίνιξε τὸν πόλεμο ἡ τούρκικη γαλιῶτα*.
Καὶ παίζει καὶ τὸ Κρητικὸ καὶ σκοτεινιάζ' ὁ κόσμος,
πρώτη φωτιὰ 'ποῦ τσ' ἔριξε, μηδ' ἦτο μηδ' ἐφάνει.

Ὁ Φυλακισμένος Κωνσταντῆς.

Φωνὴ καὶ κλάϋμαν ἄκουσα 'ς τσῆ φυλακῆς τὴν πόρτα,
πολλὰ 'κλαιγε πονετικά*, παιδιά, ποιὰ μάννα νὰ ἦτο;
— Τοῦ Κωστάντ' ἡ μάννα 'τονε κ' ἔκλαιγε τὸν ὑγυιό τση,
καὶ μέσα 'ς τὰ κλαψίματα 'διπλοπαράγγερνέ του.
— Ὑγυιέ μ', ὄντε λαμπροσκολιᾷ*, ποῦ πᾷς καὶ λειτουργᾶσαι;
καὶ ποῦ 'νε τὰ 'κονίσματα ποῦ κάνεις τὸ σταυρό σου;
— Τὴ φυλακή μ' ἔχω 'Εκκλησιὰ τσ' ἀράχναις γιὰ καντύλια,
τὰ παραθύρια 'κόνισμα καὶ κάνω τὸ σταυρό μου.
— Ὑγυιέ μου! ποῦ πασκάξεσαι* καὶ ποῦ λαμπροφορᾶσαι*,
καὶ ποῦ κερνᾷς τσὴ φίλους σου καὶ τσ' ἐδικολογαῖς* σου;
— Ξερὸ ψωμὶ ν' τὸ Πάσκα μου, 'γδυμιά* 'ν' ἡ φορεσιά μου
μηδὲ καὶ φίλο μου φιλῶ νὰ 'πῶ "Χριστὸς ἀνέστη„.
— Θαμμάζομαί σε, Κωνσταντῆ, ὡς εἶσαι ἀντρειωμένος,
πῶς δὲν τριπᾷς τὴ φυλακὴ νὰ φύγῃς τῶν πορτάρω*.
Νὰ πάρῃς δίπλα τὰ βουνὰ τσῆ Πάνας* τὰ μητᾶτα*,
καὶ νά 'χῃς σπιτοκάλυβο τὸ σπήλιο τοῦ Καλλέργη*.
Ὁ Ῥούβας* τὸ περβόλι σου καὶ τὸ Λασίθι* ὁ κῆπος,
κι' ὅντε θὰ σπέρνῃς τὸν καρπὸ νὰ βρήχνεσαι 'ς τὴν Νίδα*.
'Σ τοῦ ψηλορείτη* τὴν κορφὴ ἐκεῖ νὰ λειτουργᾶσαι,
καὶ νά 'χῃς καὶ γιὰ Λασκαλιὸ τσὴ Σφακιαναῖς μαδάραις.
— Μάννα! θαρρεῖς κ' ἡ φυλακὴ κάμπος τῆς Νίδας εἶνε;
μὲ πέτραις καὶ μὲ σίδερα εἶνε γυροζωσμένη.

Ὁ φυλακισμένος Γεώργης.

Ἔλεγα 'γώ, 'ς τὴν φυλακὴ δὲν κάνω τρεῖς ἡμέραις,
μὰ παραπέσαν τὰ κλειδιὰ κ' ἔκαμα δέκα χρόνους.

Τρία καρύδια 'φύτεψα 'ς τσῆ φυλακῆς τὴν πόρτα,
κι' ἀποῦ τὰ δυὸ καρπό 'φαγα καὶ λευθερι̯ὰ δὲν εἶδα.
— Γι̯ώργη μου! μὴν πικραίνεσαι καὶ μὴν κακοκαρδίζῃς,
μὰ τὴ Μεγάλη Παρασκὴ τὸ Μέγα τὸ Σαββάτο,
κάνουν οἱ γι̯ ἄρχοντες μιστὰ πολλοὺς ξεφυλακώνουν*.*
καὶ τότε ἂν δὲ σέ βγάλουνε ἐπᾶ εἶμ' ἐγὼ γι̯ὰ σένα·*
Ἔχω κριγι̯οὺς γι̯ὰ τσ' ἄρχοντες καὶ τράγους γι̯ὰ τσ' ἀγάδες,
κ' ἔχω καὶ στειροπρόβατα γι̯ὰ τσὴ μπουλουμπασάδες.*

Ὁ κυνηγός.

Αὐγίτσα θὲ νὰ σηκωθῶ 'ποῦ τοῦ βουνοῦ τὴ ῥίζα,
γὰ 'βγῶ τὰ ξημερώματα, βουνό μου, 'ς τὴν κορφή σου,
νὰ πάρω δίπλα τὸ βουνὸ τριγύρω τὴ μαδάρα,*
κι' ἂν βρῶ τ' ἀγρίμι̯α 'ς τὸ νερὸ τσὴ πέρδικες 'ς τὸ δάσο,
τὸ ποδοκόπι βγάνω το τὴν ὥρα μου γλεντίζω*.*
νὰ βρῶ χαράκι ῥιζιμιὸ* καὶ νοτικὸ νὰ κάτσω,*
ὀφτὸ νὰ φάω ἀπὸ πλευρά, κρασὶ 'ποῦ τὸ φλασκί* μου,*
ν' ἀκούσω γερακιοῦ φωνὴ καὶ φαλκωνιᾶς λαλίτσα,*
ν' ἀκούσω καὶ τὴν πέρδικα νὰ διπλοκακαρίζῃ.
νὰ λέῃ — " Ζωὴ ποῦ τὴν περι̯ᾷ ὁ κυνηγὸς 'ς τὰ ὄρη „!—

Ὁ κυνηγὸς καὶ τὸ θεριό.

Μάννα, δὲν τρώγω κολατσιό, μάννα, δὲν τρώγω γιῶμα**
παρὰ σκοτώσω τὸ θεριὸ ὁποῦ εἶδα 'ψὲς 'ς τὸ δάσο.
μαῦρό 'τον κ' ἐμπαι ι όβγαινε μέσα 'ς τὸν καλαμιῶνα
κ' εἶχε τσῆ κεφαλαῖς διπλαῖς τὰ 'μμάθια δύο ξευγάρια,
τὰ δόδια πυκνοφύτευτα τὸ στόμα του μεγάλο,
κ' ἡ γλῶσσά του ἤτονε διπλῆ δεκάπηχ' ἡ γι̯' ὀρὰ του.

Κυνηγὸς πεσὼν ἐντὸς ταύκου.

Ὅμορφος νιὸς ἐπήγενε εἰς σὲ λαγοῦ κυνῆγι,
καὶ βγαίν' ἀπάνω 'ς τὰ βουνὰ κ' εἰς ὄρη χιονισμένα.
σαράντα σκύλαις ἔσερνε χρυσομανιακωμέναις.*
σὲ πλάκ' ἀπάνω βγήκενε ὁ νιὸς γιὰ νὰ καθήσῃ,
κ' ἦτ ον ἡ πλάκ' ἀπὸ βροχὴ κ' ἤτονε κι' ὠβριασμένη.*

κ' ἐγλύστρησεν ὁ κυνηγὸς καὶ πέφτει μέσ' 'ς τὸν ταῦκο*.
Σαράντα μέραις ἔκαμεν ὁ κυνηγὸς 'ς τὸν ταῦκο,
κ' ἀπάνω τσῆ σαράντα δύο σέρνει φωνὴ μεγάλη,
—Παιδιά*, δὲν εἶν' ἐπὰ* βοσκοὶ δὲν εἶν' ἀγριμολόοι*,
νά 'ρθοῦνε νὰ μ' εὑρούσινε νὰ πάρουν τ' ἅρματά μου,
νὰ πάρουν τὸ τουφέκι μου καὶ τὴν κουρνιά (1) μου σκύλα.
πρίχου σκουριάσ' ἡ πιάστρα του . . .

Ὁ ἀετὸς καὶ ὁ κυνηγός.

'Αητέ, ποῦ κάθεσαι 'ψηλά, 'ς τ' ὄρος τὸ χιονισμένο,
τρώεις τὸ δρόσος τοῦ χιονιοῦ, πίνεις νερὸ κατάκρυο,
λαγὸ κ' ἂν πιάσῃς γεύγεσαι, πέρδικα καὶ δειπνᾷς την,
φιλεῖς καὶ κόρην ὥμορφη πανώρηα* βοσκοπούλα,
Ἔ δε! 'πιτήδιος κυνηγὸς καὶ νὰ 'θελε σοῦ 'μοιάζω.

Ἡ παραγγελία τοῦ κυνηγοῦ.

Ὅντε σκιανιάσουν* τὰ βουνὰ καὶ βασιλέψ' ὁ ἥλιος,
βόσκεσθ', ἀγρίμια*, βόσκεσθε, λαγοί, δροσολογᾶσθε,
μ' ἀπόθανεν ὁ κυνηγὸς ὅπου σᾶς ἐκυνήγα,
κ' ἄφησε καὶ παραγγελιὰ εἰς τσ' ἄλλους κυνηγάρους.
"Παιδιά! κ' ἂν πᾶτε 'ς τὸ λαγὸ γῆ 'ς ἀγριμιοῦ κυνῆγι,
περᾶστ' ἀποῦ τὸ μνῆμά μου διπλοσφυρίξετέ με,
κ' ἔχω ῥαβδὶ γιὰ τὸ λαγό, δοξάρι* γιὰ τ' ἀγρίμια,
κ'ἔχω καὶ σκύλαις ὥμορφαις νὰ στέκουνται 'ς τσῆ πόρους*.
ἡ γαλανὴ τόνε πετᾷ, κ' ἡ μαύρη τόνε πιάνει,
κ' ἡ Κυμαριὰ* 'ς τὰ δόδια τση 'ς τὸ σπίτι τόνε πάει.

---

(1) Κουρνιὰ ὀνομάζετο ἡ λαγονικὴ σκύλα του ὡς ἔχουσα τὸ χρῶμα τῆς Κωρώνης,=Κουρούνας ὑπὸ τῶν Κρητῶν· καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι δύο εἰδῶν κύνες ὑπῆρχον ἐν Κρήτῃ, αἱ μὲν ἐλέγοντο Διάπονοι, ὡς ἱκαναὶ νὰ θηρεύωσι καὶ νύκτωρ, αἱ δὲ Πάριπποι, διότι ἔτρεχον πάντοτε μετὰ τῶν ἵππων, οὔτε προθέουσαι οὔτε ἀπολειπόμεναι αὐτῶν. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐπωνόμαζον τοὺς κύνας, ὡς ἡ Ἄλκη, ὁ Ἀμάρυνθος, ὁ Ἄργος, ὁ Ἀρκᾶς, ἡ Ἄρποια, ὁ Ἄσβολος, ὁ Βορῆς, ὁ Λυγκεὺς κλπ.

Ὁ πλουσιογεώργης ἀνωγειανός.

Τὸν πλουσιο-γεώργην ηὕρηκα 'ς τὰ ὄρη κ' ἐκοιμᾶτο.
κ' εἶχε τ' ἀέρι πάπλωμα καὶ τὰ χαλίκια στρῶμα.
καὶ τ' ἀργυρόν του τὸ σπαθὶ ὥρηο* προσκεφαλάδι.
Καὶ Σφακιανοὶ περνούσανε καὶ Σφακιανοὶ τοῦ λέσι.
—Γιώργη, κ' ἦντά 'γυρες* ἐπᾶ, Γιώργη 'κ' ἦντ' ἀνωδεύγεις,
Ἦντα γυρεύγεις ἐδεπᾶ* κ' ἔνε βαρά* ἡ καρδιά σου.
—Τὰ στεῖρά μας ἐχάσαμε κ, ἦρθα νὰ τὰ γυρεύγω,
κ' ἐγύρεψά τα βορεινὰ καὶ νοτικὰ δὲν τἄβρα.
κ' ἔπιασ' ἀντάρα 'ς τὰ βουνὰ καὶ καταχνιὰ 'ς τσῆ ῥίζες*,
καὶ περπατῶ θλιφτά*, θλιφτά, καὶ παραπονεμένα
—Εἰς τοῦ Βαρσάμου τὸ νερὸ ἀποῦ 'ν' τὸ δεντρουλάκι
εἰς τὸ σκιανιὸ τοῦ δενδρουλιοῦ στέκ' ἕνα κουραδάκι*
'Εδέ*! κουράδι* στρογγυλὸ κ' ἐδέ! μπροστάρους* τσ' ἔχει!
—Σεῖσαι, κουρνέ*, τὸ τσάφαρο*, κ', ἐσὺ χελιέ*, τὸ λέρι.

Ὁ γέρο βοσκός.

Ἕνας βοσκός, γεροβοσκὸς καὶ παληοκουραδάρης,
τὰ νιάταν* του θυμήθηκε τὰ νιάτ' ἀναστορᾶται*.
"Ποῦ εἶστε παντέρμα* νιάτα μου, διαβήκετε καὶ πᾶτε,
καὶ ποῦ ν' ἐκεῖνοι οἱ καιροὶ κ' οἱ βουλισμένοι* χρόνοι,
ἀποῦ εἶμουν νιὸς κ' εἰς τὸ βουνὸ ἔβλεπα τὸ κουράδι*,
'Ποῦ 'χα μαντριὰ* τὰ πρόβατα, μαντριά, μαντριὰ τὰ 'γίδιά.
'ποῦ 'χα κ' ἐννιὰ μπροστάριδες* κ' ἐσέρναν τὸ κουράδι*
'ποῦ 'χα μητᾶτο* ξακουστὸ 'ς τσῆ Νίδας* τὸ λιβάδι.
'ποῦ 'χα ῥαβδὶ κατσόπρινο*, βουργίδι* ξομπλιασμένο*,
μ' ὀφτὸ ἀγρίμι καὶ μ' ἀρνὶ πάντα ἤτονε γεμᾶτο,
'ποῦ κάθουμουν 'ς τὸν ἀσκιανιό* 'ς τὸ δροσερὸν ἀέρι,
κ' ἔπαιξα τὸ λυράκι μου σὰν νιός, σὰν παλληκάρι,
κ' ἔπαιζα τὸ χαμπιόλι* μου κ' ἡ Πάνα* ἀντιλάλιε.
τ' ἀρνάκια μ' ἐτριγύριξαν καὶ τὰ πουλιὰ σημῶναν,
κι' ἀκοῦγαν τὰ τραγούδια μου κ' ἐγλυκοκηλαϊδοῦσαν.
κ' ἐκηλαδαϊδοῦσαν τὰ πουλιὰ κ' ἐχόρευγαν τ' ἀρνάκια.
κ' ἔπαιζα ἕνα βίτσισμα* κ' ἐγλάκουν* σὰν ἀγρίμι,
μὲ πήδους δυὸ τὸν ἔπιανα καὶ τὸ λαγὸ 'ς τὸ γλάκι*.
Σ' τοῦ 'ψηλορείτη τὴν κορφή, ὁποῦ 'ν' ἐκκλησιδάκι,

ἐκειὰ 'βγαινα κ' ἐθώρουνε, βουνά, χωριά, λιβάδια,
κ' ἐβγορολόγουν* τσὴ βοσκοὺς τσ' ὥμορφαις βοσκοπούλαις,
'ποῦ βλέπαν τὰ κουράδια τους καὶ τ' ἀποκαμαρῶναν.
Ἄχι! παντέρμα* νιάτα μου, ἄχι! παντέρμα νιάτα!
κι' ἂς ἐξαναγιαγέρνετε* μιὰ μοναχὴν ἡμέρα!

Τὸ κοπάδι τῶν ἐννιὰ ἀδερφῶν.

Εἰς τοῦ Βαρσάμου τὰ νερὰ χρυσὸ δεντρὸν ἐβγῆκε,
κ' εἰς τὴ σκιανιάδα τοῦ δεντροῦ σφαχτὰ* 'νιε σταλισμένα*.
κ' οἱ Σφακιανοὶ περνούσανε στέκουν καὶ τὰ θωροῦνε.
—Γιὰ ἰδὲ σφαχτά, γιὰ ἰδὲ κριγιοὺς γιὰ ἰδ' ὥμορφους μπρο-
[στάρους*,
γιὰ ἰδὲ κουδούνια τὰ φοροῦν ἀργυρογανωμένα.
γιὰ ἰδὲ βοσκοὶ τὰ βλέπουσι ἀσημαρματωμένοι.
Δὲν εἶν' αὐτ* τῶ Σφακιανῶ μηδὲ καὶ τῶ Λακιώτω,
μηδὲ καὶ τῶν 'Ανωγειανῶ μηδὲ καὶ τῶν Πατέρω.
μόνο 'νε τῶν ἐννι' ἀδερφῶ τῶν ἀναγνωρισμένω.
κ' εἰς τὸ καλὸ κ' εἰς τὸ κακὸ πάντα 'ν' ὠμονοιασμένω.
Ὁποῦ 'ν' οἱ τρεῖς γραμματικοὶ κ' οἱ πέντε καπετάνιοι,
τὸ Γιάννη τὸ καλὸ παιδὶ ἔχουσι τυροκόμο*.
ν' ἀρμέγῃ*, νὰ τυροκομᾷ* καὶ νὰ στειροχωρίζῃ*
'Σ τὸ 'να βουνὸ τυροκομᾷ κ' εἰς τ' ἄλλο ἀναδένει*,
κ' εἰς τἄλλο χύνει τὸ χουμά*, νὰ μὴ πνιγοῦν τ' ἀρνιά του.
τ' ἀρνιὰ καὶ τ' ἀρνομάντρια* του τὰ στειροπρόβατά* του.

Ὁ πατερονικόλας.

Παιδιά! κ' ἦντα νὰ γείνικεν ὁ Πατερονικόλας,
μουϊδὲ* 'ς τοῦ Βράσκου φαίνεται μουϊδὲ κ' εἰς τὴ σταλίστρα*
μουϊδὲ 'ς τὸν πόρο τοῦ Μοδιοὺ νὰ ξωλαλῇ* τὰ στεῖρα.
νὰ σύρῃ τοῦ κριγιοῦ σφυρέ, καὶ τὴ φωνὴ τοῦ τράγου,
—Τράε μου! σύρε τὰ σφαχτά . . .

Ὁ βοσκὸς κ' οἱ κλέφταις.

Ἦντα γλυκὰ 'κοιμήθηκα ἀπόψε 'ς τὴ Μαδάρα*,
κ' εἶχα τὸ χιόνι πάπλωμα τὸ κρούσταλλο σεντόνι,

καὶ τὰ λεράκια* τῶν ἀρνιῶ εἶχα προσκεφαλάδι,
μά 'ρθε τ' ἀηδόνι τῆς αὐγῆς κι' ἀγκουροξύπνησέ με.
—Βάστα*, βοσκέ, βοσκόπουλο, καὶ τὰ σφαχτὰ* σοῦ πέρνουν.
—Μ' ἂν εἶν, πολλοὶ κι' ἂν εἶν' κακοὶ νὰ πάρω τὸ ραβδί μου,
κι' ἂν εἶνε 'λίγοι καὶ καλοὶ νὰ βάλω τἄρματά μου.
Μά 'σανε λίγοι καὶ καλοὶ καὶ βάνει τἄρματά του,
καὶ στένουνται 'ς τὸν πόλεμο ποῦ τὸ ταχὺ ὡς τὸ βράδι.
ἕνας καὶ μοναχὸς βοσκὸς τση κλέφταις διασκορπίζει,
κ' ἐγλύτωσε τὰ πρόβατα . . .

Ὁ κὺρ βορειᾶς καὶ ὁ βοσκός.

'Εμείνησεν ὁ κὺρ Βορειὰς μαντᾶτα 'ς τση Μαδάραις,
νὰ χαμηλώσουν τὰ σφαχτὰ καὶ νὰ χιονίσῃ θέλει.
καὶ θὰ χιονίσῃ δυνατὰ στερηᾶς καὶ τοῦ πελάγου.
Οὗλοι τὰ πρεμαζώνουνε* κι' οὗλοι τὰ 'κάμαν κάτω,
μὰ τοῦ Παππᾶ Βορειᾶ ὁ βοσκὸς δὲν τοῦ τὰ κατεβάζει.
—Δὲ σὲ φοβοῦμαι, κὺρ Βορειᾶ. χιονίσῃς δὲ χιονίσῃς,
κ' ἔχω τριῶχτες* τση κριγιοὺς τση τράγους μαθημένους,
κ' ἔχω κι' ἀρνιὰ σγουρόμαλλα 'ς τὸ χιόνι ἀπάνω θέτουν*.
κ' ἔχω καὶ στειροπρόβατα* καὶ κόβγουνε τὸ χιόνι.—
Τὴν Πέφτ' ἀρχίζει τὸ νερό, τὴν Παρασκὴ τὰ χιόνια,
Σαββάτ' ἀποξημέρωμα χιονιὰ ξετελειωμένη*.
κ' ἡ Κυριακὴ ἀποδιαφωτᾷ* κ' οἱ πόρ' ἦσαν φραμμένοι.
Παίρνει ὁ βοσκὸς τὸ ρίζωμα* νὰ πᾷ ν' ἀναμαζώνῃ*.
—Θέ μου! καὶ πᾶψε τὴ χιονιὰ 'λιγόστεψε τὸ κράϊ*,
νὰ 'πᾷ νὰ 'βρῶ τὰ στεῖρά μου νὰ τὰ ξεκουδουνίσῳ*.—
Καὶ στένετ' ἀναταλικὰ καὶ κάνει τὸ σταυρό του.
'Εννιὰ μουλάρια φόρτωσεν ὅλο χοντρὰ κουδούνια,
κι' ἄλλα τριαντατέσσερα ὅλο ψιλὰ λεράκια*.
κι' ὅντε τὰ κατεβάζανε 'ς τση κόκκιναις σπηλιάραις,
ἡ μάννα του τόνε θωρεῖ καὶ σέρνει τὰ μαλλιά τση.
κ' ἐτρέχανε τὰ μάθια τση ὡσὰν τση κουτσουνάραις*,
—Σώπασε, μάννα μου, μὴν κλαῖς, μὴ σέρνῃς τὰ μαλλιά σου,
κι' ἀκόμη θὰ γλυτώσωμε πολλ' ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες.

Ὁ θάνατος τοῦ βοσκοῦ.

Ἀποῦ τὰ ὄρη ἔρχομαι περίσσα κουρασμένος,
κ' εἶδα 'ς ἕναν ἐληόπρινο 'ς τὸν ἴσκιο τ' ἀποκάτω,*
κ' ἕνας βοσκὸς ψυχομαχεῖ 'ς τὴ μέση τῶν προβάτω.
κ' ἔχει τυρὶ προσκέφαλο καὶ μοδαρὰ μυζήθρα,
*κλαῖ' τον τὰ μαῦρα πρόβατα κ' ἡ γαλαναῖς κερούλαις *,*
τὰ ροῦσσα, καὶ τὰ ἔγγαλα* καὶ τὸ φρογὸ* ἀμπολιάρης*.*
κ' ἕνας κριγιὸς μαυρόμματος ἔκατσε κ' ἐτραγούδιε.
—Ἄστετον κι' ἂς ψυχομαχῇ ἄστετον κι' ἂς διαβαίνῃ,
κ' ἐσᾶς τσῆ μάνναις ἔσφαξε, κυροῦδες κι' ἀδερφάκια.
κ' ἐμᾶς τὰ κακορρίζικα νὰ μᾶσε σφάξῃ θέλει.
κ' ἐμᾶς τὰ προβιδάκια μας λουρὶ θὲ νὰ τὰ σύρῃ.*
νὰ ῥάφτῃ τὰ στιβάνια του καὶ νὰ τὰ κάνῃ δόμους.*
νὰ πᾷ νὰ κάμῃ μιὰ στραθιὰ νὰ μὴ ξαναγιαγύρῃ.*
—Ἀπομονή, μαυρόμματε, μ' ἀνὲ καὶ ξαρωστήσω,*
τὸ ῥαχοκοκκαλάκι σου θὰ τὸ ξεπεδουλήσω.*

ΙΣΤΟΡΙΚΑ.

Δολοφωνία Μεθοδίου Σιληγάρδου Ἐπισκόπου Λαμπης (1).

Ἀκούσετ' ἤντα 'γείνικε 'ς τ' Ἀμάρι μιὰ Δευτέρα,
'σκοτῶσαν τὸ Μεθόδιο τὸν ἄξιο Ἀρχιερέα,

---

(1) *Κατὰ τὸ* 1793 *Ἰουλίου* 9 *ἐμαρτύρησεν ὁ Ἐπίσκοπος Λάμπης Μεθόδιος Σιλιγάρδος καλούμενος, ἀδελφὸς τῆς μητρὸς τοῦ Μιχ. Βερνάρδου (μεταφραστοῦ τῆς ἀκριβοὺς περιγραφῆς τῆς Κρήτης τοῦ Δάππερ) ἐτάφη δὲ ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ τῶν Ἀσωμάτων τῆς ἐπαρχ. Πανάκρου, ὁ δὲ ῥηθεὶς Βερνάρδος ἐποίησε ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ μάρτυρος τὸ ἑξῆς ἐπιτόμβιον.*

"Τὸν ῥ' ἤνεγκε πόλις Βυζάρη ἀρχιερεία
"Λάμπης τὴν κλῆσιν Μεθόδιον ἀνέρες
"Τριχθὰ καὶ τετραχθὰ τρεῖς ὡς αἱμοβόροι, φεῦ!
"Ἔκτανον, ὄντε ὑπὲρ μοῖραν κείμενον κάλλιπον, ὤ!
"Ὦ δολιχόσκιον ἔγχος, ὃ μόρον ἔδωκας ἀνδρὸς
"Σφριγανοῦ θ' ἡδυφροῦς τ' ἀγετοῦ, φεῦ!„

[Ἀκριβὴς περιγραφὴ Κρήτης, Δάππερ, μετάφρ. Μ. Βερνάρδου σελ. 226 *σημ. β'.]*

εἰς τοῦ Φανούριου 'πήγενε ὤ! γιὰ νὰ κάμῃ γιῶμα*
κι' ἀξέγνοιαστος* ἐκάθετο κ' ἐδιάβαζε 'ς τὸ στρῶμα.
Μὰ οἱ Τούρκοι τοῦ ὠχθρεύουντο καὶ τ' ἀπωδρακανίζα*.
γιατὶ τὰ Μοναστήρια του ἐκλέφταν κι' ἀφανίζα.
χωράφια Μοναστηρικὰ καὶ λιόφυτα ἐπέρνα,
κι' ὅποιος δὲ δίδει μὲ καλὸ μιὰ μπάλλα τοῦ ἐπέμπα.
'Ακόμη κι' ἀπὸ Χριστιαναῖς ἠθέλανε νὰ πάρου,
γιὰ νὰ πληθιάνου τὴν Τουρκιὰ γερὰ* παιδιὰ νὰ κάμου.
Μὰ 'κεῖνος δὲν ἐχάριζε ὁ Θεοβλογημένος.
γιὰ τὴ θρησκεία 'μάχετον ὡς ἦτον ὡρισμένος.
Κι' ἕνας Φαράντος γούμενος ἔγεινεν καταδότης*,
'πάνω ἀποῦ τὴν Καλόϊδενα*, 'Ιούδας ὁ προδότης.
τὸ μοναστῆρι ἐρήμαξε κ' ἔβγανεν ἀσπαλάθους,
κ' ἐζήτα νὰ μεταφερθῇ Γούμενος 'ς τσ' 'Ασωμάτους (1).
Τσ' 'Εσπέχιδες ὁ Γούμενος ἔτρεμε κ' ἐφοβᾶτο,
καὶ τῆς Μονῆς τὰ πράμματα δὲν τὰ ψυχοπονᾶτο.
Κι' ὁ Πίσκοπος δὲν τ' ἄκουσε νὰ τόνε μεταθέσῃ,
τῶν 'Ασωμάτων τὴ μονὴ νὰ μὴ τὴν καταστρέψῃ.
Καὶ πῶς δὲν τὸν μετέθετε 'ς τσῆ τούρκους τὸν προδώνει,
κι' αὐτοὶ γυρεύγουν* ἀφορμὴ* σὰν σκύλοι καὶ δαιμῶνοι.
κι' ἄδικα τὸν ἐσκότωσαν τρεῖς Τοῦρκοι ἀδικητάδες,
φόβος καὶ τρόμος ἔπιασεν, οὔλους τσῆ Δεσποτάδες.
Κακάλης καὶ Μπραὴμ ἀγὰς ἀπὸ του Γερακάρι
κι' ὁ τρίτος ὁ Ζεκὴρ ἀγᾶς ἀποῦ τὸ Νεὺς-'Αμάρι.
Τρεῖς μπαλλωθιαῖς τοῦ παίξανε κ' ἦ τρεῖς ἐπῆγα ντρέτα*,
καὶ σὰν τὴ βρύσιν ἔτρεχε τὸ αἷμ' ἀποῦ τὰ κρέτα.
Καὶ δεκαπέντε μαχαιριαῖς ἀκόμη τοῦ καρφώνουν,
'ς τοῦ Γερακάρι πήγανε καθίζουν καὶ τὸ στρώνουν (2).
Κι' ὅντεν ἐψυχομάχενε ἔκαμε διαθήκη,
"Πίστι, πατρίδα νὰ σωθῇ κι' αὐτὴ ἂς κάμῃ δίκη.
'Αφίνω καὶ παραγγελιὰ γιὰ τὸν Καλοειδονιώτη,
μηδ' ἁγιωσύνη νὰ τοῦ λέν' μηδὲ πανοσιότη„.—
Καὶ τὸ Φαράντο μὲ καιρὸ ἀπὸ 'ψηλὰ 'γκρεμῆσα,
κ' ἦ σκάραις* τὸ κορμὶ 'φαγαν καὶ τὴ ψυχή του ἡ πίσσα*.

(1) Ἡ ἱερὰ Μονὴ τῶν 'Ασωμάτων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πανάκρου εὔφορος καὶ πλουσίᾳ κεῖται εἰς τὰς ὑπορείας τῆς Ἴδης. Ἡ δὲ Καλόϊδενα μονὴ περίβλεπτος καὶ πλουσία (νῦν ἔρημος ὁ ναὸς αὐτῆς σώζεται ἐν μέσῳ ἐρειπίων) κεῖται ἐφ' ὑψηλοῦ μέρους τερπνοτάτης θέας ἐπὶ τῶν ὑπορειῶν τοῦ ὄρους Κέδρους τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας.

(2) Ἤ— κ' οἱ τρεῖς νὰ ξεφαντώνουν.

Δημήτριος Λόγιος, Ἀρματωλός.

(Ἐξ Ἁγ. Θωμᾶ Μονοφατσίου. (1810 - 1811).

Μοῖρα, 'ς τὸ μοιροχάρτι* σου ἐσὺ τὄχεις γραμμένο,
'ς τὸ στρῶμα νὰ μὴ ξεψυχᾷ ποτὲ τὸ ἀντρειωμένο.
Γιὰ τοῦτο καὶ ὁ Λόγιος τὤμορφο παλληκάρι,
ὁποῦ 'βλεπε τὴ Μεσσαρὰ σὰν τὸ καλὸ λιοντάρι,
Ὁποῦ τονε καλὸ παιδί, ψιλογραμματισμένος*.
ἀλάργ' ἀποῦ τὸ στρῶμά του σκοτώθηκ' ὁ καϋμένος.
Ἄχι! κι' ἂς τ' ἀνακόβγετο* καὶ νὰ ἤθελε τὸ ξέρῃ,
νά 'σφαζε τὸν ἀράπη του 'ς τ' ἀϊ-Γιαννιοῦ τὰ μέρη.
Ἄχι! καὶ νὰ τὸ κάτεχε* πῶς θὰ τόνε σκοτώσουν,
νὰ καθαρίσῃ τὴν τουρκιὰ πρίχου τὸν θανατώσουν.
Σαράντα πέντε μπαλλωθιαῖς* ἔφαεν εἰς τὴ σάρκα,
Ἄχι! καὶ πῶς τσῆ βάσταξε κ' ἐπῆγε τόση στράτα*.
Σαράντα πέντε μπαλλωτιαῖς χωρὶς τὴν καραμπῖνα*,
μὲ τὰ σκοινιὰ τὴ δέσανε γιατ' ἡ παντέρμ'* ἐτσίνα*.
Μέσ' 'ς τὴ Φαλαντριανὴ κορφὴ ὁποῦ ἦτο τὸ σπαρμένο,
ἐκεῖ τὸν 'παραβλέπανε δυὸ 'μέραις τὸν καϋμενο*.
Μὰ ἤτονε καὶ συνεφιὰ κ' ἐφύσα τ' ἀεράκι,
κ' ἐσειοῦντο τὸ τουφέκι του ἀπάνω 'ς τὸ χαράκι*.

Ὁ θάνατος τοῦ Γεωργ. Δασκαλάκη ἢ Τσελεπῆ ἐξ Ἀνωπόλεως Σφακίων 1821 Δεκεμβρ. 6.

Νά 'χε βουλήσ* ἡ Κυριακὴ καὶ νὰ ῥαΐσ*' ἡ Τρίτη,
ὅντεν* ἐκίνα* ὁ Τσελεπῆς* νὰ 'πᾷ νὰ πολεμήσῃ.
'Σ τὴ Κάντανο* ξεπέζεψε* κ' ἔκαμε τὸ γιουροῦσι*,
κ' εἰς τὸ Τζαμὶ κλειστήκανε μικροὶ μεγάλοι Τοῦρκοι.
Μὰ ἕναν πῆδον ἔπαιξε 'ς τὸ δῶμ'* ἀπάνω ἀνέβη,
κ' οἱ χριστιανοὶ τοῦ φώνιαζαν γλήγορα νὰ κατέβῃ.
Ψιλὴ τρομάρα ἔπιασεν εἰς τὸ Τζαμὶ τ' ἀσκέρι*,
ποῦ τὸ πολέμα ὁ Τσελεπῆς σὲ τοῦτο τὸ σεφέρι*.
Τὸ μαχαιράκιν τού 'συρε τὸ δῶμα νὰ τρυπήσῃ,
νὰ δώσῃ 'ς τὸ Τζαμὶ φωθιὰ κι' οὖλους νὰ τσῆ κεντήσῃ*.
Τοῦ Ζουναλάκη* τοῦ μιτσοῦ* τοῦ στέκει* τὸ τουφέκι,
γιατὶ καλὰ τοῦ ξάμωσε* τοῦ Τσελεπῆ 'ς τὸ μπέτη*.

'Σ τὸ μπέτη του τὴ ξάμωσε 'ς τὸ στόμα τοῦ τὴ βάνει,
καὶ τότε δὰ ἐφώνιαξεν ὁ Τσελεπῆς, "ἀμάνι*!
Μὰ ἕνα πῆδο ἔπαιξε κ' εἰς τὸ σοκάκι* πέφτει,
δριμοὶ* πόνοι τὸν σφάζουνε κιανεὶς* δὲν τὸ κατέχει*.
—Σηκώσ' ἀπάνω, Τσελεπῆ, νὰ κάμωμε γιουροῦσι*,
μπορετὸ νὰ πορίσουνε* ἀποῦ τὸ σπίτ' οἱ Τοῦρκοι.
Κι' ἀπῆς* τὸν ἀποσύρανε τοῦ Τούλια παραγγέρνει,—
"ἀμέτε* νὰ μὲ θάψετε 'ς τὸ Σφακιανὸ καστέλι
καὶ πολεμᾶτε τὴν Τουρκιὰ ὥστ' ὁ Θεὸς νὰ θέλη„.
'Αργὰ* ἀπῆς ἐμούντισε* πορίζουνε* κ' οἱ Τοῦρκοι,
μὰ δὲν κατὲν* ὁ Τσελεπῆς 'ποθαίν' εἰς τὸ ταμποῦρι*.
Κ' ἐπῆγαν νὰ τὸν θάψουνε 'ς τῶ Σφακιανῶ τὴ χώρα,
κ' ἐλέγαντονε Τσελεπῆ, μὰ ἔστεκέν* του κι' ὅλα*.
Κι' ὅντε τὸν ἐπερνούσανε 'ς τὰ Τριδιανὰ 'ς τὰ ρυάκια,
ἐκλαῖγαν τὰ 'Ρωμηόπουλα κ' ἔβγαναν μαῦρα δάκρυα.
'Αφνίδιο* τσῆ τὸ πήγανε τσῆ μάννας τὸ μαντᾶτο*,
γδυμνή 'το καὶ ξυπόλυτη καὶ τὰ μαλλιά 'χε κάτω.
Κλαίει μαδιέτ'* ἡ μάννα του κ' ἡ κερ' 'Αλεξαντρῖνα,
ἀποῦ 'κλαιγε κ' ἐμάραινε τὰ ρόδα καὶ τὰ κρῖνα.
"'Ακριβογυιέ μου Τσελεπῆ, ὥμορφο παλληκάρι,
δὲν ἦτο κρίμα κι' ἄδικον ὁ χάρος νὰ σὲ πάρη;
Γυιέ μου, καὶ δὲ σοῦ τό 'λεγα, γυιέ μου, καὶ δὲ σοῦ τό 'πα,
πῶς εἶν' ἡ μπάλλαις* δανικαὶς δὲν εἶν' ἐδὰ σὰν πρῶτα;
Κλαίει τον καὶ μιὰ κοπελλιὰ τὸ κερ*-Μαριγάκι,
ἀποῦ 'κλαιγε κ' ἐμάραινε τσῆ γῆς τὸ χορταράκι.
Κρίμα 'ς τὸ μῆλο νὰ ψηγῆ*, τὸ ρόδο νὰ μαδήση*,
κρίμα 'τονε κι' ὁ Τσελεπῆς ν' ἀδικοθανατίση.

'Αντωνίου Μελιδόνη Δολοφονία,
ἐκ Μελιδονίου Μυλοποτάμου. 2 Μαρτίου 1822.

Παιδιά, κ' ἦντά 'χουν τὰ πουλιὰ κ' εἶνε ξαγριγιεμένα,
γῆ κυνηγὸς τὰ κυνηγᾷ κ' ἐσκότωσε κιάνενα*;
Κιάνενα δὲν ἐσκότωσαν, κιάνεις δὲν τὰ ζυγώνει*,
μὰ 'μάθαν πῶς ἐσκότωσαν τὸν Καπετὰν 'Αντώνη.
Μὰ μάθαν πῶς ἐσκότωσαν τὸν Καπετὰν 'Αντώνη,
δέρνετ' ὁ Μυλοπόταμος καὶ κλαίει τὸ Μελιδόνι.

Ἐβγῆκεν εἰς τὴν Ἀμπαδιὰ τσῆ Τούρκους ἐπολέμα,
κι' ὁ Ῥούσσιος τοῦ συζήλιωσε πῶς πολεμ' ἀντρειωμένα.*
κ' ἡ γι' ἄδικι' ὥρα τσ' ἔσμιξεν εἰς τὸ Μοναστηράκι,*
κι' ὁ Ῥούσσιος 'ποῦ τὴ ξήλια του ἔχυνε τὸ φαρμάκι.
Μὰ ἐκεῖ ὁποῦ τοῦ 'μίλιενε Ἀντώνης ὁ καϋμένος,*
ὁ Ῥούσσιος τὸν ἐτρύπησε πῶς ἦτον ἀντρειωμένος.
Δευτέρα τοῦ τὸ πήγανε τ' Ἀφέντη(1) τὸ μαντᾶτο,*
κ' ἐξέσκισε τὰ ροῦχά του καὶ τά ριξ' ὅλα κάτω.
Θέ μου! μεγαλοδύναμε, ἦντά 'ν' αὐτὸ τ' ἀντέτι,*
νὰ σφάζουνε τὸν ἄνθρωπο μὲ δίχως καμπαέτι.*
Ὦ! καπετὰν Ἀντώνη μου, ἀποῦ 'σουν σὰν τὴ βιόλα,
γιατὶ δὲν τὸν ἐσκότωσες τὸ Ῥούσσιο μὲ πιστόλα;
Ὦ! καπετὰν Ἀντώνη μου, ὅπου δὲν εἶχες ταῖρι,
γιατὶ δὲν τὸν ἐσκότωσες τὸ Ῥούσσιο μὲ μαχαῖρι;
Ἂν εἶχεν ἔρθη φανερὰ ὁ Σφακιανὸς ζηλιάρης,
μονόρθε μὲ τὴν μπαμπεσιὰ μὲ δόλ' ὁ κατεργάρης*.*
Ὦ! καπετὰν Ἀντώνη μου, ὥμορφο παλληκάρι,
ἀνάθεμα τσῆ . . . . . ὁποῦ κρατεῖ κλωνάρι.
Κλαίει ὁ Μυλοπόταμος κλαίει τον καὶ τ' Ἀμάρι,
τὸ Μελιδόνη σύθρηνο καὶ φωνοκλῆσι* βγάνει(2).*

---

(1) *Ὁ Ἀρχιστράτηγος τῆς Κρήτης Μιχαὴλ Κομνηνὸς Ἀφεντουλιέφ, ὁ δὲ Ἀντών. Μελιδόνης ἦτο καὶ Ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς ἑταιρίας ἀπὸ τὸ ἔτος* 1819 *καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι Κρῆτες.*

(2) *Ἰδοῦ δὲ ἐπίσημον ἔγγραφον καταδικάζον τὴν ἄνανδρον ταύτην πρᾶξιν, ἀντιγραφὲν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, τὸ ὁποῖον ὁ συγγενὴς τοῦ δολοφονηθέντος Ἀντώνιος Μελιδόνης ἢ Δαφνομήλης ἐκ τοῦ χωρίου Μελιδονίου Μυλοποτάμου κατέχει ὡς ἱερὸν κειμήλιον.*

Ἐφήμερος διαταγὴ

"Νὰ ἦναι γνωστὸν εἰς ὅλα τὰ ἡρωϊκὰ στρατεύματά μας, ὅτι εἰς τὰς 2 τοῦ τρέχοντος ὁ κατηραμένος Ῥοῦσσος Μπουρδουμπάκης ἀπὸ ζηλοφθονίαν ἐφόνευσεν ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν ἀξιωματικῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ Μοναστηράκι (Πανάκρου) τὸν πλέον ἀνδρεῖον, καὶ τὸν πλέον τίμιον πεντακοσίαρχον καὶ ἀρχηγὸν τῆς πατρίδος μας Κρήτης Ἀντώνιον Μελιδόνην. Αὐτὸ τὸ ἀνήκουστον καὶ διαβολικὸν ἔργον ὅπου ἔκαμεν αὐτὸς ὁ ἐχθρὸς τῆς πατρίδος, μᾶς παρακινεῖ, καὶ ὁ νόμος προστάζει νὰ τὸν ἀρνηθῶμεν καὶ νὰ τὸν ἀποδιώξωμεν ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν δούλευσιν, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν πλέον ὑψηλὴν καὶ ἐνδοξοτάτην, καθὼς εἶνε ἡ πολεμική, σηκόνοντές του τὸ ἀξίωμα τοῦ πεντακοσιάρχου, καὶ νὰ μὴν μεταχειρισθῇ ποτὲ εἰς τὴν ἐθνικὴν δούλευσιν, ὅποια καὶ ἂν ἦναι, διὰ νὰ πάρουν καὶ ἄλλοι κακότροποι ἄνθρωποι παράδειγμα.

Καὶ διὰ νὰ μὴν μείνῃ τὸ στράτευμα τοῦ φονέως, χωρὶς ἀρχηγόν, διορίζομεν τὸν φιλογενέστατον τριακοσίαρχον Θεοδωρον Βαρδάκην, διὰ ἀρχηγὸν αὐτοῦ τοῦ στρατεύματος· προβιβάζοντές τον ἀπὸ σήμερον εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ τετρακοσιάρχου,

Ὁ Σήφακας Ἰωσὴφ Κωνσταντουδάκης ἀρχηγὸς Ἀποκορώνου 1823.

Παιδιά, κ' ἤντά 'χουν τὰ πουλιὰ καὶ κλαίσινε τσῆ Κρήτης,
γῆ ἀκοῦσαι πῶς ἀπώθανεν ὁ Καπετάνιος Σήφης;*
Κλαίει τονε ἡ Κίσσαμος κ' οἱ γι'' Αποκορωνιώταις,
κ' οἱ Σελινιώταις, Σφακιανοί, Χανιώταις, Ῥεθεμνιώταις.
κλαίει τον ἡ γυναῖκά του, Θέ μου! πῶς τὴ λυποῦνται!
γιατ' ἔλεγαν πῶς τοῦ 'στεκε κι' οὖλοι μυριολογοῦνται*.*
—Σηκώσου, καπετάνιε μου, νὰ μοῦ ροζοναρήσῃς,*
κι' οὖλο τ' ἀσκέρ' ἀναρωτᾷ ποῦ πᾷς νὰ πολεμήσῃς.*
Σηκώσου, καπετάνιε μου, νὰ βάλῃς τ' ἅρματά σου,
νὰ ἰδῇς τ' ἀσκέρι π' ἀκλουθᾷ νὰ χαίρετ' ἡ καρδιά σου.—*
—Ἄχι! καϋμένε Σήφακα, κρίμα 'ς τὸ πολληκάρι,
νὰ πάθῃ τέτοιο θάνατο νὰ ῥθῇ σὲ τέθοιο χάλι.*
Νά 'θελε σὲ σκοτώσουνε 'ς τὸν πόλεμον οἱ Τοῦρκοι,
δὲν ἦτον παραπόνεσι κι' οὖλοι θὰ σκοτωθοῦσι.
Μ' ἀπόθανες παράδικα 'ς τσῆ Κίσσαμος τὰ μέρη,
τ' Ἀποκορώνου τὰ χωριὰ δὲν ἔχουνε χαμπέρι.*
Οἱ Τοῦρκοι εἶνιε 'ς τὰ Χανιὰ εἶνιε κ' εἰς τὸ Καστέλι,*
κι' ὁ Καπετάνιος 'ς τὴ Γωνιά, 'πέ τε μας ἦντα θέλει;
—Ὁ Καπετάνιος 'ς τὴ Γωνιὰ ἦρθε νὰ προσκυνήσῃ,
'ς τὸν Ἅδη θὲ νὰ κατεβῇ νὰ μᾶσε βαγιεστήσῃ.*
Εἰς τὴν Κυρία τὴ Γωνιὰ μὲ ψαλμοδιαῖς μεγάλαις,
τὸν πήγανε κ' ἐπαίξανε τουφέκια καὶ μπουμπάρδαις.*

καὶ τὸν προστάζομεν νὰ περιλάβῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς βάλῃ εἰς καλητέραν τάξιν τοῦ πρώτου ἀρχηγοῦ των· καὶ ἀμέσως νὰ μᾶς στείλῃ σωστὸν ῥαπόρτον μὲ τὴν καταγραφὴν των καταλεπτῶς· καὶ νὰ φερθῇ καὶ αὐτὸς εἰς τὸ ἑξῆς πλέον τακτικώτερα καὶ τιμημενέστερα ἀπὸ τὸν ἀπερασμένον, διὰ νὰ τὸν τιμήσωμεν καὶ προβιβάσωμεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ 500ρχου, καὶ νὰ ἔχῃ καὶ τὴν εὔνοιάν μας.

Τὴν 6 Μαρτίου 1822 *Ἀργυρούπολις.*

Ὁ Ἀρχιστράτηγος τῆς Κρήτης
ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΑΦΕΝΤΟΥΛΙΕΦ

"Copia uniforine e conforme abborigiuale suo esistente in guesta Cancellaria del general comitato di Candia infede. Porto Lutro le 13 Marjo 1822
(T. Σ.)
Demetrio Flampuriari archicancellario.

Μ' ἀπώθανεν ὁ Τσελεπῆς κι' ὁ Καπετάνι Σήφης,
τέθοι' ἄντρες μπλιὸ δὲ βγαίνουνε ποθὲς μηδὲ 's τὴν Κρήτη.
'Απώθανεν ὁ Σήφακας, σκοτώθ' ὁ Μπουζομάρκος,
ἀποῦ 'σαν ἄξι' οἱ δυό των νὰ πολεμοῦν τὸ Κάστρο.
Εἰς τὴν 'Ανατολ' ἤσανε μὲ τὸ Ζερβονικόλα,
κ' ἐκειὰ* ἐγνωριστήκανε κ' ἐφιλευτῆκαν κιὄλα*.
Τσῆ τόπους των ἀφήκανε κ' ἦτο ξενητεμμένοι,
Εἰς τὰ βουνὰ γυρίζανε σὰν νά 'σανε φταισμένοι*,
'Σ τὸν ἄϊ* Γιώργη 'μπήκανε νὰ κάμουν δμιλία,
κι' ἀδερφοχτοὶ* γεινήκανε μέσα 's τὴν 'Εκκλησία.
Κι' ἀπήτης* ἐγεινήκανε εἶπαν ἦντα θὰ κάμουν,
τὴν Κρήτη νὰ σηκώσουνε* κ' ὕστερ' ἂς ἀποθάνουν.
Κ' εἰς τὸ χωριὸ μηνύσανε νά ῥθ' ἕνας ξαγοράρης*,
νὰ πάῃ ἕνας πνευματικὸς γιᾶ νὰ τσῆ μεταλάβῃ.
Κι' ἀπῆς τσῆ ξεμολόησε καὶ τσῆ μεταλαβαίνει,
ἐτοτεδὰ τσῆ γνώρισε πῶς ἦσαν 'μπιστεμμένοι.
—Παιδάκια μου, νὰ ζήσετε, τοῦτο ποῦ μελετᾶτε,
κρυφὸ νὰ τὸ βαστάξετε, καλά, νὰ μὴ φοβᾶστε,
Κι' ἀμέτε* 's τὸ Πατριαρχειὸ ἀποῦ 'ν' ὁ Πατριάρχης,
κ' ἐκεῖνος ἔχει τὴ δουλειὰ κοντὰ νὰ τήνε 'σιάξῃ*.—
Τοῦ βασιλιᾶ ἐμήνυσεν ὁ βουλισμένος* διάκος,
—τὴν Πόλι θὲ νὰ κάμουνε οἱ Χρισιανι' ἀνωκάτω.
Κι' ἂν δὲ μοῦ τὸ πιστεύγετε, ἐλᾶστε* νὰ τὸ ἰδῆτε,
πόσα μαχαίρια καὶ σπαθιά, τουφέκια θὲ νὰ βρῆτε.—
Καὶ πᾶνε 's τὸ Πατριαρχειό, καὶ βρίσκουν τὰ τουφέκια,
καὶ βρίσκουν κ' εἰς τὸν τσεπανὲ* δεμένα τὰ φυσέκια.
Θρῆνος πολὺς ἐγείνηκε, κρεμνοῦν τὸν Πατριάρχη,
's τὸν θάνατόν του ἤλεγε.—Ὁ πόλεμος ν' ἀνάψῃ.
κι' ὅποιος πιστεύγει 's τὸ Χριστὸ νὰ 'πᾷ νὰ πολεμήσῃ
καὶ δίχως νὰ ξαγορευτῇ* νὰ πᾷ νὰ κοινωνήσῃ.—
Καὶ τὴν εὐχήν του ἔδωκε κι' ἄφηκε τὴν κατάρα,
ὅποιος δὲν τρέξῃ 's τὸν ἔχθρὸ νά 'χῃ κακὴ τρομάρα.
Γιὰ 'κεῖνο βάσταξ' ὁ Μωριᾶς κ' ἤτονε 'μονοιασμένος,
καὶ τὴν Τουρκιά του ἔσφαξε κ' ἐβγῆκε κερδεμένος.
'Εβάσταξέν το κι' ὁ Ζερβὸς κι' ὁ καπετὰν 'Αντώνης
ἀποῦ τὸ Μυλοπόταμο, ἀποῦ τὸ Μελιδόνι.
Καϋμένο* Μυλοπόταμο, καϋμένο Μελιδόνι,
τὸν Καπετάνιο σού 'χασες κ' ἦντα θαρρεῖς ἀκόμη!

Μανώλης Παππαδάκης 'Ανωγειανός. 1823.

'Αφουκραστεῖτε νὰ σᾶς 'πῶ, τέσσερα πέντε λόγια,*
οὔλ' οἱ καλοὶ 'ποθάνασι ἀποῦ ἦταν εἰς τ' 'Ανώγεια,
Οὔλ' οἱ καλοὶ 'ποθάνασι, οὔλ' οἱ καλοὶ ἀντρειωμένοι,
μὰ σὰν τσῆ Παππαδιᾶς τσῆ γυιοὺς δὲν ἦσαν ξακουσμένοι.
Τὸν ἕνα εἶχενε Παππᾶ κ' ἐδιάβαξε χαρτάκια,
τὸν ἄλλον εἶχενε βοσκὸ καὶ τσ' ἔβλεπε τ' ἀρνάκια.
Τοῦ πεθεροῦ του ἔβοσκε κ' ἔβλεπε χίλια στεῖρα.
καὶ δυὸ χιλιάδες νά τονε 'κεῖνος δὲν τὄχε χρεία.
Μ' ἀπόθανε καὶ ὁ Παππᾶς ποῦ διάβαξε χαρτάκια,
κ' ἐμπήτισέ νε κι' ὁ βοσκὸς ἀποῦ 'βλεπε τ' ἀρνάκια.*
Χαϊμὸς ς' ἐκεῖνο τὸ βοσκὸ καὶ γιάντα νὰ μπητίσῃ*,*
ἀπ' ἀναζήτα τὰ σφαχτὰ δίχως νὰ τὰ μετρήσῃ.*
Πρωτήτερά 'τονε βοσκὸς κ' ἔβοσκεν εἰς τὰ ὄρια,
κ' ὕστερης καὶ πολεμηστὴς 'βγαρμένος εἰς τ' 'Ανώγεια.*
Μιὰν ταχυνὴ σηκώνεται, πλύνεται καὶ καθίζει,*
καὶ μὲ μαντῆλα πλουμιστὴ τὰ μάθια του σφουγγίζει.*
—Φέρε μας, μάννα, μιὰ ῥακή, δῶσέ μας καὶ καρύδια,
μὲ τ' ἀγαδάκια σήμερο θὰ παίξωμε παιγνίδια.*
—Γυιέ μου! βλέπε τὴ νιότη σου συντήρα τὴ ζωή σου,*
κι' ἀλλοῦ δὲν εἶν' τὰ θάρρη μου παρὰ σὲ ὄνομής σου—*
Μὰ 'ς τοῦ Κρουσσῶνα τὴν κορφὴ τὰ 'φάγαν τὰ καρύδια,
'ς τοῦ Γάζη κατεβήκανε κ' ἐστέσαν τὰ τσαντήρια.*
'Σ τοῦ Γάζη ἀποπεροθιὸ ἐπαῖξαν τὰ παιγνίδια,*
κι' ὁ Μανωλιὸς σκοτώθηκεν ἐκεῖ 'ς τὸ χάνι ἴδια.
Τὰ μπαϊράκια 'πήρανε κ' ἐπῆγαν 'ς τὸ κονάκι,*
καὶ ἡ γυναῖκά τού 'φταξε σὲ ὥρα μιὰ λιγάκι,*
—Μά 'ντα μοῦ τὸν ἐκάμετε κ' ἐμὲ τὸ γλακηχτή μου,*
τὸ γλακηχτὴ καὶ τὸ βοσκὸ καὶ τὸν πολεμηστή μου;
—'Οπίσω 'πόμεινε, κερά, νὰ τουρκοπολεμήσῃ,
τῶν 'Αρναούτω τ' ἄλογα, ἕνα νὰ μὴν ἀφήσῃ.
—Λώπως τὸν ἐσκοτώσανε, καιτὲς* δὲ μοῦ τὰ λέτε;*
τσῆ μαυροκακορροίζικης, πάντημος καὶ μοῦ φταῖτε*;*
—Μ' ἀναγαλιὸ(1) νὰ σοῦ τὸ 'πῶ, μέσα ἡ καρδιά μου βράζει,*
γιατὶ τὸν ἐσκοτώσανε πλιὰ μέσ' ἀποῦ τὸ Γάζη.*

(1) *Ὀρθότερον—'Ανατριχιῶ.*

Καὶ σέρν' ἡ μαύρη, μιὰ φωνὴ καὶ τὸ χωριὸ μαξώχθη*,*
—Μανώλη μου, Μανώλη μου, 'ς τὴν ἀκριβή σου νιότη,
Ποῦ 'νιε, Μανώλ', ἡ κεφαλαῖς ἡ τρεῖς ποῦ 'θελε φέρῃς;
ἐγέλασές με σήμερο, κ' ἐμένα δὲ μὲ πέρνεις.
Ποῦν' τὰ κεφάλια τῶ Τουρκῶ ποῦ μοῦ 'φερνες πεσκέσι;*
ἡ λαύραις ἀποῦ μ' ἄφηκες τὰ 'σωθικά μου καῖσι.
Ἂν ἤθελε μοῦ φέρῃς μιά, μιὰ κεφαλὴ ἑνοῦς τούρκου,
νὰ 'πῶ κι' ἂν ἐσκοτώθηκες 'κδικήθηκες τσ' ὀχθρούς σου.
Σὰν ὀπροχθὲς ποῦ μοῦ 'φερες κι' ἐμάλωνά σε, γυιέ μου,
καὶ σοῦ 'λεγα νὰ σέβεσαι· δὲ μ' ἐλυπήθης, Θέ μου!
—Μὴ κλαίῃς, κερὰ Παππαδιά, μὰ σκότωσε τριάντα,
τριάντα τούρκους διαλεχτοὺς καὶ τσ' ἔθεσε* 'ς τὴ μπάντα*.*
Μ' ἄφησε καὶ παραγγελιὰ νὰ 'ποῦν τοῦ πεθεροῦ του,
νὰ 'πᾶν' τὰ κοκκαλάκια του μαζὶ μὲ τοῦ κυροῦ του.
Τὰ ζᾶ του νὰ ποτίζουνε 'ς τοῦ Βλάχο τὰ πηγάδια,*
ἐκεῖ ποῦ 'πίνανε κι' ὀμπρὸς κι' ἄλλα πολλὰ κοπάδια.
'Σ τὴ πλειὰ βαθύτερη γιαλιὰ νὰ 'πᾶν' τὰ πρόβατά του,
κ' εἰς τοῦ Σκηνάκου τὴν κορφὴ τὰ στειρομάροπά του.
Λεράκι ἂς τῶνε βάνουνε ἀσημογανωμένα*,*
γιατ' εἶχει καὶ τσῆ κουδουνιαῖς φουντούλικα ζαμμένα.—*

Τραγοῦδι ἀποτυχούσης ἐφόδου τοῦ Φρουρίου Γραμβούσης.

(11 πρὸς τὴν 12 Δεκεμβρίου 1823) (1).

Τρεὶς ἀντρειωμένοι πορπατοῦν 'ς τὴ Κρήτη τὴν παντέρμη,*
σὰν νά 'τον ἀπὸ μιὰ κοιλιὰ ἦτον ἀγαπημένοι.
Σὰν νά 'τον ἀπὸ μιὰ κοιλιὰ κ' ἐφάγαν ἕνα γάλα,
ἔτσι ἀγαπηθήκανε περίσσια καὶ μεγάλα.
Σὰν ἀξαδέρφοι καὶ 'δικοὶ σὰν φίλοι μπιστεμμένοι.
'ς τὸν πόλεμ' ὅπου μπαίνανε ἐβγαῖναν κερδεμένοι.
Τὸν ἕνα λέγαν Ξέπαπα τὸν ἄλλο Μπουζομάρκο,
τὸν τρίτο λέγαν Παναγῆ ποῦ φύλαγε τὸ Κάστρο.

---

(1) Ἡ ἀποτυχοῦσα αὕτη ἀπόπειρα τῆς ἐφόδου τοῦ φρουρίου Γραμβούσης (Κώρυκον) συνέκειτο ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν Γ. Παπαδάκη, Βουζομάρκου, Α. Παναγιώτου, Μαυράκη, Ἀδελφοὶ Σωσάνη Ὑδραῖοι, Ἀντών. καὶ Ῥαφαήλ. Π. Σουλιώτης, καὶ Παπαμόσχου μεθ' 150 περίπου στρατιωτῶν· 83 τούτων ἐφονεύθησαν.

Μ' αὐτοὶ ἀποφασίσανε νὰ πᾷ νὰ πολεμήσου,
καὶ τσῆ Γραμποῦσας τὴν Τουρκιὰ ἕνα νὰ μὴν ἀφήσου,
ὁ Μπουζομάρκος βγήκενε πρῶτος εἰς τὸ μπεντένι,*
κ' ἐφτὰ νομάτους ἔκοψε μόνο μὲ τὸ μαχαῖρι.*
'Ελᾶστ' ἀπάνω, μπρὲ* παιδιά, 'ς τσῆ τούρκους θὰ γιουργιάρω*,*
γιατὶ δὲν βγαίνω 'γῶ ἀπὸ πᾶ ὄξω καὶ ν' ἀποθάνω.
Μὰ ὅνταν ἀνέβαίνανε ἀπάνω 'ς τὴ Γραμποῦσα,
ὡσὰν τὰ χιόνια τοῦ βορριᾶ ἢ μπάλλαις ἐχτυποῦσα.*
Βαρύστηκεν ὁ Ξέπαπας τῶμορφο παλληκάρι,*
κι' ἀδυμονᾷ ὁ Παναγῆς γιὰ δὲν 'μπορεῖ νὰ 'πάῃ.*
Κι' ὁ πρῶτος ποῦ σκοτώθηκεν ἦτον ὁ Μπουζομάρκος,
τὸ παλληκάρι τὸ καλὸ κι ὁ ξακουσμένος δράκος!
Κ' ὕστερα σκοτωθήκανε οἱ τρεῖς καπετανέοι,
καὶ μετ' αὐτοὺς σκοτώθηκαν σὰν ὀγδοῆντα νέοι.
Μὰ 'μεῖς ἐγεννηθήκαμε τούρκους νὰ πολεμοῦμε,
γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ τούρκους δὲν προσκυνοῦμε,
γῆ οὖλοι ἂς ἀποθάνωμε γῆ νὰ λευθερωθοῦμε.

Οἱ ἐν Φαλήρῳ παρὰ τῷ λόφῳ τοῦ Μουσείου πεσόντες Κρῆτες.

(τὴν 23 'Απριλίου 1827).

Φωθιὰ νὰ κάψῃ τὸ Μωρεᾶ, φωθιὰ νὰ τὸν κεντήσῃ*,*
γιατ' εἶχα ἡ μαύρη τρεῖς ὑγιοὺς κ' οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι,
Τὸ Μῆτρο καὶ τὸ Κωσταντῆ καὶ τὸν καϋμένο Γιάννη,
τὸ Μῆτρο πιάσαν 'ς τὸ βουνὸ τὸν Κώστα 'ς τὸ λαγκάδι,
κι' ὁ Γιάννης μου, τὸ θάρρος μου, 'ς τὸν Πειραιᾶ σκοτώθη.
Σκοτώθηκε τ' ἀϊ-Γιωργιοῦ 'ς τσ' εἴκοσι τρεῖς τ' 'Απρίλη,
μαζὶ μὲ τόσους Κρητικοὺς ἀδερφοχτοὶ καὶ φίλοι.*
'Σκοτῶσαν τὸ Ῥουστικιανό, Κουρμούλη, Κυκιράκη,
τὸ Πλεύρη, τὸν Καλαμαρᾶ μὲ τὸ Νικηφοράκη.
Κι' ὁ Καραΐσκος ἀρχηγὸς κ' ἐκεῖνος ἐσκοτώθη,
καὶ τοῦ Καλλέργη κόψανε τ' ἀφτὶ σὰν ἐσκλαβώθη.
'Εγούοι μου, ἐγούοι μου! τσῆ μαυροκακομοίρας,*
πλειὰ ἀπὸ τρακόσιοι Κρητικοὶ αὐτὸ τὸ δρόμο ἐπῆρα.

Ἰωάσαφ Ξωπατέρας

(Μάρτιος 1828) (1).

Πουλιά, μὴν κηλαϊδήσετε Σαββάτο γῆ Δευτέρα,
γιατὶ τὸν ἐσκοτώσανε αὐτὸ τὸν Ξωπατέρα.
Μηδὲ 'ς τὴν Κρήτη ἀκούστηκε μηδὲ 'ς τὴν 'Εγγλιτέρα,*
νὰ πολεμήσῃ τὴν Τουρκιὰ ὡσὰν τὸν Ξωπατέρα.
Σὰν ἤθελε νὰ κατεβῇ 'ς τὸ Τοπαλτὶ μιὰν ὥρα,*
μικροὺς μεγάλους τὴν Τουρκιὰ ἐμάντριζε 'ς τὴ χώρα.*
Μιὰ ταχυνὴ 'κατέβηκε μὲ τὸ γδυμνὸ μαχαῖρι,*
ἐφτὰ ἀγάδω κεφαλαῖς ἐπῆρεν εἰς τὸ χέρι.
Τσῆ κεφαλαῖς των ἔκοψε 'ς τὸν ἥλιο τσῆ ξαπλώνει,
καὶ ἡ Τουρκιὰ ὡς τὤμαθε περίσσα ξαγριώνει.*
Συχνὰ τοῦ πέμπουν γράμματα λέσι του καὶ ξεστίχου,*
—οὐλ' ἡ τουρκιά 'ρχεται γιὰ σέ, μόνο καλὰ βλεπήσου.
—Δὲν τό 'χω πῶς ἐκίνησεν οὐλ' ἡ Τουρκιὰ γιὰ μένα,
μόνο διαλέξαν τὸν καιρὸ ποῦ 'χω λαβὴ 'ς τὴ χέρα.—
Ὁ Μαλικούτης ἀρχηγὸς τοῦ διπλοπαραγγέρνει,
—Γιὰ τὸ Θεό, ἀξάδερφε, 'ς τὸν Πύργο μὴ ξωμένῃς,*
'ς τὸ Πύργο μὴ θαρεύγεσαι 'ς τὸν Πύργο μὴ πλανᾶσαι*,*
γιὰ θὰ σὲ κλείσῃ ἡ Τουρκιὰ καὶ θὰ παραπονᾶσαι.
—Μὰ 'μένα μοῦ τὰ πήγανε 'ς τὸ Κάστρο τ' ἅρματά μου,
μὰ πάλι τὰ ξεμπέρδεσα μὲ τὴν παλληκαριά μου.—
Μηνᾷ του ὁ Μεραμὲτ-ἀλῆς, πρόδωσε, Ξωπατέρα,*
γιατ' ἔφταξε τὸ τέλος σου κ' ἡ γι' ἄσκημή σου 'μέρα,
Καὶ πάλι τοῦ ξαναμηνᾷ, πρόδωσε, Ξωπατέρα,*
γιατὶ θὲ νά 'νε αὔριον ἡ γ' ὕστερή σου μέρα.
—Δὲν προσκυνῶ, μωρὲ σκυλιά, μόνο θὰ πολεμήσω,
τσῆ Κρουσσανιώταις 'γδέχομαι καὶ θὰ σᾶσε νικήσω.
Δὲν προσκυνῶ, μωρὲ σκυλιὰ καλὰ θὰ ταγιαντήσω,
τὸν Κόρακ' ἀνημένω δά, νὰ σᾶσε διαολίσω.*
Ἂν ἤρθετε γιὰ τὸ φαΐ νὰ σᾶσε μαγερέψω,
μ' ἂν ἤρθετε γιὰ πόλεμο κορμιὰ θὰ μακελέψω,*

---

(1) *Ἰωάσαφ ὁ καὶ Ξεπατέρας ἐπικαλούμενος, ἐξήσκει τὸν μοναχικὸν βίον ἐν τῷ κατὰ τὴν Γορτύνην μοναστηρίῳ τῆς Ὁδηγητρίας, ἐκκραγέντος δὲ τοῦ ἀγῶνος τοῦ* 1821 *καταλίπει τὸν μοναδικὸν βίον καὶ καταπολεμῶν τοὺς ἐχθροὺς κατέστη τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων τοῦ Ἡρακλείου Μεσσαρᾶς καὶ τῶν Ἀμπαδιωτῶν κλπ.*

—Δὲν ἤρθαμε γι̯ὰ τὸ φαΐ καὶ γι̯ὰ τὰ μαγεργι̯ά σου,
Μὰ σήμερο θὰ ἰδούμενε, Ξέπαπα, τὴν ἀντρειά σου.
Τοῦρκοι κολλοῦνε 'ς τὸν πηλὸ κι̯' ὁ Ξώπαπας 'ς τὸ κρέας,*
καλὰ τὸ 'λόγιασ' ἡ Τουρκι̯ὰ πῶς δὲν 'πομένη ἕνας.
Αὐτὸς ἐκόλλα 'ς τὸ κρηὰς κ' οἱ Τοῦρκοι 'ς τὰ μασγάλι̯α*,*
Θέ μου! μὴ ῥίξῃς χρισθι̯ανὸ ποτὲ σὲ τέθοια χάλι̯α.*
Γι̯ατὶ ὁ ξακουστὸς παπᾶς 'ς τὸν Πύργο πολεμᾶται,
ἀποῦ 'κανε ὅλη τὴ Τουρκι̯ὰ καὶ πάντα τὸν φοβᾶται.
Τοῦ Πύργου 'δώκανε φωθι̯ὰ κι̯' ἀνοῖξαν τὰ θεμέλι̯α.
'ποῦ τὸν ἐσιγουράρανε τὰ τέσσερα Καστέλι̯α.*
Μεγάλο σάλτον ἔπαιξε 'ς τοῦ Πύργου τὴν καμάρα,*
δρυμι̯ὰ φωνὴ τῶν ἔσυρε, καὶ πι̯άνει τση τρομάρα.*
'Σ τὴ μέση των 'γι̯ουρούντισε πάλι μὲ τὸ μαχαῖρι,*
κ' ἕναν ἀγὰ ἐπλάκωσε, τὴν κεφαλή του πέρνει.
'Σ τὸν Πύργο τὴν ἐκρέμασε 'πάνω 'ς τὸ μπαϊράκι,*
κ' οἱ Τοῦρκοι τὴ 'θωρούσανε κ' ἐπίνασι φαρμάκι.
Μηνᾷ τ' ὁ Σιλιχτὰρ ἀγᾶς τὸν Πύργο γι̯ὰ ν' ἀφήσῃ,
ὠ γι̯ὰ νὰ δώσῃ τ' ἅρματα καὶ γι̯ὰ νὰ προσκυνήσῃ.
—'Ντροπ' εἶνε, Σιλιχτὰρ ἀγᾶ, καὶ 'ποῦ ἀλλοῦ ἀκούσθη,
νὰ πολεμοῦν ἕναν Παπᾶ ἐννι̯ὰ χιλιάδες Τοῦρκοι;
Μὰ ἦντα νὰ κάμω τοῦ καιροῦ ποῦ 'πῆραν τὰ ποτάμι̯α,
μὰ οὖλοι 'ς τσ' 'Οδηγήτριας θὰ κειτεστε τὰ πλάγι̯α.
Μ' ἀμέτε δὰ μπουρμάδες* μου κάμετε τὸ ντοᾶ* σας,*
πάρετε τσῆ καντῖνες σας κάτσετε* 'ς τὰ χωρι̯ά σας.—*
Ἔκαμε μάνναις δίχως γυι̯ούς, καντῖνες δίχως ἄντρες,*
σὰν τα τραγι̯ὰ τσῆ μάζωνε καὶ τσῆ 'σφαξε 'ς τσῆ μάντραις.
—Αὐτὴ δὲν εἶνε, τοῦρκοι, ἀντρειὰ μόνο 'νε πουτανᾶτο,*
σήμερον ἕνας Ξώπαπας σᾶς ἔκαμ' ἄνω κάτω.
Αὐτὸ δὲν εἶναι, Τοῦρκοι ἀντρειὰ μόνο 'νε πουστουλοῦκι,*
νὰ πολεμᾶτ' ἕναν Παπᾶ, ἐννι̯ὰ χιλι̯άδες Τσύρκοι.
'Εχόρτασα τὴ χέρα μου κ' εὔφρανα τὸ κορμί μου,
κ' ἔλα σύ, Σιλικτὰρ ἀγᾶ, κόψε τὴν κεφαλή μου—
Τοῦ Ξωπατέρα ὁ πόλεμος πάντοτε θὰ γροικᾶται,
κι̯' ὅσοι κι̯' ἂν ἦσθε χριστι̯ανοὶ οὖλοι τοῦ συγχωρᾶτε.

Ὁ Χατζῆ Μιχάλης Ταλιάνος ἀγωνιζόμενος μετὰ 300 ἱππέων του καταστρέφεται ἐν Φραγκοκαστέλλῳ, κατὰ τὴν 17 Μαΐου 1828 (1).

Ἀφουκραστεῖτε νὰ σᾶς πῶ οὗλοι μικοὶ μεγάλοι,
πῶς πολεμᾷ ὁ Μουσταφᾶς μὲ τὸ Χατζῆ Μιχάλη,
Ἐπιάσαν οἱ Γραμπουσιανοὶ (2) κ' ἐγράψαν καὶ ζητοῦνε,
Ἀτλῆδες ἀποῦ τὸ Μωρεᾶ πολλοὶ νὰ κατεβοῦνε.*
Κι' ἐπέψαν γράμμα τοῦ Χατζῆ τοῦ Στερεολλαδίτη,
νὰ πρεμαζώξῃ τσ' ἄντρες του νὰ κατεβῇ 'ς τὴν Κρήτη.
Σ τ' Ἀνάπλι 'μονομέριασε τρακόσους δυὸ ἀτλῆδες*,*
'ς τὴν Κρήτη γιὰ νὰ κατεβῇ ἀποῦ 'ν' οἱ Μυσερλῆδες.*
Κ' ἐδιάλεξε τσῆ Ῥούμελης ἄντρες καὶ παλληκάρια,*
Κι' ἀπῆς τσῆ μονομέριασε τσ' ἔβαλε 'ς τὰ καράβια,*
Πάει καὶ ξεβαρκάρει τση 'ς τὴ λεύθερη Γραμποῦσα,
κ' ἐρώτα τσῆ Γραμπουσιανοὺς ἂν ἔχουσι μπαρούθια.
—Ἐμεῖς, μπαρούθια ἔχομε, βόλια νὰ πολεμοῦμε,*
ἄλογα μόνο θέλομε κ' εἰς τὴ στερηὰ νὰ βγοῦμε—
Μὰ πάλι δὲν ἐπίστεψε κ' ἐμπῆκε 'ς τὰ καΐκια,
νὰ ξεβαρκάρῃ 'ς τὸ Λουτρὸ νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθεια.*
Κ' εὑρίσκει ἐκεῖ τσῆ Σφακιανοὺς κι' ὅσ' ἦτον ἀντρειωμένοι,
κι' ὅσ' ἦτον εἰς τὸν πόλεμο περίσσια τιμημένοι.
—Ἐλᾶστε, σεῖς οἱ Σφακιανοί, καὶ νά ῥθουν κ' οἱ Ῥιζίταις,*
νὰ πᾶμε νὰ σηκώσωμε καὶ τσῆ Κατωμερίταις.

---

(1) *Ὁ Ἥρως Χατζῆ Μιχάλης Ταλιάνος Στερεολλαδίτης ἔφθασεν εἰς Κρήτην τὴν 4 Ἰανουαρίου 1828 μετὰ 300 ἱππέων ἐκλεκτῶν. Μετά τινας μάχας ἔξωθεν τῆς Ῥεθύμνης ἀρχηγούντων τοῦ Γ. Τσουδεροῦ καὶ Στρατ. Δεληγιαννάκη νικοῦν οἱ Κρῆτες μετὰ τοῦ Χ. Μιχάλη τὸν Μεχμὲτ πασσᾶ ἡγούμενον ὑπερδιπλασίων Τούρκων (12 Μαΐου). Ἀλλὰ τὴν 17 Μαΐου μεταβάντων τοῦ Χ. Μιχάλη μετὰ τοῦ ἱππικοῦ του καὶ ἄλλων πλείστων Κρητῶν εἰς Φραγκοκάστελλον, ἔνθα ὁ Μουσταφᾶ-Πασσᾶς εἶχε καὶ ἐκ τῶν τριῶν φρουρίων τῆς Κρήτης συγκεντρώσῃ μεγάλην δύναμιν (3 Πασσάδες 5 χιλ. πεζικὸν καὶ 300 ἱππεῖς ἀνήρχοντο νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὰ Σφακιά), συνεκροτήθη ἀπελπιστικὴ καὶ σπουδαιοτάτη μάχη εἰς ἣν ἔπεσον οἱ πλεῖστοι τῶν στρατιωτῶν καὶ ἱππέων του καὶ πολλοὶ Κρῆτες Ῥιζῖται, ὁ δ' ἀρχηγὸς κατεσφάγη μαχόμενος ἐπὶ τοῦ ἵππου του.*

(2) *Ἡ Γραμβοῦσα εἶχε κυριευθῇ ὑπὸ τῶν Κρητῶν κατὰ τὸ 1825 Αὐγούστου 2 ἡμέρ. Κυριακὴν ὥρ. 6 ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Κουμῆ, Δημ. Καλλέργη κλπ. ἡ δὲ Κεντρικὴ Διοίκησις τῆς Κρήτης, τῇ 19 Αὐγούστου ἐ. ἔ. διώρισεν ἐν αὐτῇ τριμελῆ ἐπιτροπήν, ἥτις διῴκει τὰ τῆς Κρήτης, καὶ ἔκτοτε* **Γραμβουσιανοὶ** *ἐκαλοῦντο.*

'Ελᾶστε, σεῖς οἱ Σφακιανοί, μπρόβολα* παλληκάρια,*
νὰ πολεμοῦμε τὴν Τουρκιά, κι' ἀφῆτε τὰ κοπάδια.
Καὶ ὁ Πασσᾶς, ὡς τ' ἄκουσε, πολλὰ τὰ βαροφάνει,
'ς τὸ Κάστρο κ' εἰς τὸ 'Ρέθεμνος γραφὴ πιάνει καὶ κάνει.
—'Ελᾶστε, σεῖς οἱ Καστρινοὶ κ' ἐσεῖς οἱ 'Ρεθεμνιώταις,*
ἐπᾶ 'ς τὸν 'Αποκόρωνα ποῦ 'μαι μὲ τσῆ Χανιώταις.
Πρεμαζωχτῆτε, τσῆ Τουρκιᾶς μπρόβολα παλληκάρια,*
νὰ 'πᾶμε νὰ τσῆ σφίξωμε νὰ πιάσουν τὴ Μαδάρα.*
Νὰ πάμενε εἰς τὰ Σφακιὰ νὰ κάμωμ' ἕνα χάλι,*
νὰ ἰδῶ πῶς θὰ τὰ βγάλωμε μὲ τὸ Χατζῆ Μιχάλη.
Γῆ 'ς τὴ Μαδάρα νὰ χαθῇ, γῆ 'ς τὸ γιαλὸ νὰ πέσῃ,
γῆ νὰ τόνε σκοτώσωμε σὰν ἤρθενε πεσκέσι.—*
Κι' ὁ Κιαχαγιᾶς του τὸ γροικᾷ, γυρίζει καὶ τοῦ κάνει,*
—Δὲν φεύγει, Μουσταφᾶ Πασσᾶ, γιατ' εἶνε παλληκάρι.
Δὲν εἶν' αὐτὸς Λαζόπουλος νὰ πιάσῃ τὴ Μαδάρα,
μόνο 'νὲ ἀποῦ τὴ 'Ρούμελη καὶ σέρνει παλληκάρια.
Μ' αὐτὰ τὰ 'Ρουμελόπουλα εἶν' ἄντρες τιμημένοι,
καὶ θὰ μᾶσε σκοτώσουνε κι' ἂς εἴμεθα γνοιασμένοι.*
—Σώπασε... μὴ μοῦ τσῆ 'παινᾷς ἐξῆντα καβαλάρους,
μὰ 'γὼ σαλάτα τρώγω τση ὡς τρῶν τσῆ ψαρογάρους.—*
Μονομεριάξει ἡ Τουρκιὰ καὶ κάνει μιὰ κολῶνα*,*
νὰ 'πᾶνε νὰ πατήσουνε τῶ Σφακιανῶ τὴ χώρα.*
Πᾶνε μονομεριάζουνε 'ς τσ' 'Ελληνικαῖς καμάραις,*
κ' οἱ Χριστιανοὶ κατέβαιναν καὶ πιάνουν τσῆ Μαδάραις.
Κι' ὁ Κυριακούλης ἤλεγε ἀποῦ 'τον ἀντρειωμένος,
κ' ἤτονε κ' εἰς τὸν πόλεμο ἄξιος καὶ τιμημένος.
—'Αρπάξετ', οὗλοι, τὰ σπαθιὰ τ' ἅρματα καὶ μαχαίρια,
νὰ πᾶμε νὰ μουντάρωμε εἰς τσῆ τουρκιᾶς τ' ἀσκέρια.*
Μπορέτως φοβηθ' ἡ Τουρκιὰ σὰν κάμωμε τὴ γιούργια*.*
μπορέτως τσ' ἀλαργάρωμεν ὄξ' ἀποῦ τὰ ταμπούρια*—*
Κι' ὅντεν ἐκατεβαίνανε 'ς τ' 'Ασκύφου 'ς τὰ Μουράκια,
ὁ κόσμος ἐλουλούδιζε Τούρκικα μπαϊράκια.*
Σὰν τὰ εἴδασιν οἱ Σφακιανοί, εἶπαν μικροὶ μεγάλοι,
—Χατζῆ, μὴν 'πᾷς 'ς τὸν πόλεμο γιατ' εἶσαι τὸ κεφάλι.
Γιατ' εἶσαι τὸ κεφάλι μας κ' εἶσαι καὶ ἡ τιμή μας,
κι' ἀνὲ καὶ σὲ σκοτώσουνε χάνωμε τὴ ζωή μας.*
Τὴν ὄρεξί σου φύλαγε καὶ τὴν καβαλαρία,
ὥστε νὰ πᾶμε τὴν Τουρκιὰ σὲ ἄλλην ἐπαρχία.

ποῦ νὰ 'χῃ κάμπο γι' ἄλογα καὶ ῥίζα γιὰ παιχνιώταις,
γιὰ τὴν καβαλαρία σου τσῆ ξακουστοὺς στραθιώταις.
ἐπᾶ 'ς τὸ Φραγγοκάστελλο στενός σου 'νε ὁ τόπος,
κι' ἂν δὲ λυπᾶσαι τὸ Χατζῆ, λυπῆσου σκιὰς τσ' ἀνθρώπους.*
—Μὰ μιὰ φορὰ γεννήθηκα καὶ μιὰ θὲ ν' ἀποθάνω,
καὶ μιὰ θὰ τόνε στερηθῶ τὸν κόσμο τὸν ἀπάνω.
'Εδῶ ὁποῦ βρεθήκαμε τὸν πόλεμο θὰ κάμω,
Κι' ἂν μὲ σκοτώσουν σήμερο σᾶν ἄντρας θ' ἀποθάνω.
Κι' ἂν μὲ σκοτώσῃ ὁ Πασσᾶς κόβγῃ τὴν κεφαλή μου,
καὶ τήνε πάῃ 'ς τὰ Χανιὰ καὶ πέρνῃ τὴν τιμή μου.
Πάλι καὶ τὸν σκοτώσω ἐγὼ κόβγω τὴν κεφαλήν του,
καὶ τήνε πέμπω 'ς τὸ Μωρεᾶ καὶ πέρνω τὴν τιμή του.
Σελλώσετέ μου τ' ἄλογο 'ς τὸν πόλεμο ν' ἀράξω,
νὰ 'πᾷ νὰ 'βρῶ τὸ Μουσταφᾶ καὶ σκλάβο νὰ τὸν πιάσω
Καὶ κάνει παρακάλεσι καὶ κάνει τὸ σταυρό του,
καὶ πιάνει τ' ἀλαφρὸ σπαθὶ κρεμνᾷ το 'ς τὸ λαιμό του.
Πιάνει καὶ τὰ μπιστόλια του 'ς τὴ μέση του τὰ βάνει,
σὰν πολεμάρχος δὲ δειλιὰ κι' ἂν ἤθελ' ἀποθάνῃ.
Κι' ὅντεν ἐκαβαλίκεψεν ἔκλαψε τ' ἄλογό του,
καὶ τότε δὰ τὸ γνώρισε, δὲν εἶνε γιὰ καλό του.
Καὶ δίδει τὴ διαταγὴ εἰς τὴν καβαλαρία,
—Σήμερο θὰ τὴ δείξωμε, ἀδέρφια. τὴν ἀντρεία.
κι' ἂν 'βγοῦμ' ἀποῦ τὸν πόλεμο, παιδιά μου, κερδεμένοι,
'ς τσῆ Κρήτης οὔλο τὸ νησὶ τούρκος δὲν ἀπομένῃ.
Πάλι κι' ἂν σκοτοθούμενε τὴ σημερνὴν ἡμέρα,
θὰ μᾶσε μνημονεύγουνε τσῆ Κρήτης τὰ Καστέλλια.—
Δίδει βιτσὰ τοῦ μαύρου του 'ς τὴν πόρτα ξεπορτίζει,*
καὶ πιάνουνται μὲ τὴν Τουρκιὰ κι' ὁ πόλεμος ἀρχίζει.
'ς τὴ λύσσα τὴν πολεμικὴ κ' εἰς τὴ φωθιὰ τὴν τόση,
ἀπ' ὅλους 'ποῦ λαβώθηκαν, κάνεὶς δὲ θὰ γλυτώσῃ.
Σὰν τρία κάρτα ἐβάσταξε μ' ἂν ἤτονε δυὸ ὥραις,*
κι ἀνεὶς τοῦρκος δὲ γύριζε 'ς τσῆ βουλησμέναις χώραις.*
'Σ τὴ μιὰ μεριά 'τον τ' ἄλογα 'ς τὴν ἄλλ' οἱ σκοτωμένοι,
δεμένοι μὲ τσῆ ζώναις των ἐχάθηκαν οἱ ξένοι.
Κι' ἐμετρηθῆκαν οἱ Ῥωμνοὶ κ' ἐλλείπανε δυακόσοι,
κ' οἱ Τοῦρκοι μετρηθήκανε κ' ἐλλεῖπαν ὀκτακόσοι.
Χατζῆ Μιχάλης φώναξε 'ποῦ τὴ ψαρὴ φοράδα*,*
—Πρόβαλε, Μουσταφᾶ Πασσᾶ, κοντὰ 'ς τὴν εὐγοράδα,*

*μὴ χώνεσαι σὰν ἀλουποῦ 'ποπίσω ποῦ τ' ἀσκέρι**
ἔλα κοντά μου, σήμωσε, κ' ἡ μοῖρα ὅτι φέρει.
Μιὰν μπαλλωθιὰ τοῦ παίξουνε 'ς τὸ μαρμαρένιο μπέτη*,*
μὰ 'κεῖνος δὲν τὴνε ψηφᾷ σὰν παλληκάρι στέκει.*
Καὶ σέρνει τὸ σπαθάκι του καὶ μπαίνει 'ς τὸ ντουμάνι,*
καὶ τὴν Τουρκιὰ ἐσάστησε τὸν πόλεμο ποῦ κάνει.*
Δεύτερη μπάλλα παίζουν του κ' εἰς τὸ μερὸ τοῦ δίδει,
μὰ 'κεῖνος δὲν τήνε ψηφᾷ κι' ὀπίσω δὲ γυρίζει.*
Καστίζει τὴ φοράδα του καὶ πάει 'ς ἕναν κάρτο*,*
κι' ὅντιμως βρήχνει* σφαλιχτὸ τὸ βουλισμένο* Κάστρο.*
Μὰ δὰ ποῦ σ' ηὗρα σφαλιχτὸ πλειὸ σου νὰ μὴν ἀνοίξῃς,
γιὰ δὲν ἐβρέθηκ' ἄνθρωπος ὄξω νὰ μοῦ βουηθήξῃ.
Καὶ παίζουσίν του κι' ἄλλη μιὰ δίδει του 'ς τὴ μασέλα,*
*κ' ἐκείνη τὸν ἐγκρέμισεν ἀπάν' ἀποὺ τὴ σέλλα**
—Μὰ ἐλᾶστε, σεῖς οἱ Σφακιανοί, ἀποῦ 'στε παινεμένοι,
νὰ κάμετε τὰ δίκηα μου ταχυὰ τὸ μεσημέρι.
Τότες γιουρούντισ' ἡ Τουρκιὰ τὴν κεφελή του ἐκόψα,*
γιὰ νὰ τὴν πᾶνε τοῦ Πασσᾶ νὰ τῶνε δώσῃ γρόσσα.*
Κι' ὁ Μουσαφᾶς ὡς τ' ἄκουσε πολὺ τοῦ βαροφάνει,
γιατὶ νὰ τόνε σφάξουνε ἀποῦ ἦτον παλληκάρι.
Κι' ἂν ἤθελε γιατρεύγεται ἤθελε τόνε γιάνῃ,*
γιατ' ἦτο συντοπίτης του ἄντρας καὶ παλληκάρι.
Μ' ἀκόμη καὶ τὸ σήμερο 'ς τσῆ δεκαφτὰ τοῦ Μάη,
οὔλο τ' ἀσκέρι φαίνεται μὲ τὸ Χατζῆ Μιχάλη.*
καὶ πολεμοῦν 'ς τὰ σύννεφα κι' ἀκούγουντ' ἡ μπουρμπάδες,*
*φωναῖς, κι' ἀλογοπεταλιαῖς 'ς τοῦ Καστελλιοῦ τσῆ μπάνταις**
Οὔλοι οἱ γι' ἀλαφρόστρατοι θωροῦν τση καὶ τρομάζουν,*
μὰ 'κεῖνοι, ὁ θιὸς σχωρέσει των, κἀνένα δὲν πειράζουν.*

Προπόσεις.

Καί τινας δὲ τῶν προπόσεων τῶν κατὰ τοὺς γάμους ἐγειρομένων παραθέτομεν ἐνταῦθα:

Εὐοίβα! (Προηγεῖται σχεδὸν καθ' ὅλας τὰς προπόσεις).
Καλορρίζικα!—ἤ, Κολορρίζικοι.
Σ' τὴν ὑγειά σου γαμπρέ.
Σ' τὴν ὑγειὰ τῆς νύφης.
Σ' τὴν ὑγιιά σας νὰ ζήσετε καὶ νὰ σογεράσετε.*

Παιδιὰ τῶν παιδιῶ σας ν' ἀξιωθῆτε.
Ὁ Θεὸς νὰ σᾶρε δώση τοῦ 'Αβραὰμ καὶ τοῦ 'Ισαὰκ τὰ καλά.
Νὰ χαίρεστε τὸ στεφάνι σας.
Νὰ χαίρεστε τ' ἀκριβό σας στεφάνι.
Νὰ χαίρεστε τὸ τίμιό σας στεφάνι.
Καλὴ γλυκοσάλισι νὰ 'χετε.*
Καλὴ γλυκοσάλισι νὰ σᾶρε δίδῃ ὁ Θεός.*
Νὰ ξήσ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρός.

Νὰ ξήσ' ἡ νύφη κι ὁ γαμπρός,
κ' ἡ συντροφιά μας ὅλη.
Χαρούμενοι, κι' ἀπρίκαντοι,*
καὶ καλοκαρδισμένοι.*
*Χαρούμενοι κι' ἀπρίκαντοι**
καὶ πάντα 'μονοιασμένοι.
*Χαρούμενοι κι' ἀπρίκαντοι**
καὶ γλυκοσαλισμένοι.*

Χαρούμενοι κι' ἀπρίκαντοι καὶ καλοκαρδισμένοι,
κι' ἀποῦ τὰ νύχια ὡς τὴν κορφὴ τσικίνια φορτωμένοι.*

'Αστεία πρόποσις.

Ὡς ἐκόλλησεν ἡ πίσσα,
'ς τὸ λαιμὸ τῆς καλοκύθας, (1)
νὰ κολλήσῃ κι' ὁ γαμπρός,
εἰς τσῆ νύφης τὸ λαιμό.

Γενικαὶ προπόσεις.

Σ' τὴν ἀφεδιά σας.
Σ' τὴν ἀφεδιά σου / δεῖνα].*
Καλὰ ὑστερνά.
Χριστιανικὰ τέλει.

(1) *Κολοκύνθα ἐνταῦθα ὑπονοεῖ τὸ φλασκίον (τσότρα) τοῦ ὁποίου τὸν λαιμὸν προσαρμόζουν διὰ πίσσης.*

'Γειά, χαρά μας, παιδιά.
Καλὴν ὄρεξι, παιδιά.
Σ' τὴν ὑγειὰ τῆς συντροφιᾶς μας.

'Σ τὴν ὑγειά μας ὁλωνῶν
καὶ μεγάλω καὶ μικρῶ.

'Σ τσῆ χαραῖς τῶν ἐλεύθερω,
νὰ χαίρουντ' οἱ 'παντρεμμένοι.

Ὅλο 'γείαις καὶ χαραῖς,
καὶ ξεφάντωσαις καλαῖς.*

Ὅλο γείαις καὶ χαραῖς,
καὶ ἀναγάλλιασαις πολλαῖς.*

'Σ τσῆ χαραῖς τῶν ἐλεύθερω,
καλὴ ψυχὴ τῶν 'παντρεμμένω.

Πάντα 'γεία καὶ χαρά,
πάντα μὲ καλὴ καρδιά.

Πάντα 'γειὰ καὶ χαρά,
πάντα νά 'μεστα καλά.

Ἄλλαι προπόσεις.

Τοῦτο τὸ ποτῆρι,
τὸ κρυσταλλωτό,
οὔλοι θὰ τὸ πιοῦμε,
γεμιστό, ξεχειλιστό.
'Σ τὴν ὑγειὰ τοῦ νοικοκύρη,
'ς τσῆ χαραῖς του ποῦ κερνᾷ.
Ἂς τὸν ἀνεβάσωμε,
κι' ἂς τὸν κατεβάσωμε.
Πάνω 'ς τὰ τριαντάφυλλα,
κάτω 'ς τὰ γαρόφαλα.

Ποιὸς κρατεῖ τὴν κοῦπα,*
τῆς Μονεμβασιᾶς;
Ὁ Καπετᾶν (δεῖνας),
ὁ μπέης τσῆ Βλαχιᾶς.

Πιέτ', ἀφέντη, πιέτο,
καὶ ξαναγέμισέ το.
Κάλεσέ τον, 'γειά σου,
τὸν πλειὸ κοντήτερά σου.

Ἤπιεν το, κι' ἀπόπιεν το,
μὲ γειά του μὲ χαρά του,
μ' ὅλη τὴ συντροφιά του.
Ὅλο 'γείαις καὶ χαραῖς,
κι' ἀναγάλλιασαις πολλαῖς.*

Καλῶς σ' εὑρήκαμε, κρασί,
καλῶ σε, ἀγάπη μου χρυσῆ,
'γειὰ καὶ χαρὰ τοῦ κόσμου,
ἐμπρός μου πιέ καὶ δός μου.

'Σ τὴν ὑγειὰ τοῦ νοικοκύρη,
ὅπου ἔχει τὸ ποτῆρι.
'Σ τὴν ὑγειά μας δλωνῶ,
καὶ μεγάλω καὶ μικρῶ.

Προπόσεις 'Ανωγειανῶν.

Σκουτελοβαρίχνω σου,*
— Κι' ἐγὼ ἀντιστέκωμέ σου.*

Προπόσεις Γορτυνίων (Μασσαρᾶς).

'Σ τὴν ἀφεδιά σου, μποῦκά* μου,*
καὶ δέξου το, κοιλιά μου.
Πάντα 'γειά, πάντα χαρά,
*πάντ' ἀρνιὰ 'ς τὴ βοσκαριά**
κ' ἡ κοπελιά 'ς τὴ βρύσι.*
νὰ πιῇ καὶ νὰ γεμίσῃ.

Προπόσεις 'Αργυρουπολιτῶν.

'Ακάλεστο σ' ἐπιθυμῶ,
σὰν σὲ καλέσω ξεδειλειῶ,*
Τρώγω καλά, πίνω καλά,
κι' ὄρεξι δὲν μοῦ κάνει.
Τρώγω καὶ τὸ λουκάνικο,*
τ' αὐγὸ εἰς τὸ τηγάνι.
Γλυκὸ 'ν' τὸ μέλι, τρώγω το,
κ' εἰς τὸ Θεὸ σοῦ 'μνόγω.*
'Ετσά 'ν' καὶ κάθε φαητό,
κι' ὅπου τὸ βρῶ τὸ τρώγω.
Εὐοίβα τῶν ἀρχόντων,
τῶν νιῶν καὶ τῶν γερόντων.
Πριμηθάλασσα!
μικρό 'μουν καὶ σ' ἀγάπησα.

"Αλλη

"Ελα, Χριστὲ καὶ μάθια μου,
κ' ἐγὼ νὰ καταπίνω.*
'Σ τ' ὀνομά σου, Παναγιά μου,
νὰ γεμίσω τὴν κοιλιά μου.
Μεγαλόχαρι Παρθένο,
καὶ νὰ βάν' ὥστε νὰ πέρνω.
"Αγιαις πέντε Παρθέναις,
νὰ χορτάσωμ' ὡς τσῆ φτέρναις.*
"Ο Θεὸς νὰ μᾶς λυτρώσῃ,
καὶ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ.
"Ο Θεὸς νὰ μᾶς γλυτώσῃ,*
νὰ μὴ τύχουν ἄλλοι τόσοι.

"Ω κρασὶ γλυκό, μοσκάτο,*
ἂς ἐβρῇ ἡ κορφὴ τὸν πάτο.
Κ' οἱ γι' ὀχθροί μας ἄνω κάτω,
εἰς τσῆ θάλασσας τόν πάτο.

Μετὰ ταῦτα οἱ νέοι πάλιν ἐγειρόμενοι τῆς τραπέζης ἄρχονται χορεύοντες μετὰ τῶν νεανίδων καθ' ὅλην τὴν νύκτα καὶ διάφορα δίστιχα ἐρωτικὰ ᾄδοντες, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός.

Πολλάκις οἰκεῖοί τινες καὶ συγγενεῖς τῆς νύμφης συνακολουθοῦσι μετ' αὐτῆς ἐκ τοῦ χωρίου της εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ καὶ συνευωχοῦνται καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ὀφείλουσι ὅμως ν' ἀπέλθωσι πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου τῆς ἐπομένης, καθότι ἡ διαμονὴ αὐτῶν ἐπὶ πλέον νομίζεται προσβολή· εἴς τινα δὲ μέρη τῆς νήσου τοὺς παραβάτας τοῦ τοιούτου ἐθίμου τιμωροῦσι θέτοντες ἐφίππια ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ ἀποπέμποντες τοῦ χωρίου.

Ἡ Τζόγια.

Περὶ τῆς ἀρχαϊκωτάτης τζόγιας ἥτις δυστυχῶς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἡμῶν δὲν γίνεται πλέον εἰμὴ εἴς τινα χωρία τῆς Ἐπαρχίας Ἀποκορώνου, πραγματευόμεθα ἤδη διασώζοντες ἱστορικῶς τοὐλάχιστον τὸ ἀρχαῖον τοῦτο ἔθιμον τῶν πατέρων μας.

Τζόγια [Ζόϊα], ἐλέγετο στέφανός τις κατασκευαζόμενος ἐκ ταινιῶν ἴων καὶ ἀνθέων πεπλεγμένων πέριξ τοῦ ὁποίου ἀνηρτῶντο φλωρία. Ὅτε δηλ. ἡ ἀκολουθία τοῦ γαμβροῦ ἔφθανε πλησίον τοῦ χωρίου τῆς νύμφης εἰς θέσιν ἐπιφανῆ ἵστατο ἅπασα· ὁ γαμβρὸς ἔδιδε εἰς δύο γυναῖκας διὰ πρώτην φορὰν νυμφευθείσας *(πρωτοστέφαναις)* καὶ ὧν ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ ζῇ *(μαννοκυρουδάταις)*(1), ταινίας, ἃς πλέκουσαι μετὰ τῶν ἀνθέων καὶ τῶν ἴων σχηματίζουσι στέφανον· ἑτέρα δὲ γυνὴ τρυπῶσα τὰ ἐκ τῶν ἀκολούθων προσφερόμενα φλωρία καὶ διαπερῶσα αὐτὰ διὰ μεταξίνης κλωστῆς, δίδωσιν τὸν ὁρμαθὸν αὐτὸν κατόπιν ταῖς δύο πρώταις γυναιξίν, αἵτινες προσάπτουσιν αὐτὸν εἰς τὸν κατασκευασθέντα στέφανον. Ὁ ἐκ τούτων λοιπὸν κατασκευαζόμενος *πλέκτης*, ὠνομάζετο *τζόγια*, ᾄδοντο δὲ κατὰ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ τὰ ἑπόμενα ᾄσματα.

"Ἐδὰ τὴν ἀρχινούμενε,*
νά 'νε καλὴ ἡ γῆ' ὥρα,
τοῦ νιοῦ γαμπροῦ τὴν Τζόγια.
Εἰς τὄνομά σου, Θέ μου,
κῆ' ἀφέντη μου Χριστέ μου.

(1) Τρίτος τῶν ἀγώνων ἔφορος ἦν ὁ λεγόμενος Ἀμφιθαλλής, πιθανῶς ἱερεὺς οὕτω καλούμενος κατὰ τὸ παρ' Ἐφεσίοις ἔθιμον τὸ κωλύον ἀπό τῆς ἱερωσύνης τοὺς ὀρφανοὺς πατρὸς ἢ μητρὸς» [Ἡλιόδωρος Ι. 22.—Κρητικὸν θέατρον. Κ. Ν. Σάθα εἰσαγωγ. σελ. ρδ'.].

'Εδὰ τὴν ἀρχινούμενε*
νὰ 'νε καλὴ ἡ γι' ὥρα,
Τσῆ νύφης μας τὴ Τζόγια,
Εἰς τὄνομά σου, Θέ μου,
κι' ἀφέντη μου Χριστέ μου.

Βάνομε καὶ ῥοσμαρή,*
νὰ 'ν' ἡ γι' ὥρα ἡ καλή.
Βάνομε καὶ ματσουράνα,*
γιὰ νὰ ξῆ ὁ γαμπρὸς κ' ἡ μάννα.
Βάνομε καὶ καρεμφύλλι,
πενθερὸς νὰ ξῆ καὶ φίλοι
Βάνομε καὶ καντιφέδες,
γιασεμιὰ καὶ μενεξέδες.
Βάνομε βιόλες καὶ ῥόδα,
εἰς τσῆ νύμφη μας τὴν τζόγια. κτλ.

Ποῦ 'νιε τοῦτα; ποῦ 'νιε κεῖνα;
Ποῦ 'ν' τσῆ τζόγιας τὰ στολίδια;
—Ὁ γαπμρὸς θὲ νὰ τὰ φέρῃ,
Γιά ἰδετ' ὄρεξι τὴν ἔχει.

Τότε ὁ γαμβρὸς καταθέτει τὴν κοσμηματοθήκην (κιβώτιον ἢ ντοαλέτα) ἐκ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν κλπ. δώρων.

—Ποῦ 'νιε τοῦτα; ποῦ 'ν' κεῖνα;
ποῦ 'ν' τσῆ τζόγιας τὰ πρεπίδια;*
—Οἱ γονιοὶ θὲ νὰ τὰ φέρουν
γιά ἰδετ' ὄρεξι τὴν ἔχουν.

'Ενταῦθα οἱ γονεῖς καταθέτουσι τὰ δῶρά των.

—Ποῦ 'νιε τοῦτα; ποῦ 'νι' ἐκεῖνα,
ποῦ 'ν' τσῆ τζόγιας τὰ παιγνίδια;
—Οἱ μπαρμπάδες θὰ τὰ φέρουν,*
γιά ἰδετ' ὄρεξι τὴν ἔχουν,
Μὲ τὸν μαστραπᾶ τὰ γέρνουν. [δηλ. ἀφθόνως].*

'Ενταῦθα οἱ θεῖοι καταθέτουσι φλωρία χρυσᾶ κλπ. δῶρα.

Ποῦ 'νιε τοῦτα; ποῦ 'ν' ἐκεῖνα;
Ποῦ 'ν' τσῆ τζόγιας τὰ παιγνίδια.

—Οἱ κουμπάροι θὰ τὰ φέρουν,*
γιὰ ἰδετ' ὄρεξι τὴν ἔχουν,
μὲ τὸ μαστραπᾶ τὰ γέρνουν.*

Καὶ ἐνταῦθα οἱ κουμπάροι καταθέτουσι τὰ δῶρά των. Εἶτα καταθέτουσι τὰ δῶρά των οἱ νυμφαγωγοί.

—Ποῦ 'νιε τοῦτα; ποῦ 'νε' ἐκεῖνα;
ποῦ 'ν' τῆς τζόγιας τὰ παιγνίδια;
Ὄρεξί ἔχουν κι' ἂς τὴν δείξουν,
καὶ τὴ τζόγια νὰ πρεπίσουν.
Φέρετέ τα, οἱ καλεσμένοι,
οὔλ' οἱ γι' ἐδικοί καὶ ξένοι.*

Περάναντες δ' οὕτω τὴν τελετὴν τῆς τζόγιας τελειώνουν διὰ τοῦ ἑξῆς διστίχου.

« 'Στολίσαμε τὴ τζόγια μας μ' ἀσῆμι μὲ χρυσάφι,
τ' ἀντρόγυνο ποῦ θὰ γενῇ νὰ ζήσῃ νὰ γεράσῃ.

Μετὰ ταῦτα ἐκλέγουσι χάριεν τι κοράσιον ἐκ τῆς ἀκολουθίας δωδεκαετὲς καὶ «*μαννοκυρουδᾶτον*» θέτουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν τζόγιαν καὶ εἶτα ἄγουσιν εἰς τὸ χωρίον τῆς νύμφης. Ὡς δὲ φθάσωσιν ἐκεῖ καὶ τύχωσι τῆς προσηκούσης περιποιήσεως ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν τῆς νύμφης, ἄρχεται χορὸς ἕτερος πλησίον τοῦ χωρίου τῆς νύμφης ὑπὸ τῶν ἀκολούθων τοῦ γαμβροῦ, ἐν ᾧ ἄρχονται ἐπαινοῦντες τὴν νύμφην καὶ εὐχόμενοι ἵνα ὡς οἷόν τε ταχύτερον ἐξέλθῃ τῆς νυμφικῆς παστάδος καὶ χαιρετίσῃ τὴν ἀναμένουσαν αὐτὴν μετ' ἀνυπομονησίας ἀκολουθίαν τοῦ γαμβροῦ.

Ἐπίσης ὁ γαμβρὸς χορεύων μετὰ τοῦ κορασίου τοῦ φέροντος τὴν τζόγιαν ἀναμένει καὶ οὗτος τὴν στιγμὴν καθ' ἣν θέλει παρουσιασθῇ καὶ διέλθῃ ἐνώπιον αὐτοῦ χορεύουσα ἡ ζηλευτὴ νύμφη μετὰ τῆς ἑαυτῆς ἀκολουθίας. Εὐθὺς δὲ ὡς προσέλθῃ καὶ ἀρχίσῃ χορεύουσα μετὰ τῆς ἀκολουθίας της, ὁ γαμβρὸς διὰ τρόπου χαρίεντος καὶ δεξιοῦ κατορθοῖ νὰ θέσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς νύμφης τὸν στέφανον τῆς τζόγιας· τούτου γενομένου ὁ γαμβρὸς θεωρεῖται κύριος τῆς νύμφης καὶ πάντες οἱ συγχορευταὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ γαμβροῦ

ἐπαινοῦντες ἀναφωνοῦσιν αὐτοῖς «*καλορρίζικοι*», μεθ' ὅ, ὡς εἰπομεν, τελεῖται ὁ γάμος.

Ὁμοίως γίνεται τζόγια καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, ἀντὶ στεφάνου ὅμως σχηματίζεται ἀνθοδέσμη ἥτις τίθεται εἰς τὸ ποτήριον ἐκεῖνο, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ γαμβρὸς εἶχε στείλῃ μὲ τὰ δῶρα τοῦ ἀρραβῶνος.

Μετὰ ταῦτα ἤδετο ᾄσμά τι, ὅπερ παρίστα τὴν πώλησιν τῆς τζόγιας ἔχων ὡς ἑξῆς·

Ἡ δημοπράτησις τῆς Τζόγιας.

Ἐπὰ 'ς αὐτὸ τὸ γάμο,
ἐπέρασ' ἄϊς Γιώργης.
Κ' ἐσείστη κ' ἐλιγίστη,
καὶ τσῆ Τζόγια μας εὐχήθη.
Πάει 'ς τὸ Κάστρο νὰ πουλήσῃ,
καὶ νὰ τὴνε διαλαλήσῃ.
Γιὰ ἕνα ψωμὶ χρυσάφι,
καὶ γιὰ δυὸ μαργαριτάρι.
—Χίλια γρόσια θὰ τὴν κάμω,
κι' ὅποιος θέλει, ἂς βάλῃ ἀπάνω.
—Ξέπεσέ την, νὰ ζήσῃς,
νὰ τὴνε γοργοπουλήσῃς.
—Ἐννιακόσια θὰ τὴν κάμω,
κι' ὅποιος θέλει, ἂς βάλῃ ἀπάνω.
—Ξέπεσέ την, νὰ ζήσῃς,
Νά τὴνε γοργοπουλήσῃς.
—Ὀχτακόσια θὰ τὴν κάμω,
κι' ὅποιος θέλει, ἂς βάλῃ ἀπάνω.
—Ξέπεσέ την, νὰ ζήσῃς
Νὰ τήνε γοργοπουλήσῃς.
—Ἑφτακόσια θὰ τὴν κάμω,
κι' ὅποιος θέλει, ἂς βάλῃ ἀπάνω.
—Ξέπεσέ την, νὰ ζήσῃς
Νὰ τήνε γοργοπουλήσῃς.
—Ἑξακόσια θὰ τὴν κάμω,
κι' ὅποιος θέλει, ἂς βάλῃ ἀπάνω.
—Ξέπεσέ την, νὰ ζήσῃς,

νὰ τήνε γοργοπουλήσῃς.
—Πεντακόσια θὰ τὴν κάμω
κι' ὅποιος θέλει, ἂς βάλῃ ἀπάνω.
—Ξέπεσέ τηνε, νὰ ζήσῃς.
νὰ τήνε γοργοπουλήσῃς.
—Τετρακόσια θὰ τὴν κάμω,
κι' ὅποιος θέλει, ἂς βάλῃ ἀπάνω.
—Ξέπεσέ την, νὰ ζήσῃς,
Νὰ τήνε γοργοπουλήσῃς.
—Μὰ τρακόσια θὰ τὴν κάμω,
κι' ὅποιος θέλει, ἂς βάλῃ ἀπάνω.
—Ξέπεσέ τηνε νὰ ζήσῃς,
Νὰ τήνε γοργοπουλήσῃς.
—Μὰ διακόσια θὰ τὴν κάμω,
κι' ὅποιος θέλει, ἂς βάλῃ ἀπάνω.
—Ξέπεσέ τηνε, νὰ ζήσῃς,
νὰ τήνε γοργοπουλήσῃς.
—Ἑκατὸ θὰ τήνε κάμω.
κι' ὅποιος θέλει, ἂς βάλῃ ἀπάνω. (1)

(1) *Ἀρχαία εἶναι καὶ ἡ πρόληψις αὕτη τοῦ ἀναμετρᾶν ἀντιστρόφως ἀπὸ χιλιάδας νὰ καταλήγουν εἰς ἑκατοντάδας, ἢ ἀπὸ ἑκατοντάδας, εἰς δεκάδας, ἢ ἀπὸ δεκάδας πρὸς τὴν μονάδα καὶ τοῦ μηδενός· ὡς λ. χ. εἰς τὰς γοητείας κατὰ τῆς βασκανίας ὡς ἀλεξιφάρμακον ἡ γόησσα λαμβάνει 9 λωβοὺς πηγάνου, (διότι καὶ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, "τὸ πήγανον βασκανίας φασὶ φάρμακον εἶναι„), ἕκαστος λωβὸς νὰ περιέχῃ 5 καρποὺς (πηγανόσπερμον) καὶ ῥίπτουσα ἀνὰ ἕνα λωβὸν ἐντὸς τοῦ φυλακτηρίου τοῦ πάσχοντος ψυθυρίζει συγχρόνως καὶ τὴν ἑξῆς γοητείαν. — "Ἐννέ' ἀδερφοὶ ἤσανε κι' ἀπὸ τσ' ἐννιὰ μεῖναν ὀχτὼ (ῥίπτει ἄλλον λωβὸν) κι' ἀπὸ τσ' ὀχτὼ ἐμεῖναν ἑφτὰ (καὶ ῥίπτει ἕτερον) κι' ἀπὸ τσ' ἑφτὰ ἔμειναν ἕξε καὶ ἀπὸ τοὺς ἕξε ἐμείναν πέντε, κι' ἀπὸ τοὺς πέντε, τέσσεραις (κλπ. μέχρι τοῦ ἑνὸς) κι' ἀπὸ τὸν ἕνα, μηδὲ ἕνας.„ ὥστε ἐναποθέτουσα τοὺς λωβοὺς ἐντὸς τοῦ φυλακτηρίου ῥάπτει καὶ ἀσφαλίζει αὐτοὺς ἀναρτῶσα ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ πάσχοντος, δηλ. αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ ἀλεξιφάρμακα τῶν ἀρχαίων εἰς τὰ ὁποῖα ὅμως ἐκεῖνοι μετεχειρίζοντο τὰ ὀνόματα τῶν Ἰδαίων Δακτύλων, κατὰ τὸν Πλούταρχον. "Οἱ μὲν γὰρ ἐκμεμαθηκότες τὰ τῶν Ἰδαίων ὀνόματα δακτύλων χρῶνται πρὸς τοὺς φόβους αὐτοῖς ὡς ἀλεξικάκους ἀτρέμα καταλέγοντες ἕκαστον„. [Πλούταρχ. περὶ ἀρετῆς]. Ὁμοίως καὶ εἰς τὸν πάσχοντα ἀπὸ λαιμόπονον, ἡ γόησσα ἀλείψασα τοὺς δακτύλους αὐτῆς εἰς ἔλαιον λυχνίας χαλκίνης, τρίβει τοὺς καρποὺς (σφιγμοὺς) τῶν χειρῶν τοῦ πάσχοντος, λέγουσα συγχρόνως τὴν γοητείαν ταύτην. — "Ἡ Συλλιγοῦδα ἐγέννησε κ' ἔκαμ' ἐννιὰ παιδάκια, κι' ἀπὸ τὰ ἐννιὰ 'ς τὰ ὀκτώ, κι' ἀπὸ τὰ ὀκτὼ 'ς τὰ ἑφτὰ (κλπ. μέχρι τοῦ ἑνὸς) κι' ἀπὸ τὸ ἕνα, μηδὲ κι ἀνένα„. Μετὰ ταῦτα ἐπαναλαμβάνουσα τὴν γοητείαν τρίβει διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐλαίου ταῖς δράμολες (ἀμυγδαλίτας) τοῦ πάσχοντος, ἐπαναλαμβάνει καὶ τρίτον αὐτὴν καὶ ἀπέρχεται.*

Τὰ κυπαρίσσια τοῦ βουνοῦ, [ἢ τ' Ὁμαλοῦ],
Κλαδί, κλαδὶ τὰ γύρεψα.
κι' ἄλλο κλαδὶ δὲν μ' ἄρεσε,
σὰν τὸ γαμπρὸ καὶ νύφη.
Δὲν εἶδα ὄμορφο δεντρό,
ὡς ἦν' ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρός.
Ποῦ 'ν' ὁ γαμπρὸς κυπάρισσος,
κ' ἡ νύφη πετροπέρδικα.
Εἰς τὸ [δεῖνα χωρίον] θὲ νᾶ πάῃ,
Μέγα νάμι θὲ νὰ βγάλῃ.*
Εἰς τοῦ [Πενθεροῦ τὸ ὄνομα] θὲ νὰ πάῃ,
Μέγα νάμι θὲ νὰ βγάλῃ.*
Εἰς τοῦ [Γαμβροῦ τὸ ὄνομα] θὰ πάῃ,
Μέγα ὄνομα θὰ βγάλῃ.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ γάμου ἡ τζόγια διελύετο (ἐξεπλέκετο), τὰ φλωρία προσηρμόζοντο εἰς τὸν κόσμον τοῦ στήθους τῆς νύμφης, προσέθετον δὲ (φλωρία) καὶ οἱ μὴ τυχόντες τῶν συγγενῶν κατὰ τὴν ὥραν τῆς πολοκῆς.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΗΜΕΡΑ ΤΩΝ ΓΑΜΩΝ

Η ΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΠΡΟΙΚΟΣ ΕΚ ΤΩΝ ΣΑΚΚΩΝ

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ γάμου [*ἐπαύλιος* παρὰ παλαιοῖς] πρὸ μεσημβρίας συναθροίζονται πάντες οἱ προσκεκλημένοι εἰς τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ καὶ ἄρχεται τότε ἡ ἐξαγωγὴ τῆς προικὸς ἐκ τῶν σάκκων ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶχον τοποθετήσῃ αὐτὴν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεώς της ἐκ τοῦ οἴκου τῆς νύμφης, ὡς εἴπομεν. Εἰς ἄλλα μέρη ἡ ἐξαγωγὴ τῆς προικὸς γίνεται τὴν ὀγδόην ἡμέραν καὶ οὐχὶ τὴν δευτέραν μετὰ τῶν γάμων.

Κατὰ δὲ τὴν ἐξαγωγὴν ἑκάστου ἀντικειμένου ἄδουσι νέοι καὶ νεάνιδες διάφορα κατάλληλα δίστιχα ἐπευχόμενοι τοῖς νεογάμοις ἵνα *καταλύσωσι* (φθείρωσιν) αὐτὰ ἐν ὑγείᾳ καὶ εὐτυχίᾳ· ἄρχονται δ' ὡς ἑξῆς.

Ἐδὰ τὰ βγάνουν τὰ προικιὰ τὰ μοσκομυρισμένα,*
*ὁποῦ 'χουνε ζαχαρωτὰ κι' ἀμύγδαλα βαρμένα**

Εἶτα δ' ἐξάγουσι ἐκ τῶν σάκκων μικρὰν πήραν, ἥτις ὡς ἀλλαχοῦ ἐρρέθη [σελ. 31—34] εἶνε πλήρης τραγημάτων καὶ προσφέρουσιν αὐτὰ εἰς τοὺς προσκεκλημένους, ἄδοντες εἰς ἕκαστον τῶν ἐξαγομένων, π. χ.

Εἰς ἐξαγωγὴν σινδόνων,

Τὸ νέφαλο ποῦ 'πέρασε βαστᾷ νερὰ καὶ χιόνια,
ἂς ἦνε καλορρίζικα τσῆ νύφης τὰ σεντόνια.

Εἰς ὑποκάμησα τῆς νύμφης,

Ὅσ' ἄστρα 'νε 'ς τὸν οὐρανὸ καὶ φύλλα 'ς τὸ ῥοβίθι,
τόσα ψιλὰ 'ποκάμησα νὰ καταλύσ' ἡ νύφη.

Εἰς ὑποκάμησα τοῦ γαμβροῦ,

Ὅσ' ἄστρα 'νε 'ς τὸν οὐρανὸ καὶ φύλλα 'ς τὸ χωριό μας,
τόσα ψιλὰ 'ποκάμησα νὰ φθείρῃ κ' ὁ γαμπρός μας.

Εἰς Κιλῆμι,

Τὸ νέφαλο ποῦ 'πρόβαλε βαστᾷ νερὸ καὶ χύνει,
*ἂς εἶνε καλορρίζικο τῆς νύφης τὸ κιλῆμι**

Εἰς Πατανίαν,

*Ἦρθεν ἡ γι' ὥρα κ' ἡ στιγμὴ νὰ 'βγῇ κ' ἡ πατανία**
*νὰ βγαίν' ἡ νύφη κ' ὁ γαμπρὸς νὰ παίξουν τὴ σκιρμίδα**

Εἰς στρῶμα,

Ἂς εἶνε καλορρίζικα τσῆ νύφης τὰ στρωμάτσα,*
Ἀγγέλοι τὰ λευκάνανε καὶ κορασιαῖς τὰ ῥάψα.

Εἰς προσώμιον,

Τὸ νέφαλο ποῦ πρόβαλε βαστᾷ νερὸ καὶ χιόνι,
ἂς εἶνε καλορρίζικο τῆς νύφης τὸ προσῶμι.*

Εἰς σάκκους,

*Τὰ νέφαλα ποῦ πέρασαν ἀποῦ τὴ Γαυδοπούλα**
ἂς εἶνε καλορρίζικη τῆς νύφης ἡ σακκούλα

Εἰς Καθρέπτην,

'Αμέτε 'πέτε τοῦ γαμπροῦ νὰ ἰδῇ κ' εἰς τὸν καρφίχτη*
νὰ στρίβγῃ τὸ μουστάκιν του, τὸν ἔφερεν ἡ νύφη.

Εἰς Καλύκια,

Ὡς ρίχνῃ δ "Ηλιος, ὅντε 'βγῇ, τσ' ἀχτῖνες 'ς τὴν Πετράδια'*
λάμπουνε τὰ καλύκια σου 'ποῦ τὰ μαργαριτάρια.*

Εἰς ἐσωφόριον,

'Ελᾶστε, σεῖς ξομπλιάστρουσσαις νὰ ἰδῆτε Ῥωμανέτα*,*
τὸ γυρομεσοφόρι τση πρεπίζει τὴν Καρπέτα**
Περίσσιο πόθον ἔβαλεν εἰς τ' ἀπομεσοφόρι,
ἡ νύφη, ὅντεν ἐκέντανε, γῆ κι' οὐρανὸν ἱστόρει.

Γιὰ ἰδέτε, σεῖς ἡ κοπελλιαῖς μεταξωτὰ σεντόνια,*
ῥαφαῖς, κενάρια καὶ γαζιά,* κατάλευκα σὰν χιόνια.*

Γιὰ ἰδέτε, σεῖς ἡ κορασιαῖς, ῥοῦχα καλορραμένα,
ὁ Θιὸς νὰ τσῆ πολυχρονᾷ ἐκείναις 'ποῦ τὰ 'φαῖνα κτλ.

'Εξαχθέντων πάντων τῶν ἀντικειμένων τῆς προικὸς ἐκ τῶν σάκκων, ἄρχεται πάλιν ὁ ἀπαραίτητος χορὸς μεθ' ὃ παρατίθεται τράπεζα καὶ μετ' αὐτὴν πάλιν χορός, οἰνοποσία κλπ. μέχρι τῆς τρίτης ἡμέρας(1).

Η ΤΡΙΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐξακολουθεῖ ὁ χορὸς καὶ ἡ ἑστίασις ἥτις ὅμως σήμερον εἶνε καὶ ἡ τελευταία ὡς καὶ ὁ τελευταῖος χορός, ὅθεν καὶ ἡ τῶν Κρητῶν παροιμία,

"*Ὡς τσῆ τρεῖς παίζ' ὁ χορός*„

ΤΕΤΑΡΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου τῆς τετάρτης ἡμέρας μετὰ τὸν γάμον συναθροίζονται εἰς τὸν οἶκον τῶν νεογάμων τὰ κοράσια τοῦ

(1) Τὴν Β' ἡμέραν τοῦ γάμου εἰς τινας ἐπαρχίας δίδεται εἰς τὴν νύμφην βάμβαξ (ἐκκαθαρισμένος, σκαμάκιον) διὰ τοῦ ὁποίου κατασκευάζει νῆμα δι' ἄτρακτος, ἐκ τοῦ νήματος δὲ κατασκευάζει *βαστάϊ* (στρόφον, ἱμάντα) τὸν ὁποῖον προσδένει κατόπιν εἰς τὴν ἄκρα τῆς φασκιᾶς τοῦ βρέφους αὐτῆς.

χωρίου καὶ πᾶσαι αἱ νεάνιδες καὶ ὁδηγοῦσι τὴν νύμφην μετὰ πομπῆς εἰς κρήνην τινά, ἢ πηγήν, ἢ φρέαρ τοῦ χωρίου, ἡ δὲ τελετὴ αὕτη καλεῖται «*Τετράδιασμα*» διότι γίνεται τὴν τετάρτην μετὰ τὸν γάμον ἡμέραν.

Τῆς νύμφης δίδεται κατὰ την περίστασιν ταύτην οὐχὶ λάγηνος ἀλλὰ ὑάλινόν τι ποτήριον (μαστραπᾶς*), ὅπερ εἰς τινας τῶν ἐπαρχιῶν ἐμπεριέχει διάφορα ἄνθη. Ἡ νύμφη λοιπὸν μόνη της πληροῖ τὸ ὑάλινον τοῦτο ποτήριον ὕδατος καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὸ χωρίον παρακολουθημένη ὑπὸ τῶν, ὡς εἴρηται, νεανίδων· ἐπιστρέφουσα δὲ προσφέρει τὸ ἐν αὐτῷ ὕδωρ πρὸς τοὺς παρατυχόντας. Εὐτυχὴς δὲ νομίζεται ἐκεῖνος ὅστις ἤθελε πίῃ ἐκ τοῦ ποτηρίου τούτου, διότι, καθ' ἃ δοξάζεται, ὁ τοιοῦτος ἀφεύκτως εἶνε ὁ πρῶτος ὅστις θέλει νυμφευθῇ· διανέμει δ' ἐκτὸς τούτου καὶ τὰ ἐν τῷ ποτηρίῳ ἄνθη, καὶ κολλύρια καὶ ἄλλα τινά, ἅτινα καλὸς οἰωνὸς νομίζονται.

Εἰς τοὺς περισσοτέρους γάμους τῶν ὀρεινῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης οἱ *ἀκόλουθοι* (γαμηλιῶται) διέμενον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ἐπὶ ὀκτὼ ὅλας ἡμέρας, καὶ παρ' Ἑβραίοις ἑπταήμερος ἦτον ὁ πότος τῶν γάμων. «*Καὶ κατέβη Σαμψὼν καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἰς Θαμναθᾶ· πρὸς τὴν γυναῖκα.... καὶ ἐποίησεν ἐκεῖ Σαμψὼν πότον ἡμέρας ἑπτά, ὅτι οὕτως ἐποίουν οἱ νεανίσκοι*», [Κριτῶν κεφ. ΙΔ'. 5—10]. Ἀλλὰ τὸ βαρὺ τοῦτο διὰ τὸν γαμβρὸν σύστημα μετριάζεται σήμερον, διότι ἐπὶ τρεῖς μόνον ἡμέρας διαμένουσιν ἐσθίοντες καὶ πίνοντες καὶ τὰς οἰκίας πάντων τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου ἐπισκεπτόμενοι. Τὴν δὲ τετάρτην ἡμέραν ἐπανέρχονται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια φιλοδωρούμενοι ἀνὰ ἓν μεγάλον κολλύριον κλπ. παρὰ τῆς νύμφης καὶ τοῦ γαμβροῦ, ἰδίως δὲ ὁ παράνυμφος φιλοδωρεῖται πλουσιοπαρόχως.

Αἱ ἐπισκέψεις τῆς νύμφης εἰς τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου.

Ἀφοῦ ἡ νύμφη ἐπιστρέψῃ ἐκ τῆς πηγῆς μετὰ τῆς ἀκολουθίας αὐτῆς καὶ ἀναχωρήσωσιν οἱ γαμηλιῶται, ἀκολουθουμένη ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ καὶ λοιπῶν νεανίδων καὶ ὑπάνδρων κυριῶν τοῦ χωρίου, πορεύεται ἵνα ἐπισκεφθῇ τοὺς οἴκους πάντων τῶν ἐν τῷ χωρίῳ, πρῶτον μὲν τῶν συγγενῶν καὶ εἶτα πάντων τῶν λοιπῶν ἀνε-

ξαιρέτως. Ἐπανερχομένη δὲ οἴκαδε ἀναλαμβάνει ἔκτοτε τὰ οἰκιακὰ αὐτῆς καθήκοντα.

Ὁ δὲ γαμβρὸς ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τὸν γάμον πορεύεται ἢ μόνος ἢ μετὰ τῶν συγγενῶν του εἰς τὸν οἶκον τοῦ πενθεροῦ του καὶ ἀσπάζεται τὴν χεῖρα τῶν νέων συγγενῶν του.

Ο ΑΝΤΙΓΑΜΟΣ

Καταβίβασις τῆς παστάδος καὶ μετάβασις τῆς νύμφης εἰς τὸν Ναόν.

Τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ συνέρχονται αὖθις πάντες οἱ ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν πλησίων χωρίων συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ ἄρχονται πάλιν οἱ χοροὶ καὶ τὰ συμπόσια. Εἶτα δὲ ἀρχίζουσι νὰ καταβιβάζωσι πάντα τὰ στολίσματα τῆς παστάδος, οἷον τὰς ἀνθοδέσμας, τὴν βάτον, τὰ κολλύρια, τὴν λευκὴν σινδόνην κλπ. ᾄδουσι δὲ ἐπὶ τῇ καταβιβάσει ἑκάστου καὶ κατάλληλον δίστιχον.

Προσέτι δὲ καὶ τὰ ἑξῆς *Παστικά*,

Δός μου, νύφη, τὸ κουλλοῦρι,
νὰ σοῦ 'πῶ καλὸ τραγοῦδι,
Δός μου, νύφη, τὸ κουλλοῦρι,
ἀγγελόπλαστό μου νοῦρι,
'Αγγελόπλαστό μου νοῦρι,
νὰ σοῦ 'πῶ καλὸ τραγοῦδι.
Νύφη μου, μὴν πικραίνεσαι,
γιατὶ καλὰ παντρεύγεσαι.
Πῆρες ἄντρα κουραδάρη,*
καὶ 'ψηλῆς γενιᾶς κλωνάρι.
Πῆρες ἄντρ' ἀπὸ σειρά,
κάνεις καὶ πλούσια πεθερά.
Πῆρες ἄντρα διωμαντάρη,*
ὄμορφο καὶ παλληκάρι.
Σὰν τὸν ἄγγελο θὰ βγαίνῃ,
κι' οὖλα τὰ καλὰ θὰ φέρνῃ.
Νὰ τόνε θωρῇ τὸ φῶς σου,
νὰ γελᾷ τὸ πρόσωπό σου.
Ἔχει τὰ ὠξὰ 'ς τὴ μάντρα,*
καὶ τὰ στεῖρα 'ς ἄλλην μπάντα.*

Ἔχει μέλισσαις καὶ μέλια,
νὰ ταΐξῃς τὰ κοπέλλια.*
Ἔχει καὶ ’λῃόφυτα πολλά,
νὰ δίδῃς λάδι ’ς τὰ φτωχά.

Πάντα δὲ τὰ στολίσματα τῆς παστάδος τίθενται ἐντὸς κανίστρου ὅπου προσθέτουσι καὶ διάφορα ἄλλα τραγήματα καὶ προσφέρουσιν αὐτὰ εἰς τοὺς παρευρισκομένους. Καταβιβάζουσι δὲ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐκ τῆς παστάδος καὶ δύο μεγάλα κολλύρια σῷα, ὧν ἕκαστον λαμβάνει νέος καὶ νεᾶνις καὶ ὁ μὲν θραύει αὐτὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ γαμβροῦ ἡ δὲ ἐπὶ τῆς νύμφης, ᾄδοντες,

“Κουλλοῦρι πεντοθέλικο, ’ποῦ κρέμεσαι ’ς τὸν Πάστο,*
εἰς τοῦ γαμπροῦ τὴν κεφαλὴ σήμερο θὰ σὲ σπάσω„.

“Κουλλοῦρι πεντοθέλικο, ’ποῦ κρέμεσαι ’ς τὸν Πάστο,
’ς τσῆ νύφη μας τὴν κεφαλὴ σήμερο θὰ σὲ σπάσω.

Ὁ χορὸς τῆς ἡμέρας ἐκείνης διαρκεῖ μέχρι τῆς ἑσπέρας, ὅτε ἀπέρχονται πάντες.

Ἐπίσης μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας καὶ εἰς τινας ἐπαρχίας δεκαπέντε ἀπὸ τοῦ γάμου ἡ Νύμφη ἐγειρομένη λίαν πρωΐ, μὲ τὴν νυμφικὴν αὐτῆς ἀμφίεσιν μεταβαίνει εἰς τὸν Ναὸν συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ, τῶν γονέων αὐτοῦ καί τινων συγγενῶν καὶ φίλων παρθένων. Μετὰ τὴν κατανυκτικὴν καὶ εὐλαβῆ προσκύνησιν τῶν σεπτῶν εἰκόνων ἡ πενθερὰ δεικνύει εἰς τὴν Νύμφην τὴν ἔμπροσθεν αὐτῆς θέσιν, ἐν ᾗ πάντοτε ἵστατο καὶ ὅπου τοῦ λοιποῦ θὰ τοποθετῆται ἐκείνη. Ὁ δὲ Γαμβρὸς καταλαμβάνει θέσιν πλησίον τοῦ πατρὸς καί συγγενῶν του, ἔνθα καὶ πρότερον συνείθιζε νὰ ἵσταται.

Κατὰ δὲ τὴν ὥραν τῆς διανομῆς τοῦ *ἀντιδώρου* ὁ ἱερεὺς δίδει δύο μερίδας τούτου ἐπὶ χάρτου ἐντὸς δίσκου, ὃν ὁ ἐπίτροπος τοῦ ναοῦ προτείνει εἰς τοὺς νεονύμφους, οἵτινες λαμβάνοντες ἑκάτερος τὴν ἑτέραν μερίδα τοῦ ἀντιδώρου ῥίπτουσιν ἐν τῷ δίσκῳ χρηματικόν τι ποσὸν κατὰ τὴν ὑλικὴν αὐτῶν δύναμιν, ἀπὸ ἓν τάλληρον μέχρι χρυσῆς λίρας διὰ τὸν ναόν. Ὅθεν ἐπανέρχονται μετὰ τῆς αὐτῆς περίπου συνοδείας οἶκοι μετὰ τὴν ἀπόλυσιν.

Δεκαπέντε δ’ ἡμέρας μετὰ τὸν γάμον εἰς ἐπισφράγισιν τῆς ὅλης τελετῆς μεταβαίνουσιν εἰς τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ οἱ γονεῖς καὶ συγ-

γενεῖς τῆς νύμφης, οὕς αὕτη ἀπὸ τῆς αὐλαίας θύρας ὑποδέχεται ἀσπαζομένη τὴν δεξιὰν αὐτῶν, παρατίθεται τράπεζα, εἶτα ὁ χορὸς καὶ ἡ διασκέδασις, ἥτις εἶνε καὶ ἡ τελευταία πάντων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν γάμον τελετῶν, ἐν ἡσυχίᾳ τῶν νεονύμφων διερχομένων ἔκτοτε τὸν πρῶτον ἀπὸ τῶν γάμων των χρόνον.

Οἱ Κρῆτες διὰ τὸν μῆνα τοῦ μέλιτος ἔχουν τὴν ἑξῆς παροιμίαν,

Νὰ εἴχαμε τὰ πρῶτα τῆς νύφης,
καὶ τὰ ὕστερα 'δικά της.

"*Παρθένος ἔνθα βέβηκα,*
γυνὴ δ' εἰς οἶκον ἀφέρπω„. [*Θεοκρ. Εἰδύλ.*].

Ο ΓΑΜΟΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΚΑΙ ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ

Ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ὁ γάμος θεωρεῖται ἱερός· εἰσέρχονται δ' εἰς αὐτὸν πρὸς ἀπόκτησιν τέκνων ὄχι μόνον ἵνα διαιωνίσωσι τὸ γένος των, ἀλλὰ καὶ ὅπως ἔχωσιν αὐτὰ βοηθοὺς κατὰ τὸν βίον των, συμπληρώματα τῆς ἐν τῇ ὑποθήκῃ «*ἢ δυὸ πέτραις τὸ κάμνουν τ' ἀλεῦρι*» ἐκφραζομένης ἀλληλοβοηθείας τῶν συζύγων, καὶ γηροκόμους κατὰ τὰ **ὕστερά** των. Ὅταν δὲ ἀποθνήσκωσι, νὰ τοῖς *σφαλίζουν* (κλείουν) *τὰ μάτια* καὶ νὰ τοὺς *κατεβάσουν* 'ς *τὸ μνῆμα* τῶν προπατόρων των κατὰ *τὰ πάτρια*, νὰ γίνωσι δὲ κληρονόμοι τῆς περιουσίας των, ἀφ' οὗ ἐκοπίασαν ἐν τῷ κόσμῳ *γιὰ νὰ 'βροῦν τὰ παιδιά των*, καὶ νὰ κάμουν τὰ κόλλυβα καὶ τὰ μνημόσυνα αὐτῶν.

Καὶ οἱ ἀρχαῖοι παραπλήσιον διὰ τοῦ γάμου ἐπεδίωκον, ἐνυμφεύοντο ἵνα «ἔχωσι τοὺς γηροκομήσοντας καὶ διαδεξαμένους αὐτοὺς ἐν τῇ πολιτείᾳ» (Ξενοφ. Οἰκ. 7, 19. Πλάτ. Νομ. 6, 17).

Τὸν πρὸς τὸν Γάμον σεβασμὸν τῶν Κρητῶν ἐπιμαρτυρεῖ καὶ τό, ὅτι ἐν Κρήτῃ τῇ γεννετείρᾳ θεῶν καὶ ἡμιθέων ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Θήροντος ἢ Θήρωνος, διασχίζοντος τὴν Κνωσσόν, ἐν τῷ ὁποίῳ (ἱερῷ) οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης ἐτέλουν λαμπροτάτην πανήγυριν πρὸς τιμὴν τῶν γάμων τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας. «Λέγουσι δὲ καὶ τοὺς γάμους τούς τε Διὸς καὶ τῆς Ἥρας ἐν τῇ Κνωσσίων χώρᾳ γενέσθαι κατά τινα τόπον πλησίον τοῦ Θήρωνος ποταμοῦ, καθ' ὃν νῦν ἱερὸν ἐστίν, ἐν ᾧ

θυσίας κατ' ἐνιαυτὸν ἁγίους ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων συντελεῖσθαι· καὶ τοὺς γάμους ἀπομιμεῖσθαι καθάπερ ἐξ ἀρχῆς γενέσθαι παρεδόθη ». (Διοδ. Σικελ. Βιβλ, 572).

Τὴν ἰδέαν τῶν Κρητῶν τῆς ἀπολύτου διαιωνίσεως ἀποδεικνύει τὸ ὅτι ἐν Κρήτῃ προεφυλάχθη ὁ πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε πρὸς διαιώνισιν καὶ αὔξησιν τοῦ θείου γένους· αὐτὸς δὲ ὁ πρὸς διαιώνησιν αὐτῶν ἔμφυτος ἔρως τοὺς κατέστησεν ἱκανοὺς οὐ μόνον νὰ μὴ ἐπιτρέψωσι τὴν εἴσοδον ξένου αἵματος οὐδὲ κατὰ σταγῶνας εἰς τὰς Κρητικὰς φλέβας των, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἐπήλυδας εἴτε ἀσθενεῖς εἴτε ἰσχυροὺς καθ' ὁλοκληρίαν ἑαυτοῖς νὰ ἀφομιῶσι. Διὰ τοῦτο οὔτε ἡ μακραίων δουλεία οὔτε οἱ κατὰ διαδοχὴν τυραννήσαντες κατώρθωσαν νὰ ἀλλοιώσωσι τὸν χαρακτῆρα, τὴν γλῶσσαν οὐδὲ κἂν τὴν φύσιν αὐτων.

Ἀποπερατοῦντες τὴν περὶ Γάμου πραγματείαν προτρέπομεν τὴν σύγχρονον καὶ μεταγενεστέραν γενεάν, ὅπως, ἀποσκορακίζουσα τὰ μετὰ δεισιδαιμονίας συνδεδεμένα ὡς ἀντικείμενα τῷ ὀρθῷ λόγῳ καὶ τοῖς δόγμασι τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θεοφανοῦς θρησκείας, μὴ ἀπομακρυνθῇ τῶν τοσαύτην ἠθικὴν δύναμιν ἐνεχόντων πατρίων.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

Α

Ἄ—ἀντὶ ἄν. «ἄ σὲ φτάξω» = ἂν σὲ φθάσω.

Ἀγαδάκι (τὸ) λ. Τουρκ. Τουρκόπαις.

Ἀγαπητικὴ (ἡ) καὶ ἀγαπητικιὰ ἀγαπητικός καὶ ἀγαφτικὸς (ὁ), ἀγαφτική, = ὁ καλός μου, ἡ καλή μου, ὁ ἐρωμένος μου ἡ ἐρωμένη μου.

Ἀγγήνιο (τὸ)= καινόν, νέον, ἀμεταχείριστον, φόρεμα ἢ ἄγγειον = ἀφόρι· τὸ ἀνεγκαινίαστον.

Ἄγγουρος (ὁ)=ἄωρος καρπός, ἀπέπειρος.

Ἄγγουρος (ὁ), νέος ἔφηβος, βλαστερὸς νέος.

Ἁγιο-Κωσταντινᾶτο (τὸ) Βυζαντινὸν νόμισμα χρυσοῦν (εὑρίσκονται πολλὰ τούτων καὶ χαλκᾶ, κοῖλα), εἰκονίζουν ἀφ' ἑνὸς τὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντῖνον μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἁγ. Ἑλένης κρατοῦντας τὸν Τίμιον Σταυρόν, ὃν ἡ εὐσεβὴς αὕτη ἀνεῦρεν ἐν Ἱερουσολύμοις. Κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ λαοῦ διχοτομήσαντες τὸν Σταυρὸν τοῦτον τοῦ Σωτῆρος, ἀφῆκαν τὸ ἓν μέρος εἰς Ἱεροσόλυμα, τὸ δ' ἕτερον μετέφερον εἰς τὸ Βυζάντιον, τὰ δὲ πριονίσματα περισυλλεχθέντα ἐρρίφθησαν ἐν χωνευτηρίῳ μετὰ διαφόρων πολυτίμων μετάλλων, ἐκ τῶν ὁποίων κατεσκευάσθησαν τὰ λεγόμενα καὶ σήμερον ἔτι Ἁγιο-Κωσταντινᾶτα, ἅτινα εὐλαβοῦνται οἱ Χριστιανοὶ καὶ ὡς φυλακτήρια φέρουσι τοιαῦτα, καὶ ἀντὶ προζυμίου αἱ ζυμώνουσαι ἄρτους, καὶ ὡς σωστικὰ ἐν ταῖς μάχαις κλπ. τὰ μεταχειρίζονται.

Ἅγιος Νικήτας (ὁ) Ναὸς παρὰ τὸ Φραγκοκάστελλον τῶν Σφακίων ἐν παραλίᾳ, εἰς ὃν κατὰ τὴν 15 Σεπτεβρίου μνήμην τοῦ Μάρτυρος, ἐτελεῖτο μία τῶν λαμπροτέρων καὶ ἐπισημοτέρων τῆς Κρήτης πανηγύρεων.

Ἀγρίμι (τὸ), αἶξ ἀγρία, ὀρεινή, ἢ ἀγριμαῖος τράγος ἄγριος. Οἱ ἀρχαῖοι, Σαννάδας καὶ Αἰγάγρους ἐκάλουν.

Ἀγριμολόγος (ὁ), κυνηγὸς ἀγριμίων, αἰγάγρων.

Ἄγωμε = πήγαινε καί-μεν=δεῦτε.

Ἀδερφοχτὸς (ὁ) καὶ Ἀδερφοκτός = ἀδελφοκτός καὶ Ἀδερφοποιτός = ἀδελφοποιητός. Σύνδεσις φίλων δι' ὅρκου· ἦτο δὲ παραδεκτὴ ἡ ἀδελφοποποιΐα καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, διότι ὑπῆρχον ἐν τοῖς εὐχολογίοις εὐχαὶ ἀναγινωσκόμεναι ὑπὸ τῶν ἱερέων ὅτε ἠδελφοποιοῦντο.

Ἄδικη ὥρα (ἡ), ἀποφράς. Καὶ οἱ ἀρχ. = «εἰς ὥρας.» ἐξ Ὁμήρου λαβόντες οἱ Ἀττικοί φασιν ἐπὶ ἀρᾶς, τὸ μὴ εἰς ὥρας ὁ δεῖνα ἵκοιτο, ἀλλὰ δηλαδὴ πρὸ ὥρας ἐκθερισθείη. [Βαρίνου Φαβωρίνου λιξικ. ἐν λ. «εἰς ὥρας.»] Καὶ οἱ Κρῆτες, «Ἄδικ' ὥρα νὰ τοῦ 'ρθῃ, ἐπὶ ἀράς. «Ηὗρέ τον ἡ γι' ἄδικ' ὥρα», καὶ νὰ μὴ φτάξῃ τὴν ὥρα καὶ τὴ στιγμὴ νὰ τὸ ἰδῇ. κλπ. καὶ εὐχή. «ὁ Θεὸς νὰ σὲ βλέπῃ ἀπὸ τὴν ἄδικ' ὥρα.»

Ἀδημονῶ, ἐν ἀπελπιστικῇ θέσει εὑρίσκομαι θέλων νὰ βοηθήσω πάσχοντα καὶ μὴ δυνάμενος, ἢ ποθῶν καὶ προσδοκῶν τι, βραδύνον νὰ πραγματωθῇ.

Ἀθιβολὴ (ἡ), ἀνθιβαλή, καὶ ἀναθιβάλλω ἀντιβάλλω = ἀναπολῶ· ἡ ἀνάμνησίς τινος ἀπόντος. τὸ νὰ γίνεται λόγος περὶ ἀπόντος.

Ἄϊ = Ἅγιος. Ἄϊς Γιώργης = Ἅγιος Γεώργιος. Ἄϊς Νικόλας = Ἅγιος Νικόλαος. Ἄϊ Λευθέρη = Ἅγιε Ἐλευθέριε. Ἀπὸ ποῦ 'σαι; — Ἀπὸ τὸν Ἄϊ Μύρο = ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦ Ἁγίου Μύρωνος. Ἄϊ Πάντες, Ἄοι = Ἅγιοι Πάντες.

Ἀϊδάρω (ἄϊδα = σύμπραξις), συμπράττω, βοηθῶ, καὶ Ἀϊδέρνω = συνεργάζομαι, συμβοηθῶ, συνδράμω, ὁμοιάζει πρὸς τὸ γαλλικὸν aider.

Αἴ δέ! ἢ ἔδε=ἰδὲ θαυμαστικὸν ἐπιφώνημα. «Αἴ δὲ 'πιτήδεια συντροφιά, καὶ νὰ 'τον ἄλλη τόση!»=ὦ! πόσον ἐπιτήδειος (κατάλληλος, ἀρεστὴ) συναναστροφὴ κτλ. Ἐμφαίνει εἴς τινας περιστάσεις καὶ εἰρωνείαν ὡς, «Αἴ δὲ χαρὰ 'ς τὰ πρόσωπα, ὁποῦ 'βρηκες νὰ σμίξῃς!

Ἀλαφρόστρατος (ὁ), Ἐλαφρόστρατος ὀνομάζεται, κατὰ τοὺς ἐν Κρήτῃ προληπτικούς, ὁ βλέπων ἐναέρια φαντάσματα, ἤτοι πνεύματα διαβόλων ἢ Νηρηΐδας, καταχανάδες (βρυκόλακας), στοιχεῖα τελώνια κτλ. «Τὰ δ' οὐχ ὁρόωσι βέβαλοι»

[Lobeck 56]. Οἱ Ζακύνθιοι τοὺς ὀνομάζουν «ἀλαφροϊσκιους». 'Εν Σιτείᾳ Κρήτης καὶ ἀλαφρόστοιχους.

'Αλέτρι (τό), ἄροτρον.

'Αλυσσιδοπλεμμένος (ὁ) ἡ ἁλυσσιδοπλεμμένη, τὸ ἁλυσσιδοπλεμμένον. Οἱ πλόκαμοι (αἱ πλεξίδες) τῆς κεφαλῆς πεπλεγμέναι ὡς ἅλυσσος, οἱ βόστρυχες.

'Αμάν, ἀμάν! καὶ 'Αμάνι! = πρὸς Θεοῦ! Δι' ὄνομα Θεοῦ! (καὶ 'Αμανὲς λ. Τ. οἱ μανέδες καὶ ἀμανέδες, μέλη παθητικώτατα καὶ ἄσματα συγκινοῦντα κατὰ τὸν ἦχον αὐτῶν εἰς χαράν, λύπην, ἡρωϊσμόν κλπ.) καὶ 'Αμὰν ἀμὰν κ' ἀνενανέ. Βυζαντινὰ τῆς ᾠδικῆς καὶ τῶν μελῶν διάμεσα πρὸς ἀναπλήρωσιν ἀσμάτων καὶ τραγῳδίων ὡς οἱ νενανισμοὶ καὶ τερερισμοὶ τῆς Βυζαντ. 'Εκκλησιαστικῆς μουσικῆς. [''Ιδε Εἰσαγ. Κρητικοῦ καὶ Βυζαντ. Θεάτρου, ὑπὸ Κ. Σάθα].

''Αμε, πήγαινε, ὕπαγε, ἄγε, ἴθι, πορεύθητι, μετάβηθι, ἄγωμε.

'Αμέτε, ὑπάγετε, ἄγετε, πορεύθητε.

'Αμπασαδόρος (ὁ), λ. Βενετ. 'Ιταλ. ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀποκρισιάριος, = ἀπόστολος, ἄγγελος, ἀγγελιαφόρος.

'Αμπασκάλη (ἡ), μασχάλη.

'Αμπάσος (ὁ), λ. 'Ιταλ. βραδύς, ἀργός, καὶ 'Αμπασωπός, ὀλίγον βραδύς, ἀργός, ὀκνηρός.

'Αμπελικὸς (ὁ), φύλαξ ἀμπέλων, ἀμπελοφύλαξ.

'Αμπελότραφος (ὁ), περίφραγμα τῆς ἀμπέλου. (ἄμπελος τράφος = τάφρος).

'Αμπολιάρης (ὁ), (ἀμπολιάζω = ἐμβολιάζω — ἐγκεντρίζω, κυριολεκτικῶς ἐπὶ δένδρων καὶ φυτῶν ἐκ τοῦ ἔμβολον, μεταφορ. δὲ σημαίνει καὶ διὰ τῶν ὀφθάλμῶν κτῶμαι τὴν ἀγάπην τινος, ἐρωτεύομαι, προτιμῶ), ὁ ἀμπολιάρης μου, = ὁ ἐρωμένος μου, ἡ ἀμπολιαρά μου καὶ ἀμπολιάρα μου καὶ ἀμπολιαρέ μου (ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ 'Ρεθυμνίου τμήματος) ὁ σημαδευμένος μου, διὰ τοῦ ἀρραβῶνος. — Τὸ ἀμπολιάρικό μου ἀρνί, = τὸ λαϊαρνί, τὸ ἐκλεκτόν μου ἀρνίον.

'Αμπόλισμα (τό), ἐμβολίασμα. μεταφορ. ὁ ἐκλεκτός ἢ ἡ ἐκλεκτὴ τῆς καρδίας μου, ἡ ἐρωμένη. «ἐκείνην ἀμπόλιασε τὸ μάτι μου». = ἐκείνην ἔκλεξεν ὁ ὀφθαλμός μου, αὐτὴν ἀμπόλιασα μὲ τὴν καρδιά μου.» αὐτὴν ὁρέχθην καὶ ἔκλεξα διὰ τῆς καρδίας μου, αὐτὴν ἀμπόλιασεν ἡ ψυχή μου. κλπ.

'Αμπρακάμοι (οἱ), σφαιρίδια χρυσᾶ διάτρητα (ὡς χονδρα κομβολόγια), πεποικιλμένα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας διὰ χρυσοῦ προσκεκολλημένου σύρματος, ὅρμος, ὁρμαθός, περιδέραιον χρυσοῦν διὰ τὸν λαιμόν, γυναικεῖος κόσμος.

'Αμολάρω καὶ *ἀμολαίρνω*, λ. Λαντιν. ἐλευθερῶ, ἀναχωρῶ, κινῶ, ἀφίνω.

'Αναγαλλιάζω καὶ *'Αναγαλλιῶ*, (ἀγάλλιάω) χαροποιοῦμαι, γελῶ, προσμιδειῶ.

'Αναγογγύζω, γογγύζω.

'Αναδένω, λ. ὑφαντουργ. προσδένω, συνδέω, προσαρμόζω τὰ ἐκκοπέντα νήματα. 2) ἀναδένω, λ. Ποιμενικὴ τῆς τυροκομίας. (δένω), πηγνύω τὸ γάλα πρὸς κατασκευὴν τυροῦ. 3) ἀναδένω, λ. γοήτων καὶ μάγων, προσδένω, π. χ. τὰς ἀρτυρίας τοῦ αἵματος διὰ νὰ μὴ κυκλοφορῇ διὰ γοητείας καὶ ἀναδέματα, τὰ μάγια, ἡ μαγεία κλπ.

'Αναθρεφτὸς (ὁ), ἡ ἀναθρεφτή, τὸ ἀναθρεφτό = ὁ ψυχογυιός, ἡ ψυχοκόρη, τὸ ψυχοπαῖδι, ὁ θετός, ἡ θετή, τὸ θετόν, ἐπὶ ἀνθρώπων, ἐπὶ δὲ ζῴων, ἀναθροφάρι, καὶ θροφάρι, τὸ θρεπτον.

'Ανακόβγομαι, προαισθάνομαι, προορῶ.

'Αναμαζώνω, περισυλλέγω συμμαζεύω.

'Αναντρανίζω, ἀτενίζω, ἀνάβλεμμα, ἀναβάλλω τὰ ὄμματα, ἐπαίρω τοὺς ὀφθαλμούς.

'Αναρέσω (τὸ) λέγεται ἐπὶ τῆς μετὰ τὴν βροχὴν εὐδείας.

'Ανασάνω καὶ *ἀνασαίνω* ἐφησυχάζω, ἀναπαύομαι, ἀναλαμβάνω ἐκ κόπου.

'Αναστοροῦμαι, (ἱστοροῦμαι), ἐνθυμοῦμαι, ἔχω ἐν τῷ νῷ, μέμνημαί τινος, διηγοῦμαί τι μετ' ἀκριβείας.

'Ανάτριχα, (τὸ ἀνάτριχον), «κτενίζομαι ἀνάτριχα», ἀπὸ τοῦ μετώπου πρὸς τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς, ἀντιθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν τριχῶν καὶ μεταφορ. «θὰ πάρω δίπλα τὰ βουνὰ κ' ἀνάτριχα τα ὄρη», ἤτοι ἀπὸ τοὺς πρόποδας πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους.

'Ανέ = ἐάν.

'Ανηβουλῆς (ἄνευ-βουλῆς), ἄνευ τῆς βουλῆς, σκέψεως, ἀδείας, συγκαταθέσεως.

'Ανημένω, ἀναμένω, καρτερῶ, περιμένω τι ἢ τινα, προσδοκῶ.

'Αννεζῆνα (ἡ) κύρ. ὄν. καὶ 'Αννεζηνάκι, 'Αννέτα, 'Αννάκι, 'Αννίκα, 'Αννικάκι, 'Αννίτσα, Ζηζῆνα. = ''Αννα.

'Ανοιχτοκούταλος (ὁ) καὶ 'Ανοιχτοκουταλᾶτος, ἀνοιχτοκουταλάτη, ἀνοιχτοκούταλον, (ὁ ἀνοικτὰς ὠμοπλάτας ἔχων), = εὐρύστερνος (κουτάλα = ἡ πλάτη = ὠμοπλάτη, ὑπὸ τῶν Κρητῶν, φυσικὸν προτέρημα θεωρούμενον καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας καὶ εἰς τὰς γυναῖκας.

'Αντέτι (τὸ) λ. Τ. = σύστημα, ἔθιμον, συνήθεια.

'Αντιγιαγερμὸς (ὁ) (ἀντί-γυρισμὸς) = ἀντ' ἐπιστροφή, ἐπιστροφή.

'Αντίπυτος (ὁ), κατὰ μετάθεσιν ἀντίτυπος ἀντὶ = ἀντιπρόσωπος.

'Αντιστέκομαι καὶ *'Αντιστένομαι* = ἀντικρούω· ἀνθίσταμαι,

'Αξέγνοιαστος (ὁ), ἀνύποπτος.

'Αξιότης (ἡ) καὶ ἡ ἀξιότητα = ἱκανότης, ἐπιτηδειότης, ἐπιδεξιότης.

'Απαλλαγὴ (ἡ), λ. Ποιμεν. ἡ θηλάζουσα αἶξ, ἡ γαλακτοφόρος, ἡ πολὺ γάλα φέρουσα, (ἀπηλλάχθη τῆς ἐγγυμωσύνης), καὶ μεταφορ. ἡ γαλουχοῦσα μήτηρ.

'Απαντῶ, λ. 'Ιταλ. καὶ ἀπαντονιάρω ἢ παντονιάρω, = ἀπαυδίζω, ὑποχωρῶ, ἀφίνω «ὁ ἄνδρας της τὴν ἀπαντονιάρησε» = ὁ σύζηγός της τὴν παρέτησε ἐγκαταλείπω.

'Απατός μου = ἀτός μου = ἐγὼ αὐτός. 'Απατή μου = ἀτή μου = ἐγὼ αὐτή. 'Απατό μου = ἀτό μου = ἐμὲ αὐτόν.

'Απεικάζω καὶ ξεικάζω = εἰκάζω, ἐννοῶ, κατανοῶ, παρομοιάζω.

'Απείκασμα (τό), ὁμοίωμα. «'Απεικότως, ἀπεεικότως λέγεται». Θουκυδίδης. «Οὐδὲ τοῦτο ἀπεικότως». [Βαρίνου λεξικ.].

'Απηλογοῦμαι, ἀντὶ ἀπολογοῦμαι, δίδω ἀπάντησιν, ἀποκρίνομαι, δικαιολογοῦμαι (ἀπολογέομαι).

'Απῆς = ἀφ' ἧς, ἀφοῦ, ὅταν, «ἀπῆς σκιανιάσουν τὰ βουνὰ» = ὅταν σκιάσουν τὰ βουνά.

'Απήτης = ἐπεί, ἐπειδὰν = ἀφ ἧς, ἀφοῦ, ὁπόταν «'Απήτης ὥρας» = ἀφ' ἧς ὥρας.

'Αποδιαφώτισμα (τό), τ' ἀποδιαφωτίσματα = ἐξημερώματα, χαράγματα (τῆς ἡμέρας), χαραυγή, διαύγασμα, αὐγή, ἠώς

'Αποδρακανίζω, καιροφυλάττω πρὸς ἐκδίκησιν, ἀπειλῶ διὰ σχημάτων καὶ θυμοῦ. τρίζω τοὺς ὀδόντας μου.

'Αποκοτῶ (ἀπό-κοτέω-κοτῶ), τολμῶ, ἀποφασίζω, λαμβάνω θάρρος, καὶ ἀποκοθιά, ἀποκότησις = τόλμη, ἀπόφασις.

'Απολάρω, λ. 'Ιταλ. ἀφίνω, ἀπολύω, ἐλευθερώνω, καὶ ἀμολάρω, ταὐτόσημον = ἀπολύω.

'Απομονὴ (ἡ), ἀντὶ ὑπομονή, καὶ 'Απομένω, ἀντὶ ὑπομένω. «'Απομονὴ κι' ἀπομονὴ κι' ὡς πότε θ' ἀπομένω! γιὰ ἰδέτε τὴν ἀπομονὴ πῶς μ' ἔχει καμωμένο!». 2) καὶ 'Απομένω, μένω, «φύγετε σεῖς κ' ἐγὼ ἀπομένω μόνος μου» = ἐγὼ θέλω μείνῃ μόνος.

'Από 'πα, καὶ ἀπὸ 'πά τα. = ἀπὸ εἶπον, ἀπὸ εἶπά τα, ἀπὸ εἶπον, τὰ ἀπὸ εἶπον. [τὰ λόγια = τοὺς λόγους], ἐπέρανα τὸν λόγον, ὅσα εἶχον νὰ πῶ τὰ εἶπον.

'Από 'πᾶ, ἀπὸ ἐπᾶ (ἐδῶ), «φύγε ἀπὸ 'πᾶ = φύγε ἀπ' ἐδῶ.

'Από 'παδά, ἀπὸ ἐπαδὰ (ἀπὸ ἐπᾶ δά) = ἀποδῶθεν, καὶ ἐπαδά-ἐδεπά = ἐδῶ, ἐντεῦθεν.

'Αποπέρα, καὶ ἀποπεροθιό, ἀντίπερα, ἀπέναντι. «'ς τὸν ποταμ' ἀποπεροθιό, 'ς τὴ φάραγγ' ἀποπέρα» ἀπὸ τὸ ὄπισθεν μέρος.

'Αποπῶδε (ἀπὸ ὧδε), ἐντεῦθεν, ἀπ' ὧδε καὶ παρ' ὧδε, παρ' ἔκει, παρ' ἐκεῖθεν.

'Αποσώνω, ἀναπληρῶ. 2) ἀποσώνω, καταφθάνω, προφθάνω.

'Αποτριβίδα (ἡ), (ἀπό-τριβίδιον), λ. Πλαστικῆς. "Οταν πλάσσουν τοὺς ἄρτους, ἡ ἐναπολειφθεῖσα ἐν τῇ σκάφῃ ζύμη συλλέγεται ἀποτριβομένη, καὶ δι' αὐτῆς κατασκευάζεται τὸ λεγόμενον τριβίδιον, τριβίδι, τριβίδα ἢ ἀποτριβίδα, ἄρτος ἐπιμήκης καὶ ὀξυγώνιος ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἄκρων.

'Αποτσακίζω, ἀποκρούω, μετακλίνω, ὀπισθοπορῶ, «ἀποτσακίζω τὰ ὠζά» τὰ προπορευόμενα πρόβατα ἀποκρούω πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν.

'Αποφύραξις (ἡ) (ἀπό-φύρα), ἐκ τοῦ φυράσσω, ἐφύραξα (φύραμα) = ἐλάττωσις, μείωσις. «ἐφύραξεν ἡ βρύσις» «ἀποφύραξεν ὁ ποταμός» = ἐξηράνθη τὸ ὕδωρ, διέρρευσε, κατέρρευσε τὸ ὕδωρ καὶ ἀπεξηράνθη.

'Αποχόντρια (τά), τὰ χονδρότερα τῶν πιτύρων, τὰ ἐναπολειφθέντα ἐν τῷ κοσκίνῳ ἀποκαθάρια, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄρτος ὁ κατασκευαζόμενος ἐκ τῶν λεπτοτέρων πιτύρων μετὰ ἀλεύρου ἀνεμεμιγμένων.

'Αποχύνω, καὶ 'Αποχύνομαι = κατέρχομαι τὴν κατωφέρειαν γοργῶς. 2) 'Αποχύνομαι καὶ ἀποχύθηκα, εὔρωστος ὢν καὶ ἀσθενήσας κατήντησα σκελετός, φθίνω, καταρρέω.

'Απρίκαντος (ὁ), κατὰ παραφθορὰν τοῦ «'Απίκραντος», = ἄνευ πικριῶν. Εὐχὴ ἀποχαιρετιστήριος συνηθεστάτη ἐν Κρήτῃ. «Χαρούμενοι κι' ἀπρίκαντοι καὶ καλοκαρδισμένοι».

'Αράδα (ἡ), σειρά, γραμμή. «Μὲ τὴν ἀράδα σου, ἂν εἶσαι καὶ παππᾶς» (παροιμία) μὲ τὴν σειράν σου...

'Αργὰ = 'Οψέ, ἑσπέρας. «καθ' ἀργά», ἀνὰ πᾶσαν ἑσπέραν.

'Αργυρομπουνιαλάκι (τὸ) (ἀργυροῦν-μπουνιαλάκιον), μικρὸς πασσαλίσκος, μαχαίριον τῆς ὀσφύος, παραζωστρίς, ἡ λαβίς του ἀργυρᾶ ἢ ἀργυροπεποικιλμένη ἢ ἐπάργυρος. Οἱ νέοι μνηστῆρες τῶν 'Ανωγείων ἐν Μυλοποτάμῳ, μεταξὺ τῶν δώρων, ἅτινα ἀποστέλλουν πρὸς τὴν μνηστήν, εἶνε καὶ ἓν Μπουνιαλάκι ἢ ἀργυρομπουνιαλάκι, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε ἡ μεμνηστευμένη φέρει περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτῆς, ἐξεχούσης τῆς λαβῆς ἀπὸ τὴν ζώνην πρὸς θέαν, ὡς σημεῖον ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν ἐκλεκτὸν τῆς καρδίας της. Τὸ ἐν τῇ λέξει μπουνιά,

εἶναι ἰταλ. ἡ λατιν. pugna=μάχη ἢ πυγμή.

Ἀρδάκτι (τό), ἡ ἄτρακτος.

Ἀρῃά, ἀραιά.

Ἀρισμαρὴς (ὁ) λ. Ἰταλ. rosmarino καὶ ῥοσμαρίς, διοσμαρίνι, φυτὸν εὔοσμον, ἱερόν, παρ' ἄλλοις δενδρολίβανον, ἢ «λιβανωτίς» λέγουν ὅτι ὅπου τὸ βότανον τοῦτο εἶνε πεφυτευμένον, δὲν πλησιάζουν οἱ ὄφεις.

Ἄρκαλος (ὁ), Ἄρκηλος, ἀσβός, μυωξός, τρόχος· εἶναι ἰσομεγέθης τοῦ κυνός, στερεῖται εὐλιγισίας, εἶναι δυσωδέστατος καὶ καταστροφεὺς τῶν σταφυλῶν· ἀλλ' ἔχει ὡραίαν κόμην ἐν θαυμαστῇ τάξει ἰδίᾳ ἐν τῷ μετόπῳ διευθετημένην. Ὅθεν ἡ ἐπὶ τῶν ὡραίων, ἀλλὰ μὴ σωφρώνων παροιμία: ἂν εἶνε γιὰ τὰ κάλλη, ἔχουν τα κι' οἱ ἀρκάλοι.

Ἁρματώνω, ὁπλίζω, ἐξοπλίζω.

Ἁρματωσιὰ (ἡ), ὁπλισμός, ἐξοπλισμὸς ἀνδρός, φρουρίου, πλοίου.

Ἁρμέγω, λ. Ποιμεν. ἀλμέγω.

Ἀρνομάντρι, (τό), λ. Ποιμεν. ἡ μάνδρα τῶν ἀρνίων, καὶ ἀρνομάντρια (τά), αἱ μάνδραι.

Ἀρχοντικὸ (τό), οἶκος ἄρχοντος ἐν γέν. οἶκος.

Ἄρχουνται, ἀρχίζουν, ἀντὶ ἄρχονται.

Ἀσβολωμένος (ὁ), τετυφλωμένος, 2) ἀσβολωμένος, ὁ πληγωθείς, ὁ μολωπισθείς, λέγεται καὶ ὁ διάβολος, ὁ πληγώνων καὶ κατασβολώνων τοὺς ἀνθρώπους, καὶ κατασβολωμένος = κατατετυφλωμένος, ὅλως ἀποτυφλωθείς· ἀποσβόλωσις=ἀποτύφλωσις Ἀσβολώνω, καταμολωπίζω τινα, κατασβολωμένος=μεμολωπισμένος.

Ἀσβολώνω (ἀσβόλη=στάκτη, ὁ ἄθος), τυφλόνω, καταμολωπίζω τινα.

Ἀσημογανωμένος (ὁ) (ἀσῆμι ἴσως ἐκ τοῦ ἄσημος ὁ ἄργυρος) ἐξ ἀργύρου ἐγγανωμένος, ἠργυρωμένος.

Ἀσκέρι (τό), λ. Τ.=στρατός, στρατεύματα, πληθὺς κόσμου, λαοῦ.

Ἀσκιὰ (ἡ) καὶ Ἀσκιανιάδα, σκιανιάδα, σκιανιός, ἀσκιανιός (ὁ) τὸ σκιανιὸ (καὶ ἴσκιος)=σκιά. 2) ἀσκιὰ (ἡ) (ἐκ τοῦ ἀσκός, «μιὰ σκιὰ λάδι, καὶ μιὰ ἀσκιὰ κρασί»=εἷς ἀσκὸς πεπληρωμένος ἐλαίου καὶ εἷς ἀσκὸς (πλήρης) οἴνου.

Ἀσκιὰ=τὸ φάσμα τῆς ψυχῆς.

Ἄστε (καὶ ἀφῆστε)=ἄφετε.

Ἀστήθη (τά), στῆθος, καὶ μπέτης τουρκιστί

Ἀστοχιὰ (ἡ), ἀφορία, ἀστόχησις, δυστυχία, κακοπραγία.

Ἀτλῆδες (ὁ), ὁ ἀτλῆς, λ. Τ.=ὁ ἱππεύς, οἱ ἱππεῖς.

Ἀτσετάρω, λ. Ἰταλ. δέχομαι, καταδέχομαι, παραδέχομαι, καὶ Ἀτσετάρομαι, καταδέχομαι.

Ἀτσικνίδα (ἡ), φυτόν, ἡ κνίδη, κνίδα. Βλῆραι παρ' ἀρχ.

Ἀτσιποδιὰ (ἡ), ἡ κατσιποδιὰ=καταδρομὴ τύχης εἰς πᾶσαν ἐργασίαν.

Ἀφεδιὰ (ἡ) (αὐθεντία)=σεμνότης, ἐξοχότης, «ἡ ἀφεδιά σου», =ἡ εὐγενία σου, σὺ Κύριε, σύ, σεῖς, ὑμεῖς.

Ἀφέντης (ὁ) (αὐθέντης), οἱ ἀφεντάδες καὶ ἀφέντιδες, =ὁ κύριος, οἱ κύριοι «ὁ ἀφέντης ὁ Χριστὸς» ἢ «ὁ ἀφέης ὁ Θεός», =ὁ αὐθέντης ὁ Χριστός, ὁ Θεός. «Ἀφέης ὁ παππᾶς», ὁ αὐθέντης ὁ Ἱερεύς. 2) ἀφέντης (ὁ) (αὐθέντης) ὁ πατήρ, καὶ ἀφεντάκης, τ' ἀφεντάκι μου, =ὁ πατήρ. «ὁ ἀφέης ὁ παπᾶς» ὁ Πάτερ ἱερεύς, καὶ ὁ ἀφεντικός μου, ἢ τ' ἀφεντικό μου=ὁ αὐθέντης μου, ὁ κύριός μου, ὁ προϊστάμενός μου.

Ἀφέντρα (ἡ), ἡ αὐθέντης, ἡ κυρά, κυρία, ἡ Δεσποσύνη.

Ἀφνήδιο (τό), ἀφνήδια=αἰφνίδιον, αἰφνιδίως, αἴφνης.

Ἀφορμὴ (ἡ), αἰτία, αἴτιος, πρωταίτιος.

Ἀφοροῦμαι (ὑφορῶ)=ὑποπτεύομαι, ὑποψιάζομαι, ἐννοῶ, καὶ καταφοροῦμαι, κακά, διὰ τὸν ὑποδεικνυόμενον ὡς αἴτιον, ὑποπτεύω, ὑποθέτω, εἰκάζω, συμπεραίνω.

Ἀφουκράζομαι ἢ *ἀφρουκάζομαι*, ἀφουκροῦμαι ἢ ἀφρουκροῦμαι, καὶ παρ' ἄλλοις, ἀκουρμάζομαι ἢ ἀκρουμάζομαι, κατὰ μετάθεσιν γραμ. ἐκ τοῦ ἀκροάζομαι, ἐπακροάζομαι.

Ἄφτω=ἅπτω (ἀνάπτω=ἀνάφτω).

Ἀχερῶνας (ὁ), ἀχυρών, ἀποθήκη ἀχύρων.

Β

Βάγια (ἡ), λ. Βυζαντινή. (Βαΐα)=ἡ τροφός, θεραπαινίς, κομμώτρια. Ἴδε καὶ Βαγίτσα.

Βαγιεστίζω, καὶ βαγιεστῶ, ἐβαγιέστησα =ἀπαυδῶ, ἀπηύδησα, ἀπέκαμον, ἐβαρύνθην, καὶ βαγιέστα με, ἢ βαγιέστισέ με =ἄφες με ἡσυχον, ἔχε με παρητημένον.

Βαγιοκλαδίζω (βάγια-κλάδος), περιποιοῦμαι ἄνθη, φυτὰ κλπ.=βαυαλίζω, θωπεύω.

Βαγιοκλάδισμα (τό)=περιποίησις, θώπευσις.

Βαγίτσα, (ἡ), ἡ μικρὰ βάγια, θεραπαινίς, ἄλλοτε καὶ ὡς θωπευτικὸν καὶ ποιητικόν, Βαγίτσα ἡ μεγάλη θεραπαινὶς (τὴν βάγια), ὡς Ἄννα=Ἀννίτζα, Ἑλένη=Ἑλενίτσα, Μηλιὰ=μηλίτσα καὶ Πάππια=παππίτσα.

Βαρά, ἀντὶ βαρειὰ (βαρέως), ἰδιωτισμὸς τῶν κατοίκων τῶν Ἀνωγείων καὶ ἐν γένει τῶν ἀνατολικῶν τῆς Κρήτης κατοίκων.

Βαρχοῦλα (ἡ)=βαρειοῦλα=καὶ βαρεσιὰ ἢ βαρεσὰ=ὀκνηρία, τεμπελιά.

Βάρδια (ἡ) λ. Ἰταλ.=σκοπιὰ καὶ αὐ-

τὸς ὁ σκοπός, ἡ φρουρά, καὶ βαρδιόλα, ἡ σκοπιά, καὶ βίγλα λ. Βυζαντ. βιγλίζω= σκοπεύω ἀφ' ὑψηλοῦ μέρους, κατοπτεύω.

Βάρμα (τὸ) = βάλμα, βαρμὸς = βαλμὸς (βάλλω), βαρμένος=βαλμένος, ἐβάρθη καὶ ἐβάρθηκε = ἐβάλθη.

Βαρήσκω καὶ βαρήχνω=κτυπῶ, πλήττω πληγώνωμαι, ἐβαρήστηκα=ἐπλήχθην, ἐπληγώθην.

Βαρῶ, πλήττω, κτυπῶ ἐβάρη καὶ ἐβάρηκε καὶ ἐβαρήστηκε, = ἐπλήγην, ἐπληγώθην, ἐβάρηκα = ἐπλήγην.

Βαστῶ = βαστάζω, κρατῶ «δὲν βαστῶ πλέον τὴν τυραννίαν» = δὲν δύναμαι νὰ ὑποφέρω τοῦ λοιποῦ τὴν τυραννίαν, «δὲν βαστῶ τοὺς πόνους» = δὲν ὑποφέρω τοὺς πόνους. Βάστα = στῆθι, ἀνάστα (σήκω ὄρθιος), καί, «Βάστα καρδιά μου βάσανα,» =ὑπόφεφε γενναίως, ἄντεχε εἰς τὰ βάσανα.

Βγάνω = ἐκβάλλω, 'βγαρμένος=ἐβγαλμένος, ὁ ὁποῖος ἐξέβη.

Βγορίζω (εὖ-ὁράω) = εὐγορίζω (θεῶμαι) καὶ εὔγορον, εὐγοράδα, εὔγορο, ὄβγορο = θέσις ὑψηλὴ καὶ ἐπιφανὴς πρὸς θέαν ἐκτεταμένου μέρους, καὶ 'βγορολογῶ =κατοπτεύω ἐκ περιφανοὺς μέρους θεῶμαι, καὶ κατασκοπεύω.

Βελτόνι (τὸ) καὶ Βερτόνι = βέλος.

Βιὸς (τὸ) = ἡ οὐσία, τὸ βίος τοῦ ἀνθρώπου, ἡ περιουσία.

Βίτσα (ἡ) = ὁ κλών, βιτσάλι, βιτσαλάκι ταὐτόσημα μαστίγιον, βέργα δὲ κλῶνος δένδρου χλωρὸς ἢ ξηρὸς=ῥάβδος, «ἐκράτει κ' εἰς τὸ χέρι του μιὰν ἀσημένια βίτσα,» ἢ — μαλαμματένια βίτσα» [ὅπως εὑρίσκεται εἰς τραγῳδιά τινα Κρητικά] ἡ βίτσα ἐννοεῖται = σκήπτρον τότε βασιλικόν.

Βίτσισμα (τό), ἅλμα (πήδημα) τρέξιμον, δρόμος βραχύς, λ. μεταφορ. ἐκ τοῦ λυγισμοῦ ὃν προκαλεῖ ἡ ταχεῖα κίνησις βίτσας.

Βολεῖ = εὐκαιρεῖ. «ἐδὰ 'ποῦ μοῦ βολεῖ θὰ σου βουηθήσω» = τώρα ὅτε εὐκαιρῶ θέλω σοι βοηθήσῃ, καὶ «Σὰν 'δῇς τρίχα καππαρή, πῶς βολεῖ νὰ 'ναι καλή.» = Ὅταν ἴδῃς τρίχα κόκκινην εἰς ἄνθρωπον, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶνε καλός;

Βόλι (τὸ) = βλῆμα, καὶ ὁ δίσκος καὶ «νὰ παίξωμε τὸ βόλι» = ἡ δισκοβολία, καὶ ἡ σφαῖρα τοῦ τηλεβόλου.

Βοσκαρὲ (ἡ) καὶ Βοσκαρὰ καὶ Βοσκαριὰ = βοσκή, βοσκήσιμος τόπος, νομή.

Βουηθῶ = βοηθῶ, βουηθᾷς = βοηθεῖς, βουηθᾷ = βοηθεῖ, ὁ Θεὸς νὰ σοῦ βουηθήξῃ» = βοηθήσῃ.

Βουλῶ=βυθίζομαι καὶ βυθίζω, καταδύομαι, καταποντίζομαι, καὶ μεταφορ. «οἱ βουλισμένοι χρόνοι» = οἱ παρελθόντες, οἱ ἐν τῇ αἰωνιότητι καταποντισθέντες. «ὁ βουλισμένος διάκος» = ὁ καταποντισθεὶς εἰς τὴν ἀπώλειαν διὰ τὴν προδοσίαν.

Βούργια (ἡ) = βύρσα, πήρα. θύλαξ.

Βουργιάλι (τὸ) καὶ Βουργιδι[ον], τὸ μικρὸν σακκίδιον, ἡ μικρὰ πήρα, ἣν οἱ Κρῆτες χωρικοὶ ὁδοιποροῦντες κρεμῶσι συνήθως ἐπὶ τῆς ῥάχεως διὰ δύο σχοινίων συνδεομένων μετὰ τῆς πήρας καὶ διερχομένων ἐκ τῶν ὤμων καὶ τῆς μασχάλης, φυλάττοντες τὰ τρόφημα καὶ τὸ φλασκίον τοῦ οἴνου διὰ τὴν ὁδοιπορίαν καὶ εἰς τὰς μάχας προσθέτουν τὴν πυρίτιδα καὶ τὰς σφαίρας κλπ. = θυλάκιον, Κωρύκιον (Ὅμηρος) «Σπυρὶς οὐ μικρὰ καὶ κωρυκίς» [Ἀριστοφάν.] καὶ Κωρυκίδα, σάκκος μικρός, πήρα.

Βουτσὶ (τὸ) τὸ βουτσίον = βυκίον, βυτίον = βαρέλιον.

Βρίχνω καὶ βρίστω καὶ βρίσκω=εὑρίσκω

Βρούλα (τά), τὸ βροῦλον = ἡ βρουλιά, τὰ βρούλα, (φυτὸν) μὲ τὸ ὁποῖον πλέκουν ταῖς χονδρόψαθαις, σάρωθρα, καὶ πλέκουν σχοινία «βρουλικῖς» ὀνομαζόμενα, καὶ ὁ Εὐστάθιος ('Ιλ. Β. 135) «βροῦλον» γράφει, καὶ οὐχὶ βοῦρλον ὡς ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Βρύσινας (ὁ), ὄρος μεσημβρινῶς καὶ δύο περίπου ὥρας κείμενον τῆς πόλεως 'Ρεθύμνης.

Γ

Γάζης (ὁ), θέσις πρὸς δυσμὰς τοῦ 'Ηρακλείου κειμένη, δύο ὥρας ἀπέχουσα τούτου, περίφημος διὰ τὰς μυριονέκρους μάχας, αἵτινες συνεκροτήθησαν ὑπὸ τῶν Κρητῶν κατὰ τῶν κατὰ καιροὺς κατακτητῶν ἀπὸ κτίσεως τοῦ Χάνδακος (τοῦ 'Ηρακλείου), ἤτοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Σαρακινῶν 823 μ. Χ. μέχρι σήμερον.

Γαζὶ (τὸ) (γαζίον), τὰ γαζιὰ = ποικίλαι ῥαφαί, διὰ λευκῶν ἢ πολυχρόων νημάτων πεποικιλμέναι σειραί, ἢ γραμμαὶ ῥαφῆς, καὶ κεντήματα.

Γαλιότα (ἡ), αἱ Γαλιόται πλοῖον μακρὸν καὶ ταχὺ πολλὰς σειρὰς κωπῶν περιλαμβάνον· παρώνυμ. ἡ γουλέτα, εἶδος πλοίων (Γολέτα).

Γαμηλιώτης (ὁ) καὶ Γαμηλιῶται, οἱ συνακόλουθοι εἰς γάμον καὶ ψίκι (ὀψίκιον) πλῆθος λαοῦ, καὶ συνεπαρσιά, τὸ πλῆθος τῶν νυμφαγωγῶν.

Γανώνω, κασιτερεύω, διὰ κασιτέρου (καλάϊ), ὁ γανοματᾶς (Καλαϊτζῆς ὁ τεχνίτης) γανώνει=χρίει καὶ καθαρίζει λευ-

καίνων τὰς χύτρας κλπ. σκεύη τῆς μαγειρικῆς.

Γαυδοπούλα (ἡ), νησίδιον παρὰ τὴν νῆσον Γαῦδον.

Γαῦδος (ἡ), νῆσος (ἡ Κλαυδία), παρακειμένη τῇ Κρήτῃ ἐν τῷ λυβικῷ πελάγει, ἀντικρὺ τῆς ἐπαρχ. Σφακίων 25 μίλια ἀπέχουσα τῆς Κρήτης.

Γδέχομαι=ἐκδέχομαι, ἀπεκδέχομαι προσδοκῶ, ἀναμένω, καρτερῶ, ἐλπίζω.

Γδυμιὰ (ἡ) = ἐκδυμιὰ = γυμνότης.

Γιαίνω = ὑγιαίνω = ἀναρρωνύω, ἔγιανα, = ἀνέρρωσα, ἰάθην, ἐπανῆλθεν ἡ ὑγεία μου.

Γεμᾶτο (τό), ἐκ τοῦ γεμίζω [Δημοσθένης] πληρῶ, πλῆρες.

Γεμίδια (τά), τὸ γεμίδι = τραγήματα, καταχύσματα ὑπὸ τῶν παλαιῶν, συνίστανται δὲ ἐκ τρωγαλίων, ἰσχάδων, ἀμυγδάλων, καρύων, καστάνων, φοινίκων, λεπτοκαρύων, σταφίδων κλπ. 2) Γεμίδια (τά), λέγονται καὶ τὰ εἴδη, ἄτινα συναναμιγνυόμενα μὲ ὄρυζαν, ὡς ἀμύγδαλα, σταφίδες, κουκκουνάρια, καρύδια, εἰσάγονται εἰς τὸ στῆθος τῆς ὄρνιθος, τοῦ ἀλέκτορος ἢ τοῦ ἰνδιάνου, ὅταν μαγειρεύωνται, καὶ τότε ὀνομάζεται γεμιστόν.

Γενιὰ (ἡ) = γενεά, «'Ψηλὴ γενιὰ» ἐξ ἀρχόντων, εὐγενῶν.

Γεροντοξεχνῶ = (γέρων-ξεχνῶ = λησμονῶ), «Ὅποιος κοπελλομάθῃ, δὲν γεροντοξεχνᾷ» παροιμ. Κρητῶν.

Γερὸς (ὁ), ἡ γερή, τὸ γερὸ = ὁ στεραιός, ἡ στεραιά, τὸ στεραιὸν = ὁ δυνατός, ὁ ὑγιής.—καὶ Γερὰ γερά=συντόμως, «ἔλα γερὰ γερὰ = ἀμέσως γρήγορα, σπουδῇ».

Γῆ = ἡ.

Γιὰ = διά, «γιὰ τὴ ψυχή σου». διὰ τὴν ψυχήν σου. «Γιὰ τὸ Θεό,» = πρὸς Θεοῦ. «Γιὰ κάθε δουλειὰ» = δι' ὅ,τι δήποτε ἐργασίαν. «Γιὰ τὸ φτωχὸ=ὑπὲρ τοῦ πτωχοῦ.

Γιάγιερμα (τὸ) καὶ Γιαγερμὸς (ὁ) εἰς τὰς Δυτικὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης λέγουν Γάερμα καὶ Γαερμός = ἐπιστροφή. «Δὲν ἔχ' ὁ ἄδης γιαγιερμὸ (ἢ Γαερμό), οἱ ἐν τῷ ἅδῃ δὲν ἐπιστρέφουν εἰς τὴν ζωήν.

Γιαγιέρνω = γυρίζω = ἐπιστρέφω, ἐπάνοδος, ἐπανόστησις, κάμπτω, ἀναπέμπειν, ἐπανέρχεσθαι, οἱ τῶν Δυτικ. ἐπαρχ. = γαέρνω.

Γιάηντα καὶ γιάντα = γιατὶ = διατί, γιὰ ἦντα; δια τί; τί; τίνος ἕνεκα.

Γιὰ μιά, καί, γιὰ μιᾶς = διὰ μιᾶς, καὶ μονομιᾶς, ἀμέσως, εὐθέως.

Γιατρὸς (ὁ) = ἰατρός. Γιάτραινα (ἡ) ἡ ἰατρός, τὸ Γιατράκι=ὁ μικρὸς ἰατρός, ὁ νέος.

Γιαὐτὸ = δι' αὐτό, διὰ τοῦτο γιὰ τοῦτο. = διὰ τοῦτο. Γιὰ ταύτως = διὰ τοῦτο. ἐπίτηδες.

Γίγλα (ἡ) = ὁ δεσμὸς τοῦ ἐφιππίου τοῦ ἵππου λ. Ἰταλ. (καὶ Ἀπανώγιγλα ἢ ἀπανωγίγλι = ὁ δεσμός), γίγλα = ὁ κοιλιόδεσμος, ζωστὴρ τοῦ ἐφιππίου (τοῦ ἵππου).

Γυννί (τό) = ὑννίον τοῦ ἀρώτρου, καὶ ὑννίον, ὕννις, τὸ χαλίβδινον ὑννίον, (καὶ μὲ τὸ Αἰολικὸν δίγαμμα = γυννίον.

Γυννόλουρα (τά), (ὑννίον-λῶροι) = ὑννόλωροι, ὑννόλουρα.

Γιούργια (ἡ), λ. Τ. ἔφοδος, ἐφορμή.

Γιουργιάρω, λ. Τ. καὶ γιουργιέρνω = ἐφορμῶ, εἰς φυγὴν τρέπω.

Γιουρουντίζω καὶ *γιουρουντῶ*=ἐφορμῶ, ἀπελπιστικῶς προχωρῶ, ἐφορμῶ πρὸς ἐχθρόν.

Γιουροῦσι (τό), λ. Τ. ἔφοδος, ἐφόρμησις πρὸς ἐχθρούς.

Γιτσικὸ (τό), καὶ ἰτσικό, τὰ γιτσικὰ καὶ ἰτσικὰ = αἱ στεῖραι αἶγες. Γιτσικὸς (ὁ) = αἴνειος, καὶ Γιτσικὸ κρέας=αἴγειον.

Γιῶμα (τό) = γεῦμα, τὸ πρωϊνὸν γεῦμα, καὶ Ἰταλ. colatsió, καὶ γιῶμα πᾶν γεῦμα τῆς ἡμέρας, τὸ δὲ τῆς νυκτὸς=δεῖπνον

Γλάκι (τό), καὶ γλάκιο (γλακῶ=τρέχω, βάδην βαδίζω), δρόμος, τρέξιμον, καὶ ἀγλακῶ ἢ γλακῶ=τρέχω.

Γλακηχτής (ὁ), καὶ γλακηκτὴς καὶ γλυκητὴς (καὶ πορπατηκτὴς ἢ προπατηχτὴς ἢ περπατηκτὴς=ταχύπους) ὀκύπους. «Οἱ Ἀνωγιανοὶ εἶναι γλακητάδες ποῦ πιάνουν τ' ἀγρίμια 's τὸ γλάκιο καὶ μηδ' ὁ πάσπαρός των ε φαίνεται».—«Οἱ χ' ὡς αὐτὰ λακεῖ μέγα.. Κοὐδὲ σποδὸν εἴδομες αὐτάς». [Θεόκριτ. Εἰδύλ. Β'. στιχ. 24—25].

Γλέντι (τό), καὶ ἐγλεντζὲς λ. Τ.=διασκέδασις, συναναστροφή, συμπόσιον ἢ δεῖπνον μετὰ χοροῦ, ἢ τραγωδίων μόνον, εὐωχία, τέρψις, καὶ χαροκόπι, φαγοπότι μετ' εὐφροσύνης..

Γλεντίζω = τέρπομαι, εὐφραίνομαι, διασκεδάζω, συμποσιάζω μετ' ἀσμάτων καὶ χορῶν, εὐωχοῦμαι.

Γλοκοπατῶ = (τὸ παρ' ἄλλοις τσαλοπατῶ), καταπατῶ, ῥίπτω τι ἢ τινα χαμαὶ καὶ καταπατῶ ἐχθρικῶς ἐπ' αὐτοῦ.

Γλυκοσάλισις (ἡ), = εἰρηνική, ἀνώδυνος καὶ εὐτυχὴς ζωή. «Καλὴ γλυκοσάλισι νὰ σοῦ δίδη ὁ Θεός», εὐχή, καὶ «Χαρούμενοι, κι' ἀπρίκαντοι (ἀπίκραντοι) καὶ γλυκοσαλισμένοι», εὐχὴ ἀποχαιρετήριος, ἴσως ἐκ τοῦ γλυκὺς σίελος = γλυκοσάλισις, εὔχομαι ὅπως ὁ σίελος τοῦ στόματός σου εἶνε πάντοτε γλυκύς, νὰ μὴ παραπικράνει αὐτὸν οὐδέποτε ὠδύνη, λύπη καὶ δυστυχία κτλ.

Γλυτώνω = σώζω, σώζομαι, ῥύομαι, ἐλευθεροῦμαι, ἀπαλάττομαι, λυτροῦμαί τινος.

Γνοιάζομαι καὶ ἐγνοιάζομαι (ἔγνοια), γνοιάζω = ἐγνοιάζω, γνοιασμένος = ἐγνοιασμένος, = ντηροῦμαι, προσέχω, προφυλάττομαι, ἐπιστῆναί τινα.

Γρόσι (τό) = γρόσιον, τὰ γρόσα καὶ γρόσια = (ἓν γρόσιον ἰσοδυναμεῖ μὲ 40 παράδες) νομίσματα, χρήματα.

Γρύνια (ἡ) καὶ γκρύνια (γρυλίζω), τὸ στυγνάζω, σκυθρωπάζω, ἀθυμῶ, δυσαρεστοῦμαι.

Γυιός (ὁ) = υἱός, ὑγιός = υἱός, παρατηρητέον καὶ ἐνταῦθα τὸ Αἰολικὸν δίγαμμα.

Γυρές, ἀντὶ γυρεύεις, κατ' ἀποκοπήν (ἰδιωτισμὸς γλώσσης τῶν ἐν Μυλοποτάμῳ Ἀνωγειανῶν), «Γιώργη, κ' ἤντα γυρὲς ἐπᾶ;» = Γεώργιε καὶ τί γυρεύεις (ζητεῖς) ἐνταῦθα;

Γυρεύγω (γυρίζω) ζητῶ, ψηλαφῶ, φέρομαι γύρω ζητῶν.

Δ.

Δά = ἐδά = τώρα, νῦν, ταύτην, «Ἐτούτη δὰ τὴν ὥρα» = αὐτήν, ταύτην τὴν ὥραν. (λέγεται καὶ — «Ἐτούτη νά τὴν ὥρα» = ταὐτόσημον.

Δαμασκί (τό), «τὸ δαμασκὶ σπαθί» λ. Βυζαντ. ἡ σπάθη, τὸ ξίφος τὸ ἐν Δαμασκῷ κατασκευασθέν, διότι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐτεχνουργοῦντο τὰ περίφημα καὶ ἐκλεκτότερα ξίφη, ἐξαιρετικῶς ὀνομαστὰ διὰ τὴν εὐλιγισίαν τῆς λεπίδος αὐτῶν, ἥτις ἦτο τόσον ἐλαστική, ὥστε διὰ νὰ δοκιμασθῶσι, περιετύλισσον κυκλικῶς τὴν λεπίδα ἀπὸ τῆς αἰχμῆς μετὰ τῆς λαβίδος καὶ δὲν ἐθραύετο· τοσαύτην εὐλιγισίαν εἶχον.

Δασκάλι (τό), ἢ Δασκαλάκι καὶ Δασκαλικό = ὁ μαθητὴς ὁ συχνάζων εἰς τὸ Δασκαλειὸ = διδασκαλεῖον = Σχολεῖον, τὰ Δασκάλια ἢ Δασκαλάκια καὶ Δασκαλικὰ = οἱ μαθηταί, μαθητευόμενοι, ἀκροαταί, φοιτηταί.

Διάζομαι, λ. ὑφαντουργ. = στημονίζομαι, ἀναμηρύομαι ἡ πρώτη τοῦ ὑφάσματος ἐργασία.

Διαλεχτὸς (ὁ), καὶ διαλεκτὸς = ἐκλέκτός, κεκαθαρμένος, χωριστὸς ὡς ἐξέχων.

Διαολίζω, ἀντὶ διαβολίζω = δαιμονίζω, ἐξιστάναι τινὰ τοῦ φρονεῖν, πειράζω τινὰ ἐκ πείσματος, ὅστις κάμνει ὡς μαινόμενος.

Διάσμα (τό), λ. Ὑφαντουργ. ἡ ἐργασία τῆς τακτοποιήσεως τοῦ στήμονος δι' ὕφανσιν (στημόνισις καὶ στημονισμὸς) τὸ δὲ ἐργαλεῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου διάζονται αἱ ὑφαντουργοῦσαι ὀνομάζεται, Διάστρα, ὁ δὲ στήμων τοῦ ὑφάσματος, Διασίδι, καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον «Δίασμα» ἐννοοῦντες τὴν πρώτην τοῦ ἱματίου ἐργασίαν [Βαρίνου λεξικ.].

Διασπερνῶ, διαπερῶ, ἐδιασπέρασε = διεπεραίωσε καὶ διεπεραιώθη, διέβη, διῆλθε ("Ιδε, Ἐδιασπέρασε).

Διατηρῶ = ἀποκρατῶ. Διατήρα (διατήρει) τὴν ἀξιοπρέπειάν σου,

Τήρα, διατήρα τὸ σκαμνί,
τὸν τόπο νὰ καθίζῃς.
μὲ τὸν καλλιά σου κάθιζε
καὶ νυστικὸς σηκώνου „ κλπ.

Δηγοῦμαι = διηγοῦμαι, καὶ Δήγημα, διήγημα = διήγησις, ἱστορία, μῦθος.

Δικός, (ὁ), καὶ Ἐδικός = ἰδικός μου, κτῆμα ἐμόν, καὶ μεταφορ. Δικὸς καὶ ἐδικός = ὁ συγγενής, «εἴμασταν ἐδικοί» = εἴμεθα συγγενεῖς. «ὁ δικός μου» = λέγουσα ἡ γυνὴ ἐννοεῖ τὸν σύζυγον αὐτῆς· «ἐδικολογιά μας εἶναι» εἶναι συγγενὴς ἡμῶν, καὶ συγγενολογιὰ ἔχομε, ἐδικωσύνην, καὶ δικότης, συγγένειαν ἔχομεν. Τὸ δικό του = περιουσία, ἔχει τὸ δικό του = εἶνε εὐκατάστατος.

Διπλοκολαΐνα (ἡ), ἴδε, Κολαΐνα.

Δίχως (δίχα) ἄνευ, χωρίς, πάντως, «δίχως ἄλλο» = χωρὶς ἄλλο, «δίχως τουφέκι καὶ δίχως σπαθὶ» = ἄνευ ὅπλου καὶ ξίφους.

Διωματάρης (ὁ), καὶ Διωματάρης (ἰδίωμα, ἰδῶμα), = ἀξιοθέατος μεγαλοπρεπής.

Δόλιος (ὁ) = δολερὸς (δόλιος) ἀπαταιών, δειλός, δείλαιος, ἄθλιος, καὶ μεταφορ. ἐπὶ κολακευτικῇ ἢ συλληπητηρίῳ φράσει, «ὠ τὸν δόλιο» ὢ τὸν δυστυχῆ, «τὸ δόλιο μου δοξάρι» = τὸ δόλιον τὸ ἐξαπατῶν καὶ μαγεῦον, καταθέλγον τοὺς ἀκούοντας.

Δόμοι (οἱ) = ταινίαι, λωρία δερμάτινα συγκεκολλημένα διὰ ραφῶν ἐκ τοῦ ἰδίου δέρματος (μὲ λουρὶ = λωρία λεπτὰ) ἕως οὗ λάβουν πάχος 2—3 δακτύλων, προσαρμόζονται ἀνὰ δύο, ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν, ὑπὸ τὸ πέλμα τοῦ ὑποδήματος, πρὸς εὐκολίαν τῶν ἀνερχομένων καὶ κατερχομένων τὰ δύσβατα καὶ τὰς ἀνωφερείας τῶν ὀρέων ποιμένων, παρ' ἀρχ. ὠνομάζοντο «Κάσυμα», ὑπὸ δὲ τῶν Ἀττικῶν «Κάττυμα».

Δοξάρι (τό), = τόξον, καὶ τὸ πλῆκτρον τῆς λύρας καὶ τοῦ βιολίου κλπ. δοξάρι, καὶ τοῦ Βαμβακοκαθαριστοῦ τὸ πλῆκτρον καὶ δοξάρι ἡ Σαΐτα = τόξον.

Δραγάτης (ὁ) = ὁ ἀμπελοφύλαξ, ὁ φύλαξ τῶν ἀμπελώνων.

Δραγατοκάλυβο (τό) = καλύβη, οἴκημα,

σκοπιὰ ἐφ' ὑψηλοῦ μέρους τοῦ ἀμπελοφύλακος. (Δραγάτου-καλύβη).

Δριμῆς, (ὁ) = ὀξύς, «δριμῆς πόνος» = ὀξὺς πόνος, δριμύς. «Δριμιὰ φωνὴ» = δριμεῖα, δυνατή, ὀξεῖα φωνή, «Δριμῆς ὁ χειμῶνας = παγερός, ὀξύς.

Δῶμα (τό) = ἡ στέγη, ἡ ὀροφή, ἡ δόκωσις, τὸ ἐπίπεδον σκέπασμα τῆς οἰκίας, ἐκ χώματος (λεπίδας ἀδιαβρόχου) χρησιμεύοντος ὡς ἡλιακός, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ξηραίνουν οἱ γεωργοὶ διαφόρους καρποὺς καὶ γεννήματα.

Ε

Ἔβγα (τό) (ἐκβαίνω) ἐξέρχομαι = ἐξίεμαι (ἐβγαίνω) ἡ ἔξοδος = ἔξελθε. «Σ' τὸ ἔμπα κι' ἔβγα τοῦ σπιτιοῦ, τῆς πόρτας» — 's τὸ ἔμπα χίλιους ἔκοψε, 's τὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες» = εἰσελθὼν ἐν τῇ μάχῃ κατέσφαξε χιλίους, ἐξερχόμενος δ' αὐτῆς διπλασίους.

Ἐγγαλο (τό) (ἔγγαλον), λ. Ποιμεν. = τὰ τῶν ποιμνίων γαλακτοφόρα, τὰ ἔγγαλα = ὅσα φέρουν γάλα.

Ἐγγλιτέρα (ἡ), λ.Γαλ.ἡ Ἀγγλία (ἡ αὐτοκρατορία τῆς Μεγ. Βρεττανίας).

Ἐγούγια μου! καί,

Ἐγώοι μου! καὶ Ἐγοῦϊ μου! θαυμαστικά.

Ἐγώ οι μου! καὶ Ἐγώ οι μας! = ἐκ τοῦ, Οἴμοι ἐγώ! ὅπερ (κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην) πρὸς ἔκφρασιν τῆς σφοδρότητος τοῦ πάθους, πολλάκις ἐπαναλαμβανόμενον, ἀντιστρέφεται ἐν τῇ κοινῇ γλώσσῃ. = Οἴμοι ἐγώ! Οἴμοι ἐγὼ οἰ-οἴ μου! . . . ἐπιφώνημα λύπης καὶ κλαυθμοῦ καὶ συνηθέστατον εἰς τοὺς θρήνους ἐν Κρήτῃ.

Ἐδά = τώρα, νῦν, ἤδη, ἐπίρ. χρονικ.

Ἐδέ = ἴδε.

Ἔδε πᾶ = ἐδὼ-ἐπᾶ = ἐνταῦθα.

Ἐδέ τσοι = ἔτσι, οὕτω, οὑτωσί, οὕτω πως, ὅπως, ὡς.

Ἐδιασπέρασε = διεπεραιώθη, διῆλθε, διέβη (ἴδε Διασπερνῶ) διαβαίνω, διαπερῶ ποταμόν, γέφυραν, φάραγγα, πορθμὸν διὰ πλοιαρίου κλπ. «Ἐδιασπέρασε τὴν κλωστὴν ἀπὸ τὴν βελόνην», διεπέρασε τὴν... Ἐδιασπέρασεν ἡ σφαῖρα τοῦ τηλεβόλου ἄνωθεν ἡμῶν.

Ἐδικολογιὰ (ἡ) καὶ ἰδικολογιὰ (ἴδε Δικός = ἐδικός) καὶ ἐδικωσύνη καὶ ἰδικότης = συγγένεια.

Ἐδικὸς (ὁ), καὶ Δικὸς (ἴδε) = ἰδικός, ἴδιος = συγγενής, ἐμὸς συγγενής, προσήκων ἐδικοί, ἰδικοὶ = συγγενεῖς.

Ἔθεσε (ἴδε Θέτω).

Ἔθοιος — (ἴδε Ἔτοιος) = τέτοιος.

Εἶνιε = εἶνε καὶ ἔνε = εἶνε, «ἔνε πρᾶμμα» = εἰνέ τι.

Ἔκανα (ἴδε κάνω).

Ἐκειὰ = ἐκεῖ, ἔκεια = ἐκεῖ, καὶ Ἐκεδὰ [Σφακιωτῶν ἰδιωτισμός] = ἐκειδὰ = ἐκεῖθεν.

Ἐκόπιασε = ἦλθεν, ἀφίχθη. Κόπια, καὶ κόπιασαι = ἐλθέ, (κόπος), ἔλα. Κοπιάστε = κοπιάσατε καὶ κοπιάσετε = ἔλθετε, ἐλᾶτε = λάβετε τὸν κόπον νὰ ἔλθητε . . .

Ἔλα = ἐλθέ, ἐλᾶτε, ἐλᾶστε = ἔλθετε, καὶ Ἰλᾶστε = ἔλθετε, πλησιάσατε πρός με.

Ἐληόπρινος (ὁ), καὶ ληόπρινος, ληοπρῖνι (δένδρον τῶν ὀρέων σκληρόν) = ὁ Ἐλαιόπρινος.

Ἔμαι = εἶμαι. «Ποῦ εἶσαι Κώστα; — Ἔ 'μαι 'παέ. = ἐδὼ εἶμαι ἔπα γέ. = Ἰδού, ἐδὼ εἰμί.

Ἐμεῖς = ἡμεῖς.

Ἐμούντισε (μουντὸς = σκοῦρος πολὺ ἐπὶ χρωμάτων, ἐπὶ δὲ καιροῦ = σκοτεινός, συννεφώδης, νεφελώδης, σκυθρωπός, πρὸς βροχήν). 2) Ἐμούντισε = ἐνύκτωσεν, ἐσκοτείνιασε.

Ἔμπα = ἔμβα, εἴσελθε.

Ἐμπήτισε (μπητίζω = τελειώνω) = ἐτελείωσεν, ἐτελεύτησεν, ἐσώθη, ἀπέκαμεν, ἔληξεν.

Ἔν' = ἔνε (Σφακιωτῶν προφορὰ) «Ποιὸς ἔν' ὀπ' ὤχεις κοντά σου;» = Ποῖος εἶνε αὐτός, ὅπου ἔχεις πλησίον σου; «Ἔνε 's τὴν κοφινίδα κι' ἄλλο ψωμί; — «Ἔνε δυὸ καύκαλα» = εἶνε.

Ἐξανα-γιάγυραν, ἐξανα-γιαγύρανε (καὶ κατὰ τὴν προφορὰν τῶν Σφακιωτῶν καὶ λοιπῶν κατοίκων τῶν Δυτικῶν τῆς Κρήτης ἐπαρχ. ἐξανα-γυρίσασι) = ἐπέστρεψαν, ἐπανῆλθον, μετεπανῆλθον. [Ἐξανα, ἀπαναληπτικόν, ἐξαναφάγαν, ἐξαναχόρεψαν, ἐξανα-γέλασαν, ἐξαναφύγανε, κατὰ δὲ τοὺς ἐν τῷ Δυτικῷ τμήματι, ἐξαναφάγασι, ἐξαναχορέψασι, ἐξαναγελάσασι, ἐξαναφύγασι κλπ.

Ἐξώπροικα (τά) καὶ ἐξώπρουκα = τὰ παράφερνα, πᾶν ὅ,τι φέρει μεθ' ἑαυτῆς ἡ νύμφη εἰς τὸν σύζυγον κατὰ προσθήκην ἐκτὸς τῆς προικός, τὰ παρ' ἀρχαίοις Ἔδνα.

Ἐπᾶ = ἐδῶ, ἐνταῦθα «ἐπᾶ 'στε, νοικοκυροί, τ' ἀρχοντικοῦ» = Ἐδῶ εἶσθε οἱ οἰκοδευπόται τοῦ ἀρχοντικοῦ (οἴκου); συνηθεστάτη ἐρώτησις εἰς τὸν εἰσερχόμενον εἰς ξένην οἰκίαν, παρὰ Κρησί) — Ἐπᾶ κ' ἐκεῖ = ἐδῶ κ' ἐκεῖ, τῇ δὲ κἀκεῖσε.

Ἐπαδά = ἐδῶ, ἐνταῦθα. — Ἔπα έ = ἔπα γέ = τῇ δε, ἐνθάδε, ἀπαὲ κ' ἐκειγιέ = τῇδε κακεῖσε, ἐπᾶ κ' ἐκεῖ = ἐδῶ κ' ἐκεῖ.

Ἐπαραπῆρα καὶ ἐπαράπηρα (παρὰ-πέρνω) = παρέκλινα, παρεξετράπην.

Ἔ πέρα=ἐκεῖ πέρα καὶ ἐπῶδε (’πῶδε), πέρα-πῶδε=ἐδῶ κ’ ἐκεῖ, καὶ ἀπ’ ἐδῶ κι’ ἀπ’ ἐκεῖ. ’Απὸ πέρα κι’ ἀπὸ ’πῶδε (τοῦ ποταμοῦ ἢ τῆς φάραγγος κλπ.) «Κι’ ἀπῆς ἐ πέρα διαβῆκε, κι’ἀπῆς ἐ πέρα ’πῆγε». Καὶ ἀφοῦ ἀντίπερα, ἐντεῦθεν διεβῆ κτλ.

’Επλάκωσαν =ἔφθασαν καὶ μᾶς κατεπλάκωσαν=κατέφθασαν. «οἱ ὀχθροὶ μᾶς ἐπλακώσανε ἢ ἐπλακώσασι»=οἱ ἐχθροὶ μᾶς κατέφθασαν.

’Ερετητά (ἡ)λ. Λ=γένος, «εἶσαι ἡ στολὴ τσ’ ἐρετητᾶς σου»=εισαι ὁ στολισμός, ὁ κόσμος τῆς γενεᾶς σου, τοῦ γένους σου. κληρονομία.

’Ερμο (τό), ἀντὶ ἔρημον (κατ’ ἀποκοπήν) καὶ Παντέρμο, ἀντὶ παντέρημον.

’Εσάστισα (σαστίζω)=ἐξιππῶ, ἐκφοβίζω, διαταράττω, καὶ καταστατικόν, διαταράττωμαι ὁ ἴδιος, τὰ ἔχασα ἐκφόβου, διεταράχθην, τουρκιστὶ «ἐσασίρτισα».

’Εστεκέ του (στέκω), μεταφορ.=τοῦ ἤρμοζε, τοῦ ἐταίριαζε «τοῦ καπετὰν Κόρακα ἔστεκεν ἡ ἀρχηγία»=ἤρμοζεν, ἔπρεπεν.

’Εσύγκλινα, ἴδε συγκλίνω.

’Ετοιος (ὁ) ἡ ἔτοια τὸ ἔτοιο (καὶ ἔθοιος, ἔθοια, ἔθοιον)=τέτοιος, τέτοια, τέτοιον =τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτον.

’Ετότες (καὶ τότες)=τότε.

’Ετοτεσά, ἐτοτεσὰς καὶ ἐτοτεδὰ=τότε, τότε δή, τότε δὴ τότε.

’Εοῦτος (ὁ), ἐτούτη (ἡ), ἐτοῦτο (τὸ) καὶ τοῦτο,=τοῦτος, τούτη, τοῦτο=αὐτός, αὐτή, αὐτό.

’Ετσα=οὕτω, οὑτωσί, οὕτως, ὧδε.

’Ετσι=οὕτω, καὶ ἐτσιδὰ=οὑτωσί, οὕτω, οὕτω πως, καὶ ἔτσε δά, καὶ ἐδέτσι =οὕτω, οὕτως, κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον, τοιουτοτρόπως.

’Ετσίνα=ἐλάκτιζε. ’Ίδε τσινῶ (λακτίζω).

Εὐγοράδα (ἡ)=θέα ἐκτεταμένης ἐκτάσεως, ἢ ὁρίζοντος, ὅρα ’βγορίζω, φανερόν.

Εὔγορο (τό)=ἡ ἐπισκόπησις, ὡραία θέα, παρρησία, «εὔγα ’ς τὸ ’βγόρο»=εὔγορον, εἰς τὸ φανερόν, καὶ ’βγορολογῶ =κατοπτεύω, ἴδε, ’βγορίζω.

Εὐοίβα=(ἐπὶ προπόσεων) ἐκ τοῦ ἀρχ. εὐοί! εὐάν! σύνηθες καὶ παρὰ τοῖς ’Ιταλοῖς. «Εὐοίβα Γαριβάλδη εὐοίβ’ ἀλημπερτά» γαλλιστὶ vive la liberte! ζήτω ἡ ἐλευθερία! 2) εὐοίβα (ἡ) μεταφορ. ὁ κρότος τοῦ ὅπλου. «ἔπεξε μὲ τὸ τουφέκι του μιὰν εὐοίβα», ἐκρότησε διὰ τοῦ ὅπλου του, καὶ μιὰ τούφεκιὰ-μὲ τὸ τουφέκι καὶ μιὰ πιστολιὰ μὲ το πιστόλι «εὐοίβες ἀκούονται δαμινὰ δαμινά»=κρότοι ὅπλων ἀκούονται ὑπόκωφοι εἰς ἀπομεμακρυσμένον τι μέρος, ἰδίᾳ πρὸς ἔκφρασιν χαρᾶς.

’Εφαν’=ἔφαγεν, ἔφαε, κατέστρεψε, ἔφαγα. «ἡ λέρα ἔφαν τὰ ροῦχά μου», =ὁ ῥύπος ἔφαγε, κατέφαγε, κατέστρεψε, τὰ ἐνδύματά μου.

’Εχερι (ἡ) καὶ ὄχερι=ἐχέτλη παρ’ ἀρχ. τὸ πηδάλιον τοῦ ἀρότρου «’Εχέτλη καλεῖται τὸ κατόπιν ξύλον, οὗ ἔχεται ὁ ἀρότης, ἢ τὸ ἐμπεπηγὸς ξύλον τῷ γύῃ, ὃ κατέχοντες οἱ ἀροτριῶντες, κινοῦσιν ὅλον τὸ ἄροτρον». [Βαρίνου λεξικόν].

Ζ

Ζᾷ (τά) (κατ’ ἰδίωμα τῶν ’Ανωγειανῶν) τὰ ζῷα, τὰ ποίμνια. Ζῷ (τὸ) καὶ ὠζό =ζῷον (τό), τὰ ὠζὰ=καὶ ζῷα.

Ζαβίδι (τό), καὶ ζαβίδιον, τὰ ζαβίδια= αἱ σχηματιζόμεναι ταιναῖαι εἰς τὰ ὑφάσματα (ζαβιδᾶτον ὕφασμα, τὰ ζαβιδᾶτα ὑφάσματα) λ. ὑφαντουργ. αἱ ποικιλίαι τῶν γραμμῶν καὶ αἱ ταιναῖαι αἱ κατα πλάτος ἢ κατα μῆκος τοῦ ὑφάσματος, ἐξέχουσαι καὶ μή, χρωματισταὶ ἢ ἀχρωμάτισται.

Ζάλο (τό) (σάλος) ἴχνος τοῦ ποδός, πάτημα, πέλμα, τὰ ζάλα=ἴχνη, «ἄρκινε τα ζάλα σου» ἀραίωνε τὰ βήματά σου» ἀρὰ ζάλα=τρέχε γρήγορα· βάδισμα, βῆμα ὡς ἐν τῷ ἑπομένῳ διστίχῳ

“Νύχτα σκοτίδι περπατῶ
τὸ ζάλο σου γνωρίζω,
καὶ σκύφτω νὰ τὸ καλοϊδῶ
καὶ δάκρυα τὸ γεμίζω „.

Ζευγάρι (τό), (ζευγάριον)=ζεῦξις, ζεῦγος βοῶν ἀροτήρων, ὑποζύγια. «ἕνα ζευγάρι (ζεῦγος) ὑποδημάτων», «ζευγάρι ῥόδα=δύο ῥόδα, ζευγαρωμένο ἀνδρόγυνο =ταιριασμένον, ὡμονοιασμένον, συμφωνότατον κλπ. «μιὰ ζευγαριὰ χωράφι» ὅσον δύναται νὰ ἀροτριάσῃ ἓν ζεῦγος ὑποζυγίων εἰς μίαν ἡμέραν.

Ζευγᾶς (ὁ)=ζευγολάτης=ζευγηλάτης =γηπόνος.

Ζευτικὸ (τὸ)=ὁ ζευγνύμενος, ὑποζύγιος βοῦς, ὁ ἀροτήρ.

Ζόγια (ἡ) καὶ Τζόγια=Ζώϊα πλέκτης ἢ στέφανος ἐξ ἀνθέων, ἴων καὶ κλώνων εὐόσμων (φυτῶν ἢ δένδρων) καὶ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων (φλωρίων κλπ.) περιπλεκομένων ὑπὸ νεανίδων δι’ ἀσμάτων καταλλήλων, ἥτις (Ζόγια καλουμένη) προσφέρεται τῇ νύμφῃ ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν γαμηλιωτῶν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γάμου.

Ζυγώνω=(ζυγόω)=πλησιάζω, διώκω,

ἐκδιώκω, ἀποδιώκω, καταδιώκω, καὶ ἀποζυγώνω = ἀποδιώκω, τρέχω κατόπιν, καὶ σκυλοζυγώνω, κυνηγῶ τινα ὡς ὁ σκύλος τὸν λαγωόν.

Η

Ἠι = ἡ = αἱ ἡ πανώρηαις = αἱ πανωραῖαι· ἡ Καλόγρηαις = αἱ Καλογραῖαι. *Ἤντα*, ἴδε ἴντα.

Θ

Θὰ = θέλω νὰ (ἐκ τοῦ θέλω νά).

Θαρρεύγω (θάρρος) = ἐπαίρομαι, καί, θαρρεύγομαι = ἐμπιστεύομαι «ἐγὼ σοῦ θαρρεύγομαι τὰ μυστικά μου», = σοῦ ἐμπιστεύομαι τὰ μυστικά μου. — «Μὴ θαρρεύγεσαι, μὴ πολυθαρρεύγεσαι εἰς ὅποιον σου τύχῃ παρα να τὸν δοκιμάσῃς».

Θέ, ἀντί, Θεέ — «Θέ μου μεγάλε! Θέ μου μεγαλοδύναμε!» «Ἐσὺ 'σαι, Θέ μου, κι ὁ κριτὴς κι ὁ πλάστης τῶν ἀνθρώπων». = Θεέ μου!

Θὲ = θέλει, θέλω — Θὲ νὰ = θέλω νά, (συγκεκομμένος τύπος τοῦ θέλω τριτοπροσώπως ἀπαντώμενος)

Θειὰ (ἡ) = θεία, ἡ πατράδελφος ἢ ἡ μητραδελφος καὶ μεταφορ. γενικῶς πᾶσα σεβαστὴ γραῖα, παρῆλιξ = θειά, θειαδάκι καὶ θιά.

Θὲς = θέλεις. Θὲς δὲ θὲς = ἂν θέλῃς καὶ μή, θέλων καὶ μή, ἀ-θὲς κι' ἀ-δὲ θὲς = ἂν θέλῃς καὶ ἂν δὲν θέλῃς.

Θέτω (Κρητικισμὸς) = πλαγιάζω (τίθεμαι, κατακλίνομαι), ἔθεσα = ἔπεσα νὰ ἀναπαυθῶ ἢ νὰ ὑπνώσω, κατεκλίθην. — Ἔθεκε βαρειὰ ἄρρωστος = ἔπεσε, κατέπεσε βαρέως ἀσθενήσας.

Θεωρία (ἡ) = ἡ θέα, τὸ ἐξωτερικὸν φαινόμενον, ἡ πρόσοψις, τὸ κατ' ὄψιν, θεωρούμενον, καὶ παροιμ. Κρητῶν, «Θεωρία ἐπισκόπου καὶ καρδία μυλωνᾶ», ἐπὶ τῶν ὑποκρινομένων ἔξωθεν μὲν τὴν ἁγιωσύνην ὡς ὁ Ἐπίσκοπος ἔσωθεν δὲ εἰσὶν ὅμοιοι μυλωνάδων, ἐκείνων οἵτινες δὲν ἀρκοῦνται εἰς τὸ δικαίωμα τοῦ ἀλεύρου, ἀλλὰ κλέπτουν ἀπὸ τοὺς *ἀπαλέτας των* (πελάτας) διπλάσιον τοῦ δικαιώματος αὐτῶν.

Θηκάρι (τό) καὶ κατὰ παραφθοράν, φουκάρι = θήκη τοῦ ξίφους (= ὁ κολεὸς) καὶ παντὸς εἴδους μαχαιρῶν.

Θιὸς (ὁ) = Θεὸς (συνήθης προφορὰ τῶν κατοίκων τοῦ ἀνατολ. μέρους τῆς Κρήτης) «Μὰ τὸ Θιό», (ὅρκος) = Θεόν «'ς τὸ Θιό σ' ἀφίνω».

Θλιφτός (ὁ) = τεθλιμμένος, ἄθυμος, περίλυπος, μελαγχολικός, θλιμμένος = τεθλιμμένος, πενθῶν, θλιφτα = πενθίμως, θλίβγεται = πενθεῖ.

Θὸ (ὁ) ἐκ τοῦ Θεός. «Μὰ τὸ Θό», ὅρκος, = Μὰ τὸν Θεόν, (οἱ ἀρχ. Νὴ Δία) ὁ ὅρκος οὗτος εἶναι συνήθης τῶν κατοίκων τοῦ Ῥεθυμνίου τμήματος τῆς Κρήτης.

Θωριὰ (ἡ) = θεωρία, ὄψις, μορφή, πρόσοψις, θέα, ὥρα καὶ «θεωρία».

Θωρῶ = θεωρῶ, βλέπω, προσβλέπω, «μὰ 'γὼ θωρῶ τὴν τάβλα μας κ' εἶνε καλὰ στρωμένη», = ἀλλ' ἐγὼ βλέπω τὴν τράπεζαν ἡμῶν καὶ εἶναι καλῶς ἐστολισμένη ἀπὸ διάφορα καὶ ποικίλα φαγητά. — «Θώρεις μαννα καὶ πᾶρε κόρη» = Σὺ ὁ ζητῶν σύζυγον, θεώρει, προσβλεψον εἰς τὴν μητέρα τῆς νεάνιδος, τὴν εὐγένειαν, τοὺς τρόπους καὶ τὰς πράξεις αὐτῆς, καὶ τότε ζήτησον τὴν θυγατέρα της, ἐπειδὴ «κατὰ τὸν μαστρογιάννη καὶ τα κοπέλλια του», κατ' ἄλλην παροιμίαν.

Ι

Ἴντα καὶ *ἤντα* = ἵνα τί, τί, ὅτι, ποῖος; ἢ οἷόν τι; = οἵντινα; τίνα, πῶς, ὁ, τι; — Ἴντα λογιῶς = τί λογῆς = τίνι τροπῳ; ἴντα 'νε = τί νὰ εἶνε, τί εἶνε;

Ἴσα = ἴσον, ὅμοιον καθ' ὅλα. «Ἴσα σου συμπέθερο, καὶ καλλιά σου σύντεκνο» παροιμ. Κρητῶν. Οἱ Σφακιῶται = ἴσια = ἴσον.

Ἴσια = ἴσον, εὐθύ, κατ' εὐθείαν, «ἴσια κάνε θειὰ τὴν πῆτα κ' ἴσια τὴν πητάριζε» ἤτοι, «Τὸ νέμειν ἴσα τοῖς ἀνίσοις, τῆς μεγίστης ἐστὶν ἀδικίας». [Κυρίλλου], ἴσια = ἐξ ἴσου, καὶ «ἴσι' ἀπάνω θὰ πάρῃς νὰ εὕρῃς, τὴ ἐκκλησίαν» = εὐθὺ πρὸς τὰ ἄνω κτλ.»

Ἰτσικὸ (τό), ὅρα «Γιτσικό», τὰ γιτσικά, τὰ στεῖρα, αἱ αἶγες.

Κ

Κὰ = ἐκ τοῦ καλέ, (ἰδιωτισμὸς προφορᾶς τῶν κατοίκων τῶν Ἀνατολ. τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν) «Κά, ἴντα κάνεις ἐκειά;» = Καλέ, τί κάμνεις ἐκεῖ; — «Κά, ὁ Θιός κ' ψυχή σου; (ἐπὶ ὅρκου) = Καλὲ ὁ Θεὸς καὶ ἡ ψυχή σου;

Καβάλλα (ἡ) = ἐφ' ἵππου, ὄνου, ἡμιόνου κλπ. Καβαλλαρία = ἱππικόν.

Καβαλλάρης (ὁ, = ἱππεύς, ἔφιππος, ἀναβάτης, ἐποχούμενος.2) καβαλλάρης (ὁ) = τὸ ἐν μέσῳ τῆς λύρας λεπτότατον σανίδιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζονται ὑψούμεναι τῆς ἐπιφανείας καὶ διαιρούμεναι παραλλήλως αἱ χορδαί. «Ἐναργμός», παρ'

ἀρχ. ὡς ὁ Εὐφρόνιος λέγει, «τὸν ἐν μέσῳ τῆς κιθάρας πασσάλισκον, δι' οὗ ἡ χορδὴ διήρηται». [Βαρίνου λεξικ. ἑλλ. «ἐναργμός»]. 3) καβαλλάρης (ὁ) λ. ὑφαντικ. ὁ ὑπὸ τῶν ὑφαντῶν, ὁ καὶ ῥάγλος (οἱ ῥάγλοι), καὶ μακαράδες καλοῦνται, οἱ κρατοῦντες τοὺς μίτους ἐν τῷ ὑφαντηρίῳ (Τελάρο ἢ ἀργαλειό).

Καβαλλικεύω, καὶ καβαλλικεύγω, καὶ καβαλικῶ = ἐφιππεύω. Ξεπεζεύγω καὶ ξεπεζέφνω = ἀφιππεύω.

Καδένα (ἡ) = ἡ χρυσῆ λεπτὴ ἅλυσσις = περιδέραιον, καὶ ἡ γρυσῆ καδένα (ἅλυσσις) τοῦ ὡρολογίου. 2) καδένα (ἡ) ἡ ἅλυσσις ἡ σιδηρᾶ (τὰ σιδηρᾶ δεσμὰ) τῶν ποδῶν τῶν καταδίκων ἐν τοῖς δεσμωτηρίοις.

Καθαρομούστια (τά) = ἡ ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν καθαρίζει ὁ μοῦστος (γλεῦκος), ἤτοι ὁ Ὀκτώβριος καὶ Νοέμβριος, (ἐν Κρήτῃ συνήθως ἀνοίγονται οἱ οἶνοι κατὰ τὴν 3 Νοεμβρίου. ἡμέραν τῆς καταθέσεως τοῦ λειψάνου Γεωργίου τοῦ μεγαλομάρτυρος., ἢ «τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ μεθυστῆ ἐπιλεγομένου ὑπὸ τῶν Κρητῶν, ἐπειδὴ οἱ δοκιμάζοντες τὰς ἀποθήκας περιφερόμενοι πρὸς ἀλλήλους μεθύουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὸ ἴδιον (δ' αὐτῶν ἐπίθετον τοῦ μεθυστοῦ), δίδουν εἰς τὸν ἅγιον ὡς ἂν ἦτο ὁ τῶν παλαιῶν Διόνυσος.

Καινούριο (τό), ὁ καινούριος, ἡ καινούρια = νέον, καινόν.

Καιντῶ = (καίω) πυρπολῶ «φωτιὰ νὰ τὸ καιντήσῃ» (κατάρα) πῦρ νὰ τὸ κατακαύσῃ.

Καὶ τὲς = καὶ τότε, καὶ ἔπειτα (Σφακιωτικὸν ἰδίωμα προφορᾶς).

Κακαμποδισμένος (ὁ) = ὁ Διάβολος, ἡ κακομποδισμένη γενεὰ = διαβολικὴ γενεά, = ἡ τῶν κατακτητῶν, ὀχληρά, τυραννική, κακούργος, κλπ. «ὅλα μᾶς ἤρθασι στραβὰ καὶ κακαμποδισμένα». = ὅλα μᾶς ἦλθον ἀτυχῆ, οὐχὶ εὐθέα, καὶ μὲ κακὰ ἐμπόδια.

Κακορριζικιὰ (ἡ) (κακόν-risico λ. Ἰταλ. = τύχη), κακοτυχία, ἀτυχία, δυστυχία, κακομοιριά.

Κακορρίζικος (ὁ) (κακὸν risico), ἡ κακορρίζικη, τὸ κακαρρίζικο = ὁ κακότυχος, κακομοίρης, ἀτυχής, δυστυχής, ἄμοιρος. Κακορριζικιασμένος = ἄμοιρος, κακοτυχισμένος, κακομοιρασμένος.

Κακουδιὰ (ἡ) = κακία, ὁ φύσει κακός.

Κάλεσμα (τό) = κλῆσις, πρόσκλησις ἰδίως εἰς γεῦμα, γάμον, βάπτισιν, διασκέδασιν κλπ.

Καλεστικοὶ (οἱ) καὶ καλεσμένοι (ὁ καλεσμένος, καλεστικός) ὁ προσκεκλημένος, οἱ προσκεκλημένοι.

Καλεστὴς (ὁ) = ὁ κλήτωρ, κλητήρ.

Καλύκι (τό) (καλύκιον, τὰ καλύκια) = ἐμβάδες γυναικεῖαι, μόλις σκεπάζουσαι τοὺς δυκτυλίους τῶν ποδῶν, ἄνευ περιπτερνίων καὶ μὲ μικρὰ χαμηλὰ ταγκούνια, κεντητὰ διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ σύρματος καὶ πεποικιλμένα ἐκ διαφόρων κοσμημάτων καὶ μαργαριτῶν (μαργελωμένα ἢ γρυσομαργελωμένα) καὶ μὲ λίθους πολυτίμους, καὶ σήμερον ἐν χρύσει εἰς πολλὰς ὀρεινὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης ἰδίως εἰς Ἀνώγεια καὶ Σφακιά.

Καλύκωμα (τό) = ἡ ἐργασία τῆς καλυκώσεως, καὶ καλύκωσις, καλυκωμός, ὑπόδεσις, σαγγάρευμα, παπούτσωμα, στιβάνωμα κλπ.

Καλλέργη σπήλιος (ὁ) = σπήλαιον εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς Ἴδης, ἄνωθεν τοῦ χωρίου Φουρφουρᾶ ἐν τῇ ἐπαρχ. Πανάκρῳ (Ἀμαρίῳ).

Καλλιὰ (ὁ) καὶ Καλλιᾶς (καλλίων) = ἀμείνων, καλλίτερος.

Καλλιά 'ν' ἡ σκόλαις τῶν Ἁγιῶν
παρὰ τῶν προσκεφαλαριῶν

παροιμ. σημαίνουσα, προτιμότεραι αἱ ἑορταὶ τῶν Ἁγίων παρὰ νὰ καθεύδῃ τις ἐν ὀκνηρίᾳ.

Καλόϊδαινα (ἡ), Ἱερὰ Μονὴ (ἀφιερωμένη εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος καὶ πανηγυρίζουσα τὴν 6 τοῦ Αὐγούστου). κεῖται ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Κέντρους, ἄνωθεν τοῦ χωρίου Ἀνωμέρους τῆς ἐπαρχ. Πανάκρου Ἀμαρίου), ἠκμαζε δ' ἐπὶ Ἐνετῶν καὶ κατεστράφη τῷ 1821 ὑπὸ τῶν τούρκων, ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ὅστις καὶ ἔρημος σήμερον στολισμοῦ κεὶ τέμπλου καὶ εἰκόνων, πυρπολιθέντων καὶ διαρπαγέντων ὑπὸ τοῦ «βδελίγματος τῆς ἐρημώσεως», διὰ τοῦ Βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ του μαρτυρεῖ τὸ μεγαλεῖον ὅπερ εἶχε κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς αὐτῆς τῆς ἱερᾶς λατρείας καὶ τῆς ὡραιότητος τῆς θέσεως, ἥτις καὶ σήμερον ἔχει θέαν τερπνοτάτην, θελκτικὴν καὶ μαγευτικήν. Ἐκτὸς τοῦ ναοῦ καὶ τῶν πέριξ αὐτοῦ κυπαρίσσων δὲν βλέπει τις οὐδὲν ἄλλο οἴκημα σῶον εἰμὴ ἐρείπια κελίων, ἔχει δὲ ὕδατα ἄφθονα, διαυγῆ καὶ ψυχρά.

Καλοκαρδισμένος (ὁ) ἡ καλοκαρδισμένη, τὸ καλοκαρδισμένο, = φαιδρός, εὔθυμος, χαρωπός, ἐν εὐφροσύνῃ διάγων, καὶ καλοκάρδησις (ἡ) = ὁ ἔχων καλὴν καρδιάν, δηλ. φαιδράν, εὐφρόσυνον, εὔθυμον καρδίαν, καὶ ἀντίστροφα τούτων ἡ «κακοκάρδισις» ὁ ἔχων λύπην, ἀθυμίαν κλπ. καὶ «καλοκαρδίζω», καὶ κακοκαρδίζω»

= χαίρομαι ἢ λυποῦμαι, ἢ κάμνω ἄλλους νὰ χαίρωνται ἢ νὰ λυποῦνται, νὰ εὐθυμοῦν ἢ νὰ ἀθυμοῦν.

Καλολοεῖδι (τό) τὰ καλολοείδια, τὰ παρ' ἀρχαίοις «τραγήματα» καὶ «καταχύσματα» καλούμενα, διάφορα δῶρα ἐξ ἀμυγδάλων, ἰσχάδων, τρωγαλίων, σταφίδων, καρύων, φοινίκων (χουρμάδων), καστάνων, ξηρῶν δαμασκήνων κλπ. τὰ καὶ ἀποχερίδια, καὶ ἀπογερούδια, καὶ καλογερίδια (ἰδίως λέγονται τὰ τοιαῦτα δῶρα τῆς ἀρχηγρονιᾶς, ὅτε γίνονται αἱ «καλαὶ χέρες» ἐξ οὗ καὶ «καλογερίδια») καὶ ξεσέσια (ἀπογαιρετήρια) καλούμενα.

Καλολοείδια (τὰ) προσέτι καὶ τὰ καλὰ φαγητὰ «εἶχε 'ς τὸ τραπέζι του τόσα καλολοείδια καὶ πολλὰ μεζελίκια», λ. Τ. μεζές), = «Ἀβρώδες ράπεζα» [Ἀθαν. Δειπνοσοφ. Βιβλ. Α'.]

Καλορρίζικα (τὰ) = εὐχὴ συνηθεστάτη καὶ πάγκοινος ἐν Κρήτῃ καὶ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, (καλὸ risico = τύχη λ. Ἰταλ.) = καλὴ τύχη, εὐτυχής, καλότυχος, καλομοίρης, τὸ παρ' ἀρχ. «Τύχη ἀγαθὴ» ἢ — «Ἐπ' αἰσίοις» λέγεται δὲ ἡ εὐχὴ αὕτη ἐπὶ ἀρραβώνων, γάμων, γεννεθλίων, εἰς ἀγορὰν ἀγροῦ, οἰκίας κλπ.

Καλορριζικιασμένος (ὁ), ἡ καλορριζικιασμένη, τὸ καλορριζικιασμένο = ὁ καλότυχος, εὐτυχής, καλομοίρης.

Καλορρίζικος (ὁ), καλορρίζικη, καλορρίζικο = καλότυχος, εὐτυχής, αἴσιος, δεξιός, εὐσύμβολος, καλόμοιρος.

Καλοστρωμένος (ὁ) = ὁ καλῶς, καταλλήλως, ἐπιτηδείως, ἐπιδεξίως ἐστρωμένος, «ὁ καλοστρωμένος καναπές» (ἀνάκλιντρον), «καλοστρωμένος ὄνος» = διὰ καταλλήλου καὶ κομψοῦ σάγματος «καλοστρωμένη τράπεζα» = ἁβρώδης τράπεζα δι' ὀρεκτικῶν καὶ ποικίλων φαγητῶν, (ὅρα καλολοείδια, 2).

Καλοψίκι (τὸ) τὰ καλοψίκια (ὀψίκιον), τὰ διὰ τὸν προσκεκλημμένον λαόν, διὰ τοὺς γαμηλιώτας διδόμενα καὶ προσφερόμενο δῶρα, τραγήματα ἢ καταχυόμενα παρὰ παλαιοῖς, (ἴδε «καλοψίκι»), οἷον κουλούρια, ροΐδια, ἰσχάδες, κάρυα, φοίνικας, κάστανα, ἀμύγδαλα κλπ.

Καμάρι (τὸ) = σέμνωμα.

Καμάρωμα (τό), λ. χ. τὸ τῆς νύμφης σέμνωμα = νυφᾶτο, καμαρώνω, καὶ ἀποκαμασώνω = καταθεῶμαι, θαυμάζομαι, σεμνήνωμαι, ὑπερυφανεύομαι, καὶ ἔχω κλίσιν, προσελκύομαι, φίλτρον «καμαρώνει τὸ παιδί της».

Καματερὴ (ἡ) = ἡμέρα ἐργάσιμος, καὶ καθημερινὴ ταὐτόσημος.

Καμπαέτι (τό), λ. Τ. = ἔγκλημα ἐνοχή, ἀφορμή, αἰτία, ἐνοχοποίησις καὶ ὁ καμπαετλῆς ὁ ἔνοχος, ἐγκληματίας, πρωταίτιος τοῦ κακοῦ.

Καμπογυρίζω = περιφέρομαι ἀνὰ τοὺς κάμπους, τὰ πεδία καὶ τοὺς ἀγρούς.

Κάμπος (ὁ), λ. Λατ. τὸ πεδίον.

Καμπούρης (ὁ) ἡ καμπούρα τὸ καμπούρικο, καμπύλος), κυρτός, κυφός.

Κανακάρης (ὁ) = ἀρεστός, χαρίεις, ὁ μονάκοιβος, ὁ γαϊδευμένος.

Κανάκι (τό) = θώπευσις, τουρκικὶ χάϊδι, χάϊδευμα = κανάκισμα = θώπευμα.

Κάνει (κάνω = κάμνω = λέγει, κάνω = λέγω «γυρίζει καὶ τοῦ κάνει» = στρέφεται (πρὸς αὐτὸν) καὶ τοῦ λέγει.

Κανίσκι (τό) (κανίσκιον) λ. Βυζαντ. τὰ δῶρα, γαιρετισμοὶ (τουρκιστὶ πεσκέσι).

Κάντανος (ἡ), Δῆμος τῆς ἐπαρχ. Σελίνου.

Καντίνη (ἡ) καὶ τὸ Καντινάκι, τὸ Καντινιὸ λ. Τ. = ἡ ὕπανδρος γυνὴ παρὰ Τούρκοις, ἡ δὲ νεᾶνις Χανοὺμ καὶ τὸ Χανουμάκι, καὶ αὐταὶ αἱ σύζυγοι ὀνομάζονται Χανούμ, ἐπὶ τὸ θωπευτικώτερον, αἱ δὲ πολλαὶ σύζυγοι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συζύγου Τούρκου λέγονται συμμέρισαι (συμμερίζομαι).

Κάνω = κάμνω (ποιῶ, τίκτω), κάνεις 'ς τὸ χωριό μας; — κάνω, μοῦ ἀρέση πολύ. = εὐχαριστοῦμαι· — «γυρίζω καὶ τοῦ κάνω» = στρέφωμαι (πρὸς αὐτὸν) καὶ τοῦ λέγω· — «Κάνω νὰ τοῦ καταριστῶ» = ἀποφασίζω νὰ τοῦ καταρασθῶ.

Καππαρὸς (ὁ), ἡ καππαρή, τὸ καππαρὸ (τὸ πυρὸν χρῶμα), «τρίχα καππαρὴ» = πυρρά, ξανθοκοκκίνη (ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ φυτοῦ τῆς καππάρεως, ὅστις σχιζόμενος ἅμα ὡς ὡριμάσῃ εἶνε ἐντὸς πυροῦ, πορφυροῦς, ξανθοκόκκινος, ἐρυθροῦς.

Καραμπίνα (ἡ) = ὅπλον (τουφεκίου ὄνομα).

Καρνάδος (ὁ), ἡ καρνάδα, τὸ καρνάδον = χρῶμα ἐρυθροῦν, πορφυροῦν, ὡς τὰ ἄνθη τῆς ῥοιᾶς, βαθὺ ἐρυθροῦν, ὡς τὸ καθαρὸν αἷμα ἐκ τοῦ Λακωνικοῦ «Κάρνεια φορέματα» = κόκκινα φορέματα, ἅτινα ἐφόρουν διὰ νὰ μὴ φαίνωνται τὰ αἱματωμένα τῶν πληγωμένων φοσέματα, ἐκ τοῦ κάρνεια = καρνάδα τὰ πορφυρᾶ.

Καρπέτα (ἡ) = ὁ καρπωτὸς γιτὼν τῆς Π. Γραφῆς [Βασιλειῶν Β'. κεφ. Η'. 18—19], pourpoint, εἶδος φούστας ἐκ τσόγας ἐρυθρᾶς ἢ μαύρης (ὡς πενθήμου) κοσμουμένη διὰ χρυσοῦ σιριτίου 4—5 δακτύλων πλάτους (ὡς πλατεῖα ταινία) «τουλούμπα» ὀνομαζομένη, κατήρχετο ἀπὸ τὴν ὀσφὺν ἔμπροσθεν, μέχρι τοῦ γυροποδίου, ἔνθα συνηνοῦτο μεθ' ἑτέρου ὁμοίου χρυσοῦ σειριτίου, προσκεκολλημένου

καὶ τούτου ἐφ' ὅλου τοῦ γυροποδίου τῆς καρπέτας, συνήθως ἐσηκώνετο καὶ ἀνεστηλώνετο ἐκ τῶν ἔμπροσθεν διὰ κοψάδων κατὰ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν μικρῶν, μόνον εἰς ναὸν εἰσερχόμεναι εἰς ἑορτάς, πανηγύρεις, ἐπισήμους τελετάς, γάμους κλπ. κατεβιβάζετο, διετηρεῖτο ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ πολλάκις ἡ μήτηρ τὴν ὡραίαν καὶ καθαρὰν αὐτῆς καρπέταν εἰς μίαν τῶν θυγατέρων της ἐδωρεῖτο, ὅτε τὴν ὑπάνδρευε. Τότε ὁ κατάρατος καὶ ὀλέθριος συρμός (αἱ μόδαι) τῶν ἀραγνοειδῶν ἑβδομαδιαίων ἐνδυμάτων τοῦ καταστρεπτικοῦ ψευδοπολιτισμοῦ τῆς ὑλιστικῆς Εὐρώπης ἦτο ἄγνωστος ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Μίνωος καὶ τοῦ Ῥαδαμάνθυος. Αἱ γυναῖκες αἱ ἀληθεῖς ἐκεῖναι οἰκοκυραὶ ἔκλωθον τὸ νῆμα ἐκ τῶν ἐρίων, τοῦ βάμβακος τοῦ λινοῦ καὶ τῆς μετάξης προϊόντα πάντα τῆς εὐφόρου ταύτης νήσου, ὕφαινον ἅπαντα τὰ ἐνδύματα καὶ κλινοσκεπάσματα ἑαυτῶν καὶ τῆς οἰκογενείας των, οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐνεδύοντο καὶ κοσμιώτερον καὶ κομψότερον καὶ λαμπρότερον καὶ πλουσιώτερον ἀλλὰ καὶ οἰκονομικώτερον συγχρόνως διὰ τὴν διάρκειαν ὡς ἐκ τῆς στεραιότητος αὐτῶν. Συνέλθωμεν σκέψει ὡρίμῳ καὶ μιμηθῶμεν τὴν γενεὰν ἐκείνην, ἐὰν θέλωμεν νὰ ζήσωμεν εὐτυχεῖς!

Ἰδοὺ δὲ καὶ κατά τινα παλαιὸν Σχολιαστὴν τοῦ Κλήμεντος, πόσον ὡμοίαζον τὰ τῶν Κρησσῶν ἐνδύματα ἰδίως αἱ καρπέται, μὲ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. «Αἱ παλαιαὶ γυναῖκες τὴν πορφύραν ἀπὸ τραχήλου μέχρι ποδῶν τοῖς ἐμπροσθίοις μέρεσι τῶν ἱματίων ἐνύφαινον ἅτε ταινίαν, ὃ νῦν ἐστιν ἰδεῖν ἐπὶ τῶν λεγομένων καμισίων τῶν κουβικουλαρίων». [Λεξικ. ἁπλοελλ. Σκαρλ. Βυζαντι. ἐν λ. «Καρπέτα». — «Προφύλλι» (πορφύρα) κλπ.]

Κάρτο (τὸ) λ. Ἰταλ. cuarto, τὸ $^1/_4$ τῆς ὥρας ἢ $^{15}/_{60}$ τῆς ὥρας.

Καρφίχτης (ὁ) κατὰ παραφθορὰν = καθρέπτης, κάτοπτρον.

Καστίζω, λ. Τ. «καστίζω τὸ ἄλογον» = τοῦ δίδω καιρόν, τὸ βιάζω νὰ τρέχει. 2) Καστίζω, ἐν τῇ ραπτικῇ, ἐπὶ διορθώσεως ἐνδυμάτων, στενεύω διὰ συμπτύξεως, δίπλαι, καὶ κοῦδες, καὶ πλέται λέγονται. ὁμοιάζει πρὸς τὸ, «κασσύω».

Καταδίδω (λέγουν οἱ κάτοικοι τοῦ μεσαίου τμήματος τῆς Κρήτης — καταδούδω, οἱ κάτοικοι τῶν Δυτικῶν ἐπαρχιῶν) = προδίδω, παραδίδω, ἐνάγω εἰς δίκην, μαρτυρῶ, καί.

Καταδότης (ὁ) = ὁ προδότης, «ἐπῆγε καὶ τὸν ἐκατάδωκε 'ς τὸν ὀχθρό» = μετέβη καὶ τὸν προὔδωκεν εἰς τὸν ἐχθρόν, «ὁ καταδότης Ἰούδας» = ὁ προδότης Ἰούδας.

Καταπίνω = καταβροχθίζω «γανδὸν ἔλκειν». [Δειπνοσοφιστ. Βιβλ. Α'. ἐδ. 17] Ἰδίως καταπίνω ὕδωρ, οἶνον κλπ. διὰ τοῦ λάριγγος.

Κατεργάρης (ὁ) = ὁ ἐργάτης τοῦ κατέργου = ὁ ναύτης τοῦ πλοίου. Σήμερον ἡ λέξις ἐκπεσοῦσα τῆς σημασίας της, δηλοῖ τὸν ἀστεῖον, τὸν ἀπαταιῶνα τὸν δόλιον, τὸν ψεύστην.

Κάτεργο (τό) = πλοῖον, ἡ τριήρις. λ. Ἰταλ.

Κατέχω καὶ κατέω (Κρητικισμός) = γνωρίζω, ἐπίσταμαι, εἰδέναι, «δὲν κατέχω τὸν δρόμον = δὲν γνωρίζω τὴν ὁδόν, «δὲν κατέω (κατέχω) νὰ λέγω ψεύματα» δὲν ἠξεύρω (ἀγνοῶ) νὰ ψεύδωμαι,

Κάτης (ὁ), ἀντὶ Γάτης, γάτος, ἐκ τοῦ λατιν. Catus = ὁ αἴλουρος, ἡ γαλῆ, τὸ μικρόν, κατσοῦλι, τὸ γατὶ ἢ γατάκι καὶ κατάκι, καὶ κατσουλάκι.

Κάτινο πεδοῦλι, (τὸ) πέδηλον ἐκ γαλῆς, δέρμα αἰλούρου.

Κάτσε (καθίζω) παραφθορ. = κάθισε, ἀναπαύθητι, κάτσετε = καθίσατε μεταφορ. «κάτσε ἥσυχος» = μένε ἥσυχος.

Κατσόπρινος (ὁ) καὶ τὸ κακσοπρῖνι (πρῖνος κατσασμένος, = μὴ ἀναπτυσσόμενος, κοντὸς) εἶδος χαμοκλάδου μετ' ἀκανθῶν.

Κατώφιλο (τὸ) ἀντὶ κατώφλιον.

Καυκὶ (τὸ) καὶ καυκίον = κύλιξ, συνήθως ἐκ φλασκίου κεκομμένου εἰς εἶδος χουλιάρας πρὸς μεταφορὰν ὑγρῶν, ἐλαίου, οἴνου, γάλακτος κλπ.

Καϋμένος (ὁ) = ὁ κεκαυμένος, μεταφορικ. ὦ δυστυχής! ὦ ἀτυχής! ὦ δείλαιος! — ὦ δαῖα Τέκμησα! [Σοφ. Α'. 783], ἡ καϋμένη, τὸ καϋμένο = τὸ ἄξιον λύπης.

Κάψα (ἡ) = ὁ καύσων (καίω), καῦμα τοῦ ἡλίου, ζέστη, θερμότης, καὶ ἐπὶ κατάρας «Φωθιὰ νὰ τὸν κάψῃ» = τὸ πῦρ νὰ τὸν καύσῃ, πυρπολήσῃ, τὸ πῦρ νὰ τὸν καταφάγῃ, «φωθιὰ νὰ κάψῃ τὸ σκότι του» «νὰ καῇ (ἡ) καρδιά του».

Κειὰ = ἐκεῖ = ἐκεί, καὶ ἐκειὰ = ἔκειδὰ = ἐκεῖ. ἐκεῖθεν.

Κενάρι (τὸ), οἱ Χονδρότεροι τῶν στημόνων, οἱ ἐν τοῖς ὑφάσμασι σηματίζοντες τὰς ἐξεχούσας ταινίας καὶ ζαβίδια ἰδίως εἰς σινδόνας, καὶ εἰς μετάξινα ὑφάσματα, καὶ ὁ στήμων ὁ σχηματίζων τὰς οὔγιας. λ. ὑφαντικ.

Κεντήση, ἐκ τοῦ κεντῶ = πυρπολῶ, κατακαίω, ὡς ἐπὶ κατάρας, «φωθιὰ (φωτιὰ) νὰ τὸν κεντήση» = πῦρ νὰ τὸν κατακαύσῃ. Π. Γραφὴ «Καὶ κατακαύσῃ αὐτοὺς πῦρ,

Κεντρίζω = ἐγκεντρίζω, ἐξ οὗ ὁ ἐγκεντρισμός, ἐνοφθαλμισμός, τὸ ἐμφυλίζειν = φυλιάζω.

Κερὰ (ἡ) = κυρὰ = κυρία, δέσποινα, οἰκοδέσποινα.

Κεραστὴς (ὁ) = ὁ διανέμων τὸν οἶνον εἰς τὰ γεύματα καὶ τὰ δεῖπνα = οἰνοχόος (κερνῶ).

Κερατᾶς (ὁ) = κερασφόρος, μεταφορικ. (ὕβοις ἀτιμωτική), λέγεται ἐκεῖνος οὗ ἡ γυνὴ πορνεύεται, ἐπὶ τῆς θύρρς τοῦ ὁποίου πρὸς περιφρόνησιν κρεμῶσιν οἱ Κρῆτες κέρατα καὶ σήμερον ἔτι. Κατὰ τὸν Ἀρτεμίδωρον [Βιβλ. ΙΑ'.] «ἡ γυνή σου πορνεύσει, καὶ κέρατά σοι ποιήσει» ὁ δὲ Ψελλὸς συνέγραψε καὶ πραγματείαν ἐπιγραφομένην, «Πόθεν τὸ τοῦ Κερατᾶ ὄνομα».

Κερούλα (ἡ), λ. Ποιμεν. αἱ κερούλαις = αἶγες ἢ προβατίναις μὲ κέρατα.

Κιἀνείς, καὶ κατὰ παραφθ. κιαείς, κιάμιά, κιάνένα, κιάνένας = οὐδείς, οὐδένας, κανείς, οὐδεμία, καμμία, οὐδέν, κανέν. κιάνιοῦς = οὐδενός, κανενός, κιανενοῦς.

Κιἀουλιᾶς = οὐδόλως, διόλου, ὅλως διόλου, μηδόλως, μηδαμῶς, τὸ παράπαν, παντάπασιν, ποσῶς,

Κηλίμι (τὸ) λ. Τ. Κηλίμια λέγονται ἐριοῦγα παχέα σκεπάσματα τῆς κλινοστρωμνῆς, πεποικιλμένα καθ' ὁλοκληρίαν διὰ τῆς ὑφαντικῆς διὰ ποικίλων χρωμάτων καὶ συμμετρικῶν ἀραβουργημάτων.

Κινῶ (κινεῖν) = ξεκινῶ = ἐκκινῶ, ἀρχίζω ν' ἀναχωρήσω, κινῶ, ἑτοιμάζωμαι, στέλλομαι «κινᾷ ἡ βρύσις νὰ τρέχῃ» ἀρχίζει ἡ κρήνη νὰ πηγάζῃ ἢ ἐκκρέῃ ὕδωρ.

Κιόλα ἢ κιόλας (Κρητικισμός) = ἤδη, ἀληθῶς, πράγματι ἦλθε κιόλα = τόσον γρήγορα ἦλθε.

Κιόντες = κι' ὅμως = καὶ ὅμως, ἀλλά, καὶ ὅτε, ὁπόταν.

Κιόντιμος = καὶ ὅτι ὅμως, ἀλλά, καὶ μ' ὅλα ταῦτα.

Κλαδὶ (τὸ) = κλάδος δένδρου, 2) κλαδί, καὶ ἓν σπειρίον, κόκκος κλπ. «ἕνα κλαδὶ σιτάρι» = εἷς κόκκος σίτου, ἕνα κλαδάκι ρίζι ἢ φακῆς» = ἓν σπειρίον μαργαριτάριον.

Κλώθω (καὶ κλωθαρίζω, ποιητικῶς) = τὸ κλώθειν ἱστόν, νῆμα.

Κόκκινη μηλιὰ (ἡ) = ἐρυθρᾶ μηλέα, ἡ πατρὶς τῶν Τούρκων ὡς οἱ ἴδιοι πρεσβεύουν. Τὸ Τουρκεστάν, εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας κατεχόμενον ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας.

Κοκκῶνα (ἡ), κύριον ὄνομα. 2) Κοκκῶνα = κυρία, κυρά, ἡ σύζυγος, ἡ δέσποινα, ἡ δεσποσύνη, ὡς τιμητικὸς τίτλος ἢ θωπευτικός.

Κολαΐνα (ἡ) = Χρυσοῦν περιδέραιον γυναικεῖον, συγκείμενον ἐκ χρυσῆς ἁλύσσεως λεπτῆς κατερχομένης ἀπὸ τοῦ τοῦ τοαχήλου διὰ τοῦ στήθους μέχρι τῶν ποδῶν πεπληρωμένη δι' ἑκατὸν καὶ ἑνὸς φλωρίων. προσηρμόζετο δὲ ἐπὶ τοῦ στήθους ὡς παράλληλοι ἡμισέληνοι δι' ἀγκίστρων (γάντζων) ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ στήθους, τὸ μεγαλήτερον δὲ τῶν τόξων αὐτῆς ἀφικνεῖτο μέχρι τῆς ὀσφύος. Πολλάκις αἱ εὐπορούσαι ἔφεσον δύο τοιαύτας ἁλύσσεις (περιέχουσαι 202 φλωρία) καὶ ὠνομάζετο τότε «Διπλοκολαΐνα». ἐν μέσῳ τῶν τόξων ἐκρέματο Σταυρὸς χρυσοῦς καὶ μὲ ἀδάμαντας, κατόπιν Ἁγιοκωνσταντινᾶτον, καὶ μετ' αὐτὰ ἄλλα μεγάλα φλωρία, μαντζάρια κλπ. Ὑπῆρχον καὶ ἄλλα εἴδη Κολαΐνας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντὶ φλωρίων προσηρμόζοντο καὶ συνεδέοντο φύλλα χρυσοῦ παριστῶντα φύλλα μυρσίνης ἢ δάφνης, ἄνθη, ῥόδα, κρίνους μετ' ἀδαμάντων κοραλλίων καὶ μαργαριτῶν, ἀνὰ μέσον δὲ τῶν φύλλων, ἐκρέμοντο φλωρία, καὶ ἐν μέσῳ τῶν τόξων σταυρὸς ἐκ πολυτίμων λίθων, ἁγιοκωνσταντινάτων κλπ φλωρίων, ὁ κόσμος οὗτος ἦτο διὰ τὴν εὐπορωτέραν τάξιν.

Κολατσὸ (τό), λ. Ἰταλ. καὶ κολατσιδάκι (τὸ) = Τῆς πρωΐας ὥρα τοῦ φαγητοῦ (πρόγευμα), τὸ Ἀκράτισμα ἢ ἀκρατισμός, ἢ τὸ πρωϊνὸν ἔμβρωμα καὶ διανηστισμός, παρ' ἀρχαίοις.

Κολλήματα (τὰ) = τὰ φλωρία καὶ ἄλλα νομίσματα ἀργυρᾶ κλπ. ἅτινα δωροῦνται οἱ γονεῖς, συγγενεῖς καὶ οἱ προσκεκλημένοι ἐν τῇ τελέσει τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου καὶ τὰ ὁποῖα ἐκρέμων διὰ καρφίδος καὶ ἐρυθρᾶς μετάξης ἄνωθεν τοῦ μετώπου τῆς νύμφης ἐν τῷ κεφαλοδέσμῳ αὐτῆς, πάντα δὲ τὰ φλωρία ταῦτα καὶ λοιπὰ δῶρα ἀνήκουν εἰς μόνην τὴν νύμφην.

Κολέτο (τό) = ὁ μπούστος. Τὸ κρητικὸν κολέτο ἦτο ὕφασμα λευπτὸν συγκείμενον ἐκ φαρμπαλάδων προσηρμοσμένων εἰς τὰς ἄκρας (οὖγιας) καὶ τὰς ῥαφάς, ἐπ' αὐτῶν δὲ πάλιν προσηρμόζοντο τὰ ὡραῖα πλεκτὰ (δαντέλαι) πλεκόμενα καὶ ταῦτα ἐν Κρήτῃ· οἱ φαρμπαλάδες καλύπτοντες τοὺς ὤμους μέχρι σχεδὸν τῶν ἀγκώνων καὶ τὰς ὠμοπλάτας τοξοειδῶς ὀνομάζοντο «σπαλέτα» (τὰ) καὶ τὸ «σπαλέτο» = αἱ ἐπωμίδες.

Κολλῶ = κολαφίζω, (κόλαφος, κόπτω), πλήττω, παίω, τύπτω, μεταφορ. «κολλοῦνε τουφεκιαῖς» = ῥίπτουν ὅπλα, σφαιροβολοῦν· δι' ὅπλων, κτυποῦν βαροῦν.

Κολῶνα (ἡ) = ὁ κίων, στήλη, ὁ στύλος. 2) κολῶνα (ἡ), συνάθροισις λαοῦ περὶ συ-

σκέψεως συμφερόντων τῆς πατρίδος ὡς αἱ ἐν ὑπαίθρῳ συνήθεις μεγαλαι συναθροίσεις (συνελεύσεις) τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης «μᾶς καλοῦνε 'ς τὰ Πουτσουνάρια ποῦ πρεμαζώνουνται να στέσουν κολῶνα γιὰ το ζήτημα τὸ Βακουφικό» = προσκαλούμενα εἰς θέσιν Πουτσουνάρια (μίαν ὥραν περίπου ἀπέχοντα τῶν Χανίων) ἔνθα συναθροίζονται οἱ Κρῆτες (συνδεόμενοι ὡς μία στήλη) ὅπως συσκευθῶσι περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ Ἐφκαφίου.

Κονάκι (τὸ) λ. Τ. οἰκία μεγάλη ἐξέχουσα πλουσίου ἢ τῆς ἀρχῆς ἢ Διοικητήριον, ἀνάκτορον. 2) μεταφορ. κονάκι ἐκαμαμε εἰς τοῦ δεῖνος τὸ σπίτι» = ἐμείναμεν, διενυκτερεύσαμεν εἰς τοῦ δεῖνος τον οἶκον. Ἐκονέψαμεν = ἐκονεύσαμεν, ἐμείναμεν, ἐξωμείναμεν = διενυκτερεύσαμεν.

Κόνσολος (ὁ), ἡ Κονσολῖνα καὶ κονσόλισσα, ὁ καὶ ἡ πρόξενος, ὁ πράκτωρ καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ.

Κοντό = ἀρά γε; μήπως; 2) κοντὸ (τὸ) = σιμόν, σμικρόν. 3) κοντὸ (τό), κοντόχι, γυναικεῖον μεϊτάνι(ον) ἐξ ἐριούχου (τσόχας), χρυσοποίκιλτον, ἄλλως τε καὶ Σμυρνιὸ ἢ Σμυρναϊκὸν κοντογοῦνι καλούμενον.

Κοντοκωλιὰ (ἡ) = ἡ ἔχουσα μικρὰ κῶλα (μέλη), ἡ κοντὴ τὸ ἀνάστημα.

Κόντρα λ. Ἰταλ. = ἐνάντιος, ἀντιμέτωπος.

Κοπέλλι (τὸ) = ἄρσεν = ὁ παῖς, ὁ ἄνηβος νέος, νεανίας, καὶ τὰ κοπέλια = τὰ παιδιά, τὰ τέκνα,

Κοπελλιὰ (ἡ) = θύλη, κοπελλοῦδα, κοπελλοπούλα, κοπελλουδιά, κοπέλλος, κοπέλλα = ἡ παῖς, νεάνις, παιδίσκη, κόρη ἡ παρθένος δεσποινίς.

Κοπελλιάρης (ὁ) = κόπακας, νεανίας, ὡραῖος νέος.

Κοπελλομάθημα (τὸ) = ὅ,τι ἐδιδάχθη τις ἐκ νεαρᾶς του ἡλικίας, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων δὲν τὸ λησμονεῖ καὶ ἂν γηράσῃ, εἴτε καλὸν εἴτε κακόν, καὶ παροιμία Κρητῶν «Ὅποιος κοπελομάθει, δὲν γεροντοξεχνᾷ»

Κοπιάζω = πονῶ (κόπος). Κόπιασε, κοπιάστε, κοπιάσετε = ὁρίστε = λάβετε τὸν κόπον, εἰσέλθετε, ἐλᾶτε, πλησιάσατε, καθήσατε ἐνταῦθα κλπ.

Κορδόνι (τὸ) = περιδέραιον, ἅλυσσις λεπτὴ χρυσῆ, καὶ ἡ ἅλυσσις τοῦ ὡρολογίου.

Κορκίδα (ἡ) = τὰ ἀποκαθαρίσματα τοῦ λινοῦ (λιναρίου), ἡ τολύπη (τὰ τουλούπια) ἢ τὰ ἐξ ἐρίων ἐκκαθαρίδια.

Κορμοστασὰ (ἡ) = ἡ στάσις τοῦ σώματος, «ἔχει ὥμορφη κορμοστασὰ» = ἔχει ὡραίαν στάσιν τὸ σῶμά του, «τὸ κορμοστάσι του, ἢ ἡ κορμοστασιά του εἶνε κυπαρίσσι» = στάσις τοῦ σώματός του εἶνε ἴση ὡς ἡ κυπάρισσος = εὐθὺς παράστημα.

Κορῶνα (ἡ), λ. Ἰταλ. = στέμμα βασιλέων, καὶ γυναικεῖος κόσμος, στέφανος χρυσοῦς πεποικιλμένος διὰ πολυτίμων λίθων, καὶ εὐχὴ Κρητῶν, «Να χαίρεσαι τὴν ακριβή σου κορῶνα». — «Ὁ γοῦν Σόφρων φησί που, κορώνας (1) ἀνασούμενοι καὶ Ἀθηναῖοι τέττιγας ἐνεπλέκοντο». [Βαρίνου λεξικ. ἐν λ. Κέρα ἀγλαε].

Κότσι (τὸ), τὰ κότσα καὶ κότσια (ὀστοῦν) = τὸ γόνυ = ὁ ἀστράγαλος, οἱ ἀστραγαλοι, καὶ φρασις «βαστοῦσι σε τὰ κότσα» = εἶναι στεραιοὶ οἱ ἀστράγαλοί σου; ἐννοεῖς δυνατοὺς τοὺς αστραγάλους τῶν ποδῶν σου ν' ἀνέλθωμεν εἰς τὴν Ἴδην; 2) κότσι (τὸ) δι' ἀστραγάλων παιδιὰ = τὸ κότσι λεγόμενοι, ὅπερ καὶ σήμερον παίζουν οἱ παῖδες τῶν Κρητῶν, καὶ δι' ἑνὸς καὶ διὰ πολλῶν πολυτρόπως· τα ἐν ταῖς ἀρθρώσεσιν ὀστᾶ.

Κουδουνιὰ (ἡ), ἡ (αἱ κουδουνιαῖς = τὰ δερματινα περιλαίμια, καὶ μανιάκια λεγόμενα (ὅρα μανιάκι) ὁ κλοιός.

Κουλοῦρα (ἡ) = κύκλος, (ὁ κούλουρος = μέγας κύκλος), μεγάλη περιφέρεια, περιοδεία κυκλική, καὶ γύρα, ὡς ὅταν οἱ γαμηλιῶται μεταβαίνοντες πρὸς παραλαβὴν τῆς νύμφης, ἐπιστρέφουν μετα τῆς νύμφης δι' ἑτέρας δεξιᾶς ὁδοῦ ὡς εὐοίωνον θεωρούμενον καὶ ὅπερ κουλοῦρα λέγεται, ὁμοίως καὶ τὰ ἀδόμενα ἄσματα κατὰ τὴν γαμήλιον ταύτην πομπὴν καὶ περιοδείαν «τραγούδια τῆς κουλούρας» ὀνομάζονται. 2) κουλούρα (ἡ) καὶ τὸ κουλοῦρι, τὰ κουλούρια = κολλύριον, τὰ κολλύρια, ἴτριον, κουλοῦρι (σιμίτιον).

Κουμάντα (ἡ), λ. Ἰταλ. = ὁδηγία, διεύθυνσις, σχέδιον.

Κουμαντάρω, λ. Ἰταλ. = διευθύνω, ὁδηγῶ, δίδω τὸ σχέδιον, διατάγματα τῆς ἐκστρατείας ἢ τῆς ναυμαχίας, ἢ τῆς μάχης, ἢ διευθύνω ἢ πηδαλιουχῶ κλπ.

Κουμαντάτης (ὁ), λ. Ἰταλ. = ὁ ἔπαρχος, ἁρμοστής, διοικητής, ἐξαιρετικῶς δὲ ὁ Στόλαρχος, ναύαρχος.

Κουμαριὰ (ἡ) = κουμαρεὰ = δένδρον «ἡ Κόμαρος) αὐτοφυὲς, τῶν χαλεπωδῶν μερῶν, παράγον καρποὺς «τὰ κούμαρα» = (μιμαίκυλλον ἢ μιμάκυλον) ἐκ τῶν ὁποίων παράγουν ὡραῖον οἰνόπνευμα. 2) καὶ Κουμαριὰ (ἡ), ὄνομα διδόμενον εἰς κύνα (θύλην) ὡς ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν τριχῶν αὐτῆς πρὸς τὰ ὥριμα κούμαρα (ἐρυθροκιτρίνου).

Κουμπάρος (ὁ), λ. Ἰταλ. = παράνυμφος ἢ παρανύμφιος, ἡ κουμπάρα ἢ κουμπάρισσα.

Κουνιάδος (ὁ), ἡ κουνιάδα, τὸ κουνιαδάκι, λ. Ἰταλ. coynatus, δαήρ, γαμβρὸς — καὶ τὰ κουνιαδακια, κουνιαδόπουλα.

Κοῦπα (ἡ), λ. Ἰταλ. Cupa = κύπελλον, κύλιξ, ποτήριον.

Κουραδάρης (ὁ) (ἴδε) κουράδι) = ὁ ἔχων πολλα ποίμνια.

Κουράδι (τό) = τὸ ποίμνιον, κοπάδι (ἐκ τοῦ κήρω-κουρά), τὰ κουράδια = ποίμνια, κοπάδια καὶ τὸ κουραδακι = μικρὸν ποίμνιον.

Κουρνὸς (ὁ), Ἰταλ. (corno) = ποικιλοδερμος, παρδαλλὸς (φαρδαλλός), ἴσως καὶ ἐκ τοῦ καρανῶ. Οὕτως ἔλεγον οἱ παλαιοὶ Κρῆτες τὴν αἶγα. Κουρνὲ ἡ κουρνιὰ ἐπὶ αἰγῶν, καὶ κουρνός, ἐπὶ τράγων, ὡς ἐκ τοῦ χρώματος τῶν τριχῶν αὐτῶν, ὁμοιάζοντος τὸ τῆς κορώνης (πτηνοῦ).

Κουρσάρης (ὁ), λ. Ἰταλ. (corsaro) = πειρατής.

Κουρσεύγω = πειρατεύω.

Κουρσεμμένος (ὁ), ἡ κουρσεμμένη, τὸ κουρσεμμένον, καὶ κρούσος - κρουσεμένος) = ὁ ὑπὸ ληστοπειρατῶν ἐν θαλάσσῃ ληστευθείς.

Κοῦρσος (τό) (καὶ κροῦσος), ἡ πειρατεία.

Κούρταλα (τά) (κρόταλα τὸ κρόταλονι) = κρότος διὰ χειρῶν (παλαμάκια ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν Ἀνατολ. ἐπαρχ. τῆς Κρήτης) καὶ κουρταλῶ, κουρταλίζω = κροταλίζω, τὸ παίειν τὰς παλάμας, χειροκροτήσεις.

Κουτάλι (τό) = χουλιάριον, κοχλιάριον (ἐκ τοῦ κόχλος, κοχλίας) κωταλίς. Κουτάλα = χουλιάρα ἡ μεγάλη, 2) κουτάλα (ἡ) ἡ πλάτη, ὠμοπλάτη.

Κούτελο (τὸ) = μέτωπον, «δὲν ἰδρώνει τὸ κούτελό μου», φράσις σημαίνουσα ἀφοβίαν, γενναιότητα, «δὲν θέλω μουζωμένο τὸ κούτελό μου», φρασ. = δὲν θέλω κηλιδωμένον τὸ μέτωπόν μου, «ἄρχησαν ἡ ζαρωμάδες 'ς τὸ κούτελο»! φράσ. αἱ ρυτίδες τοῦ μετώπου σημαίνουν γηρατεῖα. «ἔχω καθαρὸ τὸ κούτελο» = εἶμαι ἀθῶος. Τοῦ ἦλθε ἡ σφαῖρα 'ς τ' ἀστέρι τοῦ κουτέλου» φράσ. σημαίνουσα ὅτι ἡ σφαῖρα τὸν εὗρε εἰς τὸ κέντρον τοῦ μετώπου, ὅμοια φράσις «τοῦ 'ρθεν ἡ σφαῖρα 'ς τὸ δόξα πατρὶ) = ἐν μέσῳ τοῦ μετώπου καὶ τὸν ἄφησεν ἄπνουν, κλπ.

Κουτσουνάρα (ἡ), καὶ μπουτσουνάρα = ἡ ὑδρορρόη.

Κουτσοῦρι (τό), κούτσουρο, ἡ κουτσοῦρα ὁ κούτσουρος = κορμὸς δένδρου, τὰ κουτσούρια (οἱ κορμοὶ) διὰ καμίνους.

Κράη (τὸ) = κρύος ὑπερβολικόν, ψῦχος ξηρόν, δριμύ, ὡς ἐκ τῆς πεσούσης χιόνος (ἀγιάζει τουρκιστί), ὅπερ καίει, ἀποξηραίνει τὰς ἀμπέλους χόρτα, φυτὰ καὶ δένδρα πάμπολλα κατὰ τὴν ἄνοιξιν.

Κρὲς (τὸ) (κατὰ προφορὰν τῶν Σφακιωτῶν), «τ' ἀρνήσιον κρὲς» = κρέας, τὰ κρέτα καὶ κρέατα.

Κροῦσος (τὸ) ὅρα = κοῦρσος, κουρσάρης, κουρσεύγω κλπ.

Κρυφολόημα (τὸ) καὶ κρυφολόγημα, τὰ κρυφολογήματα = κρυφία συνομιλία, μυστικὴ συνδιάλεξις.

Κτῆμα (τὸ), τὰ κτήματα (καὶ κατὰ παραφ. χτῆμα, τὰ χτήματα), τοῦτο λέγοντες οἱ Κρῆτες δὲν ἐννοοῦν τὰς ἰδιοκτησίας ὡς οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, ἀλλὰ τὰ φορτηγὰ ζῶα καὶ λοιπὰ τετράποδα, ὡς οἱ παλαιοί. «Μέχρι τοῦ νῦν παρὰ πολλοῖς ἡ ἐν ζώοις περιουσία κτήματα λέγονται» [Εὐστάθ. Ἰλ. p. 999, 19]. Ἴδε ἐπίσης see also p. 494, 4, ἔνθα λέγει, «οἱ χωρικώτεροι τῶν ἄρτι κτήματα φασι τὰ τετράποδα) καὶ ὁ Σοφοκλῆς [Antig. 781], «Ἔρως ἀνίκατε μαχαν, ἔρως ὃς ἐν κτήμασι πίπτεις» — λέγουν προσέτι οἱ Κρῆτες «λιανὰ κτήματα» τοὺς ὄνους «ἡ κτηματσερὴ ἡ θήλεια ὄνος «χονδρὰ δὲ κτήματα» λέγοντες ἐννοοῦν τοὺς ἵππους, ἡμιόνους, φορβάδας κλπ.

Κύρης (ὁ) (κύριος) = ὁ πατήρ, ἡ κερὰ (κυρα-κυρία) οὐχὶ τὴν μητέρα ἣν ἀποκαλοῦσι πάντοτε μάννα, ἀλλὰ τὴν προμήτωρα, καὶ λαλά, καὶ λάλη.

Λ

Λαγάρισμα (τὸ) = ἐκκαθάρισμα (ἰδίως ἐπὶ μετάλλων) «ὁ χρυσὸς ἐλαγαρίσθη» = ἐκαθαρίσθη ἐν τῷ χωνευτηρίῳ, διὰ πυρὸς ἔγεινε ρευστός, κ' ἐκαθάρισε, καὶ λαγάρω, καθαρίζω τι.

Λαγονικὸ (τό), τὰ λαγονικὰ = οἱ κυνηγετικοὶ κύνες.

Λακκουδοπήγουνος καὶ *λακκουδοπηγουνᾶτος* (ὁ), ἡ λακκουδοπήγουνη καὶ λακκουδοπηγουνάτη, τὸ λακκουδοπήγουνον καὶ λακκουδοπηγουνᾶτον = ὁ ἔχων ἐν τῷ πώγωνι λακκίσκον, ὑπὸ τῶν παλαιῶν καλούμενον νύμφην.

Λαλῶ καὶ *λαλιῶ* = ὁμιλῶ, λαλοῦν, λαλοῦσι, λαλοῦνε = ὁμιλοῦν, συνομιλοῦν, διαλέγονται. 2) = ἐλαύνω, ὁ λαλούμενος = ὁ ἐλαυνόμενος, ὁ λαλητὸς = ἐλαυνόμενος, σπρωκτῶς (ἀμπωστῶς, βιαίως), λαλοῦσι = ἐλαύνουσι.

Λαμπρὰ (ἡ) καὶ λαμπρὴ (ἡ) = τὸ Ἅγιον Πάσχα, ἡ Ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος.

Λαμπραγκηνιάζω = ἐνδύομαι τὰ νέα φορέματα τα διὰ τὴν Λαμπραν κατασκευα-

σθέντα, ἐγκαινίζω τὰ καινουργῆ ἐνδύματα διὰ τὸ Πάσχα, γενικῶς ἅπαντες οἱ Χριστιανοὶ κατ' ἀρχ. ἔθιμον, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες μικροὶ καὶ μεγάλοι, νέοι καὶ γέροντες, πλούσιοι καὶ πένητες τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἐγκαινίζοντες τὰ καινουργῆ αὐτῶν φορέματα μετέβαινον εἰς τὸν ναὸν κατὰ τὴν δευτέραν λεγομένην Ἀνάστασιν, ὅτε ἐγίνετο γενικῶς πρὸς ἀλλήλους ὁ ἐν Χριστῷ ἀσπασμός, μετὰ μεσημβρ. τοῦ Πάσχα, μετὰ τὸν ἑσπερινὸν δ' ἐξερχόμενοι τοῦ ναοῦ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὸν γενικὸν τῆς ἀδελφότητος καὶ τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης χορὸν ἐντὸς τοῦ προαυλίου τῆς ἐκκλησίας διαρκοῦντος μέχρι τῆς ἑσπέρας.

Λαμπριάζομαι = πασχάζω, διατρίβω κατὰ τὸ πάσχα.

Λαμπρόσκολα (τὰ) = τὸ Πάσχα, ἡ διακαινήσημος ἑβδομάς, (σκόλη = σχολὴ = ἀργία = ἑορτή).

Λαμπροφορῶ, λαμπροφοροῦμαι = ἐγκαινίζω, ἐνδύομαι καινουργῆ φορέματα διὰ τὴν λαμπρὰν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, χάριν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος [Ἴδε «λαμπραγκινιάζω»].

Λαρδί (τὸ) λαρδίον = τὸ χοίρειον λίπος, ἐκ τοῦ λαρινὸς (λαρὸς) = εὐτραφής, σιτευτός, καὶ τροπικῶς, ἔπος λαρινόν. [Ἀριστοφ.]

Λασίθι (τὸ), λ. Ἰταλ. La Siti (Σιτεῖον) Ἡ Δίκτη ὄρος πρὸς τὸ Ἀνατολ. τμῆμα τῆς Κρήτης κείμενον. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι ἐν ᾧ εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Λευκῶν ὀρέων πλεονάζουν οἱ ὑψηλοῦ ἀναστήματος γιγαντόσωμοι ἄνδρες, εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Δίκτης (ἐν Λασιθίῳ), πλεονάζουν οἱ τοῦ μικροῦ (κοντοῦ) ἀναστήματος, εἰς δὲ τοὺς κατοίκους τῆς Ἴδης ἀπαντῶσιν ἀμφότερα, δηλ. καὶ ὑψηλοῦ ἀναστήματος καὶ μετρίου, πλεονάζουν δὲ οἱ λιγνοὶ (λιγυροὶ) καὶ ταχύποδες (ὀκύποδες). Ἡ παρατηρουμένη αὕτη διαφορὰ τῶν λασιθιωτῶν προέρχεται ἐκ τοῦ βίου, ὃν διάγουν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῶν ὀροπεδίου, διότι ἐπὶ τρεῖς μῆνας τὸν χειμῶνα μένουν ὑπὸ τὰς χθαμαλὰς καὶ χιονοσκεπεῖς εἰς μεγάλας στιβάδας οἰκίας των. Ἐξ ἄλλου δὲ ἐπειδὴ τὰ χωρία κεῖνται κύκλῳ εἰς τὰς παρειὰς μεγάλου λεκανοπεδίου ἀδιεξόδου ἔνθα ἡ χιὼν καὶ αἱ βροχαὶ συσωρεύουν τόσα ὕδατα ἐν οἷς τὸ μέγιστον θωρηκτὸν δύναται νὰ πλεύσῃ, σχηματίζεται ὑγρασία περιστέλλουσα τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν. Εἶνε ὅμως ὑγιέστατοι οἱ ἄνθρωποι.

Λᾶστε = ἐλᾶστε (ἴδε ἐλᾶτε) = ἔλθετε.

Λαχαίνω (λαγχάνω, = τυγχάνω). Ἔλαχα = ἔτυχον, παρευρέθην, «νὰ τοῦ λάχῃ ἄδικο» κατάρα, ἢ «ἄδικο νὰ τοῦ λάχῃ» = ἄδικον νὰ τὸν εὕρῃ, ἢ νὰ τὸν συναντήσῃ ἢ συναπαντήσῃ «ἀφοῦ ἐλάχαμε 's τὸ χορὸ θὰ χορέψωμε» = ἀφοῦ εὑρέθημεν ἐτύχαμεν εἰς [τὸν χορὸν κλ.

Λαχνός (ὁ) = κλῆρος, ψῆφος, καὶ σκραφνί, σκραφνίον.

Λεβέντης (ὁ), λ. Τ. (τάγμα γιανιτσάρων) = ἀνδρεῖος. Λεβεντιὰ καὶ λεβεδιά, λεβεντοσύνη = ἐλευθερία.

Λέρα (ἡ) = ὁ ρύπος.

Λεράκι (τό) = ὁ μικρὸς κωδωνίσκος τῶν ποιμνίων, τὰ λεράκια = οἱ κωδωνίσκοι.

Λέρι (τὸ), τὰ λέρια = οἱ κώδωνες τῶν ποιμνίων, ὀνομάζονται καὶ σκλαβέρια καὶ τσάφαρα.

Λιανοκάμωτος (ὁ), ἡ λιανοκάμωτη, τὸ λιανοκάμωτο, καὶ ὁ λιανοκαμωμένος, ἡ λιανοκαμωμένη, τὸ λιανοκαμωμένο = ὁ λιγυρός, λεπτὸς (λιπόσαρκος), λιγνός.

Λιανὸς (ὁ) = λεπτός, ἰσχνός, «λιανὴ μέση» = ἰσχνὴ ὀσφύς. 2) μεταφορικῶς λιανὸς λέγεται καὶ ὁ ὄνος «λιανὸ εἶνε τὸ κτῆμά μου» ἐννοεῖται ὁ ὄνος, ἐν ἀντιθέσει τοῦ ἵππου, τοῦ ἡμιόνου, τῆς φορβάδος κλπ. ἅτινα λέγονται χονδρὰ κτήματα, (ὄρα κτῆμα).

Λιγάκι = ὀλιγάκι, ὀλίγον, καὶ 'λίγο, «λίγο, λίγο τὸ ψωμὶ κ' ἡ σαρακοστ' εἶν' πολλὴ» = πολλὰ ὀλίγον.

Λίγδα (ἡ) = ἡ χοιρεία ἀλοιφὴ ἐκ λίπους ὁ ῥίπος, ἡ λέρα, ἐλαιώδης κηλὶς ἢ ἐκ λίπους (ξίγγι).

Λιγερός (ὁ), ἡ λιγερή, τὸ λιγερό (λιγηρὸς) = εὐλίγιστος, εὔστροφος, λεπτὸς «λιγερὸν σπαθί». Ἴδε «Δαμασκί», ἡ λιγερή, ὡς ἐλαστικὴ εὐλίγιστος.

Λίγισμα (τὸ) = εὐστροφία, ἰδίως ἐν χορῷ, «τὸ σεῖσμα καὶ τὸ λίγισμα».

Λιγνός (ὁ), ἡ λιγνή, τὸ λιγνό = ὁ λεπτὸς (λιπόσαρκος) καὶ βιτσάτος ὡς βίτσα = κλών = βλαστερός.

Λιγοψυχῶ = ἀνυπομονῶ, λακταρῶ, (ὀλιγοστεύει ἡ ψυχὴ) = ὀλιγοψυχῶ ἀπὸ τὴν λακτάρα ὀλιγόψυχος, ἡ λιγοψυχιά, τὸ λιγόψυχο, ὡς λιγόχρονο = τὸ ὀλίγα ἔτη ζήσαν, λιγόκαρδο = τὸ μικρὸ τὴν καρδίαν.

Λιό = λίαν, καί, μάλιστα, λιό-καλλίτερη = ἡ πλέον ὑψηλοτέρα. 2) Ναίσκε-λιό = ναὶ βέβαια, μάλιστα. 3) πλέον (συγκρ. προσθετ.) ἐν ταῖς ἀνατολικωτέραις ἐπαρχίαις ἰδίᾳ ἐν Σιτείᾳ λέγεται πλιὸ καὶ μπλιό, ὁ πλιοκαλλίτερος, ὁ πλιοκακήτερος καὶ πλιοκακός, ὁ πλιομικρότερος κτλ.

Λιοβασίλεμμα (τὸ), τὰ 'λιοβασιλέμματα = ἡλιοβασίλευμα, ἡλιοβασιλεύματα = αἱ δυσμαὶ τοῦ ἡλίου. Ὁ ἥλιος βασιλεύει = ὅταν δύῃ.

Λιοβουτήματα (τὰ) = ἡλιοβουτήματα (ἥλιος-βουτῶ = βυθίζωμαι = ἡλίου βυθισμὸς εἰς τὸ χάος τοῦ οὐρανοῦ ἢ εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τοὺς παλαιοὺς ὅτι ὁ ἥλιος ἐκινεῖτο καὶ οὐχὶ ἡ γῆ) = ἡ δύσις τοῦ ἡλίου

Λιοκαθίσματα (τὰ) = ὁ ἥλιος καθίζει = ἀναπαύεται πρὸς ἑσπέραν = αἱ τοῦ ἡλίου δυσμαί.

Λιοκαλλίτερος (ὁ), ἡ λιοκαλλίτερη, τὸ λιοκαλλίτερο = ὁ λίαν καλλίτερος, ἡ ὁλοκαλλίτερος = ὁ ἐξ ὅλων καλλίτερος.

Λιομικρότερος (ὁ), ἡ λιομικρότερη, τὸ λιομικρότερο = ὁ λίαν μικρότερος, ὁ πάντων μικρότερος, «ὁ λιομικρότερος ἀπὸ τ' ἀδέρφια λέγεται ἀποβύζι» ὁ πλέον μικρότερος (ὁ τελευταῖος) τῶν ἀδελφῶν (ἐν Κρήτῃ) καλεῖται ἀποβύζι καὶ στεροβύζι.

Λιόπρινος (ὁ) = Ληόπρινος = ἐληόπρινος, ἐλαιόπρινος, = δένδρον.

Λιόπυρο (τό) = Ἡλιόπυρον [ὁ Σκαρλ. Βυζάντιος εἰς τὸ ἁπλοελλ. λεξικόν του ἀναφέρον τὴν λέξιν λέγει, «Ἡλιοπύρι (εὐγενὴς καὶ Ἑλληνικωτάτη λέξις, διασωθεῖσα ἀπαραλλάκτως ἄχρις ἡμῶν»], ἡ λέξις αὕτη εἶναι παγκοίνως γνωστὴ καὶ συνηθεστάτη ἐν Κρήτῃ «μὴ στέκῃς 'ς τὸ 'λιόπυρο (εἰς τοῦ ἡλίου τὴν πυράν).

Λιόχεντρα (ἡ) καὶ ὄχεντρα, ὄχενδρα = ἔχιδνα, ὄφις ποικιλόχροος, ἀμφίβιος, «τὴ λιόχεντρα τὴν πλουμιστὴ καδένα 'ς τὸ λαιμό της».

Λογάρι (τό), λ. Βυζαντιν. = λαγαρὸς χρυσός, καὶ θησαυρὸς κεκρυμμένος, καὶ βέρος.

Λοῆς = λογῆς, «τὶ λογῆς «τὶ λογῆς θέλεις νὰ σοῦ κάμω τὸ φόρεμα;» = ἐκ ποίας ποιότητος, ποίου εἴδους; — «πολλῶν λογιῶν διαμάντια ἔχεις» = πολλῶν εἰδῶν ἀδάμαντας ἔχεις. — ἔτσα λοῆς τὸ θέλω (= λογῆς) = τοιουτοτρόπως τὸ θέλω — «ἤντα λοῆς τὄπαθες;» = μὲ ποῖον τρόπον τὸ ἔπαθες; — «λοῆς λογιῶν» καὶ = πολλῶν λογιῶν» = πολλῶν εἰδῶν.

Λογόστεμα (τὸ), λέγεται ἡ διὰ προφορικοῦ λόγου, ἄνευ ἐγγράφου συμφωνία (ἐκ τοῦ λόγος ἵστημι), ὡς ἐν συμφωνίᾳ συνοικεσίου. διὸ καὶ «λογοστεμένοι» = ἔκτοτε οἱ μεμνηστευμένοι, λέγονται.

Λουκάνικο (τὸ), τὰ λουκάνικα λ. Ῥωμαϊκή, ἐκ τοῦ Ἰταλ. lucanica = ὁ ἀλλᾶς, τὸ χόρδευμα κυρίως τοῦ χοίρου, ἡ παραγωγὴ [κατὰ τὸν Εἰρηναῖον Ἀσώπιον, ὅρα Ἑστίαν Τόμ. Γ'. 26 Ἰουν. 1877 σελ. 411-412], τῆς λέξ. Λουκάνικον εἶναι ἀπὸ τοῦ Λουκούλλου Ῥωμαίου, τοῦ μεγίστου τῶν μαρτύρων τῆς γαστρός, ἀρχαιοτέρου τῶν Ἀπικίων, ἄλλων κοιλιοδούλων, ἐξ ὧν ὀνομάσθησαν καὶ τὰ ἀπάκια.

Λουμπάρδα (ἡ), καὶ μπουμπάρδα = τὰ πρῶτα τηλεβόλα, κανόνια καὶ χαβάνια, ἴσως ἐν Λομβαρδίᾳ ἐφευρέθησαν ἢ ἦτο τὸ μηχανουργεῖον εἰς ὃ κατασκευάζοντο. 2) εἶδος πλοίου.

Λουμπαρδιὰ (ἡ) καὶ μπουμπαρδιὰ (ἐκ τοῦ κρότου μπάμ, μπούμ,) = κανονοβολισμός, καὶ κομματέ.

Λουμπάρι (τό), τὰ λουμπάρια = τὰ πορτέλλα αἱ κανονοθυρίδες τοῦ πλοίου, «ν' ἀνοίξω τὰ λουμπάρια μου».

Λουρὶ (τό) = λωρίον, λῶρος, ἱμάς, λεπτὴ ταινία ἐκ δέρματος, διὰ τῆς ὁποίας οἱ ποιμένες καὶ γεωργοὶ γνάφωσι καὶ ξηραίνουσι πρὸς χρῆσιν δι' ἐπιδιόρθωσιν καὶ ραφὴν τῶν ὑποδημάτων αὐτῶν, καὶ μεταφορ. «αὐτὸς εἶναι λουρί,» νευρώδης, δυνατός, «λουροδεμένον», τὸ μὲ λωρία δεδεμένον.

Λουτρὸ (τὸ) = Ἐπίνειον τῆς Ἀνωπόλεως ἐν τῇ παραλίᾳ Σφακίων. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν χωρίον εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μὴ εὑρίσκεται θέσις τις φέρουσα τὸ ὄνομα Λουτρόν, Λουτράκι, Παλαιόλουτρα, λουσοθῆρι κλπ- ἀπόδειξις ἀναμφησβήτητος ὅτι οἱ παλαιοὶ ἡμῶν πρόγονοι εἶχον δημόσια λουτρὰ εἰς τὰ ὁποῖα συχνότατα ἐκαθαρίζοντο χάριν τῆς ὑγείας αὐτῶν, σήμερον εἰς τὰς πόλεις μόνον εὑρίσκονταί τινα καὶ ταῦτα ἐν ἀθλιεστάτῃ καταστάσει, ὥστε οἱ ἐκτὸς τῶν πόλεων σπανιώτατα λούονται, εἰς τοῦτο ἀποδοτέον ἓν τῶν αἰτίων τῆς μάστιγος τῶν ἐν Κρήτῃ λεπρῶν καὶ ἐλεφαντιόντων.

Λώπης, ἢ λώπως (λέγω-πῶς = λέγω ὅτι), δοκεῖ μοι, ὡς ἔοικε, μήπως, νομίζω ὅτι.

Μ

Μὰ λ. Ἰταλ. ma = ἀλλά, «ἤθελα νὰ σᾶς ὁμιλήσω, μὰ δὲν γνωρίζω ἂν εὐκαιρῆτε».

Μά, (ἐπίρρημα) ἐπὶ ὅρκου. «Μὰ τὸ ναί» — «Μὰ τὸν ἥλιο ποῦ μᾶς φέγγει», κυρίως ἐπὶ ἀρνήσεως, νὴ (ἐπὶ βεβαιώσεως) ναί, μὰ τὸν Δία = Νὴ Δία, «ναὶ μὰ τὰ λάχανα» «ναὶ μὰ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου» — Ὄχι, μὰ τὸν Δία = Μὰ Δία. Ὄχι, μὰ τὴ λαύρα τῆς φωτιᾶς κλπ.

Μαγάρι λ. Ἰταλ. magari = μακάρι, εἴθε, ἄν, καὶ ἄν.

Μαγαρίζω, μαγαρίσω (καὶ κατ' ἀναγραμματισμόν, γαμαρίζω) Μεταβ. καὶ ἀμετάβ. = κόπρῳ μιαίνω, ὄζω. Ἐκ τοῦ μεγαρίζω = (μαγαρίζω), κτίζω ὑπόγειον οἴκημα = μέγαρον (ὅπερ ἐλέγετο καὶ μάγαρον), χρήσιμοι διὰ τὴν ἑορτὴν τῶν

Θεσμοφορίων, τελουμένων ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἐνέκλειον ὑΐδια, παρ' Ἀριστοφάν. μυστηρικὰ καὶ μυστικὰ χοιρία καλούμενα, ὅθεν ἡ σημασία κτίζω κοπρῶνα, ποιῶ τι ῥυπαρόν, ῥυπαίνω, «ἂν μαγαρίσω» = ἐὰν μιανθῶ, μολυνθῶ, τιλάω, μυσάττω.

Μαγαρισὰ (ἡ) = μίασμα, μόλισμα, ἀκαθαρσία, «ἐμαγάρισε, διότι ἔφαγε τὴν σαρακοστὴ κρέας» = ἐμολύνθη καταλύσας τὴν τεσσαρακοστήν, κρεωφαγήσας. «Μὴ φᾷς μαγαρισὰ γιατ' εἶνε Παρασκὴ». = Μὴ φάγῃς κρέας, ἀκάθαρτον καὶ μεμιασμένον θεωρούμενον ὡς ἀπαγορευόμενον ὑπὸ τῆς θρησκείας, διότι εἶνε Παρασκευή.

Μαγέρεμμα (τὸ) = μαγέρευμα, καὶ μαγερὰ γενικῶς τὰ χέρδοπα, τὰ ὄσπρια, μαγήρευμα (μαγηρεῖον) = ἑστία.

Μαδάρα (ἡ) = μαδαρός, τόπος ὀρεινός, χαλεπώδης, χωρίον ὀρεινόν.

Μαδιοῦμαι (μαδιῶ, μαδῶ = ἐκτίλλω), μαδιέται = ἐκτίλλει, ἀποσπᾷ τὰς τρίχας.

Μαζὶ = ὁμοῦ, ἅμα, ὁμάδι (ὁμαδίς), ὁμοθυμαδόν.

Μάζωξις (ἡ) = συνάθροισις, σύναξις, «ἐμαζώχθηκε κόσμος» = συνηθροίσθη κόσμος = λαός, καὶ μεταφορ. ἐμαζώχθηκε = ἔφυγε, ἐδραπέτευσε, ἀπῆλθε, καὶ ἐμαζώχθης τὸ καλύβι του» = περιωρίσθη εἰς τὴν οἰκίαν του.

Μάϊνα (ἡ) λ. Ἰταλ. = καταστολὴ λ. ναυτική, «μάϊνα τὰ πανιὰ» = ὀλιγόστευσον τὰ ἱστία τοῦ πλοίου, ὀπισθοχώρησον, στῆθι, μαϊνάρω = περιστέλλω, «μαΐναρε τὸν θυμόν σου» = κατάστηλον, ὀλιγόστευσον τὴν ὀργήν σου.

Μακελεύγω = κρεουργῶ, βασανίζω, σπαράττω, στρεβλῶ.

Μακελειὸ (τὸ) = μάκελον, τὸ σφαγεῖον, κρεουργεῖον, κρεωπωλεῖον (τουρκιστὶ κασαπιό).

Μακρομούρης (ὁ) = ὁ ἔχων μακρὸν πρόσωπον, ὡς ἐν παραδείγματι ὁ χοῖρος.

Μάλαμμα (τὸ) = μάλαγμα (μαλάσσω) = ὁ καθαρὸς καὶ λαγαρισμένος χρυσός. 2) καὶ μάλαμμα (τὸ) = ὁ ἐκκαθαρισμένος σῖτος ἐπισωρευμένος ἐν τῷ ἅλωνι.

Μαλλιαρὸς (ὁ), ἡ μαλλιαρή, τὸ μαλλιαρὸ = ὁ δασύς, ἡ μαλλιαρὴ γυνὴ = ἡ ἔχουσα οἱονεὶ γένειον καὶ μύστακα, ὅπερ θεωρεῖται ἐν Κρήτῃ ὡς κακὸν σημεῖον· ὅθεν καὶ ὁ θεὸς νὰ σὲ βλέπῃ ἀπὸ σπανὸ ἄνδρα κι' ἀπὸ μαλλιαρὴ γυναῖκα.

Μαμουρεύγω = καλλιεργῶ τοὺς ἀγρούς, γεωργῶ.

Μαμούρης (ὁ) = ὁ καλλιεργῶν τοὺς ἀγρούς, ὁ γεωργός.

Μάνα (ἡ) καὶ μάννα = μήτηρ, τὸ μανάκι, ἡ μά, = ἡ μητέρα, ἡ μάναις, μανάδες = αἱ μητέρες.

Μανέλι (τὸ) καὶ μανίλι (ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν Ἀνατολ. ἐπαρχ.) = μανέλιον, ψέλλιον, βραγιόλιον.

Μαννιάκι (τὸ) = μαννιάκιον, ὁ μαννιάκης, ὁ κλοιός, λ. ἑλ. ὄρα καὶ κουδουνιά.

Μάνταλος (ὁ) = μάνδαλος, ἐπιβλής. μοχλός, ὀχεύς, κλεῖθρον, καταβλής, παρ' Ὁμήρῳ δέ, «κληῖδα μεγάλην». (Τουρκιστὶ μπεράτης). — μανταλωμένος καὶ σφιχτομανταλωμένος = κατάκλειστος ἐν τῷ οἴκῳ.

Μαντατεύγω = καταγγέλλω, μηνύω, καταμηνύω, προδίδω, μαρτυρῶ.

Μαντᾶτο (τὸ) λ. Ἰταλ. = ἀγγελία, εἴδησις, καὶ ὡς χαιρετισμὸς συνήθης παρὰ Κρησί. «Ἤντα καλὰ μαντᾶτα μᾶς φέρεις;» = ὁποίας καλὰς εἰδήσεις μᾶς κομίζεις;

Μαντατοφόρος (ὁ) = ἄγγελος, ἀγγελιοφόρος.

Μαντιλίδα (ἡ), αἱ μαντιλίδαι, φυτὸν αὐτοφυὲς κοινότατον ἐν Κρήτῃ, καὶ γνωστὸν διὰ τὴν μαντικὴν τοῦ ἄνθους του παιδιάν. Πολλὰ καὶ διάφορα εἴδη τῆς μαντιλίδας εὑρίσκονται ἐν τῇ νήσῳ, ἀλλὰ δύο γένη τούτων εἶναι τὰ γενικώτερα, αἱ ἔχουσαι ἄνθη λευκὰ καὶ αἱ ἔχουσαι ἄνθη κίτρινα, ἀμφότερα δὲ τὰ γένη ἐν μέσῳ τοῦ ἄνθους ἔχουσι χνοῦν (χνοῦδι) κίτρινον, πέριξ δὲ τῆς περιφερείας τοῦ ἄνθους ἵστανται τὰ πέταλα (ἢ φύλλα τοῦ ἄνθους) Τὰ ἄνθη τῶν μαντιλίδων μεταχειρίζονται ὡς μαντίαν (παιδιᾶς χάριν) οἱ νέοι καὶ νεάνιδες τῆς Κρήτης θέλοντες νὰ μάθωσι τὰ περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῶν συμβησόμενα. λ. χ. ὁ νέος ἐὰν θὰ λάβῃ σύζυγον τὴν ἀγαπητὴν τῆς καρδίας του, λαμβάνει ἓν ἄνθος τῆς μαντιλίδας, φυλλοτομεῖ κατὰ σειρὰν τὰ πέταλα τοῦ ἄνθους ἓν πρὸς ἓν λέγων κατὰ τὸ ἀποσπώμενον πρῶτον — θὰ τὴν πάρω, κατὰ τὸ δεύτερον, δὲν τὴν παίρνω, καὶ οὕτως ἀποσπᾷ ἅπαντα, ἐὰν δὲ τὸ τελευταῖον φθάσῃ εἰς τὸ — θὰ τὴν πάρω — ἐπέτυχε τὸ ζήτημα τῆς μαντικῆς του, ἐὰν δὲ τὸ τελευταῖον τύχῃ εἰς τὸ — δὲν τὴν παίρνω, — ἀπελπισία καταλαμβάνει τὸν μαντευόμενον, διότι τοῦτο σημαίνει ἀποτυχίαν, καὶ πολλὰ ἄλλα ζητήματα λύουν διὰ τοῦ ἄνθους τῆς μαντιλίδας, ἴσως σχέσιν ἐχούσης, ὡς τὸ ὄνομα αὐτῆς προδίδει, μὲ τὰ παρὰ τοῖς πάλαι Ἕλλησιν ἐπιρρ. εἰς ἴνδα λήγοντα, δι' ὧν ἐσημαίνοντο διάφοροι παιδιαί, οἷα τά, — ὀστρακίνδα, βασιλίνδα, διελκυστίνδα, μυΐνδα, χυτρίνδα, φρυγίνδα, κινητρίνδα, σχοινοφυλλίνδα, ἀποδιδρασκίνδα κλπ. = μαντιλίνδα.

Μαντινάδα (ἡ), λ. Ἰταλ. (matinata, ven matinada) = τὸ δίστιχον ὁμοιοκατάληκτον.

Μάντρα (ἡ) = μάνδρα τῶν ποιμνίων, ὁ σηκός, τὰ μαντριὰ (μαντρὶ = μανδρίον), αἱ μάνδραι, οἱ σηκοί.

Μαντρίζω = εἰσάγω τὰ ποίμνια εἰς τὴν μάνδραν καὶ μεταφορ. «ἐμαντρίσανε τὸν ἐχθρό 'ς τὸ κάστρο» = ἐκδιώξαντες τὸν ἐχθρόν, τὸν ἠνάγκασαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον.

Μαντζοράνα (ἡ) καὶ ματζοράνα, μαντζουράνα ἀπὸ τοῦ λατιν. origanum majorana, ἢ λ. Ἰταλ. maggiorana = τὸ ἀμάρακον, μάρον.

Μαργιέλωμα, (τό) καὶ χρυσομαργιέλωμα, χρυσομαργιελωμένο, ἀργυρομαργιελωμένο, μεταξομαργιελωμένο, κλπ. = χρυσοποίκιλτον ἢ ἀργυροποίκιλτον μὲ σύρμα καὶ μαργαριτάρια κεντημένον ὑπόδημα, ὡς τὰ καλύκια (ὅρα) καὶ Μαργιέλι = τὸ μαργιέλιον = τὸ μάργαρον.

Μαργιόλος (ὁ), λ. Ἰταλ. mariolo = πανοῦργος, ἀστεῖος.

Μαρνέρος, (ὁ), λ. Ἰταλ. marnero. Θαλασσινός, ναυτικός, ναύτης, γιεμιντζῆς, κατεργάρης.

Μάρωπον (τό) λ. ποιμεν. τὰ μάρωπα = ἡ ἀμνὴ (μῆλον), ἡ ὀλιγώτερον τοῦ ἔτους οὖσα καὶ μὴ τεκνοποιήσασα, καὶ τὸ «χρονιάρικο» (ἐνὸς ἔτους) θῆλυ πρόβατον, ὅπερ δὲν ἐγέννησεν ἔτι, τὰ μάρωπα = αἱ ἀμνάδες· ἀλλὰ καὶ μαρῶπι εἰς τὰ ἀνατολικώτερα μέρη καὶ μόνον ἐν συνθέσει γίνεται - μάρωπον καὶ -μάρωπα.

Μασγάλι (τό), λ. Τ. masgal = ἡ θυρὶς τοῦ πύργου ἢ τοῦ τείχους = ἡ τοξότις = ὁπλοθυρίς.

Μασέλα (ἡ), λ. Ἰλαλ. ἡ παρειά, τὸ μάγουλον, ἡ γνάθος.

Μαστραπᾶς (ὁ) = κύαθος, ποτήρ, ποτήριον ὑάλινον μετὰ λαβίδος [Δειπνοσοφ. Βιβλ. Α'. ἐδάφ. 51].

Μὰ τὸ ναί = ὅρκος Εὐαγγελικός, «ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν ναί, ναί, καὶ τὸ οὒ, οὔ. [Ματθ. Ε'. 37 — Ἰακ. Ε'. 12 — 6 Κορινθ. Α'. 17.]. Καὶ Ὁμηρικῶς, Μά: τοῦτο Ὅμηρος ὡς συλλαβῆς τάξιν ἔχον τίθησι, πότε μὲν ἀντὶ τοῦ «Μὰ τὸ ναί», κέχρηται, ὡς «ναὶ μὰ τὸ δὲ τὸ σκῆπτρον» [84-234], ὅτε ὄμνυσιν, ὅτε δὲ ἀπόμνυσί τι, συζεύγνυσι τὸ τῆς ἀποφάσεως, οἷον, οὐ μὰ γὰρ Ἀπόλλωνα», καὶ ἐν Ὀδύσσειᾳ [20, 339], «Οὐ μὰ Ζῆν' Ἀγέλαος» ἡμεῖς δὲ τὸ μὰ ὡς μέρος λόγου ἀπομνύντες παραλαμβάνομεν, μὰ τὸν Δία λέγοντες, ἔστι δὲ καὶ ἐπίρρημα ἐπευκτικόν, «Ὄχι μα τῷ ναί» (ὄσκε μὰ τῷ ναί, οἱ Κρῆτες), οὐ μά, ἢ οὔ, ἀπωμοτικῶς, πλεονάζει δὲ κατὰ Ἀττικὴν συνήθειαν, διασταλτέον ἐπὶ τὸ μά. [Σχολια Ὁμ. Ἰλ. Α. τόμ. Α'. σελ. 10 § 86 ὑπὸ Ἐμμ. Βέκκερ].

Μαυλιστὴς (ὁ) = προαγωγός, μαστρωπός πορνοβοσκός, (τουρκιστ. βουφιάνος).

Μαυλίστρα (ἡ) = μαστρωπός, ἢ τὰς γυναῖκας ἢ τοὺς ἄνδρας προσκαλοῦσα καὶ ἐκμαυλίζουσα. Λῃϊάνειρα, ἡ ποιοῦσα τοὺς ἄνδρας γυναικῶν ἐρᾶν = μεσίτρα (τουρκισ. βουφιάνα).

Μαύρη (ἡ) ἡ αἰθίωψ καὶ ἀράπισσα = ἐκ τῆς Ἀραβίας, καὶ μεταφορ. = ἡ δυστυχής, «καὶ σέρν' ἡ μαύρη μιὰ φωνή,» = ἡ κακομοίρα, ἡ ἀτυχής, ἡ δυστυχής.

Μαῦρος (ὁ), ἡ μαύρη, τὸ μαῦρο = ὁ μέλας, ὁ ἄραψ, (ἀράπης ἀπὸ τὴν Ἀραπιὰ = Ἀραβία), μισιρλῆς (Μισὶρ = ἡ Αἴγυπτος τουρκστ.) Αἰγύπτιος καὶ φιραούνης = Φαραωνίτης. 2) μεταφορ. μαῦρος = ὁ ἵππος, «καβαλικᾷ τὸν μαῦρό του» = ἱππεύει τὸν ἵππον του. 3) μαῦρος, μαύρη, μαῦρο = ὁ δυστυχής, ὁ τεθλιμμένος, ὁ ἀτυχής, «ὁ μαυροκακομοίρης» ὁ «μαυρομοίρης» ὁ κακότυχος.

Μελισσόκηπος (ὁ) = μελισσῶν κῆπος ἢ ἡ θέσις, ἔνθα εὑρίσκονται αἱ κυψέλαι τῶν μελισσῶν.

Μενεξὲς (ὁ), φυτὸν καὶ ἄνθος = ἴον, μελάνιον, λευκόϊον (ὁ λευκός) ἀλλαχοῦ βιολέττα «φλόγιον (Θεόφραστ. φυτ. Γ' 8). Οἱ μενεξέδες = τὰ ἴα.

Μερτζάνι (τὸ), λ. Τ. = τὸ κοράλλιον.

Μερτζανοβαμμένο (τὸ) = κεχρωματισμένον ὡς κοράλλιον ἐρυθροῦν, ἐρυθρόχροον, πορφυροῦν.

Μεσσαρὰ (ἡ) καὶ Μεσσαρέ, «ὁ Κάμπος» καὶ «ὁ κάμπος τῆς Μεσσαρᾶς» Μεσσαρὰ = ἡ ἐν μέσῳ ὀρέων πεδιάς, οὕτως ὀνομάζεται ἡ πέριξ τῆς ἀρχ. πόλεως Γόρτυνος τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια φαίνονται εἰσέτι, μεγάλη καὶ εὐφορωτάτη πεδιάς, ἢ ἐκ τοῦ Μεσερὲμ (Ἑβραϊστὶ) ὄν, κύρ. ὁ ἐκ τοῦ Χάμ, ἐξ οὗ καὶ Μεσερέμ, ἡ Αἴγυπτος, ἡ νῦν Μέσερ ἢ Μισίρι ὀνομαζομένη, καὶ ἀλλαχοῦ πολλαὶ πεδιάδες φέρουσι τὸ ὄνομα Μεσσαρά· τὸ μέγα τοῦτο καὶ πεδινὸν μέρος τῆς Κρήτης πιθανὸν νὰ ὀνομάσθη οὕτω ὡς κατέχον τὸ εὐρύτερον μέρος κατὰ τὸ μέσον τῆς Νήσου.

Μεταγνώθω = μετανοῶ· μεταγνωσμός, ἐμετάγνωσε = μεταμέλεια, μετεμελήθη, μετενόησε.

Μητᾶτο (τό), λ. λατιν. (Μιτᾶτο) = αὐλή, σηκός, μάνδρα, σταθμὸς προβάτων, στάνη, τόπος εἰς ὃν αὐλίζουσι τὰς αἶγας

καὶ τὰ πρόβατα, ἀμέλγουσι καὶ τυροκομοῦσι. Μητᾶτο σταθμὸς προβάτων, ἔνθα ὁ σηκὸς τῆς τυροποιΐας μὲ προαύλιον, μάνδραν πεφραγμένην.

Μισεμμὸς (ὁ) = μισευμός, ἀναχώρησις. Μίσεμμα (τὸ) = μίσευμα, ἡ ἀναχώρησις. Μισεύγω = ἀπέρχομαι, ἀναχωρῶ. Ἐμίσεψε = ἀπῆλθε· «ὁ μισεμμός σου μὲ λυπεῖ» = ἡ ἀναχώρησις σου μοῦ προξενεῖ λύπην.

Μισίρι (τό), λ. Τ. ἡ Αἴγυπτος· ἢ κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ Μεσερέμ, κύρ. ὄνομ. ὁ ἐκ τοῦ Χὰμ ἐξ οὗ καὶ Μεσερέμ; ἡ Αἴγυπτος, ἡ νῦν Μέσερ ἢ Μισίρι ὀνομαζομένη, καὶ Χαμπεσία.

Μισιρλῆς (ὁ), οἱ Μισιρλίδες λ. Τ. οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ μαῦροι (ἀράπιδες, ἀραπάδες, στραβαραπάδες, ὡς πάσχοντες οἱ πλεῖστοι ἐξ ὀφθαλμικῶν νοσημάτων) καὶ χαμπεσίδες.

Μιστὸ (τὸ) = μισθός, ἡ ἐλεημοσύνη.

Μιτσὸς (ὁ), ἡ μιτσή, τὸ μιτσό. = ὁ μικρός, ἡ μικρή, καὶ μικρά, τὸ μικρόν, ἐν ταῖς δυτικαῖς ἐπαρχίαις καὶ μικιὸς ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς.

Μιχάλης (ὁ), καὶ Μιχελῆς, Μιχελιός, Μιχελάκης, Μιχαλάκης, Μιχαῆλος, Μικές, Μικέλες, = Μιχαήλ, κύρ. ὄν.

Μνώγω καὶ ἀμνώγω = ὀμνύω, ὀμώνω, ὄμνυμι, ὁρκίζομαι.

Μοδαρὰ (ἡ), λ. ποιμεν. ἡ τῶν τυπίων νεαρὰ (φρέσκα) μυζίθρα· (ἡ ἐκλεκτοτέρα καὶ γευστικωτέρα τῆς Ἑλλάδος παράγεται ἐν Κρήτῃ καὶ ἕνεκεν τῆς πόας καὶ διότι δὲν ἀφαιρεῖται ἐξ αὐτῆς ὁ βούτυρος ὑπὸ τῶν τυροκόμων).

Μοῖρα (ἡ) = ἡ Τύχη· μεταφορ. «δὲν θὰ γνωρίσῃ μοῖρα» = δὲν θὰ ὑπανδρευθῇ· καὶ ὡς κατάρα, «μοῖρα νὰ μὴ γνωρίσῃ» = νὰ μὴν ἀξιωθῇ νὰ ἔλθῃ εἰς γάμου κοινωνίαν.

Μοιροχάρτι (τὸ) = τῆς Μοίρας τὸ βιβλίον. «τὸ γραφτὸ» = τὸ πεπρωμένον· καὶ παροιμ. «Τὰ γράφ' ἡ μοῖρα 'ς τὸ τὸ χαρτί, πελέκι δὲν τὰ κόβγει».

Μονομεριάζω καὶ μονομερίζω = συνάγω, συλλέγω, περισυλλέγω, συναθροίζω, ἀθροίζω· ἐμονομέριασαν καὶ ἐμονομεριάσανε = συνῆλθον ἐπὶ τὸ αὐτό, συνήχθησαν· μονομέριασις = συνάθροισις.

Μοντάρω, λ. Ἰταλ. montare· καὶ μοντέρνω = ἀράσσω, ἐπιτίθεμαι, ἐπιφέρομαί τινι.

Μοσκᾶτο (τὸ) (κρασὶ) = ὁ Ἀνθοσμίας οἶνος. «Ἀλλ' ἀνθοσμία καὶ πέπωνι νεκταροσταγεῖ». [Δειπνοσοφ. Βιβλ. Α'. ἐδάφ. 55]· καὶ Μοσκᾶτο σταφύλι = λευκὸν καὶ εὔοσμον εἰς τὴν γεῦσιν = «Ἀνθοσμίας βότρυς».

Μόσκος (ὁ), ὁ μόσχος = μῦρον.

Μοσκοκοῦτι (τὸ) = μοσχοκούτιον, πυξίς, κυτίον τοῦ μόσχου (μύρου).

Μοσκονήσια (τὰ) = Μοσχονήσια· 20—40 νησίδια κείμενα παρὰ τῇ Κυδωνίᾳ (Ἀϊβαλί) μεταξὺ Λέσβου καὶ Αἰολίδος, παρ' ἀρχ. ἑκατόνησοι.

Μουδὲ καὶ Μουϊδὲ = μὴ οὐδέ, μηδέ, ἀλλ' οὔτε, οὐϊδέ, = οὐ— ἰδὲ = οὐδέ.

Μούντισμα (τό), (μουντίζει ὁ καιρὸς = συσκοτάζει, ὠχριᾷ ἡ ἡμέρα = βαδιάζει) = λυκόφως· μουντὸς καιρὸς = συνεφώδης καιρός, κλίνει πρὸς βροχήν.

Μούρη (ἡ) = πρόσωπον· «δὲν ἔχει τσίπα ἡ μούρη του». = δὲν ἔχει αἰδῶ μούρη κιτρινιασμένη, ψυχὴ διεστραμμένη»· παροιμ. καὶ μεταφορ. ἡ μούρη τοῦ σπιτιοῦ = ἡ πρόσοψις τῆς οἰκίας.

Μουρμουρίστρα (ἡ) ἡ μουρμουρίζουσα ἀσυναρτήτως, μυρμιρίζουσα, γογγύζουσα. Οἱ παλαιοὶ ἔλεγον «βορβορίζει». ἡ πάντοτε θέλουσα, ἀγαπῶσα τὸ μουρμουριτόν, τὰ ψυθυρίσματα, τὰ κρυφομιλήματα, ψυθιρίστρα· τὸ μουρμούρισμα, ἢ μουρμουριτὸν τοῦ ἐν ῥύακι τρέχοντος ὕδατος.

Μουσούρων στράτα (ἡ) = ὁδὸς τῶν Μουσούρων (οἰκογένεια Βυζαντινή, ἐκ τῶν 12 εὐγενῶν τῶν ἀποσταλέντων ἐν Κρήτῃ τῷ 1182 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου).

Μπά (ι), λ. Τ. = οὔ, οὐχί, ὄχι.

Μπὰ (τὰ) καὶ ξά . . . (τὰ) λέξεις ἀτελεῖς, πρὸς παράστασιν τοῦ ψυχοραγοῦντος προφερόμεναι. «Μπά, ἀντὶ μπαμπακερὰ (βαμβακερά), καὶ ξά, ἀντὶ μεταξωτὰ (ἐκ μετάξης) ὑφάσματα ἢ ἐνδύματα· ὡς ὁ στίχος δηλοῖ.

"μήτε τὰ μπά . . . μήτε τὰ ξά . . .
μήτε τὰ βελουδένια".

ἀποκοπτόμεναι αἱ λέξεις ὑπὸ τοῦ πάσχοντος προσώπου· ὡς κρι = κριθή, κρὰ = κράνος, μὰ = μάνα (μήτηρ) πᾶς = πατέρας (πατήρ).

Μπαδιέρα (ἡ), λ. Ἰταλ. = τὰ σημεῖα (σενιάλα) τῆς συνεννοήσεως· ἡ σημαία, ἣν οἱ Βυζαντῖνοι ἔλεγον φλάμπουρον, καὶ σήμερον αἱ τῶν ναῶν σημαῖαι, αἱ μετὰ τῶν ἐξαπτερύγων περιφερόμεναι φλάμπουρα λέγονται.

Μπαϊράκι (τό), λ. Τ. = ἡ σημαία, καὶ σαντζάκ· ἡ δὲ τοῦ προφήτου σημαία (εἶνε τῆς Φατμὲς ἡ βράκα μητρὸς τοῦ προφήτου) «Σαντζὰκ-Σερίφ», ἥτις ἐξέρχεται ἐκ τοῦ θησαυροφυλακείου ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκη κινδύνου τοῦ τουρκ. κράτους καὶ τὸ ὁποῖον

ὀφείλουν ἅπαντες οἱ πιστοὶ τοῦ Μωάμεθ ὁπαδοὶ νὰ συνοδεύσουν καὶ ἀγωνισθοῦν μέχρι τελείας νίκης ἢ ἐξοντώσεώς των. Μπαϊράκι (τὸ) = τουρκ. καὶ ἕνα τάγμα στρατοῦ. Ὃ μπαϊράκια = 5 τάγματα τουρκικοῦ στρατοῦ.

Μπαϊράκ-ἀγασῆς (ὁ) λ. Τ. = ὁ ταγματάρχης.

Μπαϊραχτάρης (ὁ) λ. Τ. = ὁ σημαιοφόρος· (κατὰ τοὺς Βυζαντιν. = ὁ Φλαμπουριάρης).

Μπάλλα (ἡ), λ. Ἰταλ. = ἡ σφαῖρα τοῦ ὅπλου. «Σφαῖραν ἢ πάλλαν ἔρριψαν»· καὶ πάλλαν ὑπὸ τοῦ πάλλεσθαι. Ῥωμαῖοι πύλαν τὴν σφαῖράν φασι· καὶ ἰδιωτικῶς πάλλαν». [Βαρίνου λεξικ.].

Μπαλλωθιὰ (ἡ) (καὶ μπαλλωτέ, οἱ κάτοικοι τμήματος τῆς Ῥεθύμνης ὡς κανονὲ = κανονιά, τουφεκὲ = τουφεκιά, σπαθὲ = σπαθιά, μαχαιρὲ = μαχαιριά, λιβανὲ = λιβανιά. κλπ.) = βολή, ψόφος ὅπλου, τὸ ῥίψιμον σφαίρας ἐκ τοῦ ὅπλου· ὁ κρότος αὐτοῦ καὶ ἄνευ σφαίρας διὰ μόνης πυρίτιδος.

Μπάλωμα (τὸ) = ἐμβάλωμα, ἐπίβληδα ἀπερραμμένον, ῥύτισμα.

Μπαλωμένο (τὸ) = ἐμβαλωμένον, ἐπιδιωρθωμένον, ἐπισκευασμένον, ἀναρραμμένον· καὶ παροιμ. Κρητῶν.

"Καλλιὰ 'ναι μιὰ καλὴ ἀναρράφτουσα, παρὰ τὴν καλήτερη ξομπλιάστρουσσα„.

«καὶ οἱ πρακτικοὶ Γερμανοὶ διδάσκουσι καὶ τὰς νεαρὰς ἀριστοκράτιδας εἰς τὰ τῆς διευθύνσεως τοῦ οἴκου, τὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν οἰκονομίαν, τὴν νοσηλευτικήν, τὴν ῥαπτικήν, κοπτικήν, ἐμβαλωματικήν, μαγειρικὴν καὶ διαφόρους τῆς πλυντικῆς τρόπους, τὸ σίδηρον κλπ».

Μπαμπεσιὰ (ἡ), λ. Τ. = ὑπουλότης δολιότης, ἀπάτη τέχνασμα.

Μπάντα (ἡ) = θέσις, μέρος, τόπος, «εἰς τὴν μπάντα μου ἔκατσες» = εἰς τὴν θέσιν μου ἐκαθήσατε. «Πᾶρε 'ς τὴν μπάντα νὰ περάσουν τὰ βούϳα (βούγια)» = παραμέρισον νὰ διέλθωσιν οἱ βόες, «εἰς τὴν μπάντα τοῦ Καστελλιοῦ» = πρὸς τὸ μέρος τοῦ Καστελλίου, κατὰ μέρος, κατὰ τὰ πλευρά, λ. Ἰταλ.

Μπαρμπαριὰ (ἡ) = ἡ Βαρβαρία, κράτος τῆς Ἀφρικῆς ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς μεσογείου θαλάσσης, ἐξ ἧς, κατὰ τοὺς παρελθ. αἰῶνας ἐκπλέοντες οἱ τρομεροὶ πειραταὶ Μπαμπαρέζοι (καὶ Βαρβαρέζοι), ἐλαφυραγώγουν, ἐρήμωνων καὶ κατέστρεφον ἁπάσας τὰς νήσους τῆς Μεσογείου καὶ τὰς ἐν αὐτῇ παραλίους πόλεις τῆς μεσημβρ. Εὐρώπης.

Μπαρμπαρέσσα (ἡ) = πλοῖον πειρατικὸν τῆς Μπαρμπαριᾶς (Βαρβαρίας).

Μπάρμπας (ὁ), λ. Ἰταλ. barba = ὁ θεῖος, ὁ πατράδελφος, ἢ μητράδελφος.

Μπαροῦτι (τὸ), τοῦ μπαρουθιοῦ ἢ μπαρουτιοῦ. = πυρίτις (κόνις) ἡ ὁποία καὶ μπόλμπερι ἐλέγετο ἐπὶ Βενετῶν.

Μπάς = μήπως, καί, μὴν μπάς = μήπως, καὶ μπά ὡς μπά νά 'ρθε, μπά νά φυγε = μήπως κτλ.

Μπεντένι (τὸ), λ. Τ. = τεῖχος τοῦ κάστρου, τοῦ φρουρίου, τῆς πόλεως, περιτείχισμα.

Μπιέτης (ὁ), λ. Τ. = τὸ στῆθος, τὰ μπέθεια = τὰ στήθη.

Μπιστόλα (ἡ), λ. Ἰταλ. pistola = ὅπλον = πιστόλα καὶ πιστόλιον, περὶ τὴν ὀσφὺν τοῦ πολεμιστοῦ τιθέμενον.

Μπλειὸ ἢ Μπλιὸ = πλέον, ἤδη, ποτέ, εἰς τὸ ἑξῆς, οὐδέποτε πλέον.

Μπόϊ (τὸ) λ Τ. τοῦ μποϳιοῦ = τὸ ἀνάστημα, ἡ κορμοστασιά, τὸ κορμοστάσι, τὸ ὕψος τοῦ σώματος.

Μπόλια (ἡ), λ. Ἰταλ. = ὁ πέπλος, περιβόλαιον, κρήδεμνος, ἀνάδεσμος, ἄμπυξ, μίτρα, φακιόλι, «φακέλλιον» (ὑποκοριστ. τοῦ φάκελλος), κυρίως πᾶς δεσμός, καὶ ἐπομένως καὶ ὁ τῆς κεφαλῆς κατὰ Σουΐδαν, κατὰ δὲ τὸν Ἐτυμολ. ἀπὸ τοῦ Λατιν. Facies, ἡ ὄψις, εἰς τοὺς Βυζαντιν. εὑρίσκεται Φακεώλιον» [λεξικ. ἁπλοελλ. Σκαρλ. Βυζαντίου]. Τὸ λευκὸν περιβόλαιον, ἡ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λεπτοΰφαντος πμόλια καὶ «σκέπη» λεγομένη, τὸ λεπτότατον ἀραχνοειδὲς ὕφασμα ἐκ μετάξης ἢ βάμβακος, ἣν περιβάλλουν ἐπὶ κεφαλῆς αἱ Κρῆσσαι διὰ τὸν ἥλιον, ἐξερχόμεναι τοῦ οἴκου, καὶ φέρουσιν αἱ νύμφαι εἰς τοὺς γάμους. Χρυσῆ σκέπη, χρυσῆ μπόλια, ἀργυρῆ μπόλια, ὅταν εἶνε κεντημένη καὶ πεποικιλμένη διὰ χρυσοῦ ἢ ἀργυροῦ σύρματος, χρυσοποίκιλτος μπόλια, μεταξωτὴ σκέπη, ἡ ἐκ μετάξης, καὶ βαμβακερή, ἡ ἐκ βάμβακος κλπ.

Μπόλμπερη (ἡ) = πυρίτης, ὠνομάζετο οὕτω κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐφευρέσεως αὐτῆς, λ. Ἰταλ. polvere.

Μπολμπερόφλασκα (τὰ) = τὰ φλασκία (αἱ πυξίδες) αἱ μπαλάσκαι (πυριτοθῆκαι) ἔνθα ἔβαλλον τὴν μπολμπερὴν (πυρίτιδα) οἱ ἀγωνισταὶ καὶ στρατιῶται, τὰ μπολμπερόφλασκα ἐκρέμοντο ὡς καὶ ἡ σπάθη ἐκ τοῦ δεξιοῦ ὤμου πρὸς τὸν ἀριστερὸν μηρόν, μετὰ ταῦτα ἐφεῦρον ταὶς μπαλλάσκαις, (πυριτοβολοθήκας), ἃς ἔφερον περὶ τὴν ὀσφύν. 2) τὰ κυνηγητικὰ θηκάρια τῆς πυρίτιδος καὶ τῶν σφαιριδίων.

Μπομπὴ (ἡ) = πομπὴ (πομπεύω) χλεύη,

ὄνειδος, διακωμώδησις, ἐκθεατρισμός, [ὅρα Πομπή].

Μπορετός, μπορετό, ἡ μπορέτο=εἰ δυνατόν, ἴσως, «ἂν ἦτο μπορετό ν' ἀνακαλύψῃς» = ἂν ἦτο τρόπος ν' ἀνακαλύψῃς.

Μποτόνι (τὸ), τὰ μποτόνια λ. Ἰταλ. bottone, σπορία σφαιροειδῆ, διάτρητα, χρυσᾶ, ὁρμαθός, περιδέραιον, περιτραχήλιον, ὑποδερίς, κοσμοῦν τὸν λαιμὸν τῶν γυναικῶν. 2) καὶ Μποτόνης (ὁ) ὄν. κύριον.

Μποῦκα (ἡ), λ. Ἰταλ. = τὸ στόμα.

Μπουλούπ-μπασης (ὁ), λ. Τ. ἀπὸ τοῦ Μπουλοῦκι = λόχος καὶ μπάσης = ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος ἢ τοῦ λόχου = λοχίας.

Μπουμπάρδα (ἡ), λ. Ἰταλ. καὶ λουμπάρδα, οὕτως ὠνόμαζον κατ' ἀρχὰς τὰ τηλεβόλα (ἢ κανόνια) εἴτε διότι ἐφευρέθησαν ἐν Λομβαρδίᾳ, εἴτε ἔκ τινος Λομβαρδοῦ ἐφευρέτου, μπουμπάρδα δέ, ὡς ἐκ τοῦ κρότου ὅστις ἐκ τοῦ τηλεβόλου ἀκούεται, μπάμ-μπούμ=μπουπάρδα = βομβάρδα, ἢ ἐκ τοῦ βόμβου τοὺς κρότους τῶν τηλεβόλων, λέγουν τινὲς τῶν ὀρεινῶν τῆς Κρήτης «κομοθιές», «ἐπάνω 'ς τὸ βιγλὶ ἤμουν κι' ἄκουα νὰ 'βγαίνουν κομοθιὲς ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Σούδας» (κοματιές). 2) εἶδος πλοίου (βομβάρδας).

Μπουρμπαδιὲ (ἡ), καὶ μπουμπαρδιά, ὁ κανονοβολισμός, ὁ κρότος τοῦ τηλεβόλου, καὶ λουμπαρδιὰ ἐπὶ Ἐνετῶν (ὅρα καὶ Μπουμπάρδα).

Μπουνιαλάκι (τὸ) = μικρὸς πασσαλίσκος μὲ θήκην = χαντζέρι. (Ἴδε Ἀργυρομπουνιαλάκι).

Μπουρμᾶς (ὁ), οἱ μπουρμάδες· λ. Τ. σημαίνουσα πρᾶγμα τί ἑλικοειδῶς περιεστριμμένον, οἷον τεμάχιον ὑφάσματος ὡς ἡ τιάρα (τὸ τουρκικὸν σαρῆκι) καὶ μπουρμᾶ σαρηκί, ἡ κάρα ἐκείνη ἧτις σχηματίζεται διὰ συστροφῆς τοῦ ἀποτελοῦντος αὐτὴν ὑφάσματος· ἅπαντες λοιπὸν οἱ λαοί, οἱ ἀσπασθέντες τὸ δόγμα τοῦ προφήτου Μωάμεθ κατὰ θρησκευτικὸν κανόνα περιεβάλλοντο σαρήκιον ἐκ χρώματος λευκοῦ, διότι τὸ πρασίνου χρώματος σαρήκιον ἦτο προνομιακὸν εἰς τοὺς ἀξιοῦντας ὅτι ἔλκουσι τὸ γένος ἐκ τοῦ Μωάμεθ οἱ καὶ Ἐμίριδες καλούμενοι, εἶχε δὲ τὸ μῆκος 22 πήχεων, καὶ τοῦτο, ὅπως, ὅταν συμπέσῃ νὰ παραδώσῃ τὸ πνεῦμα ὁ φέρων τοῦτο μουσουλμάνος ἐν ἐρήμῳ τόπῳ, ἀναπληρεῖ τὰ σάβανα· πάντες λοιπὸν οὗτοι οἱ ἐξομόται ὠνομάζονται ἐκ τούτου Μπουρμᾶ, [κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ Κρητὸς κ. Κ. Γ. Φ.]. Ἡ δὲ κ. Ἐλπὶς Μέλαινα κατοικήσασα ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Χανίοις καὶ Χαλέπᾳ, ἐν τοῖς ὑποσημειώσεσί της ὑπὸ τὸν τίτλον Kreta Riene συλλογῆς αὐτῆς κρητικῶν ᾀσμάτων περιέχει τὰς ἑξῆς πληροφορίας. «Ἡ λέξις «μπουρμᾶ» σημαίνει ἄνδρα, τιάραν (σαρίκι) φέροντα. — Οἱ Κρῆτες ἐσυνείθιζον, ὅτε οἱ τοῦρκοι κατέκτησαν τὴν Κρήτην, νὰ φέρωσι σαρίκι· τὰ τέκνα, τὰ ἐκ τοῦ γάμου μεταξὺ τῶν τούρκων κατακτητῶν καὶ τῶν ἐγχωρίων κρησσῶν γυναικῶν (ἐξ αἰχμαλώτων) γεννώμενα, δὲν εἶνε τουρκικοῦ αἵματος· διὸ οἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως γνήσιοι τοῦρκοι περιεφρόνουν τοὺς κρῆτας τούρκους, καὶ νῦν ἔτι πολλάκις ὠργισμένοι διὰ τοῦ παρωνυμίου «μπουρμᾶ» ὁρίζουσι»· ὅθεν μπουρμάδες = ἄθεοι, ἀρνησίθρησκοι, ἐξομόται.

Μπρατικὸ (τό), μέτρον τῶν δημητριακῶν γεννημάτων καὶ ὀσπρίων· (ὅρα Πρατικό).

Μπράτσο (τὸ), λ. Ἰταλ. τὰ μπράτσα = ὁ βραχίων, οἱ βραχίονες. 2) Μπράτσο (τὸ) = ὁ πῆχυς «ἕνα μπράτσο πανί» = εἷς πῆχ. ὑφάσματος, μετρούμενον κάποτε καὶ ἐπὶ τῆς χειρὸς ἀπὸ τοῦ ὤμου μέχρι τοῦ ἄκρου τῶν δακτύλων, καὶ «λαγκώπηχυς» ἀπὸ τοῦ λαγκωνία μέχρι τῶν ἄκρων τῶν δακτύλων τῆς χειρός.

Μωρὲ = Μωρὲ=βρὲ ἐκ τοῦ μωρός, «μωρὲ παιδιὰ» = βρὲ παιδιά, ὦ σεῖς, παιδιά.

Μπρόβολον (τὸ)=δεδοκιμασμένον, «μπρόβολον παλληκάρι» = ἐκλεκτόν, ἀνεδεδειγμένον, φανήσιμον παλληκάρι (ἴδε Πρόβολος).

Μπροσκάδα (ἡ), λ. Ἰταλ. inboscata, καὶ μποσκάδα, ἐνέδρα, ἡ χωσιά.

Μπροστάρης (ὁ), προπορευόμενος, ὁδηγός, ἡγεμών, πρόσθιος, καὶ ἐπὶ ποιμνίων, ὁ προηγούμενος τῆς ποίμνης κριὸς ἢ τράγος. «Κτῆλος ἢ κτίλος» παρ' ἀρχ.

Μυριάδες (ἡ = αἱ) = μυριάδες «μυριάσαν τὰ ὠζά». ἐπληθυναν, ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἔγειναν μυριάδες.

Μυρολόϊ (τὸ), ἐκ τοῦ «μύρω, μύρομαι», (Ὁμηρικοῦ) = θρηνῳδία, [Ἰλιάδ. Τ. 5—6] = Ἰάλεμος, λῖνος, αἴλινος, θρῆνος· καὶ μυρολόϊ, μυριολόγι, μυριολόγημα, καὶ μυριολόημα (μύριοι θρηνώδεις λόγοι)· τὸ πρῶτον ὀρθότερον, τὸ δεύτερον ἀγαπᾷ ἡ ποίησις.

N

Νὰ = ἰδού, λάβε «νὰ τὸ πλοῖον 'ποῦ φαίνεται» = Ἰδοὺ τὸ πλοῖον ὅπου φαίνεται, «νὰ τὸ καλάθι» = λάβε τὸ καλάθιον· ὡς τό, ἵνα, τὸ τοπικὸν τῶν ἀρχαίων.

Νὰ = δά· «ἐκείνη νὰ τὴν ὥρα» = ἐκείνην δὰ τὴν ὥραν.

Νάζι (*τό*), λ. Τ. = ὁ ἀκκισμός, τὸ πάσσο, ὑψηλοφροσύνη χαριεντισμός.

Νάμι (*τό*), λ. Τ. = ὄνομα, φήμη, κλέος «ἐκεῖνος ἔχει μέγα νάμι» = μέγα ὄνομα, μεγάλην φήμην· «ὁ δὲ ἄλλος ἔχει κακὸ νάμι»· = κακὸν ὄνομα.

Νάτο (*τὸ*) = νεῦμα, τὸ διὰ τῆς κεφαλῆς κατανεύειν, λέγειν ναὶ = νά· ἐπιλλί- (ἔπ-ιλλος) = ὀφρύσι νεύω, καὶ διανεύω.

Νέ, χάριν εὐφωνίας καὶ συμπληρώσεως φωνήεντος ὅταν συμπίπτουν δύο σύμφωνα· οἷον «τονε θέλω, τονε γνωρίζω, συνωριζομέστονε (= συνωριζόμεθα), ἤρχομέστανε (= ἤρχόμεθα), ἤτονε (= ἦτον), δὲν ἤτονε (δὲν ἦτον), δέ τονε κρατῶ (= δὲν τὸν κρατῶ) εἶνε κατάληξις.

Νένα (*ἡ*) = ἡ τροφός, θεραπαινίς, κομμώτρια, βάγια.

Νιάτα (*τὰ*) *καὶ νιᾶτα* = ἡ νεαρὰ ἡλικία, νεότης, ὅτε εἶνέ τις ἔφηβος, εἰς ἐφηβικὴν ἡλικίαν.

Νιαυὸ (*τὸ*) = τὸ ἀδύνατον, τὸ μὴ ἀναπτυσσόμενον ὡς πάσχον, (κατσιασμένο).

Νίδα (*ἡ*), ὁ κάμπος τῆς Νίδας (= πεδιὰς εἰς τὴ Νίδα) = ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἴδης κοιλὰς ἐπιμήκης τριῶν μιλίων ἥτις κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκαλλιεργεῖτο πάλαι ποτὲ νῦν δὲ χρησιμεύει ὡς νομὴ ποιμνίων.

Νιὸς (*ὁ*) = ὁ νέος, ἔφηβος· ἡ νιὰ = ἡ νέα, νεάνις, παρθένος, κόρη· τὸ νιὸ = νέον· τὸ νιὸ - χωριὸ = νέον χωρίον = Νιο - χῶρι· τὸ νιὸ φεγγάρι = ἡ νέα σελήνη. Οἱ νιοὶ = οἱ νέοι. ἡ (αἱ) νιαὶς = αἱ νέαι = νεάνιδες· τὰ νιὰ = τὰ νέα.

Νιότη (*ἡ*) καὶ τὰ νιάτα = ἡ νεότης.

Νιοῦς = ἑνοῦς, ἑνός· «αὐτὸ εἶνε νιοῦς ἄρχοντος παιδί»· = αὐτὸς εἶνε ἑνὸς ἄρχοντος υἱός.

Νοδάρος (*ὁ*) οἱ νοδάροι. λ. Βυζαντιν. (ἐκ τοῦ λατ. notarius) οἱ μνήμονες συμβολαιογράφοι.

Νοικοκεράτο (*τὸ*) = εὐπορία, πλούσιος στολισμὸς ἐκ πάντων τῶν χρειωδῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ «νοικοκυρικὸ σπίτι»· νοικοκυρικὸν ἔνδυμα = πλούσιον, μεγάλης τέχνης καὶ ἀξίας· νοικοκυριὸ = ἡ εὐπορία, καὶ νοικοκερεμμένος = οἰκοκερευμένος = ὁ εὐπόρως ἀποκατασταθείς.

Νοικοκύρης (*ὁ*) = οἰκοκύρης, οἰκοκύριος, οἰκοδεσπότης, καὶ εὔπορος· ἡ νοικοκερὰ ἢ νοικοκυρὰ = οἰκοδέσποινα εὔπορος καὶ ἐπιτηδεία, οἰκονόμος, ἐπιδεξία κλπ. νοικοκεραδοσύνη, οἰκοκεραδοσύνη = ἐπιτηδειότης, εὐπρέπεια καὶ τάξις οἴκου, καλλιέπεια καὶ οἰκονομία, ἐπιδεξιότης κλπ.

Νομάτοι (*οἱ*) = ἄνθρωποι, ἄτομα· ἴσως ὀνομαστοί, διότι ἐκ τοῦ ὄνομα βεβαίως ἡ λέξις· «'ς τὸ δρόμο τ' ἀπαντίξανε μιὰ δεκαριὰ νομάτοι»· = καθ' ὁδὸν τὸν συνήντησαν δέκα περίπου ἀνόματοι = ἄγνωστοι, δὲν γνωρίζω τὰ ὀνόματα αὐτῶν· ἄτομα.

Νοτικὰ (*τὰ*) τὸ νοτικό, καὶ ἡ νοτικάδα = τὰ πρὸς νότον, μεσημβρίαν μέρη· θέσις μεσημβρινή, εὐήλιος, τόποι εἰς οὓς δὲν προσβάλλει ὁ ἀήρ. Πιώδεις τόποι, «λειμάδες» παρὰ τῶν παλαιῶν.

Νούγια (*ἡ*) = οὔϊα, οὔϳα, νούϳα = ἡ παρυφή, τὸ ἄκρον τοῦ ὑφάσματος, ἐκ τοῦ ὦα, ὅπερ ἐκ τοῦ ὄϊς = οὔϊα = νούϳα. [ὁ Σκαρλᾶτος Βυζάντιος εἰς τὸ ἁπλοελλην. λεξικόν του, ἐν λ. «οὔϊα» ἀναφέρει ὅτι παράγεται ἐκ τοῦ ὦα (ἢ ὀρθότερον) ὦα (καὶ παρατηρητέα ἡ προφορά, καθ' ἣν συνεκφωνεῖται καὶ τὸ ὑπογεγραμμένον ἰῶτα) κτλ. Νούγια, λέγουν ἐν Κρήτῃ τὰς δύο παραλλήλους ἄκρας παντὸς ὑφάσματος τὰς κατὰ μῆκος αὐτοῦ· ἡ = (αἱ) νούγιες.

Νταβατζῆς (*ὁ*), λ. Τ. = ὁ ἐνάγων. 2) συνήγορος.

Νταῦκος (*ὁ*), οἱ νταῦκοι καὶ ταῦκος, ταῦκοι, τὰ ἐπὶ τῶν ὀρέων μεγάλα χάσματα (σχίσματα, χαράδραι), ἡ Ἴδη καὶ τὰ λευκὰ ὄρη ἔχουσι πολλὰ τοιαῦτα χάσματα τόσον βαθέα, ὥστε καθ' ὅλον τὸ ἔτος διατηρεῖται ἡ χιὼν ἐν αὐτοῖς.

Ντοᾶς (*ὁ*), λ. Τ. = παράκλησις, προσευχή

Ντουμάνι (*τὸ*), λ. Τ. = πυρκαϊά, καπνὸς πεπυκνωμένος, «εἰς τὸ ντουμάνι τοῦ Θεοῦ». κατὰ τοὺς Μωαμεθανοὺς) εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, τῆς μεγάλης κρίσεως θέλει προηγηθῆ μεγάλη πυρκαϊὰ μετὰ πεπυκνωμένου καπνοῦ, καὶ εἰς τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο ντουμάνι θὰ ἀπολεσθῇ πᾶσα ζῶσα ψυχή, εἶτα θ' ἀρχίσῃ ἡ μεγάλη κρίσις ἤτοι τὸ δικαστήριον.

Ντρέτα, λ. Ἰταλ. = ἴσια dirito, κατ' εὐθείαν.

Νυφᾶτο (*τὸ*) = σεμνότης, συστολή, αἰδὼς εὐαισθησίας τῆς νύμφης καμάρι.

Νύφη (*ἡ*), ἀντὶ νύμωη.

Νῶμος (*ὁ*) ἀντὶ ὦμος, «οἱ νῶμοί μου πληγώθηκαν νὰ κουβαλῶ χαράκια» = οἱ ὦμοι κλ.

Ξ

Ξά . . . (*τὰ*) λ. ἀτελὴς = μεταξωτά. [ὅρα λ. Μπά].

Ξαγριγιεύγω καὶ ξαγκριγεύγω, ξαγριεύγω = ἐξαγριεύω, ἀγριεύω. καὶ ξαγριγιώνω, ξαγριώνω, = ἐξαγριώνω.

Ξαγοράρης (*ὁ*) = ἐξαγοράρης (ἐξαγορεύω) = ἐξαγορευτής = ὁ πνευματικός, ὁ ἐξομολογητής.

Ξαγόρεμμα (*τὸ*) = ξαγόρευμα, ἐξαγόρευμα = ἡ ἐξομολόγησις, ἐξέτασις.

Ξαίνω, οἷον «ξαίνω μαλλιά», καὶ παρ' ἀρχ. «ξαίνω ἔρια», ξάντες, ξαίνοντες = διαλύοντες, ὅτι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ξαίνειν, ἀφ' οὗ τὸ κτένιον γίνεται, καὶ ξάνω ξύνω, ξαίνω, κτενίζω (ἔρια).

Ξαμόνω (ἐξαμόνω) = μετρῶ, λαμβάνω μέτρα, δοκιμάζω τι, στοχάζομαί τινος. 2) = σκοπεύω, σημαδεύω, σκοπῶ.

Ξαναγιαγέρνω = ξαναγυρίζω (ξανὰ = μετά), καὶ αὖθις ἐπιστρέφω, ἐπανέρχομαι. *Ξανάστροφα* = ἀντιστρόφως, ξανάστροφον = ἀντίστροφον καὶ ξαναστροφημένον = ἀντίστροφον ἀνάποδα καὶ ἀνάποδον.

Ξανοίγω = ἐξανοίγω τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ὁρᾶν, βλέπω, θεῶμαι.

Ξαρέσιο (τὸ), τὰ ξαρέσια, (ἀρέσκω, ἐξαρέσκομαι), = λίχνευμα, ἥδυσμα, ὅρα «καλολοείδια».

Ξάστερο νερὸ (τὸ) ὕδωρ τὸ ὁποῖον ἀντλούμενον ἐκ τοῦ φρέατος ἢ λαμβανόμενον ἐκ τῆς πηγῆς ἢ τῆς κρήνης καὶ μεταφερόμενον ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς οὐδένα ὁμιλοῦν τῶν παρατυχόντων (διὸ καὶ ἀμίλητο νερὸ λέγεται), εἶτα ἐναποθέτουν αὐτὸ ἐν ὑπαίθρῳ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς νὰ βλέπῃ τοὺς ἀστέρας (ὁ οὐρανὸς δὲ νὰ εἶναι ξάστερος = ἀνέφαλος, καθαρός, νὰ φαίνονται οἱ ἀστέρες) διὰ ν' ἀστερισθῇ ἢ ἀστρονομηθῇ, ὅτε ὀνομάζεται «ξάστερο νερὸ» χρησιμεῦον εἰς γοητείας δεισιδαιμόνων καὶ προληπτικῶν εἰς Κλύδωνα κλπ.

Ξέ, ἀντὶ τῆς ἐκ προθέσ. ὡς ξεσπῶ = ἐκσπῶ, ξεκινῶ = ἐκκινῶ, ξεθέτω = ἐκθέτω, ξεκυκλίζω = ἐκκυκλίζω = κατά, ὡς ξέκαλος = κατάκαλος, ξέξασπρος = κάτασπρος, καὶ μὲ τὴν ἀνά, ξεχουρδίζω = ἀναχουρδίζω τὰ μαλλία τῆς κεφαλῆς μου καὶ ἄλλα ὡς ξεκάρφωτος = ἀκάρφοτος (ἴδε ἑπόμεν.).

Ξεδηλιαίνω = δηλῶ ἑρμηνεύω, ἐπαληθεύω, ἐξηγῶ, «ἐξεδήλιανε τὸ ὄνειρό μου» = ἐξηγήθη, ἐπαλήθευσε τὸ ὄνειρον.

Ξεδειλιῶ = ξεφοβοῦμαι, ἀφίνω τὸν φόβον κατὰ μέρος, γίνομαι τολμηρός, ἐνθαρρύνομαι, ἡσυχάζω.

Ξεκουδουνίζω, λ. ποιμεν. καὶ ξεκουδουνιάζω = ἀφαιρῶ τοὺς κωδωνίσκους ἀπὸ τὰ ποίμνια.

Ξεκουρμουλώνω = ἀνασπῶ, ἐκριζώνω τοὺς κορμοὺς (τὰς κουρμούλας) τῆς ἀμπέλου, καὶ μεταφορ. ξεκουρμουλωμός, ξεκουρμούλωσις, ξεκουρμούλωμα = μεγίστη καταστροφὴ οἰκογενείας ἢ καὶ γενεᾶς ὁλοκλήρου, εἴτε ἐκ πολέμου, εἴτε ἐξ ἐπιδημικῆς τινος νόσου, καὶ ἐν ἐπαναστάσει, ὅταν οἱ κατωμερεῖται ξεκουρμουλόνωνται ἀπὸ τὰς ἑστίας αὐτῶν, καὶ παραλαμβάνουν μεθ' ἑαυτῶν ὅσα τῶν ἐπίπλων καὶ ἐνδυμάτων προφθάσουν ἀνερχόμενοι εἰς τὰς ὀρεινὰς ἐπαρχίας, ὁ δὲ ἐχθρὸς λαφυραγωγεῖ καὶ πυρπολεῖ ὅ,τι δὲν δύναται νὰ μεταφέρῃ.

Ξεμιστεύγω (*μίσγω*) = σώζω, ξεχωρίζω, ξεμπερδεύω, ἐλευθερώνω.

Ξεπεδουλίζω, (πέδιλον = δέρμα) = ἀφαιρῶ τὸ δέρμα, ἐκδέρω.

Ξεπεζεύγω, (πεζεύγω), ξεπεζεύνω καὶ ξεπεζέφτω = ἀφιππεύω, κατέρχομαι τοῦ ἵππου, ὄνου κλπ. ἀφιππεύω.

Ξεπορτίζω = ἐξέρχομαι τῆς θύρας (πόρτα λ. Ἰταλ. = θύρα) ἐκβαίνω, καὶ τὸ ἐξιέναι.

Ξεστέλιωμα (τὸ) = ἀποσύνθεσις, «ἐξεστέλιωσε τὴν μηχανήν» καὶ «ἐξεστέλιωσεν ὁ χορὸς» = ἔπαυσεν, ἐσχόλασε.

Ξεστίχου = ἐκ στήθους, ἀποστήθησις, ἀποστόματος, διαρρήδην, διὰ μηνύματος, ἀγράφως, κατὰ παραγγελίαν, ξεστομάτου = ἐκ στόματος προφορικῶς.

Ξέτελον (τὸ) = ἡ τελείωσις, τὸ τετελεσμένον. «Καλὰ ξέτελα», «καλὰ ξετελειώματα καὶ ξετελέμματα» = καλὸν τέλος, εὐχαὶ ὑπὲρ εὐωδώσεως ἔργου ἢ συμφωνίας τινος, ὡς γάμου, ἀγορᾶς ὑποστατικοῦ, οἰκοδομῆς οἰκίας κλπ.

Ξετελεύγω = τελειώνω τὸ ἔργον «ἐξετέλεψα τὸ συνοικέσεον» = ἐτελείωσα τὰς συμφωνείας τοῦ συνοικεσίου «ἐξετέλεψε τὸ ἔνδυμα» = ἀποτελείωσε τὸ ἔνδυμα, «ξετελειωμένος ἄνδρας» = τέλειος ἀνήρ, «νὰ ξετελειώσουν τὴν ἐργασίαν» = νὰ διεκπεραιώσουν τὸ ἔργον. «ξετελειωμέναις δουλειαῖς» = τετελεσμένα γεγονότα.

Ξετσαφαρίζω = (ἐκ - τσάφαρον = κωδωνίσκος) = ἀφαιρῶ τοὺς κωδωνίσκους ἐκ τῶν ποιμνίων· (ἴδ. καὶ ξεκουδουνίζω).

Ξεφαντώνω (*φαίνομαι*) = εὐωχοῦμαι, εἰλαπινάζω, τέρπομαι, διασκεδάζω.

Ξεφάντωσις (ἡ) τὸ ξεφάντωμα, ὁ ξεφαντωμός, τὰ ξεφαντώματα ἰδίως αἱ διασκεδάσεις, εὐωχίαι, χοροὶ καὶ αἱ χαραὶ τῶν γάμων, τὰ γαμοδαίσια, καὶ εὐχὴ — «καλὰ ξεφαντώματα» = δηλ. εἰς τοῦ γάμου σου ταῖς χαραῖς.

Ξεφυλάκωσις (ἡ) = ἀποφυλάκισις, ἀπόλυσις, ἀπαλλαγὴ ἐκ τῆς εἱρκτῆς· ξεφυλακώνω = ἀποφυλακίζω.

Ξέχαϊμα (τὸ) καὶ *ξέχασμα* (τὸ) = λήθη, λησμόνησις.

Ξεχνῶ = λησμονῶ, «μὴ ξεχάσῃς τὴν παραγγελιά μου» = μὴ λησμονήσῃς ὅ,τι σοὶ παρήγγειλα.

Ξόμπλι (τό), ἐκ τοῦ λατιν. exomplatus, τὰ ξόμπλια = ἔξομπλον, κροσσός, θύσανος, κέντημα, ἢ ἐν τῇ ὑφαντουργίᾳ ποικιλτικὴ δι' ὁμοχρόων ἢ ποικιλοχρόων ἀραβουργημάτων· «νὰ πάρῃς ξόμπλι» = νὰ πάρῃς παράδειγμα, σχέδιον.

Ξομπλιάζω = ἐξομπλιάζω, ἐργάζομαι καὶ στολίζω διὰ ποικιλμάτων ἐν τῇ ὑφαντουργίᾳ κλπ. τὸ ὕφασμα.

Ξόμπλιασμα (τὸ) (ὅρα ξόμπλι)· *ξομπλιαστὸ* καὶ *ξομπλιασμένον* (ὕφασμα), ἀπὸ διάφορα σχέδια εἴτε κεχρωματισμένων εἴτε ἄνευ χρωμάτων (λευκῶν) νημάτων, σχηματίζονται ποικίλαι γραμμαὶ ζαβίδια, κύκλοι (ῥόδαι) πολύγονα, ῥαβδόσεις, νερά, φυτά, ἄνθη, δένδρα ζῶα, οὐρανός, ἀστέρες, ἥλιοι καὶ σελῆναι κλπ. διὰ θυσάνων καὶ κροσσῶν ποικίλων.

Ξομπλιάστρα (ἡ) ἢ ξομπλιάστρουσα = ἡ κατασκευάζουσα, ἡ ἐργαζομένη τὰ ἐξόμπλια, τὰ ποικίλματα εἰς τὰ ὑφάσματα.

Ξυλοκαντάρα (ἡ) = εἶδος ξυλίνου στατῆρος ἐκ δοκῶν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ζυγίζουν τὰ μεγάλα βάρη, ὡς κορμοὺς δένδρων, ξύλα δι' ἑστίας κλπ.

Ξωλαλῶ, λ. ποιμεν. ὅταν ὁ ποιμὴν ἀφίνῃ τὰ πρόβατα νὰ βόσκωσι κατ' ἀρέσκειαν, ἐλευθέρως, παρακολουθῶν αὐτὰ μακρόθεν.

Ξωμένω (ἔξω μένω) = διανυκτερεύω.

Ο

Ὀβρυὰ (τὰ) = (βρύον) τὰ βρύα, θαλάσσια ἢ ποτάμια. «Ἂν δὲν πολυκαιρίσῃ ἡ πέτρα 'ς τὸ νερὸ δὲν ὀβρυάζει» παροιμ. διὰτοὺς συχνάκις μεταβάλλοντας ἐπάγγελμα διὰ νὰ πλουτίσωσι. *Ἐβρύχωσε* = ἐστερέωσε, ἐρρίζωσεν ὥστε καθίσταται ἀδύνατος ὁ ἐκτοπισμός.

Ὀμαλός, ὀροπέδιον τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας πρὸς τὸ μέρος τοῦ Σελίνου.

Ὀμπρουλὲ (ἡ) (κατὰ τὴν ἰδιωτικὴν προφορὰν τῶν κατοίκων τοῦ μεσαίου τμήματος τῆς Κρήτης ἀντὶ ὀμπρουλιὰ) = ὄμβρος, ὑετός, βροχαδιά.

Ὄνομης (ὄνομα) = «γιὰ ὄνομης.. κάμε», ὅρκος = δι' ὄνομα (τοῦ Θεοῦ ὅπερ παραλείπεται ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸ θεῖον) κάμε (ἔλεος, χάριν κτλ.) «γιὰ ὄνομής σου κάνω αὐτὴ τὴν συγκατάβασιν» = χάριν τοῦ ὀνόματός σου, πρὸς χάριν σου κτλ. «Σὲ ὄνομής σου, ἔχω τὰ θάρρει μου» = εἰς τὸ ὄνομά σου, εἰς σὲ ἔχω τὰς ἐλπίδας μου. «Σὲ ὄνομής σου κρέμωμαι» = εἰς τὸ ὄνομά σου = ἤτοι πρὸς σὲ ἐλπίζω, ἀπὸ σὲ ἐξαρτᾶται ἡ ὕπαρξίς μου.

Ὄντα καὶ ὄντας καὶ ὄντε = ὅταν, «ὄντα σ' ἐγέννα ἡ μάννα σου» = ὅταν σ' ἐγεννοῦσε.

Ὄντιμως = ὅτε ὅμως, καὶ ὅμως, ἀλλά, «ἔτρεχε νὰ εὕρῃ τὴν θύραν ἀνοικτὴν κι' ὄντιμως ἦτο κλειστὴ» = ἀλλ' ὅμως ἦτο κτλ. καὶ = ὅταν ὅμως, καὶ ὅμως.

Ὁρίστε = ὁρίσατε, διατάξατε, 2) ὅρισε καὶ ὁρίστε, ὁρίσετε = λάβετε. 3) εἰσέλθετε, «ὁρίσετε ἢ ὁρίστε = ὁρίσθε εἰς τὴν οἰκίαν μας», καὶ «ὁρίστε τὴν καρέκλα νὰ καθήσετε», καὶ εἰς χαιρετισμόν. «Καλῶς ὡρίσετε = ὡρίσατε» καλῶς ἤλθετε.

Ὁρισμὸς (ὁ), = πρόσταγμα, ἐρώτημα, ἐπιθυμία, προκήρυξις καὶ ἀνταπάντησις χαιρετισμοῦ «Καλῶς ὁρίσετε, καλῶς ἐκοπιάσετε» = καλῶς ὁρίσατε, καλῶς ἐκοπιάσατε, διὰ νὰ ἔλθετε δηλ. πρὸς ἡμᾶς, «ὁρισμός σας» = εἴμεθα εἰς τοὺς ὁρισμούς σας, εἰς τὰς διαταγάς σας. Ἀνταπαντᾷ δ' ὁ ἀφιχθεὶς εἰς τὰς ἐρωτήσεις «τί κάμνετε; πῶς περνᾶτε κλπ.— «Πολὺ καλὰ εἰς τὸν ὁρισμόν σας, ἢ εἰς τοὺς ὁρισμούς σας».

Ὀρντοῦ καὶ ὀρδοῦ, λ. Τ. ὀρδή, τάγμα, σύνταγμα στρατοῦ, στρατός.

Ὅτι να = ὅταν, ἐπειδάν, ἀφ' οὗ ὅ,τι καί, ἡνίκα, ὅτε, οὐκ ἔφθη.

Οὐϋδὲ καὶ μουϋδὲ = μηδέ, οὐδέ, οὔτε.

Οὖλα καὶ ὅλα, οὖλον = ὅλον. Οὖλος = ὁλόκληρος καὶ ὅλος «οὖλ' οἱ χοῖροι μιὰ γενεά», παροιμ. σημαίνουσα ὅτι, ὅλ' οἱ κακοὶ εὐκόλως συνδέονται καὶ ὁμοφρονοῦν.

Ὀφέτος (ἐπ' ἔτος), τῆτες, τὸ τῆτες, ἐφέτος, φέτος, ἐξ οὗ ἐφέτεινός, φετεινός, οἱ Κρῆτες, «ὀφετεινὸς εἶνε αὐτὸς ὁ κυπάρισσος» = ἐφετεινός.

Ὄφκαιρος (ὁ) = εὔκαιρος, κενός, ἀδιανός.

Ὄφου! τὸ παρ' ἄλλοις. Ὄχου! Ὄφ! ὄχ! = ἀλοίμονον.

Ὀφτὸς (ὁ), ὀφτή, ὀφτὸν = ὀπτός ψητός ἐπὶ τῆς πυρᾶς.

Ὄχεντρα (ἡ) ὅρα (λιόχεντρα).

Ὄχερη (ἡ) (ἰδὲ ἔχερι) = ἡ ἐχέτλη.

Ὄχθρητα (ἡ) = ἐχθρότης, ὀργή, καὶ ὀχθρότητα = μῖσος.

Ὀχθρὸς (ὁ) = ἐχθρός.

Ὀψάργας, ἢ ὀψαργὰς καὶ ὀψὲς ἀργά, ὀψὲς ἀργὰς = χθὲς τὸ ἑσπέρας.

Ὀψὲς καὶ ψὲς (ὀψὲ) = χθὲς = ἐχθές, «ἂν καὶ δὲν παράγεται ἀπὸ τὸ χθές, εἶνε τὸ παλαιὸν ὀψέ, ἐκ τούτου τὸ ψεσινὸς ἢ ὀψεσινός, ψαργάδινος, ὀψαργάδινος» [Ἑβδομάς, περιοδ. Ἀθηνῶν ἔτος Β'. 5 Μαΐου 1885 ἀριθ. 62, 213].

Ὀψηλορείτης (ὁ) καὶ ψηλορείτης, ἡ Ἴδη τὸ περίφημον ὄρος τῆς Κρήτης.

Ὄψιμος (ὁ) = ὀψὲ γεγεννημένος «ὄψιμος γυιός, μὲ κύρη (πατέρα) δὲν θερίζει», παροιμ. δηλοῦσα ὅτι, ὁ ἐκ τοῦ ἐν παρακμῇ τῆς ἡλικίας του νυμφευθέντος υἱός, δὲν προφθάνει νὰ ἐργασθῇ μετὰ τοῦ πατρός του, ὄψιμος, ἀντίθετον τοῦ πρώϊμος.

Π

'Πὰ καὶ *ἐπὰ* = ἐδώ, ἐνταῦθα (ἴδε λ. ἐπά).

'Πᾷ ἀντί, ὑπάγω «ἀπὸ «ἀπὸ 'παδὰ θὰ σηκωθῶ νὰ 'πᾷ (= ὑπάγω) νὰ 'βρῶ τὸν γέρο».

'Πὰ ἀντί, ἐπάνω ἢ πρός, «γύρισε τὰ στεφάνια μας 'πά 'ς τὴν κουμπάρισσά μας [καὶ τὰ τρία τοῦτα πα τέμνονται].

'Πάγω καὶ *πάω* = ὑπάγω, μεταβαίνω, ἄγω, φέρω.

Παιδὶ (τὸ) = ὁ παῖς, τὰ *παιδιὰ* = οἱ παῖδες (καὶ *κοπέλλια*, ἴδε λ. *κοπέλλι*), ὁ *παίδαρος* = ὁ εὐτραφὴς παῖς ὡς καὶ *κόπελλος*, καὶ *παιδάκι* = βρέφος, νήπιον. 2) *Παιδιά!* = ὦ *παιδιὰ* ἀδελφοί, φίλοι, κύριοι. «Πολλὰ 'κλαιγε πονετικά, *Παιδιά!* ποιὰ μάννα νὰ ἦτο» «*Παιδιά!* δὲν εἶν' ἐπὰ βοσκοί»;

Παίζω = κάμνω παιδιάν, παιγνίδιον γύμνασιν, ὡς τὸ βάλλω, σκοπεύω, «πᾶμε νὰ παίξωμε 'ς τὸ σημάδι» = ἂς ὑπάγωμεν νὰ παίξωμεν εἰς τὴν σκοποβολήν, «ἐδὼ παίζωμεν τὸ βόλι» = ἐνταῦθα γυμναζόμεθα εἰς τὴν σφαῖραν.

'Παινεμένος (ὁ) = ἐπαινετὸς (ἐπαινεμένος ἐκ τοῦ ἔπαινος) καὶ παινάμενος = ἐπαινετός, ξακουστός.

Παιχνιώτης (ὁ) καὶ παιγνιώτης, καὶ σημαδολόγος = σκοπευτὴς ἐπιδέξιος, ἐξησκημένος εἰς τὴν σκοποβολήν, οἱ *παιχνιώταις* = οἱ σκοπευταί, οἱ ἀσφαλῶς καὶ ἀπταίστως σκοπεύοντες.

Παληοκουραδάρης (ὁ), λ. ποιμεν. Παλαιὸς βοσκός, πεπειραμένος, ἐντριβὴς τῆς τέχνης τοῦ ποιμένειν καὶ τοῦ τυροκομᾶν τὰ ποίμνια.

Πάλι = αὖ, αὖθις, «πάλι καὶ δὲ» = εἰδὲ μή, εἴτε μή.

Πάνα (ἡ) = λεκανοπέδιον καὶ σπήλαιον ἱερὸν ἐπὶ τῆς μεσημβρινοδυτικῆς ὑπορείας τῆς Ἴδης ἄνωθεν τῶν χωρίων Βυζάρι καὶ Φουρφουρᾶ τῆς ἐπαρχ. Πανάκρου ('Αμαρίου), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχουν τὰ ποιμνιοστάσια καὶ μητᾶτα οἱ ποιμένες τῶν ὑπ' αὐτὸν χωρίων, ἐκ τοῦ Πανὸς θεοῦ τῶν ποιμένων παρ' ἀρχαίοις Κρησί.

Πανιέρα (ἡ), λ. Ἰταλ. μεγάλον κάνιστρον. Πανιέρι (τό), τὸ μέτριον κάνιστρον (κανοῦν), Πανιεράκι (τό), τὸ μικρόν.

Παντέρμος (ὁ), ἡ παντέρμη, τὸ παντέρμο (καὶ ἔρμο ἴδε λ.) = παντέρημος (ὁ καὶ ἡ) τὸ παντέρημον.

Πάντημως ἢ σπάντημως = μήπως «πάντημως καὶ μοῦ φταῖτε; = μήπως μοῦ πταίετε; «Γιὰ σπάντημως ἐδόθηκε γιὰ τσ' ὥμορφαις ἡ ἀγάπη; γιὰ τσ' ὥμορφαις, γιὰ τσ' ἄσχημαις κι' ὅπου ρεχτῇ τὸ 'μάτι».

Πανώρηος (ὁ), = (Παν-ὡραῖος) = ὅλων ὡραιότερος, πάγκαλος, τὸ τέλειον τοῦ ὡραίου.

Παποῦτσι (τό), τὰ παπούτσια, λ. Τ. paputschi, τὸ πέδιλον, ἡ ἐμβάς (μπουτίνια ἢ μπουτῖνες, γόβες, σκαφόνια, γοβοπάπουτσα κλπ. κατὰ τοὺς νεωτέρους), ἡ λέξις «παποῦτσι» εἶνε κυρ. Περσική.

Παραπονιάρης (ὁ) ἡ παραπονιαρὲ (ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ 'Ρεθυμνίου τμήματος, ὑπὸ δὲ τῶν κατοίκων τῶν 'Ανατολ. ἐπαρχ. = ἡ παραπονιαρά), τὸ παραπονιάρικο (ὁ παραπονεμένος) = ὁ παραπονούμενος ὁ εὐκόλως συγκινούμενος, καὶ δακρίζων.

Παρᾶς (ὁ), λ. Τ. τὸ $^1/_{40}$ τοῦ γροσίου, ὁ παρᾶς ἰσοδυναμεῖ πρὸς τρία ἄσπρα.

Παρεῖς, ἀντὶ πάρεις, (διὰ τὸ μέτρον τοῦ στίχου τονίζεται ἐπὶ τῆς ληγούσης) «'ψηλὴ γυναῖκα μὴν παρῇς» κλπ. ἀντί, μὴν πάρῃς, μὴν λάβῃς.

Πάρωρα καὶ παράωρα = προκεχωρημένη (περασμένη) ὥρα, καί, «παράωρα ἦλθες» = εἰς ἀκατάλληλον ὥραν.

Πασκάζω (πάσχα, πασχάζω) = κρεωφαγῶ, «ὑγιέ μου, ποῦ πασκάζεσαι;» = υἱέ μου, ποῦ κάμνῃς τὸ Πάσχα σου.

Πάσπαρος (ὁ) = κόνις, κονιορτός, παιπάλη.

Πασπαρωμένος (ὁ), = κεκονιαμένος, καὶ σκονισμένος.

Πᾶσα = κάθε, πάντοτε «πᾶσα ταχὺ μὲ τὴ δροσιά», = κατὰ πᾶσαν πρωΐαν κλπ.

Πασσαλῆς (ὁ), λ. Τ. στρατιώτης τῶν Πασσαλίδων (ἑνὸς τάγματος Γενιτσάρων), οἵτινες ἔφερον μάχαιραν περὶ τὴν ὀσφύν, ἐξ οὗ καὶ «πασσαλῆς» ἡ μάχαιρα τῆς ὀσφύος· καὶ παλαιότερον μπουνιαλάκι (ὅρα τὴν λέξ.) (καὶ αὐτὴ ἡ Τουρκ. λέξ. Πασσαλῆς, Ἑλληνικὴν ἔχει τὴν καταγωγήν, ἐκ τοῦ πάσαλος). 2) Πασσαλῆς καὶ ὁ ὑπηρέτης τοῦ Γενιτσαρ-ἀγᾶ, εἷς τοῦ τάγμ. τῶν Πασσαλίδων.

Πασουμάκι (τό), τὰ πασουμάκια, καὶ πασούμια, λ. Τ. = σανδάλια, κουντούρια, παντοῦφλαι, καλύκια.

Παστὸς (ὁ) καὶ *Μπαστὸς* = ἡ παστάς, ὁ νυμφών, ἐκ τοῦ πάσειν.

Πατανία (ἡ) = βατανία ἢ βατάνια, τὰ λοπάδια (ἡ λέξις Σικελική) [Βαρίνου λεξικόν] = ἐριοῦχον σκέπασμα φλανελῶδες, χνουδάτη κουβέρτα κλινοστρωμνῆς, καὶ ἐπὶ τοῦ σάγματος τῶν ἡμιόνων τιθεμένη εἰς τοὺς ὁδοιποροῦντας.

Πατῶ ἢ πατὲ (παρὰ τοῖς κατοίκοις τοῦ 'Ρεθυμνίου τμήματος) ἐκ τοῦ πατέω = πατιά, πάτημα, πέλμα, καὶ λαχτο-πατῶ ἢ λακτοπατῶ = λακπατῶ, καὶ

γλωκοπατῶ = καταλακτίζω, ἰδίως ῥίπτω τι ἢ τινα χαμαὶ καὶ τὸν καταπατῶ. 2) μεταφορ. πατῶ καὶ καταπατῶ = εἰσβάλλω «ἐπῆγαν νὰ πατήσουνε τὸ σπίτι τοῦ Νικόλα» = ὑπῆγαν νὰ ληστεύσουν τὴν οἰκίαν τοῦ Νικολάου· «ἐπάτησαν τὸ καράβι οἱ κουρσάροι» = ἐλήστευσαν οἱ πειραταὶ τὸ πλοῖον· «ἐπάτησαν τὸν Πύργον» = ἐκυρίευσαν τὸν Πύργον. 3) = καταπατῶ = ἀτιμάζω (ἀπάτη).

Παχειόχνουδο (τὸ) καὶ παχειοχνουδᾶτο (μὲ παχὺ-χνοῦδι) μετάξινον ἢ ἐριοῦχον ὕφασμα πατητόν, ὡς ἡ βασέ, ἐξ ἧς κατασκευάζουν τοὺς τρίβωνας κλπ. ἐνδύματα τοῦ χειμῶνος, μετάξινα δὲ τὰ ἀτλάζια, κατιφέδες κλπ.

Πάω καὶ *πάγω* = ὑπάγω· ἀναχωρῶ, φεύγω.

Πεδοῦλι (τὸ) = πέδιλον τεμάχιον δέρματος δι' ἐμβάλωμα ὑποδήματος.

Πεζεύγω ἢ πεζέφνω ἢ πεζέφτω (πεζεύω), ἀφιππεύω· κατέρχομαι τοῦ ἵππου.

Πεζοῦλα (ἡ) καὶ πεζοῦλι (τὸ) (πέζα-πεζὸς) = κλισία· καὶ παραπέζουλο, σκαμνίον), scamnun, καναπές, Τουρκιστὶ σοφᾶς· ἐκτισμένον κάθισμα εὐρύχωρον, τὸ ὁποῖον χρησιμεύῃ καὶ ὡς κλίνη, εἶδος κτιστῆς ἐξέδρας συνεχομένης μὲ τοὺς παρακειμένους τοίχους.

Πεθυμητικὸ (τὸ) = ἐπιθυμητικὸν ἐπιθυμεῖν) καὶ 'πεθύμια = ἡ ἐπιθυμία· «τὸ πεθύμια μου εἶνε νὰ ἰδῶ τὴν πατρίδα μου 'λεύθερη»· = ἡ ἐπιθυμία ὁ πόθος μου κτλ.

Πεντοθέλικο (τό), τὸ ἐκ πέντε θηλιῶν (θηλιαῖς) κουλούριον, τὰ συνήθη εἰς ἀρραβῶνας, γάμους, βαπτίσεις κλπ. διανεμόμενα τοῖς προσκεκλημένοις.

Περδικόπανον (τὸ) (πέρδιξ-πανίον), ὡς σχεδὸν ὅμοιον κατὰ τὸ χρῶμα μὲ τὰ πτερὰ τῆς πέρδικος, (παρδαλόν, ποικίλον) καὶ χρησιμεῦον εἰς τὸ κυνήγιον τῶν περδίκων αἵτινες προσηλούμεναι εἰς τὰ ὁμοιόμορφα τετραγωνίδια τοῦ ἱστοῦ, τὰ ὁποῖα ὡς κυμαινόμενα ἐμβάλλουν αὐτὰς εἰς ἔκστασιν καὶ συλλαμβάνονται εὐκόλως· 2) σινδών, ἐριοῦχον μὲ ντάμας, ἢ ταινίας χρήσιμον εἰς ὁδοιπορίαν τῶν διανυκτερευόντων ἐν ὑπαίθρῳ καὶ τῶν ποιμένων καὶ γεωργῶν. = ὀθόνη, ἡ παρ' ἄλλοις ἀνδρομίδα.

Περίττου (περιττός), = καὶ μάλιστα, πρὸ πάντων.

Πεσκέσι (τό), λ. Τ. καὶ κανίσκι = δῶρον, καὶ χαιρετισμός.

Πέτε = εἰπέτε. «Πέτε μου».

Πέτσα (ἡ) καὶ πετσέτα, λ. Ἰταλ. pezza, = τὸ χειρόμακτρον καὶ τὸ στρόφιον (ὡς σαρίκι λ. Τ.), τὸ ἐπὶ τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς λευκὸν καὶ λεπτὸν καὶ μακρὺ ἐπικάλυμα· μάκτρον τοῦ προσώπου.

Πηγαίνω ἢ *πχαίνω* = ἀναχωρῶ, φεύγω,

Πηγοῦνι (τὸ) = ὁ πώγων.

Πιάστρα (ἡ), λ. Ἰταλ. piastra· ὁ μηχανισμὸς τῆς σκανδάλης τοῦ ὅπλου, ἥτις ἔφερε τὸν ὀνυχίτην λίθον (τσακμακόπετρα)

Πιδέξιος (ὁ), = ὁ ἐπιδέξιος.

Πιθαμὴ (ἡ) = σπιθαμή.

Πιθέματα (τὰ) = τὰ χαρακτηριστικά, ἰδίως τοῦ προσώπου· «ἔχει ὥμορφα πιθέματα» = ὡραῖα χαρακτηριστικά· «τὰ πιθέματά του τόνε δείχνουν πῶς ἀποσέρνει ἀπὸ 'ψηλὴ γενειὰ» = τὰ χαρακτηριστικά του ἀποδεικνύουν ὅτι ἔλκει ἐξ εὐγενῶν, καὶ Σουσούμια λέγονται.

Πινάκι (τὸ) = πίναξ, σκαφίον, δι' οὗ μεταφέρουν τὴν λάσπην εἰς τὰς οἰκοδομὰς οἱ ὑπουργοὶ (καὶ 'πουργοὶ) πρὸς τοὺς κτίστας. 2) πινάκι (τό) τὰ πινάκια, καὶ τὰ ἁπλάδια, τριβλία, πιάτα. 3) Πινάκι (τό), μέτρον τῶν δημητριακῶν· τὸ $^1/_2$ τοῦ μουζουρίου (μοδίου), κοιλοῦ· τὸ δὲ πρατικὸν τὸ $^1/_4$ τοῦ κοιλοῦ.

Πίσσα (ἡ) = ἡ ἄσφαλτος. 2) μεταφορ. ἡ αἰώνιος κόλασις, ὁ ᾅδης, τὸν ὁποῖον παριστᾷ ὁ λαὸς ὡς ὑπερμεγέθη λέβητα ἐντὸς τοῦ ὁποίου βράζει πίσσα καὶ θεῖον αἰωνίως, ῥίπτονται δὲ καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ μετὰ θάνατον· μεταφ. μαῦρος.

Πιστάγκωνα καὶ *πισθάγκωνα* = ὀπισθάγκωνα (ἐπὶ δεδεμένων).

Πλανέτο (τὸ) ἡ προσέλκυσις, ἑλκιστικόν, δέλεαρ, ὅψις ὁ μαγνητισμός, «ἔχει το τὸ πλανέτο σου κι' ὅποιος σὲ ἰδῇ ἀγαπᾷ σε, 'ς τὸν κόσμο τὸν προσωρινὸ αὐτὸ μόνο δικᾶ σε» (σὲ ἀρκεῖ).

Πλουμὶ (τό), λ. Ἰταλ. = ποίκιλμα, τὸ πλουμιὰ = ποικίλματα, σχεδιάσματα, ἐξόμπλια· κεντητὰ ἢ ὑφαντά, ἐν εἰκόνι ἢ γλυπτὰ ὁπουδήποτε.

Πλουμιστὸς (ὁ) = πεποικιλμένος, ἐξομπλιαστὸς ἢ ἐγγεγλυμένος.

Πόδε = ἐπόδε = (ἀπ' ὅδε) = ἐδῶ, ἀπ' ἐδῶ, δεύρω, ἐντεῦθεν· «ἔλα πόδε» = ἔλα ἀπ' ὅδε = ἀπ' ἐδῶ· καὶ «ἔλ' ἀπὸ πόδε» = ἔλα ἀπὸ τὴν ἄλλην διεύθυνσιν, παρ' ὅδε μὴ στέκεσαι πλησίον μου» = παρ' ὅδε = παρέκει· «ἔβαλές με πέρα πόδε» = μ' ἔβαλες εἰς ὑποψίαν, μ' ἔκαμες νὰ τὸ σκέπτωμαι.

Ποδοκόπι (τὸ) (πόδες-κόπος) καὶ στρατιὰ ὁδοιπορικὰ «πλήρωσέ μου τὸ ποδοκόπι μου» ἢ πλήρωσαί μου τὴν στρατιά μου = τὰ ὁδοιπορικά μου.

Ποθὲς = οὐδαμοῦ πουθενὰ οὐδέποτε.

Ποθητὸς (ὁ), ὁ ἐπιθυμητός, ἡ ἐρωμένος — ἢ ἡ σύζυγος.

Πόθος (ὁ) = ἐπιμέλεια, ἐργασία, κόπος. *Ποιὸς* = ποῖος.

Ποκάμησο (τὸ) = ὑποκάμησον, λ. Ἰταλ. camicia, χιτώνιον, χιτών, ὑπὸ τῶν Ἀνωγειανῶν λέγεται «σαρκοκάλυμμα, ἑλληνικωτάτη ἡ λέξις.

Πολυξομπλιασμένος (ὁ), (ξόμπλι = ἐξόμπλι) = πολυποίκιλος, κατάστικος ἐκ κεντημάτων, ἀραβουργημάτων, πλήρης θυσάνων.

Πολυπραγματᾶτος (ὁ) = κτηματίας, πλούσιος ἐκ γαιῶν καὶ ἰδιοκτησιῶν.

Πομπὴ (ἡ) καὶ Μπομπὴ (ἴδε τὴν λέξ.) = πόμπευσις, χλεύη, ὄνειδος, ἐκθεατρισμός, ἄτιμος περιαγωγή, στηλήτευσις 2) ἡ πομπή, μεταφορ. ἡ τὸν κόσμον ἐμπαίζουσα, καὶ καταγελῶσα = ἀναγελάκτρα, παρ' ἀρχ. τελετὴ μεγαλοπρεπής.

Πόνεμα (τὸ) (πονέω) = ἐξάνθημα πληγή.

Πονετικὸς (ὁ), μετὰ πόνου καὶ πάθους «πολλὰ 'κλαιγιε πονετικὰ» = ἔκλαιε μετὰ πολλοῦ πόνου καὶ πάθους, συγκινοῦντος τοὺς ἀκούοντας, καὶ «πονετικὰ τραγουδεῖ» = παθητικά, ᾄδει μὲ πάθος καὶ λύπην.

Πορίζω «πόρος) = ἐξέρχομαι, ἐξίημι «νὰ πορίσωμε» = νὰ ἐξελθωμεν, «ἐπόρισα» = ἐξῆλθον, (ἐκ τοῦ πόρος = θύρα διέξοδος).

Πόρος (ὁ) = ἔξοδος, δίοδος, θύρα, καὶ πορτί, = μικρὰ θύρα (ἐκ τοῦ πόρτα (ἴδε λ.)

Πορπατῶ, καὶ προπατῶ, καὶ περπατῶ = περιπατῶ προχωρῶ, βαδίζω, καὶ πορπατιξὰ ἢ περπατιξὰ = προπατιξὰ = βάδισμα

Πόρτα (ἡ), λ. Ἰταλ. = θύρα, πύλη, καὶ πορτὶ (τὸ) ἡ μικρὰ θύρα, ξεπόρτι (τὸ) καὶ ξέπορτα καὶ ὀξώπορτα = ἡ θύρα τῆς αὐλῆς, καὶ τῶν περιτειχισμένων κήπων = μικρὰ διέξοδος, καὶ πόρτο (τό), λ. Ἰταλ. ὁ λιμήν, καὶ πορτοπαράθυρα = αἱ θύρες καὶ τὰ παράθυρα ἢ καὶ τὰ θυρόφυλλα καὶ παραθυρόφυλλα.

Πορτάρης (ὁ), λ. Ἰταλ. = θυρωρός, ὁ δεσμοφύλαξ, ὁ φύλαξ τῆς πύλης τοῦ φρουρίου τῆς φυλακῆς.

Πόρτεγο (τό), λ. Ἰταλ. = αἴθουσα, σάλα, «ἀνοίξετε τὰ πόρτεγα τ' ἀπάνω καὶ τὰ κάτω» = ἀνοίξατε τὰς αἰθούσας, τὰ ἀνώγεια ἢ ὑπερῷα, τὰ ἰσόγεια.

Πότε 'λίγο, ἢ πότε καὶ 'λίγο = κάθε λίγο = κάθε ὀλίγον, = κατὰ (συχνὰς) περιόδους, κἀμμιὰ φορά = ἔστιν ὅτε.

Πουστουλοῦκι (τό), λ. Τ. τρόπος καὶ σχῆμα ἀτίμου καὶ αἰσχροβίου, ἀσέμνου.

Πουτανᾶτο (τό), λ. Τ. τρόποι καὶ σχήματα ἀνεδῆ, πράξεις αἰσχραὶ ἀσέμνου γυναικός, πόρνης.

Πρᾶμμα (τό) = πρᾶγμα, τί, οὐδέν, δέν, «μηδὲ πρᾶμμα» = μηδέν τι, «ἤκουσα ὅτι ἀσθενεῖς» — «Δὲν ἔχω πρᾶμμα» = οὐδὲν κακὸν ἔχω, εἶμαι ὑγιής. 2) πρᾶγμα τὰ πράγματα = ἡ ἀκίνητος οὐσία, τὰ κτήματα «ἔχω πρᾶμμα πολὺ ν' ἀφήσω τῶν παιδιῶν μου» = ἔχω περιουσίαν ἐκτεταμένην κτλ. καὶ οἱ ἀρχ. Δωριεῖς ἔλεγον Πᾶμα καὶ Πᾶμμα «πάματα γὰρ καλεῖται παρὰ Δωριεῦσι τὰ κτήματα, καὶ πάσασθε, τὸ κτήσασθαι, ἐκτεινομένου τοῦ α. — Πάμματα παρὰ Δωριεῦσι τὰ κτήματα, ἀπὸ τοῦ πῶ, τὸ κτῶμαι ἐξ οὗ καὶ πηός, (ἴσως δὲ καὶ Αἰολικόν ἐστι διὰ τὰ δύο μμ.) [Σχολ. Ὁμ. Ἰλ. Δ 433. ὑπὸ Ἐμμ. Βέκκερ, σελ. 138 § 433, στίχ. 35—40].

Πρατικὸ (τὸ), μέτρον τῶν Δημητριακῶν καὶ μπρατικό, ἔχον χωρητικότητα 1/4 τοῦ Κοιλοῦ (μοδίου), ἢ μουζουρίου. Τὸ μουζοῦρι ἔχει χωρητικ. 16 ὀκάδας.

Πρεμαζώνω καὶ *περμαζώνω* (μαζώνω), *συμμαζώνω* = περισυνάζω, συνάγω, καὶ *ἀναμαζώνω* = συλλέγω = περισυλλέγω.

Πρεπειὰ (ἡ) = εὐπρέπεια, κόσμος.

Πρεπίδι (τό), στόλισμα, κόσμημα εὐπρέπεια, πολύτιμα καὶ τιμαλφῆ κοσμήματα, αἱ χάριτες τοῦ σώματος ἢ καί τινα τῶν τοῦ προσώπου προσδίδοντα ὡραιότητα περισσοτέραν εἰς τὸ ὅλον ὡς ὀφθαλμοί, φρύδια κλ.

Πρίκα (ἡ), ἀντὶ πίκρα, πικρία, λύπη, θλῖψις, πένθος.

Πρικὸς (ὁ), καὶ *πρικιὸς* = ὁ πικρός· «ἡ πρικιαῖς ἐληαῖς = αἱ πικραὶ ἐλαῖαι· «τὰ πρικορόδικα = τὰ πικρὰ ῥαδίκια.

Προαπερασμένοι (οἱ) καὶ *προηπερασμένοι* οἱ προαπελθόντες, προπαρελθόντες.

Προβαίνω καὶ *προβαίρνω* = προβάλλω παρουσιάζομαι.

Πρόβολος (ὁ), καὶ *μπρόβολος*, = ὁ ἐξέχων, ἐξαίρετος, φανήσιμος ἀνήρ, θεωρατικός, δεδοκιμασμένος· «πρόβολον παλλικάρι» = ἐκλεκτός, ἀνδρεῖος, ἀποδεδειγμένος παλλικαρᾶς· δεδοκιμασμένος, ὁ εἰς τὰς μάχας πρωτεύων, ἀριστεύων, προτρέχων, προκινδυνεύων.

Πρόδομα (τό), ὁ προδομός, ἡ προδοσιά, ἡ προδοσία. 2) = ἡ εἰς τὸν ἐχθρὸν παράδοσις. «μηνᾷ του ὁ Μεραμὲτ-'Αλῆς, πρόδωσε, 'Ξωπατέρα» = παραδώσου, Ξωπατέρα ζωντανὸς μετὰ τῶν ὅπλων σου εἰς τὸν ἐχθρόν.

Προξενητὴς (ὁ), ἡ *προξενήτρα* = προμνήστωρ, ἡ προμνήστρια.

Προσῶμι (τὸ) = προσώμιον, πρόσθετος ἐριοῦχος ἐπωμίς, ἢ μανδύλα, τιθεμένη ἐφ' ὤμου, ἵνα ἐπικάθηται ἡ λάγηνος, καὶ μὴ καταλασπώνεται τὸ φόρεμα ὅταν νέος ἢ νεᾶνις μεταβαίνουν πρὸς ὕδρευσιν.

Προῦκα (ἡ) καὶ τὰ *προυκιὰ* = ἡ προῖξ.

Προυκοκάμουσα (ἡ) = ἡ κατασκευάζουσα ἰδίαις χερσὶ τὴν ἑαυτῆς προῖκα· οὕτως αἱ ἀληθεῖς οἰκοκυραὶ τῆς Κρήτης, προτρέπουσαι τὰς θυγατέρας των εἰς ἐργασίαν ταῖς ὑπενθύμιζον τὸ ἀξιομνημόνευτον λόγιον «Καλλιὰ νύφη προυκοκάμουσα, παρὰ προυκοφέρουσα· «ὅ ἐστι προτιμητέα ἡ νύμφη τὴν προῖκά της κατασκευάζουσα μόνη τῆς προμηθευομένης αὐτὴν χρήμασι.

Προυκολόοι (*οἱ*) καὶ *προυκολόγοι* = οἱ μεταφέροντες τὴν προῖκα τῆς νύμφης εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ· καὶ τὸ προυκολόϊ = προυκολόγιον.

Προυκοφέρουσα (ἡ) = ἡ ἀγοράζουσα εἴτε παρ' ἄλλων. εἴτε ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἢ παραγγέλλουσα εἰς ἄλλας ὑφαντίδας τὴν ἑαυτῆς προῖκα.

Πρωτομέρι (τὸ) (*πρῶτον-ἥμερος*) = πρωτόζευκτος βοῦς.

Πήρπυρα (τὰ) = Ὑπέρπυρα = νομίσματα Βυζαντινά· καὶ τὴν λέξιν ταύτην διετήρησεν ὁ λαὸς εἰς τὸ ἑξῆς δίστιχον τῆς φιλοσοφίας του.

"*Ποῦ πάρει χίλια πήρπυρα*
καὶ κακουδιὰ γυναῖκα,
τὰ χίλια πᾶν' 'ς τ' ἀνάθεμα
κ' ἡ κακουδιὰ ἀπομένει.

καὶ εἷς τινα στίχον τῶν Βυζαντιν. Καλάνδων τῆς ἀρχηχρονιᾶς,

"*Κι' ἂν ἔχουν καὶ μικρὸ παιδί,*
'ς τὰ πήρπυρα χωσμένο,
καὶ τ' ἀκρομεγαλήτερο
'ς τὴ σέλα καθισμένο„.

«Καὶ ἐνταῦθα γὰρ ἄδηλόν ἐστιν, εἴτε τῷ Πέτρῳ παρ' ἐμοῦ ἠριθμήθησαν τὰ 200 ὑπέρπυρα, εἴτε ἐμοὶ παρ' ἐκείνου» [Ἀρμενόπουλος Βιβλ. Ι'. τίτλος 15. εἰς τὸ περὶ ἀσαφοῦς καὶ ἀμφιβόλου σχόλιον Sappl Moermani σελ. 88]. Περὶ ὑπερπύρων ὅρα πλατύτερ. Ἱστορ Ἑλλ. ἔθνους Κ. Παπαρρηγοπούλου· Τόμ. Ε'. σελ. 40 καὶ 990, 20.

Πῶλος (ὁ), κύρ. ὄνομ. καὶ Πωλιός, τὸ Πωλιό, ὁ Παυλῆς. τὸ Παυλιό, τὸ Παυλάκι, ὁ Παυλάκης = ὁ Παῦλος.

Ρ

Ῥαβδὲ (ἡ) (κατὰ τοὺς Ῥεθυμνίους) ῥαβδιὰ = πληξις, πληγὴ διὰ ῥάβδου· (ἐκ τοῦ ῥάβδος) ῥαβδισμός.

Ῥαέτι (τό), λ. Τ. = Ξενία, συμπόσιον, γεῦμα.

Ῥάϊσμα (τὸ) = ῥάγισμα (ῥηγνύω) = διάρηξις «ὅταν ῥπῆσῃ τὸ γυαλὶ δὲν γιατρεύεται πλέον» = ὅταν ἡ ὕελος ῥαγίσῃ ἢ διαρραγῇ δὲν ἐπιδέχεται ἐπιδιόρθωσιν.

Ῥασὲ (ἡ) (κατὰ τοὺς Ῥεθυμνίους) Ῥασὰ (κατὰ τοὺς τοῦ Ἀν. τμήματος κατοίκ.) λ. Ἰταλ. rase = ἐριοῦγον ὕφασμα, πεπατημένον, χνουδωτόν, ἐξ οὗ κατασκευάζουν τρίβωνας καὶ ἐνδύματα καὶ κλινοσκεπάσματα χειμερινά.

Ῥάσο (τό), λ. Ἰταλ. raso = καὶ καπότο, ὁ τρίβων, ἡ χλαῖνα, ἐξ ἐριούχου πατητοῦ χνοώδους.

Ῥέγομαι = ὀρέγομαι εὐχαριστοῦμαι «πόσον ῥέγομαι τὴν μυρωδιὰ τοῦ ῥόδου» = πόσον μὲ εὐφραίνει... ῥέγομαι νὰ σὲ θωρῶ = ὑπερευχαριστοῦμαι νὰ σὲ βλέπω.

Ῥήγας (ὁ) = rex = βασιλεύς· ἡ ῥήγησσα = ἡ βασίλισσα· τὸ ῥηγόπουλο = ὁ βασιλόπαις, τὸ βασιλιόπουλον.

Ῥιάλι (τὸ) riale = γρόσι = οἱ 40 παράδες· τὰ ῥιάλια = γρόσια = χρήματα.

Ῥίζα (ἡ), αἱ ῥίζαι, τῶν φυτῶν καὶ τῶν δένδρων. 2) ῥίζα (ἡ), τοῦ ὄρους ἢ βουνοῦ, ἡ βάσις ῥίζωμα καὶ ριζοβουνιά, ριζοβοῦνι = αἱ ὑπώρειαι τῶν βουνῶν· (ὄρα καὶ ῥιζίτης).

Ῥιζικάρης (ὁ) = τυχηρός, εὐτυχής, καλότυχος, καλόμοιρος καὶ καλομοίρης.

Ῥιζικάρω = παίζω 'ς τὴν τύχην, ριψοκενδυνεύω, τουρκιστὶ κουτουροῦ, μὲ τὸ κισιμέτ (= πεπρωμένον).

Ῥιζικὸ (τό), λ. Ἰταλ. risico καὶ ριζικὸ = ἡ τύχη.

Ῥιζιμιὸς (ὁ) = ριζοπαγής, ἔμπεδος· «ριζιμοχαράκι» = ἐρριζωμένος βράχος, ριζοπαγὴς λίθος· «νὰ ριζώσῃ ἢ ριζιμιώσῃ» = νὰ ἐξαπλώσουν, διακλαδώσουν αἱ ῥίζαι του, καὶ νὰ ριζοσκελώσῃ = ριζοβολήσῃ, νὰ διακλαδώσουν, ἐξαπλώσουν αἱ ῥίζαι του.

Ῥιζίτης (ὁ), οἱ ριζίταις = οἱ κάτοικοι τῆς ριζοβουνιᾶς, οἱ ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τῶν βουνῶν καὶ ὀρέων οἰκοῦντες.

Ῥιζοσκέλωσις (ἡ) = ριζοβόλησις, διακλάδωσις, ἐξάπλωσις τῶν ῥιζῶν· καὶ μεταφορ. «νὰ ριζοσκελώσῃ ἡ νύμφη» = νὰ τεκνογονήσῃ, τεκνοποιήσῃ.

Ῥίζωμα (τὸ) (ῥίζα = βάσις βουνοῦ), ἡ ὑπώρεια, ἡ ριζοβουνιά, αἱ πλευραὶ τῶν βουνῶν· «ὁ γέρος κι' ἂν ἀντρεύγεναι, 'ς τὸ ῥίζωμα κοντεύγεται» = ('ς τὸν ἀνήφορο κουράζεται).

Ῥίμα (ἡ) λ. Ἰταλ. rima-rumor = σίλλος, καὶ ὁ διὰ λόγου ἐμπαιγμός, ἰδίως ἀσμάτιον (τραγῳδιον) κωμικο-σατηρικόν· «τοῦ βγάλανε μιὰ ῥίμα».

Ῥιμαδόρος (ὁ) (rima-rumor) = συλ-

λοποιός, σιλλογράφος, σατυριστής, (ποιητὴς σίλλων κωμικο-σατυρικῶν) «Τὸν γὰρ σίλλον ψόγον λέγουσι μετὰ παιδιᾶς δυσαρέστου». [Δειπνοσοφ. Βιβλ. Α'. ἐδαφ. 41 ἔκδοσ. στερεότυπ. τοῦ Meinekc].

Ῥιτζᾶς (ὁ), λ. Τ. = παράκλησις, ἱκεσία.

Ριτζατζῆς (ὁ), λ. Τ. = ὁ μεσολαβῶν, μεσάζων ὑπέρ τινος πρὸς ἐπίτευξιν χάριτος παρὰ ἰσχύοντος.

Ῥογδιὰ (ἡ) καὶ Ῥογδέ, = ἡ Ῥοιά. Σίδη παρ' ἀρχ. καὶ Δωριστὶ Σίδδη, (ὁ καρπὸς καὶ τὸ δένδρον). [Καλλίμαχος] ὁ καρπὸς Ῥόγδι καὶ Ῥόϊδι, (τὸ ἄνθος παρ' ἀρχ. τῆς ῥοιᾶς «Κύτινος») τὰ δὲ σπυρία τοῦ ῥογδιοῦ, οἱ καρποί, καὶ ῥοϊδόκαρποι, κουκκιὰ (κόκκοι) τοῦ ῥογδιοῦ. «Ῥοιὰ σύμβολον ἀφθονοίας, τῆς Ἀθηνᾶς [Λυκούργ. ἐν τῷ περὶ Ἱερείας].

Ῥόγδι (τὸ) καὶ Ῥόϊδι = ὁ καρπὸς τῆς ῥοιᾶς, τὸν ὁποῖον οἱ παλαιοὶ εἶχον ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἑρμῆν. «Τῷ Ἑρμῇ καθιεροῦσι τῆς ῥοιᾶς τὸν καρπόν». [Κλήμ.] τὰ ῥογδόφλουϊδα ἢ ῥοϊδόφλουϊδα ἢ ῥοϊδόφυλλα (ῥοϊδότσεφλα) = λέπισμα «σίδιον» παρ' ἀρχαίοις, μεταχειρίζονται αἱ Κρῆσσαι πρὸς βαφὰς νημάτων καὶ ὑφαδίων κιτρίνου χρώματος διὰ τὴν ποικιλτικήν.

Ῥοζοναμέντο (τὸ), λ. Ἰταλ. = συνδιάλεξις καὶ κουβέντα λ. Ἰταλ.

Ῥοζονάρω, ῥοζοναρίζω ἐκ τοῦ Ἰταλ. = διαλέγομαι, συνδιαλέγομαι, συνομιλῶ, καὶ κουβεντιάζω ἢ κουβεδιάζω· λ. Τουρκ.

Ῥόκκα (ἡ) = ἠλακάτη, λ. Ἰταλ. rocca, παρ' ἀρχ. «ἠλακάτη τὸ ξύλον, εἰς ὅπερ εἱλοῦσι τὸ ἔριον αἱ νηθίδες» [Σχολ. Ὁμ. Ἰλ. Ζ. 491].

Ῥοσμαρὶς (ὁ), ῥοσμαρίνι ὄρ. Ἀρισμαρής.

Ῥούβας (ὁ) = μέγα δάσος παρὰ τὰς ὑπωρείας τῆς Ἴδης ἄνωθεν τοῦ χωρίου Γέργερη ἐπαρχ. Καινουρίου.

Ῥούμελη (ἡ) = ἡ Στερεὰ Ἑλλάς, οἱ κάτοικοι Ῥουμελιῶται καὶ Στερεολλαδῖται

Ῥουμπὶ (τὸ) καὶ Ῥουμπῖνι = τὸ ῥουβίνιον, λίθος πολύτιμος.

Ῥούντζινο (τὸ) = κόκκινον, ἐρυθροῦν, πορφυροῦν «τὸ πρόσωπόν του εἶνε κόκκινο, σὰν τὸ ῥούντζινο μῆλο» καὶ *Τουρουντζὶ*

πορτοκαλάκι τουρουντζὶ
'ς τὸ ῥάφι στερεμμένο
ποτέ μου δὲν παντρεύομαι
καὶ σένα θὰ ἀνημένω

Ροῦσσα (ἡ) = ἡ ξανθή, ξανθόκομος, ξανθομαλλοῦσα, χρυσομαλλοῦσα. «Καλόχαρ' ἦτο κι' ὥμορφη, ξανθομαλλοῦσα, ῥοῦσσα». 2) καὶ Ροῦσσα (ἡ) ὄν. κύριον. 3) καὶ Ῥουσσᾶ (ἡ) ἡ ἐρυθρᾶ γῆ.

Ῥοῦχο (τὸ), τὰ ῥοῦχα = ἐνδύματα (ἔνδυμα), ἱμάτια, φορέματα, ἐριοῦχα = ῥοῦχα κατ' ἀποκοπὴν τοῦ ε.

Ῥῶγα (ἡ) = ἡ ῥάξ, ῥαγὰς τῆς σταφυλῆς. 2) ῥῶγα (ἡ) = ἡ θηλὴ τοῦ μαστοῦ. 3) ῥῶγα (ἡ) = ὁ μισθός, ἡμερομίσθιον μηνιαῖον ἢ ἐτήσιον καὶ ἡ συμπεφωνημένη μισθοδοσία τοῦ ἐργάτου, «πλήρωσέ μου τὴ ῥῶγά μου νὰ φύγω» = πλήρωσόν μοι τὸν μισθόν μου κτλ.

Ῥωμανέτα (τὰ) = τὰ ἐξόμπλια (ποικίλματα), κεντήματα, τὰ ἐν τῷ ποδογύρῳ τοῦ ἐσωφορίου τῶν κυριῶν, ὁ κόσμος ὁ περὶ τὰς ᾠὰς (περιπόδια, ποδήρης) ὁ διάπεζος χιτών.

Σ

Σ' = εἰς, «πίνω σ' τὴν ὑγειά σας». = προπίνω εἰς τὴν ὑγείαν σας.

Σὰ καὶ *σὰν* = ὡσάν, ὡς, ὅταν, ἐπειδάν, εἰ, ἐάν.

Σάλτος (ὁ), λ. Ἰταλ. = πῆδος, πήδημα, ἅλμα, σαλτάρω = σαλταρίζω, πηδῶ, τριπηδῶ.

Σαρμᾶς (ὁ), λ. Τ. sarma = εἶδος πιστόλας, πιστολίου, ὅπλα περὶ τὴν ὀσφύν.

Σᾶσε = σᾶς «νὰ σᾶσε δώσω» νὰ σᾶς δώσω, «νὰ σᾶσε πάρω» = νὰ σᾶς πάρω, νὰ σᾶσε καλέσω» = νὰ σᾶς καλέσω νὰ σᾶς ἐπῶ = νὰ σᾶς εἴπω, «νὰ σᾶσε δείξω» = νὰ σᾶς δείξω.

Σαστίζω = τὰ χάνω, ἐξίσταμαι, ἐκφοβίζομαι, διαταράττομαι, ξυπάζομαι, καὶ ξυπάζω.

Σαφὴ καὶ σαφής, λ. Τ. safy = καθ' ὁλοκληρίαν, ἄνευ ἐξαιρέσεως, «εἰς τὸν γάμον ἦτο πολὺ πλῆθος καὶ σαφῆ μεγαλαρχόντοι» = καὶ ὅλο μεγάλοι ἄρχοντες. 2) πάντοτε σαφὴς κουκιὰ τρώγω, ὅλο (πάντοτε) κουκιὰ τρώγω.

Σὲ = εἰς, «σὲ περιβόλι 'μπαίνω» = εἰς περιβόλιον εἰσέρχομαι = εἰσὲ = εἰς σὲ «εἰσὲ μεγάλην ἐξοριά», σὲ μεγάλην ἐξοριὰ σ' ἕνα λαγγάδι» εἰς μεγάλην ἐξορίαν, εἰς ἕνα λαγγάδι.

Σειρὰ (ἡ) καὶ ἀράδα = γραμμή, εὐθύ, διαδοχικῶς, «κατὰ σειρὰ 'πάει τὸ βασιλίκι» = διαδοχικῶς καὶ μεταφορ. σειρὰ = τὸ γένος (εὐγενὴς) «ἄνθρωπος νὰ 'νε ἀπὸ σειρὰ καλή» = ἀπὸ εὐγενῆς νὰ κατάγεται 2) σειρὰ = τακτοποίησις τῆς ἐργασίας· ἔχει τὴ σειρά του = ἔχει τὴν τακτικὴν τοῦ ἐργασίαν.

Σειρικὸ (τὸ) = σειρά, γένος, «τὸ σειρικὸ δὲν κόβγεται, μᾶλλιος καὶ δυναμώνει» = ἤτοι, ὅτι εἶνε γεννεαλογικὸν καλὸν ἢ κακόν, δὲν ἐξαλείφεται, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνδυναμοῦται καὶ πολλοπλασιάζεται.

Σέλλα (ἡ), ἐκ τοῦ Λατιν. sella = ἡ σάγη, τὸ ἐφίππιον.

Σελλᾶτο (τὸ) = καμπύλον «σελλᾶτο βόδι ἀγόραζε», = ὅταν ἡ ράχη του σχηματίζῃ καμπύλην.

Σεφέρι (τὸ), λ. Τ. = στρατός, ἐκστρατεία. 2) σεφέρι (τό), λ. Τ. = ἐποχή, «μιὰ φορὰ κι' ἕνα σεφέρι» = μίαν φοράν, ἕνα καιρὸν καὶ μίαν ἐποχήν, περίοδος.

Σημάδι (τὸ) = σημεῖον, σκοπός, τὸ σημεῖον τῆς σκοποβολῆς. 2) = ὁ ἀρραβών. 3) τὰ σημάδια = οὐράνιον φαινόμενον, τὸ βόρειον σέλας, οἱ κομῆται, οἱ ἀστερισμοί, τὰ ἀστερόεντα σημεῖα τῶν ποιμένων, γεωργῶν, καὶ ναυτῶν, τῆς νυκτός, διὰ τῶν ὁποίων προσδιορίζουν τὰς ὥρας, προμαντεύουν τοὺς καιρούς, «ἀπὸ τὰ σημάδια» τῆς ἀτμοσφαῖρας κλπ.

Σήφης (ὁ) καὶ Σηφάκης ὁ μικρός, Σήφακας ὁ γιγαντόσωμος, Σηφαλιὸς = θωπευτικὸν = ἀντὶ Ἰωσὴφ ὄν. κύρ. (τουρκιστὶ Γησοὺφ ἢ Γιουσούφ, Ἰταλ. Γκιουζέπος).

Σῄζω (ἴσος = ἴσιος) = εὐθετῶ, «δὲν μοῦ σιάζει ἡ δουλειά μου» = δὲν μοὶ διευθετεῖται ἡ ἐργασία μου, «σιάζω», διορθώνω, τακτοποιῶ, ἰσοπεδώνω «νὰ σιάξουν τὰ πράγματα τῆς πατρίδος» = νὰ διορθωθοῦν, νὰ εἰρηνεύσουν, «νὰ σιάξῃς τὸ μουλάρι διότι θὰ ἐξέλθω εἰς τὸ χωρίον» = νὰ προετοιμάσῃς τὸν ἡμίονον μὲ τὸ σάγμα χαλινόν κλπ.

Σιγλὶ (τὸ) καὶ συγγλὶ = σίγλα (σίγλος), σιγλίον καδίσκος, καὶ τὸ χαλκοῦν δοχεῖον (καδίσκος) τοῦ ἱερέως, ὅπερ φέρει ὅταν ἁγιάζῃ τοὺς οἴκους τῶν πιστῶν καθ' ἑκάστην ἀρχημηνίαν, φωτίζων (βαντίζων) τοὺς οἴκους καὶ τοὺς χριστιανούς, ἐντὸς δ' αὐτοῦ ῥίπτουν καὶ τοὺς ὀβολούς των οἱ πιστοί.

Σιγουράρω, λ. Ἰταλ. καὶ σιγουρέρνω = ἐξασφαλίζω, ὀχυρώνω, ἐνδυναμώνω.

Σιγοῦρος (ὁ), λ. Ἰταλ. = sicuro = ἀσφαλής, βέβαιος, στερεός.

Σιδερέϊνος (ὁ) καὶ *σιδερένιος* = ὁ ἐκ σιδήρου κατεσκευασμένος καὶ μεταφορ. «σιδερέϊνος ἄνδρας» = δυνατὸς ἀνήρ, «ἔχει σιδερέϊνη καὶ σιδερένια καὶ σιδερῆ καρδιὰ = σκληρὰ καρδία· καρτερικὴ ὡς εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ δυστίχου «νὰ κάμω σιδερῆ καρδιὰ κι' αὐτιὰ μολυβωμένα· σιδερόκαρδος = ὅστις δὲν λυπῆται, ἄσπλαγνος· «τὸ σιδερέϊνο, καὶ σιδερένιο κιβώτιον» = τὸ σιδηροῦν κιβώτιον.

Σιμώνω = πλησιάζω, ἐκ τοῦ σιμός. «Σίμωσε κοντὰ 'σὲ μένα» = ἔλα πλησίον μου.

Σκαμνὶ (τό), λατινικ. scamnum = κάθισμα, ὁ τρίπους (τριπόδικα σκαμνιὰ συνῆθι παρὰ τοῖς ὀρεινοῖς τῆς Κρήτης), θῶκος· καὶ ἡ τράπεζα· «βάλλετε τὸ σκαμνὶ νὰ φᾶμε» = ἑτοιμάσατε τὴν τράπεζαν νὰ γευθῶμεν· καὶ Τάβλα, (ἴδε τὴν λ.)

Σκάρα (ἡ) = ὄρνεον ἁρπακτικόν, μαῦρος ἀετός, (ψωφοφάγον, ὑσῶδες πτηνόν). 2) σκάρα (ἡ) ἡ σκάλα (κλίμαξ) = ἡ ἐσχάρα τοῦ ναυπηγείου, ἐπὶ τῆς ὁποίας κατασκευάζονται τὰ πλοῖα καὶ ῥίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν· 3) σκάρα (ἡ) = μικρὰ σιδηρᾶ ἐσχάρα χρήσιμος παρὰ τῇ ἑστίᾳ πρὸς κατασκευὴν ὀπτοῦ (ψητοῦ) κρέατος.

Σκέπη (ἡ) = ὕφασμα λεπτούφαντον ὡς ἀράχνης ἱστός, μετάξινον (ὥρα καὶ μπόλια) πέπλος, περιβόλαιον, καὶ ἐκ βάμβακος λευκοτάτη ἡ καθημερινὴ πρὸς χρῆσιν, διὰ σκέπασμα τῆς κεφαλῆς κατὰ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου.

Σκιανιάδα (ἡ) καὶ ὁ σκιανιός, τὸ σκιανιο = ὁ ἴσκιος = ἡ σκιά. «ἀπῆς σκιανιάσουν τὰ βουνὰ καὶ βασιλέψῃ ὁ ἥλιος» = ὅταν σκιάσουν τὰ βουνὰ καὶ δύσῃ ὁ ἥλιος. = περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου.

Σκιὰς (*σκιὰ*) = τοὐλάχιστον «ἐκεῖ ποῦ μοῦ χρεωστεῖς δέκα δραχμὰς δῶσέ μου σκιὰς ὀκτώ».

Σκιζαμυγδαλᾶτο (τὸ) (ἐκ τοῦ σχιστὸν ἀμύγδαλον) «τὰ μάτια σου σπιθίζουνε τὰ σκιζαμυγδαλᾶτα». = Οἱ ὀφθαλμοί σου σπινθιροβολοῦν οἱ ἔχοντες τὸ σχῆμα τῶν διχοτομημένων ἀμυγδάλων.

Σκλαβέρι (τὸ) (ἴδε λέρι)· κωδωνίσκος.

Σκλέτη (ἡ) καὶ *σκλετάδα* = γένος, γενεά.

Σκουντὶ (τὸ) καὶ *σκουδὶ* = κύων, Chien, Hund. τὰ σκουδιὰ ἢ σκουντιὰ = οἱ κυνηγετικοὶ κύνες· καὶ Κρητῶν παροιμ. «Τὸ σκουντὶ ἀπὸ μυτᾶτο, κι' ἄνθρωπος ἀπὸ γενεά». κατ' Ἀριστοτέλην «οὐκ ἐξ ἁπάντων αἱροῦνται τοὺς κόσμους, ἀλλ' ἔκ τινων γενεῶν».

Σκουτάρι (τό), σκουτάριον, λ. Ἰταλ. = ὁ θυρεός, ἀσπίς, ἀσπιδίσκος, πελτάριον (τουρκιστὶ καλκάν, τὰ καλκάνια = ἡ γύμνασις ξιφομαχίας μετ' ἀσπίδος).

Σκουτέλι (τὸ) = σκυτάλη, τρυβλίον, -πινάκιον, (τουρκ. τσανάκ.) καὶ ποτήριον 2) ὑλικὴ συνδρομή· ὅθεν ἀγόοις του ποῦ 'γδέχεται σκουτελικὸν ἀπ' ἔξω.

Σκουτελοβαρήχνω (σκουτέλι = σκυτάληβαρῶ = κτυπῶ) = συγκρούω ποτήρια, ἐπὶ προπόσεων. Ἀλλὰ μᾶλλον ὅταν ὁ πίνων λέγει εἰς ἐκεῖνον ὅστις θέλει νὰ πίῃ μετ' αὐτὸν σκουτελοβαρίσκω σου.

Σκριμίδα (ἡ), παιδιά, καθ' ἣν τρέχουν εἰς μικρὰς ἀποστάσεις καὶ πηδοῦν τῇδε κακεῖσε «παίζει τὴν σκριμίδα»· ἡ

λέξις εὑρίσκεται καὶ ἐν τῷ Κρητικῷ θεάτρῳ, ὑπὸ Κ. Σάθα σελ. 112· καὶ σήμερον συνήθης φράσις τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ τὸ εἶδος τῆς παιδιᾶς δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω.

Σκριμιδάρω ἰδία ἐπὶ τῶν μικρῶν ζώων ὡς τῶν μικρῶν ἵππων καὶ ὄνων ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ τρέχουν καὶ πηδοῦν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις ἐπίσης καὶ τὰ μικρὰ γατάκια τὰ ὁποῖα συναντῶντα θορυβῶδές τι ἀντικείμενον τὸ βίπτουσι δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ καὶ εἶτα διὰ πηδημάτων τὸ συλλαμβάνουσι.

Σκρόφα (ἡ) = ὗς, γουρούνα.

Σκυλοζυγώνω = ἀποδιώκω, ἀποπέμπω τινά, ὡς ὁ σκύλος ὁ φύλαξ τῆς οἰκίας ἐκδιώκει ὑλακτῶν τοὺς ἀγνώστους.

Σο[γ]γερῶ = συγγηράσκω, ἐπὶ νεονυμφ. εὐχή, «νὰ σο[γ]γεράσετε» = νὰ συγγηράσητε.

Σοδειὰ (ἡ) = εἰσοδειά, *σοδιάζω* = ἐσοδιάζω = εἰσοδεύω.

Σόϊ (τὸ), λ. Τ. Soi = τὸ γένος, γενεά, φυλή, καὶ σειρικό, σκλέτη, σόρτε.

Σοκάκι (τό), λ. Τ. ὁδός.

Σολάγασμα (τὸ) καὶ σολάγιασμα, καὶ ἡ σολάγασις ὁ σολαγιασμὸς καὶ καταλάγιασμα = ἡσύχασμα, ἡσυχία, καθησύχασις, «ὁ ἄρρωστος δὲν ἠμπορεῖ νὰ σολαγιάσῃ (καταλαγιασῃ) = ὁ ἀσθενὴς δὲν δύναται νὰ ἡσυχάσῃ, ἀνησυχεῖ, σολαγῶ ἢ σολαγιῶ καὶ σολαγιάζω = ἐφησυχάζω «κι' ὅντε τὰ ζᾶ του σολαγᾷ» = ὁ ποιμὴν ὅταν τὰ ποίμνιά του ἐφησυχάζῃ, καθησυχάζῃ τακτοποιῇ, καὶ ἐπὶ ἀτάκτων παίδων, «σολαγιασμὸν δὲν ἔχει».

Σόντας = (ἐς, εἰς — ὅταν), νῦν, ὅτε.

Σοντηρῶ = καὶ συντηρῶ καὶ τηράω = (τηρῶ), βλέπω ἐντὸς ἢ καλά. «δὲν συντηρᾷς τὸ καράβι πῶς ἁρμενίζει;» = δὲν βλέπεις τὸ πλοῖον κτλ. «σοντήρα τὴν ὑγειά σου» = πρόσεχε, διατήρει βλέπε, μερίμνα περὶ τῆς ὑγείας σου.

Σοῦρα (ἡ) = καταλαλιά, δυσφημία «κάθε σοῦρα τρεῖς ἡμεέραις, καὶ τσ' ἀγάπης τέσσεροις» ὅτι ἐφήμεραι εἶνε αἱ τῶν κακῶν πράξεων διαδόσεις = καταλαλιά, σουρεύγω = καταλαλῶ, διαβάλλω.

Σουσοῦμι (τὸ), τὰ σουσούμια (σύσσημον) = ὁ χαρακτήρ, τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ζώου, τὰ γνωρίσματα, ἡ φυσιογνωμία, τὰ πιθέματα (ἴδε λ.)

Σπαλέτο (τό), τὰ σπαλέτα (σπάλα = ὠμοπλάτη) ἡ ἐπωμίς, αἱ ἐπωμίδες, καὶ αἱ τῶν γυναικείων κολέτων (ὅρα τὴν λ. παλαιῶν μπούστων) οἱ περὶ τοὺς ὤμους φαρμπαλάδες.

Σπεράδα (ἡ), λ. Ἰταλ. = περιοδεία, ἐπισκόπησις καὶ ἐπίσκεψις, περίπατος.

Σπίτι (τό) = ὁσπίτιον, ἐκ τοῦ λατιν. hospitium = φιλοξενία) εἶτα τὸ μέρος, ὅπου παρέχεται αὕτη, ὁ οἶκος.

Σπούρδα (ἡ) = ὁρμαθός, «μιὰ σπούρδα φλουριὰ» = εἷς ὁρμαθὸς (κρεμανταλιὰ) φλωρίων. 2) — τῶν ὅπλων, τὰ ὅπλα, μπολμπερόφλασκα (ἴδε λ.) κλπ. πολεμοφόδια διὰ λώρου ἢ χορδῶν κρεμάμενα ἐπὶ τῶν ὤμων ἢ περὶ τὴν ὀσφὺν ὡς ὁρμαθός, «τὰ σπουρδοδόξαρά μου», = ἡ κρεμανταλιὰ συγκειμένη ἐκ τοῦ τόξου, τῆς φαρέτρας, τῶν ἀκοντίων, μαχαιρῶν, ξιφῶν κλπ. Τὰ μπολμπερόφλασκα, ἀπὸ τῆς εὑρέσεως τῆς πυρίτιδος, καὶ τὰ μπιστολομαχαιροτούφεκα ἔκτοτε.

Σπούρδαι καὶ αἱ σήμερον φυσικοθῆκαι, καὶ καψυλίων θῆκαι λέγονται. Σπούρδα πρὸς τούτοις καὶ ἑκάστη κρεμανταλιά, ἀμυγδάλων, ἢ σταφίδων ἢ καὶ ἀνθέων διαφόρων ἢ τῆς λεμονιᾶς. νεραντζιᾶς ὡς αἱ ἀναρτώμεναι κατὰ τὴν Μεγ. Παρασκευὴν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος κλπ.

Στάλισμα (τὸ) = ἡ ἐν ὥρᾳ μεσημβρίας ἀνάπαυσις τῶν ποιμνίων βοῶν καὶ λοιπῶν κτηνῶν ὑπὸ τῶν ποιμένων καὶ βουκόλων, καὶ ἡ ὥρα αὕτη «σταλιστὸ» λέγεται «τὴν ὥρα τοῦ σταλιστοῦ» «κατὰ τὸ στάλισμα τῆς ἡμέρας (ὥρα 12—2 μ. μ.) «ἐσταλίσανε τὰ ζά» = ἐστάθηκαν ν' ἀναπαυθῶσι τὰ ποίμνια, «ἐσταλίσαν τὰ σφαχτά, οἱ βόες κλπ.

Σταλίστρα (ἡ) = τόπος εὔσκιος, ἀναπαυτήριον, ὑπὸ δένδρον εὐσκιόφυλλον ἢ σπήλαιον, παρ' ἀρχ. Στάλη, ταμεῖον κτηνῶν, ὁ τόπος ἐν ᾧ ἀναπαύονται τὴν μεσημβρίαν τὰ ποίμνια οἱ βόες κλπ. κτήνη.

Στάμενος (ὁ), καὶ καταστάμενος = ὁ ἀνὴρ ὁ καθεστηκώς — «ἀνὴρ μέσος». «Ἑπτὰ δὲ νοῦν καὶ γλῶσσαν ἐν ἑβδομάσιν μέγ' ἄριστος». [Σόλων. Ἕλλην. λυρ. ποιηταί. Bergk, ἔκδ. Β' σελ. 346] καὶ οἱ Κρῆτες,

"'ς τοὺς σαράντ' ἀνθεῖ καὶ δένει
καὶ τὸ σπίτι κατασταίνει.
'ς τοὺς πενῆντα γιὰ βουλή,
ἂν ἔχῃ κεφαλὴ καλή."

Στεῖρα (τά), λ. ποιμεν. = αἱ προβατίναι καὶ αἶγες αἱ μὴ γαλακτοφοροῦσαι. 2) Στεῖρα (ἡ) = ἡ ἄτεκνος γυνή, στεῖρα καὶ ἡ ἀπεξηραμένη πηγή, βρύσις, «ἀποστείρωσεν ἡ ἀποστείρωσεν ἡ βρύσις = ἔπαυσε νὰ τρέχῃ = ἐξηράνθη. Στεῖρος (ὁ) ὁ μὴ τεκνογονῶν.

Στειρομάρωπον (τό), τὰ στειρομάρωπα, λ. ποιμεν. ἐκ τοῦ στεῖρα-μάρωπον (μῆλον) = ἀμνή, αἱ στεῖραι ἀμνάδες.

Στειρωματζέτα (ἡ), λ. ποιμεν. ἢ βουκολ.

=(στεῖρα-ματζέτα, λ. Ἰταλ. =δάμαλις) =ἡ στεῖρα βοῦς.

Στειροπρόβατον (*τό*), λ. ποιμεν. =πρόβατον ἑνὸς ἔτους, (χρονιάρικον).

Στειροχωρίζω, λ. ποιμεν. = χωρίζω τὰ στεῖρα ποίμνια ἀπὸ τὰ ἔγγαλα.

Στέκω = ἵσταμαι καὶ ἔστηκα, καὶ «στέκει νὰ χάσῃ τὸν νοῦν του» =κατήντησε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον, εἰς θέσιν, νὰ ἀπωλέσῃ τὸν νοῦν του. «σὲ μιὰ κλοστὴ βαμβακερὴ στέκει» = «ἐκ τριχὸς κρέμαται· «Πῶς τοῦ στέκει ἡ ἀρχηγία!» = πόσον τοῦ ἁρμόζει.

Στελιωμός (*ὁ*), ἡ στέλιωσις, τὸ στέλιωμα=λ. χ. τῆς μηχανῆς = ἡ τακτοποίησις, ἡ τοποθέτησις, ἡ κατάταξις, τῆς μηχανῆς ἡ συναρμογὴ τῶν καθ' ἕκαστα μερῶν της «τὸ στέλιωμα τοῦ χοροῦ» = καταρχὴ τοῦ ἐγκύκλου χοροῦ, καὶ ξεστέλιωμός, ξεστέλιωσις, ξεστέλιωμα = ἡ παῦσις τοῦ χοροῦ.

Στιβάνια (*τά*), τὸ σταβάνι, λ. Ἰταλ. stivale = στιβάλια, ἴδιον ὑπόδημα τοῖς Κρησὶν ἐκ τομαρίου κατασκευαζόμενον καὶ ἐφαρμοζόμενον καλῶς ἐπὶ ταῖς κνήμαις.

Στίμμα (*τό*) ἀντὶ = στίγμα, κηλίς, ῥύπος (τουρκιστὶ λεκές).

Στολίδι (*τό*), τὰ στολίδια ἢ στολισίδια = τὸ στόλισμα, ὁ στολισμός, τὰ κοσμήματα φλωρία, δακτύλια, βραχιόλια, ἐνώτια ἀδάμαντες ἐνδύματα, ἐσθῆς κλπ.

Στοῦπα (*ἡ*) =αἱ νιφάδες τῆς χιόνος.

Στράτα (*ἡ*), λ. Ἰταλ. =ἡ ὁδός.

Στρῶμα (*τό*) καὶ στρωμάτσο = ἡ στρωμνὴ (ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ Ῥεθυμνίου τμήματος, στρωματέ), καὶ τὸ ἐκ μαλλίων ἢ χόρτων πεπληρωμένον.

Στρώνω = διευθετῶ, τακτοποιῶ τὴν κλίνην· καὶ «στρώνω τὸ τραπέζι ἢ σκαμνὶ ἢ τὴν τάβλα», (τράπεζαν) = παραθέτω, στρώνω τὸ ἄλογο» ἐπιθέτω τὸ ἐφίππιον καὶ «στρώσου ἀπ' ἐμπρός μου». =φύγε ἀπ' ἐμπρός μου.

Συγκλίνω = κλίνω, ἐπ' ὀλίγον κλίνω τὴν κεφαλὴν πρὸς χαιρετισμόν, ἢ τὸν ὦμον =χαμηλώνω ἢ συγκλίνω κλάδον δένδρου διὰ νὰ κόψω ὀπώρας.

Συζηλιώνω = φθονῶ.

Σύθρηνο (*τὸ*) (σύνθρηνον, σύνθρηνος καὶ ὁ σύθρηνος) = πολλῶν θρῆνος, κοπετοὶ λαοῦ καὶ δάσους σύθρηνο = ὁ ψιθυρισμὸς τοῦ δάσους κινουμένου ὑπὸ τοῦ ἀνέμου.

Συνῆθι (*τὸ*) = σύστημα, συνήθειον, συνήθεια (τουρκιστ. ἀντέτι).

Συνεπαρσὰ (*ἡ*) (ἐπαίρω), συνεπαρσιὰ =ἀκολουθία τοῦ γάμου, οἱ γαμηλιῶται, ἡ γαμηλιωθιὰ = οἱ νυμφαγωγοί.

Συνωρόγαμπρος (*ὁ*) (συνωρόγαμβρος) = νεόγαμβρος.

Συνωρόνυφη (*ἡ*) = ἡ νεόνυμφος· (ὀνομάζεται δὲ νύμφη ὑπὸ τῶν συγχωρίων της μέχρις οὗ ἕτερος γάμος τελεσθῇ ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ).

Συνωροπαντρεμμένος (*ὁ*) νεόγαμος.

Σύντεκνος (*ὁ*), ἡ συντέκνισσα λ. Ἐκκλησ. (σύν-τέκνον) = ἀνάδοχος, πνευματικὴ συγγένεια· πνευματικὸς πατὴρ ἢ μήτηρ.

Συντηρῶ = ὁμοῦ μετ' ἄλλων βλέπω, θωρῶ, θεῶμαι· (Σοντηρῶ).

Συντοπίτης (*ὁ*), = συμπατριώτης, συνεπαρχιώτης, συνδημότης, συγχώριος, καὶ Συνομπίτης.

Σύρμα (*τὸ*) (τουρκιστ. Συρμαλὶ) = νῆμα χρυσοῦν, ἀργυροῦν ἢ χαλκοῦν κλπ.

Σφαχτὸ (*τό*), *τὰ σφαχτὰ* = σφακτά, λ. ποιμεν. = τὰ πρόβατα, οἱ ὄϊς, τὰ σφάγια, τὰ διὰ τὸ σφαγεῖον πρόβατα.

Σφίγγω = περισφίγγω, καὶ μεταφορ. = τρέχω «νὰ πᾶμε νὰ τσῆ σφίξωμε νὰ μαντριστοῦν 'ς τὸν πύργο» = νὰ ὑπάγωμεν νὰ τοὺς καταδιώξωμεν κτλ.

Σώγαμπρος (*ὁ*) = ἐσώγαμβρος· ὁ ἀφίνων τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς του, τὸ χωρίον του καὶ παροικῶν εἰς τὴν γῆν καὶ τὸ χωρίον τῆς νύμφης (συζύγου του).

Σωθικὰ (*τά*), *ἐσωθικὰ* = τὰ ἐντόσθια, σπλάγχνα.

Τ

Ταβέρνα (*ἡ*), λ. λατιν. = καπηλεῖον.

Ταβερνάρης (*ὁ*), ἡ ταβερναροῦ, τὸ ταβερνάκι· (οἱ κάτοικοι τῶν ἀνατολ. ἐπαρχ. τὸ θηλ. λέγουν, ἡ ταβερναρὰ καὶ ταβερνάραινα = ὁ κάπηλος, ὁ οἰνοπώλης.

Τάβλα (*ἡ*), λ. Ἰταλ. = ἡ σανὶς ἢ τράπεζα τῶν δείπνων καὶ γευμάτων, διότι συνήθως ἐν Κρήτῃ εἰς τὰς πανηγύρεις, ἀρραβῶνας, γάμους, βαπτήσεις ἑορτὰς τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, εἰς κηδείας κλπ. μεταχειρίζονται γεύματα καὶ χαροκοπήματα ἐπὶ μακρῶν σανίδων, ἐπὶ τῶν ὁποίων τίθενται τὰ φαγητά, ἔνθεν καὶ ἔνθεν δὲ τῶν σανίδων (ἢ τῆς τάβλας καλουμένης) κάθηνται οἱ συνδετυμόνες.

Ταγιαντῶ, λ. Τ. = ὑποφέρω, ὑπομένω ἐγκαρτερῶ, ἀντέχω· «δὲν ταγιαντῶ τὰ βάσανα» = δὲν δύναμαι νὰ ὑποφέρω....

Ταΐζω ἢ *ταγίζω* = σιτίζω, τρέφω.

Ταῖρι (*τό*), ἐκ τοῦ ἑταῖρος, ὅμοιος σύντροφος, σύνευνος, ἀγαπητός, ζεῦγος, ἐρωμένος ἢ ἐρωμένη, σύζυγος.

Ταιριάζω = ἑταιριάζω, κάμνω συνεταιρισμόν, συντροφεύω, συμφωνῶ. «Ταιριαστὸ ἀντρόγυνο» = ἀγαπημένον, συν-

τροφιασμένον ζεῦγος ἀνδρογύνου· «δὲν ἐταίριασαν τ' ἄστρα των».

Ταμπούρι (*τό*), λ. Τ. = προμαχὼν καὶ τάγμα ἐστρατοπεδευμένον, τάξις.

Τάξε = ὡς, ὡσάν. «ὁ χρυσὸς οὗτος εἶνε ψευδής, τάξε πῶς εἶνε χαλκὸς» = ὁ χρυσὸς οὗτος εἶνε κίβδηλος, ὡς νὰ εἶνε χαλκός (ἐκ τοῦ τάσσω) = νομίζεις πως, μήπως «τάξε πῶς ἠθελάρθω = μήπως,....

Ταρὸς (*ὁ*) (ἀὴρ τοῦ ἀέρος τ' ἀέρος = ταρός, ἢ τάραχος) = ὁ σφοδρὸς ἀήρ, τρικυμιώδης ἄνεμος· πιθανὸν καὶ ὁ ἐκ τῆς Τάρρου (ἀρχ. πολ. τῶν Σφακίων) πνέων.

Τάσι (*τό*), λ. Τ. = τὸ ποτήριον, τὸ φιαλίδιον ὕδατος· καὶ ἡ σιδηρᾶ ἢ χαλκίνη χουλιάρα ἥτις κρέμμαται εἰς τὰς κρίνας τῶν ὁδῶν διὰ νὰ πίνουν οἱ διαβάται.

Ταῦκος (*ὁ*), ἴδε νταῦκος.

Ταχὺ (*τὸ*) καὶ *ταχυνὴ* = ἡ πρωΐα «ταχυτέρου καὶ ταϋτέρου», τὴν αὔριον, τὴν ἑπομένην πρωΐαν· «μιὰ ταχυτερινὴ» = μίαν πρωΐαν· «ταχυτερωπά» = λίαν πρωΐ· «ταχειὰ» = αὔριον. Οἱ τῶν ἀνατολ. ἐπαρχ. ταχειὰ-ταχειὰ = πρωΐ-πρωΐ· = λίαν πρωΐ).

Τήρα = βλέπε (τηρῶ =) παρατήρει.

Τοπαλτὶ (*τό*), λ. Τ. = τὰ προάστεια, ἡ ἔξω περιφέρεια τῆς πόλεως ἢ τοῦ φρουρίου.

Τριανταμασσουράτη (*ἡ*) ἡ διὰ τριάκοντα μασουρίων ἐξυφανθεῖσα· (μασσούρια, ἐκ καλάμης μικροὶ κόνδυλοι ἐπὶ τῶν ὁποίων τυλλίσσουν τὸ ὑφάδιον εἰς τὴν ὑφαντουργίαν)·

Τριμερόγαμπρος (*ὁ*) = ὁ τριῶν ἡμερῶν γαμβρὸς νεόγαμβρος.

Τριόχτης (*ὁ*) = ὁ τριετής.

Τροζὸς (*ὁ*) = ἀνόητος, μωρός, ἀσύνετος, «ὁ τροζὸς γάμος, κάμνει καὶ τροζὰ παιδιά»· παροιμ. φιλοσοφικὴ τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ· ὁμοία τῶν ἀρχαίων «ὅταν δὲ κρηπὶς μὴ καταβληθῇ γένους, ὀρθῶς, ἀνάγκη δυστυχεῖν τοὺς ἐκγόνους». [Εὐριπίδ.] καὶ «οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα, καὶ οἱ ὀδόντες τῶν τέκνων αἱμωδίασαν» [Ἱερεμίας ΛΗ'. 29· καὶ Σόλων Ἀνθ. 86—87. — Ἔξοδος ΛΔ'. 6, 7. καὶ Ἁμαρτίαι γονέων, παιδεύουσι τέκνα».

Τσαγγάρης (*ὁ*) = ὁ σκυτεύς, σαγγάριος καὶ καλιγάριος (καλύκια Ἰδ. λ.), σκυτορράφος.

Τσακίζω = κατακλῶ, (ὅρα ἀποτσακίζω).

Τσάκισμα (*τὸ*) = κατακλύματα κατακυλίσεις, τὰ πάσα, λιγίσματα, αἱ εὔστροφοι κινήσεις· (σκέρτσα) τοῦ χοροῦ ἰδίως τῆς σούστας (αὐτὴ ἡ ἀρχαία Πυρρύχιος ὄρχησις).

Τσάνταις (*ἡ* = *αἱ*) ἡ Ζάκυνθος.

"Ενα καράβι κρητικὸ
'ς τσῆ Τσάνταις ἀρμενίζει,
'ς τσῆ Τσάνταις 's τὴν Κεφαλλωνιὰ
's οὖλα τὰ Μοσκονήσια„.

Τσαντῆρι (*τό*). Τ. = ἡ σκηνή.

Τσάφαρον (*τὸ*) = οἱ κωδονίσκοι (ἴδε λέρι).

Τζεβαϊρένιο (*τό*), χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν κόσμημα ἐξ ἀδαμάντων πεποικιλμένον· τὰ τζεβαϊρικὰ = τὰ τιμαλφῆ κοσμήματα τῶν γυναικῶν = διαμαντικά.

Τσελεπῆς (*ὁ*) = εὐπροσήγορος, εὐγενὴς κύριος, γλυκύς, καλοανατεθραμμένος οὐθέντης ὄν. προσηγορ. καὶ κύρ.

Τσεπανὲς (*ὁ*) λ. Τ. = ἡ πυριταποθήκη, ὁπλοθήκη, καὶ τὰ ἐν στρατοπέδῳ πολεμοφόδια.

Τσερέζια (*τὰ*) καὶ τσερέσια, λ. Ἰταλ. (*ξαρέσια*) = ἥδυσμα, λίχνευμα, τὰ καταγύσματα, τραγήματα τῶν παλαιῶν.

Τσῆ = τῆς, = τοὺς = τάς.

Τσικάλι (*τὸ*) καὶ *τσουκάλι* = χύτρα.

Τσικίνι (*τό*), τὰ τσικίνια, λ. Ἰταλ. = χρυσᾶ φλωρία, νομίσματα.

Τσυμπραγὰ (*τὰ*) καὶ συμπραγὰ ζυμπραγὰ (ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπώνυμον Ζυμπρακάκης) καὶ ἀσυμπραγά, ὑπὸ τῶν κατοίκ. τῶν Ἀνατολ. ἐπαρχ. = δίδυμα (συμπαράγωγα).

Τσυμπραγαρὲ (*ἡ*) (κατὰ τὴν προφορὰν τῶν Ῥεθυμνίων, καὶ τσυμπραγαρὰ τῶν κατοίκ. τῶν Ἀνατολ. ἐπαρχ.), λέγεται ἡ ἔγκυος γυνὴ ἡ χωρισθεῖσα ἐκ θανάτου ἢ ἄλλως πῶς τὸν σύζυγον καὶ λαμβάνουσα ἕτερον, ἂν καὶ ἔγκυος ἐκ τοῦ πρώτου τσυμπραγαρὲ = δίδυμος.

Τσινῶ = λακτίζω τσινᾷ = λακτίζει διὰ τῶν ποδῶν τσίνισμα = λάκτισμα, ὄνου, ἡμιόνου, ἵππου, ὅπλου, τηλεβόλου κλπ. = ἀντιστίβασμα = ἀντίκτυπος, ἀντιλάκτισμα.

Τσουτσούρισμα (*τό*), συσύρισμα, ψυθύρισμα κρυφομίλημα· «εἰς τ' ἀφτὶ τοῦ ἐτσουτσούρισε κάτι» = εἰς τὸ οὖς τοῦ ἐψυθύρισε κάτι· ἡ τσουτσούρίστρα = ἡ ἀγαπῶσα τὰ ψυθυρίσματα, τὰ κρυφομιλήματα.

Τυροκόμος (*ὁ*), λ. ποιμεν. (τυροκομέω) = ὁ κατασκευάζων τὸν τυρόν, τυροποιός.

Τυροκομῶ = τυροκομέω, κατασκευάζω τυρόν.

Τῶς = των (συνηθέστατον παρὰ τοῖς κατοίκοις τῶν Ἀνατολ. τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν), ὡς «μυνῶ τως νὰ ἔλθουν» = μυνῶ των νὰ ἔλθουν· «γράφω τως» = γράφω των· «τ' ἀργυρᾶ τως στολίδια»

= τ' ἀργυρᾶ των κοσμήματα· «εἶπά τως νὰ μ' ἀκολουθήσουν» = εἶπον εἰς αὐτοὺς νὰ μὲ ἀκολουθήσουν. Οἱ δὲ τῶν δυτ. τῶν.

Υ

Ὑγιὸς (ὁ) καὶ γυιός, [Γ]υιός, (μὲ τὸ Αἰολικὸν δίγαμμα ἢ τὴν δασεῖαν) = υἱός, καὶ ὑγιούκας = υἱός καὶ γυιούκας.

Ὕστερα = τὰ γηρατεῖα· καλὰ ὕστερα καὶ καλὴ ψυχὴ (εὐχὴ πρὸς τοὺς νυμφευμένους).

Φ

Φάλκονας (ὁ) ἡ φαλκονιὰ τὸ φαλκόνι, λ. Ἰταλ. falco, = ὁ φάλκων = ἱέραξ, καὶ φαλκονογέρακον, τὰ φαλκόνια ἢ φαλκονογέρακα = οἱ κυνηγετικοὶ ἱέρακες.

Φαμέγιος, (ὁ), λ. Ἰταλ. famiglio = οἰκέτης, ὑπηρέτης, ἐργάτης, δοῦλος, ἐργατικός.

Φαρδαλὸς (ὁ), ἡ φαρδαλή, τὸ φαρδαλὸν = ὁ πολυποίκιλος, ἐκ τοῦ παρδαλεός, «Παρδάλεως δορά», καὶ μεταφορ. ἢ παροιμιωδῶς, φαρδαλός, οὐχὶ μόνον κατὰ τὸ χρῶμα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς πράξεις, ποικίλος τὸν τρόπον. «Παρδαλέην ἐνεῖσθαι». περὶ ἐκείνου, ὅστις ἐστὶ πολύστικτος τὸ ἦθος, κατὰ τὴν παρδαλέην» [Σχολ.].

Φίλι (τό), λ. Τ. = ὁ ἐλέφας καί.

Φιλτισὶ (τό), λ. Τ. καὶ φιλδισί, ὀστοῦν ἢ ὀδοὺς τοῦ ἐλέφαντος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατασκευάζονται διάφορα ἀντικείμενα ὡς κτένια, λαβίδες μαχαιρῶν κλπ. καὶ κοσμήματα διάφορα.

Φιλτισένιο (τό) καὶ φιλτισέϊνο = φιλδισένιον, ἐλεφάντινον, κόσμημα, κτένιον κλπ. καὶ μεταφορ. ἡ ἀσπράδα = λευκότης τοῦ προσώπου ἢ τῶν χειρῶν κλπ.

Φλακὴ (ἡ) = ἡ φυλακή, εἱρκτή, δεσμωτήριον.

Φλακισμένος (ὁ) = ὁ φυλακισμένος, ὁ δεσμώτης, περιωρισμένος.

Φλαμπουριάρης (ὁ), λ. Βυζαντ. = ὁ σημαιοφόρος, (τουρ. μπαϊρακτάρης.

Φλάμπουρον (τό) = ἡ σημαία. λ. Βυζαντ. (τουρκ. μπαϊράκ), τὰ φλάμπουρα τῶν ναῶν, αἱ σημαῖαι, αἵτινες χρυσοποίκιλτοι οὖσαι περιφέρονται εἰς τὰς τελετὰς μετὰ τῶν ἐξαπτερύγων καὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Φλασκὶ (τό) = φλασκίον (φυλακεῖον) = ἡ λύκηθος, (μπλόσκα) παρ' ἀρχ. κιβύσιον, ἡ τσότρα, καὶ φλάσκα (ἡ μεγάλη), φλασκίον ἰδίως τὸ ἐξ ειδους κολοκύνθης (φλασκιᾶς παρὰ Κρησί), ξηρανθὲν χρησιμεύει διὰ νερόν, κρασὶ κλπ παρ' ἄλλοις «νεροκολόκυθον».

Φλεβάρης (ὁ) = ὁ Φεβρουάριος μήν, καὶ Κουτσο-φλέβαρος ὅταν ἔχῃ ἡμέρας 28, δηλ. ὅταν τὸ ἔτος εἶνε κοινὸν καὶ οὐχὶ Δίσεκτον (ἢ Βίσεκτον).

Φλεβαρίζει = περὶ τὰ τέλη Ἰανουαρίου, ὅταν πλησιάζῃ πλέον ὁ Φεβρουάριος μήν, ἤτοι ἐγγίζει ἡ ἄνοιξις.

Φοράδα (ἡ) = ἡ φορβάς, ἡ ἵππος.

Φόρος (ὁ — τὸ) = ἡ ἀγορά. 2) ὁ φόρος = δασμός, δεκάτη. 3) μεταφορ. φόρος = φανερόν, ἐφανερώθη, «ἐβγῆκε τὸ μυστικὸ 'ς τὸ φόρος» = ἐδημοσιεύθη, ἐφανερώθη, ἐκηρύχθη. ἐξιχνιάσθη τὸ μυστικόν.

Φουδζάζω = (φουντιάζω, φοῦντα) καὶ φουνταλίδιασμα, κατασκευάζω λεπτότατα φουνταλίδια εἰς τὰς ἄκρας τῶν πιμπίλων ἢ φιφίλων, εἰς τὰς ἄκρας (οὔγιας) ἐνδυμάτων, εἰς μανδύλας (πέτσας) καὶ εἰς ἐπικαλύμματα τῆς κεφαλῆς κλπ.

Φουκάρι τὸ) (ἴδε θηκάρι).

Φουντούλης (ὁ) = ὁ κομψός, κομψευόμενος, καλοενδεδυμένος.

Φουντούλικα κομψά.

Φουσᾶτο (τό), λ. Ἰταλ. fossa φωσᾶτον στράτευμα, «τὰ φουσᾶτα» τὰ στρατεύματα.

Φραγκοκάστελλον (τό), = φρούριον (μικρόν, ἐπιδιορθωθὲν πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων) παράλιονεἰςτὴνἐπαρχ. Σφακίων.

Φραγὸ (τό), λ. ποιμεν. ὄρα λ. φρογό.

Φραίνομαι = εὐφραίνομαι.

Φρογὸ (τὸ) καὶ φραγό, λ. ποιμεν. ἀντίφλογόν, τὸ ἔχον τὸ χρῶμα τῆς φλογὸς = πυρρόν, «ἡ φρογή μου αἶγα» = ἡ φλογή, ἡ πυρρά, ἡ ἐρυθρόξανθός μου αἶξ.

Φταίω = πταίω, φταίξιμο = πταῖσμα.

Φταισμένος (ὁ) = πταίστης.

Φτέρνα ἡ) = πτέρνα.

Φυλαχτάρι τό) καὶ φυλαχτὸ = φυλακτήριον, τὸ περίαμμα, τὰ προσθέματα, καὶ τὰ κατὰ τῆς Βασκανίας «βασκάνια», ἐπὶ φθόνου ἀποτροπῇ» [κατὰ Πολυδεύκην] Τουρκ. «χαϊμαλί».

Φωνοκλῆσι (τὸ) λαοῦ ὀδυρομένου, καὶ θρηνοῦντος, κοπετὸς μέγας, γόοι.

Χ

Χαΐμὸς (ὁ) = (χάνω), ἀπώλεια, βλάβη, καταποντισμός. «Χαΐμὸς 'ς ἐκεῖνο τὸ βοσκό, κρῖμα ἦτο ν' ἀποθάνῃ» = ἀπώλεια, τί κρῖμα . . . ἀδίκημα νὰ ἀποβιώσῃ, καὶ ἀντιθ. «χαΐμὸς 'ς τὸ παλλικάρι» = ὦ χαρὰ εἰς τὸ παλλικάρι, δὲν ἀξίζει νὰ λέγῃ τις περὶ αὐτοῦ.

Χάλασμα (τὸ) (χαλῶ = κατεδαφίζω) ἐρείπιον, χαλάστρα = μέρος κατεδαφισμένον φόνος, διακόρευσις.

Χάλι (τὸ) λ. Τ. (τὰ χάλια, ἐπὶ κακοῦ) = ἡ θέσις, ἡ κατάστασις, βλέπεις εἰς ποῖα χάλια μ' ἔφερεν ἡ ἀσθένεια; — αὐτὰ τὰ χάλια θὰ τὰ διορθώσῃ ἡ ὑγεία, καὶ «νὰ πάθῃ τέτοιο θάνατο νὰ 'ρθῃ σὲ τέτοιο χάλι». «Θέ μου, μὴ βλέπῃς χριστιανὸ ποτὲ σὲ τέτοια χάλια».

Χαμηλώνω = ἀπὸ ὑψηλὰ καταιβαίνω, καθίζω «ἂς χαμηλώσουν 'ς τὰ σκαμνιά» = ἂς καθήσουν εἰς τὰ καθίσματα, «ἐχαμήλωσαν» = ἐκάθησαν. 2) χαμήλωσε = κύψε, «χαμήλωσε τὴν κεφαλή σου» = κύψον τὴν κεφαλήν σου, «σύρε τὸν κλάδον τοῦ δένδρου νὰ χαμηλώσῃ» = νὰ κλίνῃ, νὰ καταβιβασθῇ. «χαμήλωσε τὸν λύχνον νὰ φέγγω» «ὁ ἥλιος ἐχαμήλωσε» = εἶνε περὶ τὸ δειλινόν.

Χαμπέρι (τὸ) λ. Τ. καὶ χαμπάρι = ἄγγελμα, εἴδησις.

Χαμπρόλι (τό) καὶ Παμπιόλι, θλαμπόλι = ὁ ποιμενικὸς αὐλός, ὁ ἐκ καλάμης, ἡ φλογιέρα.

Χαράκι (τὸ) = καὶ ὁ χάρακας καὶ χαράκα (ἡ) = βράχος φυσικὸς ὑπερμεγέθης. «χαράκι ριζιμιὸ» μέγας βράχος ἐρριζωμένος, ριζοπαγής, ἔμπεδος, 2) Χαράκι (τὸ) = ἡ χάραξ, ἡ ῥίγα.

Χάρισμα (τὸ) = δῶρον, «χαρίσματα» τὰ δῶρα τῆς νύμφης, ὅρα κολλήματα).

Χαροκόπος (ὁ) = φιλέορτος, φιλοτερπής, (χαρὰ-κόπος), ἡ χαροκοπίστρα = φιλοτερπίς.

Χαροκοπῶ (χαρο-κόπος) = τρώγω καὶ πίνω, εὐθυμῶ.

Χασιλαμαδένιον (τὸ) τὰ χασιλαμαδένια = ὑφάσματα ἐκ λεπτοτάτης μετάξης, μεταξωτά, μεταξωΰφαντα μὲ ταινίας ἐξεχούσας αἴτινες ζαβίδια, κενάρια, οὔγιες, λέγονται καὶ διάφορα κατὰ τὸν χρωματισμόν, καί,

Χασιλαμᾶς (ὁ), οἱ χασιλαμάδες, λ. Τ. = μεταξοΰφαντον ὕφασμα ἐκ λεπτῆς μετάξης, λεπτοΰφαντοι, δι' ἐνδύματα γυναικεῖα καὶ σινδόνας.

Χειροχτενίστρα (ἡ) = ἡ ἐργαζομένη τὰ χειρόκτενα, ἡ ἐκκαθαίρουσα διὰ χειροκτένων τὸ λινάριον ἢ τὰ ἔρια.

Χειρόχτενα (τὰ) καὶ χερόχτενα = δύο ὁμοιόμορφα σανίδια μὲ χερούλια, ἔχοντα σιδηρᾶς ὀξείας βελόνας προσηρμοσμένας, διὰ τῶν ὁποίων ξαίνουν τὸ λινάριον καὶ τὰ ἔρια.

Χολιάζω = χολοῦμαι (χολή, χόλιασμα) = ἔχω κατήφειαν, στενοχωρίαν δυσαρεστοῦμαι.

Χουμᾶς (ὁ) (χῦμα, χέω) = τυρός, ὁ ὀρρός.

Χοχλάδι (τὸ) χοχλάδια καὶ χοχλαδάκια = κόχλαξ, οἱ χοχλάκοι καὶ κοχλάκοι, μικραὶ πέτραι.

Χρυσομανιάκι (τό) = χρυσοῦς κλοιός.

Χρυσομανιακιασμένος (ὁ), χρυσοῦν κλοιὸν φέρων ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ.

Χρυσομαργελωμένον (τὸ) τὸ χρυσοῦν μαργέλιον ἔχον, τὸ πεποικιλμένον μὲ χρυσᾶ νήματα (μίτους, σύρματα) καὶ μάργαρον.

Χτίστης (ὁ) = κτίστης.

Χτίζω = κτίζω.

Χυλόπητα (ἡ) = ἡ ἐξ ἀραιᾶς ζύμης πῆττα.

Χωρίστρα (ἡ) = ἡ διαίρεσις, τὸ χώρισμα τῆς κώμης.

Χωστὰ (τὰ) (καὶ ἀπόχωστα), τὸ χωστὸν = κρύφιον, λαθραῖον.

Ψ

Ψαρὸς (ὁ), = ὁ λευκόθριξ, πολιός· «ἡ ψαρὴ φοράδα» (καὶ ψαροφοράδα) = λευκόθριξ φορβάς.

Ψεγάδι (τὸ) = ψόγος (ψέγω), κατηγορία, ἐλάττωμα, μομφή.

Ψεγαδιάζω (ψεγάδι) = ψέγω, κατηγορῶ, καταλαλῶ, μέμφομαί τινος.

Ψὲς καὶ *ὀψὲς* = χθές, ἐχθὲς (ὀψὲ-ὀψίας), ἂν καὶ δὲν παράγεται ἀπὸ τὸ χθές, εἶνε τὸ παλαιὸν ὀψέ, ἐκ τούτου τὸ ψεσινὸς ἢ ὀψεσινός, τὸ ψαργάδινος ἢ ὀψαργάδινον καὶ ὀψαργαδινός· (ἴδε ὀψές).

Ψήγομαι (ἔψω,) = μαραίνομαι καὶ ψηγομαραίνομαι· ψηγομάρα, ψηγομάγρα καὶ ψημάγρα (ἀσθένεια, παραλυσία, κατάψηξις) «μαραίνεται καὶ ψήγεται 'σὰν μῆλο ξηραμένο» = μαραίνεται καὶ ῥιτιδοῦται (ζαρώνει) ὡς τὸ μῆλον ὅταν ἀποξηραίνεται.

Ψιλογραμματισμένος (ὁ) = εὐπαίδευτος, πεπαιδευμένος.

Ψηλορείτης (ὁ) καὶ ὀψηλορείτης (ὅρα Ἴδη).

Ψῆφος (τὸ) = ἐκτίμησις, σέβας, ὑπόληψις. 2) καὶ ὁ ψῆφος = ὁ κλῆρος, λαχνός, σκραφνί.

Ψηφῶ = περὶ πολλοῦ ποιοῦμαι, ὑπολήπτομαι, ἐκτιμῶ· «μὰ κεῖνος δὲν τόνε ψηφᾷ» = ἀψηφεῖ, δὲν δίδει σημασίαν «δὲν ψηφᾷ τὸν θάνατον» ἀψηφεῖ, δὲν τὸν λογαριάζει.

Ψίκι (τὸ) καὶ Ὀψίκιον, λ. Βυζαντιν. = πλῆθος λαοῦ, συνάθροισις εἰς τελετήν, ἢ σκέψιν περὶ γενικῶν τῆς πατρίδος συμφερόντων· καὶ τὸ ψίκι τοῦ γάμου «ἠκολούθη· εἰς τὴν συνεπαρσιὰ τῆς νύμφης μεγάλο 'ψίκι». = πολλοὶ γαμηλιῶται, συνακόλουθοι, νυμφαγωγοί, κόσμος πολύς.

Ψοφῶ = θνήσκω, (ἰδίως ἐπὶ ζώου) «ψοφῶ τῆς πείνης» = θνήσκω ἐκ τῆς πείνης,

λιμώττω· ψόφιος = τεθνηκὼς καὶ τὸ ψοφίμιο, ὁ ψοφίμιος, ἡ ψοφίμια = θνησιμαῖον· ἐψόφισε = τέθνηκε.

Ω

Ὦ. ἐπιφώνημα θαυμασμοῦ· ὦ για . . . τίθεται πολλάκις χάριν τοῦ μέτρου εἰς τοὺς στίχους.

Ὠζὸ (τὸ) ἀντὶ ζῷον· τὰ ὠζά = ζῷα.

Ὤξω, = ἔξω, ἐκτός· «τὸν ἔβγαλεν ὤξω = τὸν ἐξέβαλεν τῆς οἰκίας· «ὤξω καὶ νὰ κάμω λάθος» = ἐκτὸς καὶ νὰ κλ.

Ὡρηοπλουμισμένος (ὁ), ὁ ὡρηοπλούμιστος = ὡραῖος, πεποικιλμένος, ἐστολισμένος μὲ ποικίλματα, ἐξόμπλια, κεντήματα κλπ.

Ὥρηος (ὁ) = ὡραῖος, καλός, εὔμορφος· ὥρηα = ὡραία = ἐξ οὗ καὶ ἡ πανώρηα· τὸ ὥρηο «τὸ ὥρηο περιβόλι» = ὡραῖον περιβόλιον.

Ὡς = ἕως.

Ὤφου = ὤχ! ἄχ! ἄχι! = ἄχ! = ἀλοίμονον, οἴμοι! κλπ.

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

Σελ.	*στιχ.*	*γραπτέον*
15	23	παρρησίαν.
16	5	κἀθευδ'
18	1	δ' ὡς ὁ
26	ά ὑποσημ. 7	καλεῖ ἀντὶ καλέ.
37	19	εἶχον
39	18	Κρησί,
43	21	Θέ μου
45	29	οὖλά
47	14	πλύσου
48	5	χολιοῦμε
»	27	Κουροῦτες
49	22	Ὁ
51	13	στύλος
52	30	ξαναευχοῦμαί σου
54	1	γειτόνισσα
»	4	ἐπῆρε
56	8	ἐπῆρε
»	26	'πῆρα
»	27	γείτονα
»	28 καὶ 29	κοντο-(ἀλαργο) γείτονα
57	24	Ἔχετε
58	13	σφεντῆλι
60	26	εἴς τι
61	18	κουμπάρος.
62	24	Γιεζῆ
64	31	«δένω» περιττὸν ὡς καὶ
65	1	τὸ «τοὺς σφονδήλους τῆς ῥάχεως»
87	18	βάγιες
89	30	καινούρια
94	24	χωράφι
»	31	εἶνε
98	2	ἕνα τῶν δύο ὅτε θέτουσι τὸν στέφανον αὐτοῦ ἢ καὶ τοὺς δύο ἐντὸς
99	ά. σημ. 1	Κάνωβος
103	13	Ἁρματωλοῦ.
104	6	νὰ τ' ἀποκαμαρώνουν.
106	5	πορτέλλα του
110	13	αὐτὰ
119	34	ἀναγαλιῶ
133	22	ποῦ ν' ἐκεῖνα;
143	25	διαδεξομένους
144	10	ἀφομοιῶσι

ΕΝ ΛΕΞΙΟΛΟΓΙΩ

148 Ἀτλῆδες (οἱ). 151 Διωματάρης καὶ Διωυαντάρης. 153 *Ζάλο* στιχ. 2 ἄραινε. 154 *Κὰ* στιχ. 5 κ' ἡ ψυχή σου; 156 *Καλολοεῖδι* στιχ. 11 ξαρέσια. 157 *Καρπέτα* στιχ. 5 μηρῶν. 165 *Μούντισμα* στιχ. 2 βραδιάζει. 167 *Μπράτσο* στιχ. 7 λαγκωνίου. 167 *Μωρὲ* καὶ Μπρέ. 176 *Σκυζαμυγδαλᾶτο* στίχ. 3 σκιζαμυγδαλᾶτα.

Παρακαλεῖται ὁ ἀναγνώστης νὰ συγχωρήσῃ τὰ τυπογραφικὰ σφάλματα τὰ ὁποῖα εἰσεχώρησαν.

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

Τεμάχια δραχ. . . . . 3.